

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

A

468298

DUPL

FROM THE LIBRARY OF
Professor Karl Heinrich Rau
OF THE UNIVERSITY OF HEIDELBERG
PRESENTED TO THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
BY
Mr. Philo Parsons
OF DETROIT
1871

878

T3

W

FROM THE LIBRARY OF
Professor Karl Heinrich Rau
OF THE UNIVERSITY OF HEIDELBERG

PRESENTED TO THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN

BY
Mr. Philo Parsons

OF DETROIT

1281

878

T3

W

~~_____~~

.

2

—

ERENTII AFRI
C O M O E D I A E

AD LIBRORUM

VETUSTISSIMORUM LECTIONEM

ET

RHYTHMICAE ANTIQUAE PRAECEPTA

ACCURATE EDITAE

ICTIBUS VERSUUM NOTATIS.

NOVA EDITIO STEREOTYPA.

CURAE

C. H. W. E.

LIPS.
S OTT
1876

8

IMPRESSERUNT METZGER & WITTIG, LIPSIAR.

Parsons 1-6

P r a e f a t i o.

Ad easdem leges, quas nuper in Plauto secuti sumus, quoniam Terentium quoque emendatum typis suis exscribi Tauchnitius honoratissimus voluit, optimum factu duximus, quaecunque in re rhythmica versibusque dividendis Bentleius bene constitnerat, ea omnia servare, quibus autem in locis ille sine idonea causa textum mutarat, antiquam ubique librorum lectionem restituere; id quod sane permultis nobis locis faciendum venit, ubi aut pulcriorem ille Terentium voluerat effingere, quam ipse poeta videri voluit, aut, nondum plene satis collectis verae veterum scansionis legibus, ad Augusteae aetatis enunciationem quo versus conformaret, verborum aut mutationes aut transpositiones faciendas sibi existimarat, quae porro iam ab nemine, opinor, probabuntur, qui veram antiquorum rhythmicam probe cognorit, de cuius peculiaribus praeceptis in praefatione ad Plantum a nobis expositum est. Igitur hic prae ceteris ipsum Faërne (qualis prodiit apud Commelinum 1587.) textum secuti sumus, utpote qui fluxerit ex Victoriano codice, quem codicem, plane similem celeberrimo Bembi libro, inter optimos omnino et antiquissimos Terentii codices referendum fuisse constat. De *gulis*, ubi vel per lectionem vel scansionem opus

videbatur, in animadversionibus perbreviter monuimus, ne aut lector erraret, aut forte scioli nos ipsos errorem admisisse arbitrari possent. Ubi nihil monuimus, ibi aut in Bentleio acquievimus, aut vulgatae ab nobis restitutae scansionem ita facilem duximus, ut adnotatione nihil indigere crederemus.

Habent ergo hic Terentii amantes textum, in quo primum versus melius quam antehac inter se diremti, porro lectio quam proxime ad veterum librorum fide dignissimorum lectionem adducta, denique versuum scansio et enunciatio ea instituta est, quae cum verissimis antiquae scansionis Romanae legibus quam maxime concineret; e quibus quicumque vel pristinorum vel recentium editorum suum textum non ordinaverint, aut erravisse omnes aut erraturos esse certissime iudico.

Dabam Lipsiae m. Apr. a. MDCCCXLI.

C. H. Weise.

BENTLEII DE METRIS
T E R E N T I A N I S

ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ.

Iambicus versus senorum pedum Latinis veteribus *Senarius* vocabatur, a *Pedum* et *Ictuum* numero. Horatius Art. Poet. 251.

*Syllaba longa brevi subiecta vocatur Iambus,
Pes citus; unde etiam Trimetris accrescere iussit
Nomen Iambeis, cum Senos redderet ictus
Primus ad extremum similis sibi.*

Sex, inquit, habet ictus versus *Senarius*; et tamen *Trimetrus* sive *Ternarius* Graecis vocatur; quasi tres tantum Ictus redderet, ob pedis celeritatem, praesertim cum totus Iambis puris decurrit. Latini igitur per *μονοποδίαν*, singulos pedes, hos versus dividebant, Graeci per *διποδίαν*, seu *geminatos*. Inde qui Graecis est *Tetrametrus*, Varroni a pedum numero est *Octonarius*. Iuba rex apud Rufinum de Metris p. 2112. Quod autem binis pedibus, et non singulis, scandatur Iambicus; vetus institutum est. Et mox, Unde apparet Heroicum singulis pedibus scandi etiam apud veteres solitum, Iambum autem binis. Marius Victorianus p. 2497. Per *Monopodiam* sola Dactylica scanduntur; per *Dipodiam* vero cetera. Nescivit hic Bacchiacos et Creticos, quos etiam *Monopodia* dimetitur. Diomedes p. 503. Feritur *Senarius Iambicus combinatis pedibus ter*. Terentianus Maurus p. 2432.

*Iambus ipse sex enim locis manet,
Et inde nomen inditum est Senarius
Sed ter feritur, hinc Trimetrus dicitur;
Scandendo binos quod pedes coniungimus.*

TERENT.

Α

Ictus, Percussio dicitur; quia Tibicen, dum rythmum et tempus moderabatur, ter in Trimetro, quater in Tetrametro, solum pede feriebat: *Acquis* autem sive *Elevatio* appellatur; quod in iisdem syllabis, quibus Tibicen *pedem* accommodabat, Actor *vocem* acuebat ac tollebat. In *Thesi* autem sunt ceterae syllabae, quae Ictu destitutae minus idcirco audiuntur. Hos ictus sive *Acquis*, magno discentium commodo, nos primi in hac Editione per Accentus acutos expressimus, tres in Trimetris, quattuor in Tetrametris:

*Poëta cum primum animum ad scribendum oppulit,
Id sibi negoti credidit solum dari.
Enimvero, Dare, nil loci est segnitiae neque socordiae,
Quantum intellexi modo senis sententiam de nuptiis.*

Etsi revera, quod Romani voluerunt, seni in quoque Trimetro sint Ictus: qui sic exprimi possint,

*Poëta cum primum animum ad scribendum oppulit,
Id sibi negoti credidit solum dari.*

Verum quia in paribus locis, 2, 4, 6, minus plerumque ele-
vantur et feriuntur, quam in imparibus, 1, 3, 5, idcirco eos
more Graecorum hic placuit omittere. Horum autem accen-
tum ductu (si vox in illis syllabis acuat, et par temporis
mensura, quae pedis Ditrochaei vel *Ἐνσιτίου δυνάμιν* spatio
semper finitur, inter singulos accentus servetur) versus uni-
versos eodem modo Lector efferet, quo olim ab Actore in
Scaena ad tibiam pronuntiabantur. Hoc quoque commodi in
his Accentibus Lector inveniet; quod statim et ictu oculi Tro-
chaicos ab Iambicis, qui in eadem scaena interdum locum
habent, possit distinguere: si accentus scilicet in prima versus
syllaba est, Trochaici sunt; sin minus, Iambici.

Omne versuum genus suam habet *Caesuram* sive *Incisio-*
nem; qua verbum terminatur, et vox in decursu paulum inter-
quiescit. Illa fere Caesura Romanis placuit; quae in priore
tertii pedis syllaba sit: ut in Heroico:

• *Arma virumque cano | Troiae qui primus ab oris
Italiū fato | profugus Lavinaeque venit
Litora, multum ille et | terris inctatus et alto
Vi superum, siveas | memorem Iunonis ob iram.*

Varro quidem apud Gellium XVIII, 15. scribit observasse se
in versu Hexametro, quod omnimodo quintus semipes (id est,
prior pedis tertii syllaba) verbum finiret. Mirum, quod Omni-
modo dixerit, cum Lucretius iam tum variaverit,

Reddenda in ratio | ne vocare, et semina rerum.

et Catallus,

Omnia fanda nefas | da malo permissa furere
Postea saepius Virgilius,

Lyrnessi domus at | ta, solo Laurente sepulcrum.

Homerus autem olim saepissime,

Ὀλομένην ἢ μὴ | ἐς ἄνακτος ἄλγε' ἴδμεν.

Non *Omnimodo* igitur dictum oportuit: sed *Plerumque*.

In Sapphico similiter Romani quinto fere semipede.

Pindarum quisquis | studet aemulari,
Iule, ceratis | ope Daedala
Nititur pennis | vitreo daturus
Nomina ponto.

In Alcaico: *Doctrina sed vim | promovet insitam,*
Rectique cultus | pectora roborant.

In Phalaecio: *Multis ille bonis | flebilis occidit;*
Nulli flebilior | quam tibi, Virgili.

Sic et in Iambo Trimetro:

Iam iam efficaci | do manus scientiae:
Supplex et oro | regna per Proserpinae,
Per et Dianae | non movendu numina,
Per atque libris | carminum volentium
Refixa caelo | devocare sidera.

Hanc Caesurae sedem plerumque in Trimetris servant Poetae
 Comici; ut Noster;

Ne cui sit vestrum | mirum, cur partēs seni
Poēta dederit | quae sunt adolescentium:
Id primum dicam | deinde quod veni eloquar.

et itidem Graeci:

Οἱ γὰρ βλέποντες | τοῖς τυφλοῖς ἡγήμεθα.
Ὁβτός δ' ἀκολουθεῖ | καμὲ προϋβιάζεται.

In Iambicis Trochaicisque Tetrametris Caesura plerumque
 sit post ditrochaicum secundum:

Demissis humeris esse vincto | pectore ut gracilae sient.
Video sentum squallidum uagrum | pannis annisque obsitum.

Illud autem in primis notandum; cum Graeci Magistri
 per *διποδιαν* Trimetros Iambos scandere iuberent, semper eos
 intellexisse *διποδιαν λαμβικὴν*; adeo ut sic divideretur ex eo-
 rum ratione versiculus:

Ne cui sit ve | strum mirum, cur partēs seni
Poēta dede | rit quae sunt adolescentium:

Id primum dī | cam, deinde quod veni eloquar.

Οἱ γὰρ βλέπον | τις τοῖς τυφλοῖς ἡγούμεθα,

Οὗτος δ' ἀκολου | θεὶ κύμα προσβιάζεται.

ubi vides primam Dipodiam in mediis verborum syllabis desinere, totamque Caesurae virtutem ac gratiam misere perire. Quare ego iam ab ipsa adolescentia in omnibus Iambicis praeter Tetrametrum catalecticum, de quo postea dicam, aliam mihi scansionis rationem institui, per *διποδίαν* scilicet *τροχαϊκὴν*, hoc modo,

Po | ἐtu dederit | quae sunt adolescentium:

primo semipede quasi subducto et absciso, versu autem in Dactylum vel Creticum exeunte. Siquidem ista *διποδία* ex Trochaeis duobus, vel uno et Spondeo sive Epitrito secundo constans, *Commodare*, *Commodavi*, et cum Caesurae indole convenit: et verum Iambeī rhythmum auribus insinuat; et Poetae, dum versus hos fabricatur, praecipue mentem occupat; et, quod maximum est, in omni fere Comicoꝝ metrorum genere principatum obtinet; veramque causam, cur in una Comoedia tot versuum species adhibeantur, sola demonstrat.

Quintilianus Institut. Orat. X, 1. *In Comoedia maxime claudicamus, licet Terentii scripta ad Scipionem Africanum referantur: quae tamen in hoc genere sunt elegantissimae; et plus adhuc habitura gratiae, si intra versus Trimeteros stetissent.* Mirificum sane magni Rhetoris indicium! Optabat scilicet, ut Fabulae Terentianae, quae in primo cuiusque Actu et Scena a Trimeteris inchoantur, eodem metro ac tenore per omnes Actus Scaenasque decurrissent. Crederes profecto hominem nunquam Scaenam vidisse, nunquam Comoedum partes suas agentem spectavisse. Quid voluit! quod nec Menander nec ullus Graecorum fecit, Terentius ut faceret! ut ira, metus, exultatio, dolor, gaudium; et quietae res et turbatae, eodem metro lente agerentur! ut Tibicen paribus tonis perpetuoque cantico spectantium aures vel delassaret vel offenderet! Tantum abest, ut eo pacto *plus gratiae habitura esset fabula*, ut quantumvis bene morata, quantumvis belle scripta, gratiam prorsus omnem perdidisset. Id primi Artis reperiatores pulchre videbant; delectabant ergo varietate ipsa, diversaeque ἡδὴ καὶ πάθῃ diverso carmine representabant. Marius Victorinus p. 2500; *Nam et Menander in Comoediis frequenter a continuatis Iambicis versibus ad Trochaicos transit, et rursus ad Iambicos redit.* Non ita tamen agebant veteres, ut ab uno in aliud plane contrarium repente exilirent; ab Iambicis in Dactylicos; sed in propinquos Trochaicos, ipsos

transitu paene fallente. Quod ut clarius conspiciatur; omnem Terentianam copiam hic statim, unoque et eodem pede Di trochaen universam fere enectiar.

Illud tamen prius admonendum; ut a Trimetræ suis Fabulas, rebus sedatioribus, nostrum inchoasse; ita semper Tetrametræ finisse; quod fabulae Catastrophae, cum res turbulenta paulatim et aegre consulescerent, hoc carminis genus postularet, magno spiritu effundendum. Prae omnibus tamen, Trochaici pleni firmum Actoris latus requirebant; qui numquam scilicet nisi in maximo affectuum tumore veniant; efflendi, non ut quidam autumant, *tardè lenteque*, sed

Clamore summo, cum lubore maximo.

Vade factum, ut cum alias in *diærobia* Spondei vel Anapaesti placuerint; in his Trochaei vel Dactyli studio quaerantur,

*Credo equidem illum iam adfuturum, ut illum a me
eripiat; sine veniat;*

*Atqui si illam digito attigerit, brevis illi illuc effu-
dientur.*

qui versus, nisi toto pulmone exhansto, pronuntiari apte non possunt: in Trimetræ vero clamosa haec *πάθη* inarescerent prorsus et obmutescerent.

Ditrochaeis igitur sic constituitur Iambus Trimetrus.

Id | sibi negoti | credidit so | lum dari.

Vi | commodavi | commodavi | comoda.

Iambicus Tetrametrus plenus:

*Dem | tempus ad eam | rem tulit sibi | animum ut
exple | ret suam.*

Vi commodavi | commodavi | commodavi | comoda

Trochaicus Tetrametrus plenus sive *ἀναπαιχτικός*.

*Adeo | hominem esse | invenustum aut | infelicem |
quemquam ut ego sum.*

Commodavi | commodavi | commodavi | comoda.

Trochaicus Tetrametrus syllabâ deficiens.

καταληκτικός.

*Quod modis con | temptus spreto
omnia hem.*

unsucta

Commodavi | commodavi | com

oda.

Pentametrus *καταληκτικός*; qui semel

tur,

*Sanus est Domum | tre pergo
vo | cemus hor*

t. Re-

*Commodavi | commodavi |
comoda.*

In his omnibus commodius est, meo iudicio, *διποδίων τροχαϊκή* Caesurae accommodatam et congruam, quam *λαμβικήν* ab ea deerantem, in metiendo versu adsciscere.

Superest tamen unus Iambici generis, Tetrametrus *καταληκτικός*; in quo *διποδία* veterum Magistrorum *λαμβική* sine controversia tenenda est; ob ipsam, a qua in aliis discedit, Caesurae concinnitatem:

Nam si remit | tent quippiam | Philimenam | dolores
Ἀνδρὲς φίλοι | καὶ δῆμοιαι | καὶ τοῦ πονεῖν | ἐξάρται.
Δημόσθενες | Δημόσθηνους | Παιάνιτες | ἔργασι.
Vi comoda | vi, comoda | vi, comoda | vi, comomo

Sed et in his *διποδία τροχαϊκή* tempus quidem et spatium exacte servat, in Incisionibus tamen peccat. Ceterum utram velit rationem Lector sequatur: Accentus in huius Editionis Textu ambabus aequè conveniunt: at in nupera quadam, universi huius generis, quorum ingens copia est, versus prava Caesurae distinctione iugulantur;

Concurrunt laeti mi obviam | pediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, far | tores, piscatores,

Cum sic Caesura ponenda esset

Concurrunt laeti mi obviam | cuppediarii omnes,
Cetarii, lanii, coqui, | fartores, piscatores.

Illud quoque in hoc genere observandum, pedem illum ante Caesuram *Mi obviam* et *I coqui* semper, ut hic, Creticum vel ei *ισόχρονον* media brevi esse oportere: nullum hic apud Nostrum Licentiae locum esse; non magis quam in sine Senarii. Haec versuum horum indoles et sola gratia est: quam in hac Editione incolumem habent; in prioribus vero ante nos innumeris mendis strangulatam et sepultam.

Porro, super hos Iambicos Trochaicosque, etiam Creticis, Bacchiacis, Choriambicisque versibus, sed semel tantum singulis, utitur Terentius; eisque in Monodia duntaxat, nunquam in Diverbio: hi, ringente licet invidia, nobis se apud nostrum debent.

Creticus: *Tánta vs | córdia in | náta cuiquam | út*
siet.

Bacchiacus: *Cástilas | cástilas | cástilas | cástilas.*
Adhúc Ar | chylis quae ad | solent quaeque
opórtet.

Honéstas | honéstas | honéstas | honéstas |
Choriambicus: Obstipuit | péctore con | sistere nil | con-
sili quit.

Cóntremui | cóntremui | cóntremui | cóntremisco.

hi tamen, more Graeco, novissimum sibi versum alterius generis adsumunt, ut pro Rythmi ratione cum strepitu ac canore finiantur.

De *Clausulis* sic Varro apud Rufinum p. 2707. *Clausulas primum appellatas dicunt, quod clauderent sententiam: ut apud Accium;*

An haec iam obliti sunt Phryges!

Nonnunquam ab his initium fit; ut opud Caecilium,

Di boni, quid hoc!

apud Terentium, Diserucior animi.

Huic ultimae adde aliam ex Nostro:

Occidi.

Ceterum de *Clausulis* hoc uno verbo dixisse sufficiat. Si ab eis initium fit, liberae sunt et nullius metri legibus adstrictae: Si sententiam claudunt, a praecedentibus legem accipiunt. Scilicet post Iambicos Tetrametros, vel Trochaicos Catalecticos, ab Iambo incipiunt; ut illa Accii,

An haec iam obliti sunt Phryges!

et illae Nostri,

Praescisse me ante? nóne prius communicatum oportuit?

Miseram me, quod verbum audio?

Munus nostrum ornato verbis, quod poteris; et istum aemulum

Quod poteris ab ea pellito.

Ita semper in ceteris: et ratio est, quod *δινοδία ποταλκή* quasi uno versu continetur,

Communicatum oportuit: miseram me quod verbum audio?

Vnde in Trochaico pleno, quo *δινοδία* consummata est, a Trochaeo incipit.

Proin tu sollicitudinem istam falsam, quae te exercitiat, mittas.

Quicum loquitur filius?

Et illud rus nulla alia causa tam male odi,
prope est:

Quod si abesset longius,

Hanc sibi legem fixerunt, sancientibus vero ea rythmi artis inventores: sed in hac tamen arte non *Edicti*

cant. Illud porro notandum; in Tetrametris solis apud Nostrum, numquam in Trimetris, Clausulis locum esse. Neque id omittendum, has et reliquas omnes apud Nostrum Clausulas in Cretico terminari, *Audio, Pellito, Filius, Longius*; una tantum excepta, *Hec. V, 1*, quae in Spondeum exit.

*Aut né quid faciam plus, quod post me minus fecisse
sátius sit.*

Adgrédíar. Bacchis, sálve.

Id tamen iudicio, non casu, a Poëta factum: quippe post hanc solam ex omnibus Clausulam a Tetrametris plenam in Catalecticos Scaena transit, qui Spondeo finiuntur;

Salvé, Lache. Edepol crédo te non nít mirari, Bâcchis.

De Licentia veterum Romanorum, Tragicorum Comico-
rumque, paulo inclementius loquitur Horatius, *Arte Poet. 255*.
Iambicus, inquit, versus,

*Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures,
Spondeos stabiles in iura paterna recepit
Commodus et patiens; non ut de sede secunda
Cederet aut quarta socialiter. hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus et Enni.
In scaenum missus cum magno pondere versus
Aut operae celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratae premit artis crimine turpi.
Non quivis videt inmodulata poemata iudex:
Et data Romanis venia est indigna poetis.
Idcircone vager, scribamque licenter? ut omnes
Visuros peccata putem mea, tutus et intra
Spem veniae cautus? vitavi denique culpam,
Non laudem merui. vos exemplaria Graeca
Nocturna versute manu, versale diurna.
At vestri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scinus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aere.*

Candide magis de iis iudicat, venustissimus in tenui materia
scriptor, Terentianus Maurus, p. 2433.

*Culpatur autem versus in Tragoediis,
Et rarus intrat ex lambis omnibus:
Vt ille contra, qui, secundo et talibus
Spondeon aut quem comparem receperit.
Sed qui pedestres fabulas Socco premunt,
Et quae loquuntur sumpta de vita putes,*

*Vitiant Iambon tractibus Spondaicis,
Et in secundo et ceteris aequae locis:
Fidemque fictis dum procurant fabulis,
In metra peccant, arte, non inscitia:
Ne sint sonora verba consuetudinis,
Paulumque rursus a solutis differant.
Magis illa Nostris: nam fere Graecis tenax
Cura est Iambi, vel Novellis comicis,
Vel qui Vetusta praechuent comoedia.*

Ceterum quod in utrisque vituperat Flaccus, et in Comicis excusat Maurus, hoc est: Quod in sedibus paribus, secunda et quarta (nempe uterque per dipodiam Iambicam dimetitur: in ratione nostra erunt prima et tertia, pedes scilicet ditrochaeorum priores) non volubiles pedes Iambum aut Tribrachyn, ex rythmi lege ac Graecorum exemplo; sed tardos Spondeos sive alios eis *ισορόνους* intulerint. Totum hoc, uno exemplo, et sensu et memoria facile tenebis. Graeci ad hanc formam in Iambicis;

Vi commodavi | commodavi, commoda.

Latini ad istam, non semper, sed quotiescumque vellent:

Vi commendavi | commendavi | commoda.

Vides menda spondeum bis positum pro Iambo *moda*; postremam sedem violare numquam sunt ausi. Idem et in Trochaicis obtinet.

Graeci: *Commodavi | commodavi | commodavi | commoda.*

Latini: *Commendavi | commendavi | commendavi | commoda.*

In his pedibus, excepto ultimo, pro brevibus longae syllabae adsumuntur; quod tamen, opinor, celeris pronuntiatione juvabat et occultabat Actor, ne ipse a Tibicine rythmum Graecum servante discreparet.

Quod ad Crimen autem hoc attinet; Tra- quidem veteribus minor est excusatio, cur non ad art- las versus suos exegerint; cum toto stilo et colore ac sermone discreti, nova verba ac sesquipedalia pro- inxerint. Fugiebant scilicet limae laborem; certi se- te inexplerta et apud aures tum indoctas veniam in- Melius vero ac mitius de Comicis est sentiendum Teren- tius noster, si quisquam alius, in artis tavit; studio, non ignorantia; necessitate v- ditate inductus; et qualemque illam in- ruti- bus redempturus. Ser - apud

Nostrum ad consuetudinem accedit quam apud Menandrum: oratio apud unum de medio sumpta deque vita honestiorum civium; versus minime cavi sed verbis sensibusque spissi: apud alterum, dum metro servire coactus est, stilus paulo elatior, et sententiae dilutiores. Adde huc, consonantes in Lingua Latina pro vocalium numero frequentiores esse, quam in Attica: adde omnia apud Latinos vocabula, monosyllabis duntaxat exceptis, esse Barytona; de qua re mox plura dicam; et facile pronunties, minoris esse operae atque artis, ad Menandri normam Graece scribere, quam Latine ad Terentii.

Enimvero par et aequum est, ut eandem veniam veteribus Latinis demus, quam hodiernis qui Anglice scribunt poetis concedimus: quorum nemo est, cui non indulgemus, ut syllabis interdum longis contra indolem rythmi loco brevium utatur. Nam ut Latini omnia metrorum genera de Graecis acceperunt; ita Nostrates sua de Latinis. Quo magis est dolendum atque indignandum, iam a literis renatis pueros ingenuos ad Dactylica, quod genus patria lingua non recipit, ediscenda, ferula scuticaque cogi: Terentiana vero metra, quae domi tamen et in triviis inscientes ipsi cantitant, Magistorum culpa penitus ignorare. Trochaicus Tetrametrus Catalecticis, ut Terentio, ita Nostratibus frequentissimus est:

*Ego ille agrestis, | saevus, tristis, | parcus, truculen |
tus, tenax.*

*Happy is the | Country life blest | with content good |
heält an' ease.*

Qui Trochaicus, unius syllabae accessione, fiet Iambicus Tetrametrus plenus.

*Thrice happy is | the Country life | blest with con-
tent | good heält an' ease.*

Quin et Iambicus ille *καταληκτικός*, Terentio multum et merito amatus, apud Nostros quoque in magna gratia est;

Nam si remit | tent quippiam | Philumenam | dolores.
He's decently | run through the lungs, | and there's an
end | o' Bully.

Neque vero Bacchiacus Terentii Nostris intactus est:

Athúc Ar | chylis quae ad | solént quaeque | oportet.
*All ioy to | great Caésar | long life, love | and pleä-
sure.*

Tánta ve | cordia in | náta cui | quam út siet.
O the sweet | Country life | blest with health | peäce
an' ease.

Denique et illud metrum, quod in Epicis et Heroicis iam diu apud Nostrates regnum obtinet, ab Iambico Veterum Senario profluxit; necessitate linguae nostrae, quae tota monosyllabis scatens caesuram Senarii raro admittit, Quinarius factus:

Though deep yet clear | ; though gentle, yet not dull.

Huic in fine sextum Iambum appone; et extemplo habebis Senarium Terentianum:

Though deep, yet clear though | gentle, yet not dully slow.

Rursus, si ab hoc Euripidis Senario, qui primus omnium in Oresta [imo in *Hecuba*] venit,

Ἡὼ νεκρὼν κενθμῶνα καὶ σκοτοῦ πύλας,

pedem novissimum auferas; Quinarium iam habebis, perfectissimum hodierni nostri Epici exemplar:

Ἡὼ νεκρὼν | κενθμῶν καὶ σκοτοῦ.

Though deep, yet clear, | though gentle, yet not dull.

In Anglico tamen hoc notes velim, tres syllabas positione longas loco brevium poni. Eas tu postea, et quam *Denham* veniam concedis, Terentio neges. *Perfectissimum* autem *exemplar* ideo appello; ut Poetis nostratibus, ingenii sane venaeque felicitibus, sed eruditionis interdum modicis, quid hodierni Epici, quo numeris omnibus absolutus fiat, rythmus geniusque sibi poscat, obiter ostendam: in versibus nempe singulis tres syllabas breves. Hoc sane consistendum est; Avorum tempore, scabros asperosque versus, magno longarum pondere onustos, plerumque exiisse: hodiernos autem postas longe eos teretiores tornatioresque dare; sed *Aure* fortassis magistra, non *Arte*. quae tamen *Ars* principio iudicibus *Auribus* dedebatur. Habent itaque, quod in longo sane *tra* expectandum, in Epigrammate vel Elegiola facile *um*, versus Epici *exemplar*; quo et numerus *Brev* *des* ostenduntur. Quamquam in nostris est et *V* *is*, ut in his:

Though deep, yet clear; though gentle, y

Strong without rage, without overflowing

Ictus in hoc posteriore, qui in secunda syllaba prima sit; et venuste quidem; modo raro sequatur. Et *equidem*, an in Terentio Trimetrum aliochoet ab *Hicine*, *Hic Libera*, non in *etrahendus* sit accentus etiam in Iambi *scilicet* et *lo*.

Rythmus, Hephaestione teste, sit Metro potentior. Tale illud Plauti Rudent. II, 6, 29.

Piscibus in alto credo praebeant pabulum.

ubi *Piscibus* libentius efferrem, quam *Piscibus*.

Sed ut redeam, unde digressus sum. Vt a Graecis Comiciis desciverunt Latini pro brevibus syllabis tardas infulciendo: ita vitio prorsus contrario peccarunt, corripiendo scilicet eiusmodi syllabas, quae in Latino sermone erant longae. Huius autem Licentiae modum ac fines non cuiusvis est reperisse, cum ex interpretibus, hi qui laxissime et ultra terminos Licentiam hanc expandunt, monstra nonnumquam et portenta pro veris Lectionibus tuentur; alii contra qui nimis arctis eam finibus claudunt, syllabasque omnes ad Epicorum poetarum normam exigunt, singulos fere versus miseris modis, addendo, mutilando, invertendo, contra Codicum fidem; iugulant et trucidant. Illud in universum animadvertas velim, nullas eas syllabas, quae natura et vocalis sono longae sunt, corripuisse; sed eas tantum quae per vocalem quidem breves erant, positione tamen et consonantium concursu factae sunt longae. Hae vero voces et numero paucae sunt, monosyllabae fere vel dissyllabae, vel cum praepositionibus compositae; et ex ipsa sede situque commodo veniam merentur. Cum autem in ipso huius Editionis textu singula haec in versibus singulis per Accentuum interval- lum sponte se ostendant; non opus est, ut singillatim hic enumerentur. Illud tantum monebo, quod ante me opinor nemo; In primo fere versuum pede, et parcius alias, Licentiam hanc exercuisse Nostrum: idque rectissimo iudicio; cum Actor, in fine prioris versus anima recepta, plenum rapidumque spiritum posset effundere.

*Sed id gratum fuisse-
Sine invidia laudem.
Sine omni periculo.
Propter hospitai.
Hic est ille non te
Studet par referre
Ob hanc inimicitias.
Ob decem mnas inquit.
Inde sumam uxori.
Soror dicta est cupio.
Stimul consilium cum re
Color verus, corpus.
Neque Antipho alia.*

*Sed hoc mihi molestum est.
Bonum ingenium narras.
Sed hic Pamphilus quid.
Is hinc bellum fugiens.
Nempe Phormionem.
In hanc nostram plateam.
Supellectile opus est.
Sed ecce ipsa egreditur.
Ego excludor ille.
Negat quis! nego; ait, aio
Enimvero, Dave, nil loci es
Habent despicatu.
Dolet dictum imprudenti.*

*Adest optime ipse.
Solent esse id non fit
Quid huic hic negotiat.
Student facere.
Sed ostium concrepuit.
Nemini plura uerba.*

*Quid ignave peniculo.
Sed estne ille noster.
Tamen via humane.
Tacet cur non ludu.
Iubet frater? ubi is est.
Omnino omnes ubi resciscunt.*

Hoc, ut vides, Terentii iudicium erat; ut in primo fere pede versus, ubi paratior venia est, Licentia illa uteretur: idcirco excusator, quod non ipse eam primus intulerit; sed a Plauto, Caecilio, ceterisque tum in scaena regnantibus acceptam retinuerit. Licentia certe erat: et indigna forte, cui Romuli nepotes indulgerent. Nam qui hodie non Comicos veteres excusatum, sed defensum eunt: qui fontem rei causamque et originem deprendisse se gloriantur; popularem scilicet tunc temporis pronuntiandi morem: ut necesse fuerit Comicis, quae verba communi civium sermone spreto Consonantibus rapide efferebantur, ea verba in suis Fabulis, quae audiebantur scilicet, non legebantur, corripere: nae illi oporoso conatu nihil dicunt, pollicentes magna nihil extricant. Quid enim? si usus tum civium communis,

Quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi,
syllabas de quibus agitur raptim pronunciabat: iam non Comicorum vel licentia vel crimen est, qui mori obtemperantes ea corripiebant; sed Epicorum, qui usu improbante producebant. Mutantur tantum Rei; Crimen ipsum non eluitur: aut hi aut illi sunt culpa damnandi. Quibus autem culpa haereat, scitu facillimum est. Priorem in *Ille* et *Esse* constanter producebant Epici; Noster interdum corripit, saepius producit: quod si recte et ex usu corripit; tanto saepius, dum saepius producit, peccat. *Propter* apud Epicos semper priore longa est: Noster semel corripit, *And.* II, 6, 8.

Propter hospitui huiusce consuetudinem.

Si hoc ex consuetudine vulgi; cur intra decimum versum, et ubique alias, producit?

Nil propter hanc: sed est quod
Eadem reliquorum ratio est: quibus
tim hodie, lingua iam dudum emort
culpam quis defendendo fecerit.

Ceterum *Abi, domi, redi, &c.*
et si qua id genus alia quae ultim
ut Licenter dicas, sed Legitime c
idem ius usurpaverint.

et tibi.

videm, praeser
onceditur: nisi

lucet, vide,
scent, via est
veteres Epici

Similiter de Crasi censeas; qua duae vocales, quarum una brevis, in unam contrahuntur: ut *Diu*, *Deum*, *deorum*, *meum*, *tuum*, *uum*, *meorum* etc. *fuit*, *fuisse*; haec et siqua huiusmodi, iure quoties vellent contrahebant Comici; quia idem Epiciis ius erat. Durius quidem Nostratibus sonant *Huius*, *cuius*, *eius*, *novo*, *levi* in unam syllabam contracta: verum id eo evenit, quod nos hodie male pronuntiamus. Notum enim est eruditis, consonantes *I* et *U* apud Latinos eodem fuisse sono et potestate, quo hodie *Y* et *W*. Pronuncies igitur *Cuius*, *novo*, *levi*, et mollior fiet Crasia. Ita noster *Twa*, *swa*, *grandyscula*, *stellyonino*; plane ut Virgilius *Stellyo*, *abyete* etc. Eadem ratione, cum *Iam* efferrent, ut nos hodie *Yam*; in duas syllabas pro lubitu dissolvebant, *Nunc iam*. Ceterum in hac Editione ubi *iam* disyllabon est, notatur diaeresis; et *Cuius*, *huius*, *eius*, ubi monosyllaba sunt, super *I* habent accentum; ubi disyllaba, super *U* et *E*, *Cuius*, *huius*, *eius*.

Eii, *reii*, *speii*, priore per Ectasin producta, non indigent venia, cum Lucretius alique olim Epici idem fecerint. In hac Editione, cum producantur, duplici *I* scribuntur.

Neque illud inter Licentias numeres, cum comici *S* finale in syllaba brevi, sequente tamen consonante, nonnunquam abiciunt, ut *Tristi*, *famelicu*: siquidem id facit passim Lucretius. Ceterum quod nos quidam docent, et in syllaba longa hoc solere fieri, et sequente vocali, et totam etiam syllabam cum *S* saepe resecari, falluntur et fallunt. In *Consimilist*, a priore nihil, sed ab *Est* vocalis resecatur; ut in *Palamst*, *Necessanst*. Multimodis apud Nostrum non divisim effertur *Multi modis*; sed vox una est ut *Omnimodis*: et Lucretius utraque utitur.

Quin et ubi Synaloephae vis cessat, et vel vocalis quaequam vel *M* finales non eliduntur, altera vocali eas excipiente; ne hoc quidem in Licentiis ponas: qualia ista et plura apud Nostrum. *Omnes qui amant, Mé et aetute, Né ubi acceperim, Quae erat mortua, Vna ire cum amica, Dám id efficias, Quicum unq rem habebam*. Quippe et Epici, Lucretius, Virgilius, Horatius eodem modo in Hexametris: *Sed dum adest quod avenus, Credimus an qui amant, Si mé amus inquit, Cocto nunc adest honor idem*. In his autem aliisque similibus Tria sunt observanda; Numquam hoc fieri nisi in verbo Monosyllabo; quod verbum si in vocalem exit, oportet Syllabam esse Longam; Ictum domi-
habere in prima syllaba Anapaesti. Harum vero conditio-
ignorantia quot nuper peperit errores? dum et in

syllabis verbis, et in syllabis brevibus, et in aliena sede, posse fieri hoc existimabant.

Atque hactenus de Licentia Terentiana, deque eius limitibus, modicis sane illis neque incommodis: qualem hodie in Poëtis nostratibus patriaque lingua patienter ferimus. Quin et ausim polliceri sponsoque fore, quemvis adolescentem, vulgaris modo Prosodiae et Syllabarum quantitatis callentem, lecta una alteraque Editionis huius Scaena, suo Marte ac sine Magistro totum hoc quod quaeritur percepturum. Quo magis mirum, quosdam cetera doctissimos, sed in his rebus paulo *ὀφειμαθεστέρους*, tam immodica verborum pompa se et operam suam efferre: quasi tantae molis esset Romanam nunc Licentiam, quantae olim erat Gentem condidisse. Neque tamen, si ipsi audiendi sunt, immerito gloriantur; cum ex eorum sententia nihil non veteribus Comicis et licuerit et libuerit: ut tam vagae Licentiae limites ullos posuisse, perinde sit ac Sarmatas et Gelonos intra campos suos coercuisse. Nimirum hi non ipsos Poëtas, non artem et rythmi genium, sed Librarios sibi duces sumunt; et tot fere Licentiarum species sibi fingunt, quot in toto Plauto Terentioque vitiosae Lectiones nunc restant; uniusque loco, qui emendandus erat, ex altero aequè mendoso patrociniū quaerunt. Quid mirum igitur; si quo maior iis tam falsae Metricae notitia accrevit, eo in dies, ut queruntur, magis decreverit emendationum suarum numerus? Illud, si dubitas, exemplo sit; ubi Plauti auctoritate pedes Creticos in Trimetris adsciscunt. Locus elegantissimus est, Trinummo 1, 2 in *Urbanos* quos vocat *Scurrus*,

Qui omnia se simulant scire, nec quicquam sciunt:

Quod quisque in animo habet aut habiturist, sciunt:

Sciunt, quod in aurem rex reginae dixerit:

Sciunt, quod Iuno fabulatus est cum Iove:

Quae neque fu | tura neque | facta sunt | tamen illi sciunt.

Duos illic Creticos agnoscunt et licet Vicarios: neque hoc contenti Plauto suo assignant, ; Paucæ illa iam eiuravimus; curabitur. Interea, quid hic videmus;

Quae neque futura nec f.
Hic duos Longae corripuntur:
Ugildem, si aurem ha

et, Dactylorum scira huiusmodi portenta Terentio. Nos is olim fortasse sibi postulet,

tamen illi sciunt.
veniunt, quo ne
fas est. Homo

numeros ut laudaverint Pisonum proavi? quis Comoedus, Actor, ne ipse quidem *Pellio*, vel pretio voluerit emere; vel blaterare haec ad tibiam in Scaena ausus fuerit? non suas potius sibi res Poetam talem habere iusserit? Si Licentiarum nostri de Emendatione desperarunt; humanius tamen erat, de mendo potius confiteri, quam Poetam ipsum proscribere. Vide tamen, quam facilis ea ne quaerentibus quidem se offerat. Tolle illud *Facta*; et Trimetrum, quales hic ceteri sunt, rotundissimum habes:

Quae neque futura, neque sunt, tamen illi sciunt.

Quin et hoc sensus ipse, non metrum solum, efflagitat: nam *Quae futura, et Quae sunt*, in eodem genere sunt opposita: non *Futura et Facta*. Si illud *Facta sunt* a Poeta esset; dixisset utique, *Quae neque fient neque facta sunt*; atque insuper de duobus peccatis unum lucratus esset.

Restat iam, ut de Arte Terentiana, quas tantopere olim celebrata est, pauca delibemus. Horatius Epist. II, 1.

Ambigitur quotiens uter utro sit prior, aufert

Pacuvius docti fumam senis, Accius alti:

Dicitur Afrani toga convenisse Menandro:

Plantus ad exemplum Siculi properare Epicharmi,

Vincere Cuecilium gravitate, Terentius Arte.

Vbi dubium est, artemne Metricam velit, an Comicam. Vtramque opinor: nam in utraque laude Noster, tam versuum concinnitatis, quam lucidae rerum dispositionis, primas tenebat.

Illud sane in Lingua Latina notabile, ne unum quidem verbum praeter Monosyllaba Tonum in ultima habuisse. Deum igitur, *Virum, Meum, Tuum* priori licet brevi pronuntiabant, numquam nisi in Versu *Deum, Virum, Meum, Tuum*. Quintilianus Instit. I, 5. *Est autem in omni voce utique acuta syllaba, nec ultima unquam: ideoque in dissyllabis prior.* Priscian. p. 1287. *Acutus accentus apud Latinos duo loca habet, penultimum et antepenultimum: apud Graecos autem et ultimum. Et paulo post; Apud Latinos in ultima syllaba, nisi discretionis causa, poni non solet accentus.* Donatus p. 1740. *Tonus acutus, cum in Graecis dictionibus tria loca teneat, ultimum, penultimum et antepenultimum; tenet apud Latinos penultimum et antepenultimum; ultimum nunquam.* Maximus Victorinus p. 1942; *Acutus, cum apud Graecos tria loca teneat, apud nos duobus tantum poni potest; aut in penultima ut Praelegistis, aut ea quae a fine est tertia ut Praelegimus.*

Olympiodorus in Aristotelis Meteora p. 27. *Τότε μὲν Γραικοὶ ἐκλήθησαν, νῦν δὲ Ἕλληνας. τοῦτο δὲ τὸ ὄνομα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι παροξύνουσι, Γραικοὶ λίγοντες. ἡ δὲ κοινὴ διάλεκτος δέχεται. Καθόλου δὲ οἱ Ῥωμαῖοι πᾶν ὄνομα παροξύνουσι διὰ τὸν κῆπον. ὅθεν Ὑπερηγοριότητες ἐκλήθησαν ὑπὸ τῶν ποιητῶν.* Hoc est, *Qui olim Γραικοὶ dicti, nunc appellantur Ἕλληνας. Illius autem verbi penultimam Romani acerviunt, dicentes Γραικοί; sed communis sermo acuit ultimam Γραικοί. Et universim Romani in quacumque voce penultimam vel antepenultimam acerviunt, propter Fastum et Grandiloquentiam: unde a Poëtis dicuntur Ὑπερηγοριότητες, feroces et superbi. Ceterum quod hic fastui tribuit, id dialecto Aeolicae, unde Lingua Latina partem maximam profuxit, rectius imputatur. Aeolenses enim, ut notum est, *Βαρυτόνοι* erant; et *Θίος*, *Ἄνῆρ* pronuntiabant, cum alii *Θίος*, *Ἄνῆρ*.*

Iam vero id Latinis Comicis, qui Fabulas suas populo placere cuperent, magnopere cavendum erat; ne contra Linguae genium Ictus sen Accentus in quoque versu syllabas verborum ultimas occuparent. Id in omni metro, quoad licuit, observabatur; ut in his.

*Arma virumque ceno, Troiae qui primus ab oris
Italiâ fato profugus Lavinaeque venit
Litora; multum ille et terris iactatus et ullo
Vi superan, saevae memorem Iunonis ob iram.*

Qui perite et modulate hos versus leget, sic eos, ut hic accentibus notantur, pronuntiabit; non, ut pueri in Scholis, ad singulorum pedum initia,

Italiâm fató profugús Lavínaque vénit,

sed ad rythmum totius versus, ubi nulla vox, ut vides, accentum in ultima habet, praeter unicam illam *Virum*: idque recte ob sequens Encliticon *que*: quod hic, semel dictum, in Terentio passim fieri animadvertes. Idem efficiunt me, te, se: *Miserâm me, quod verbum audio?* quippe haec Latinis, ut etiam *Rem*, Enclitica sunt, ut Graecis *ME*, *SE*. Eadem est et interrogationis vis; sive cum *Ne* Enclitico, sive absque *Ne*. In hac igitur concinnitatis laude palmam omnibus praeripuit Terentius; eamque ut conservaret. ut et vetitos Ictus effugeret, et vocabula tantiora semper sub Ictu poneret; non mihi iudicioque verba disposuit, et a prosae ordine decenter invertit, quam mirificus in hac *Virgilius*.

TERENTIUS.

B

Priscianus De versibus comicis narrat, *Fuisse quosdam qui abnegarent ulla esse in Terentii Comoediis metra; vel ea, quasi arcana quaedam, et ab omnibus doctis semota, sibi solis esse cognita confirmarent.* Ibidem ait, *Omnes quidem Comicos, crebris Synaloephis et Episyndaloephis et Collisionibus et Abiectionibus S litterae, fuisse usos scandendo versus suos; Terentium autem plus omnibus.* Verum profecto hoc est; et causa unica, cur Magistelli isti vel negarent metra esse apud Nostrum, vel ut arcana quaedam venditarent. Quod vero hic queritur et criminatur magnus Grammaticus, non vitium est, sed virtus Terentii prima: qui Synaloephas illas data opera consecutus est; quo syllabae ultimae liquescerent coalescerentque cum sequentibus; eoque vetiti ac vitiosi in ultimis Ictus artificiose effugerentur. Hae vero Synaloephae, quae tenebras olim Magistris offuderunt, iam in hac Editione, Percussionum intervallis distincta, ne pueris quidem negotium facessent.

Totum autem hoc, quod de Ictu in ultimis syllabis cautum fuisse diximus, de secunda tantum Trimetri *diapodia* capiendum; nam in prima et tertia semper licuit; siquidem ista sine venia conclamatum actumque erat de Comoedia Tragoediaque Latina. Cum igitur hunc versum similesque apud nostrum videris,

Malum quod isti di deaeque omnes diunt:

cave vitio id poëtae verteris; etsi *Malum* illud et *Omnes* si in communi quis sermone sic acuisset, deridiculo fuisset. Nimirum aures vel invitae patienter id ferebant, sine quo ne una quidem in Fabula Scaena poterat edolari. Quin et Graecos ipsos eadem tenuit necessitas, eadem passa est indulgentia. Cum Aristophanes dixit,

Δουλὸν γενέσθαι πάραφρονοντος διαποτον.

Cum Euripides,

Ἡκὺ νεκρῶν κενθμόνα καὶ σκοτοῦ πυλας,

idem admiserunt in *Δουλὸν* et *Ἡκὺ*, quod Noster in *Malum* et *Omnes*: ipsi enim alibi priorem acunt, *Δουλον* et *Ἡκυ*.

In secunda igitur Trimetri *diapodia* hoc de quo agimus non licebat. Gellius XVIII, 15. In *Senariis* versibus uniuersumverunt *Metrici* duos *primos pedes*, item *extremos duos*, habere posse singulos *integras partes orationis*, *medios haud unquam posse: sed constare eos semper ex verbis aut divisim aut mixtis atque confusis*. Quotus quisque hoc vel intelligat? nedum ut *Senarios* per singulos pedes *scandendo tempus* in hac observatione conterat? At in hae

Éditione vel aliud agentibus in oculos incurrit; simulque ratio, quam Metrici isti tacent, plane apparet. Hoc illi voluerunt; in his et similibus Senariis,

Venit Chremes postridie ad me clamitans,

Mansuetique animi officia, quid multis moror.

duos primos duosque postremos pedes singulis verbis clandi, et recte: at pedem tertium quartumve non posse recte. Cur hoc? quia tum necesse est, ut Ictus in ultimas syllabas cadant; quod, ut dixi, in prima ultimaque *diærodiq* solet fieri; in media nec solet et vix umquam licet. Rarissime igitur, semel atque iterum, sed magno sententiarum lucro, admisit hoc in Trimetris Terentius:

Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia.

Scelesta ovem lupó commisi. dispudet.

Nam illud, *Nox* omnia haec salus est adolescentibus, in hac Editione *Saluti* est. Notandum quoque in *Amor* et *Lupó* priorem brevem esse et ex Musicae rationibus ita oportere; ut apud Horatium,

Iam iam efficaci do manus scientias.

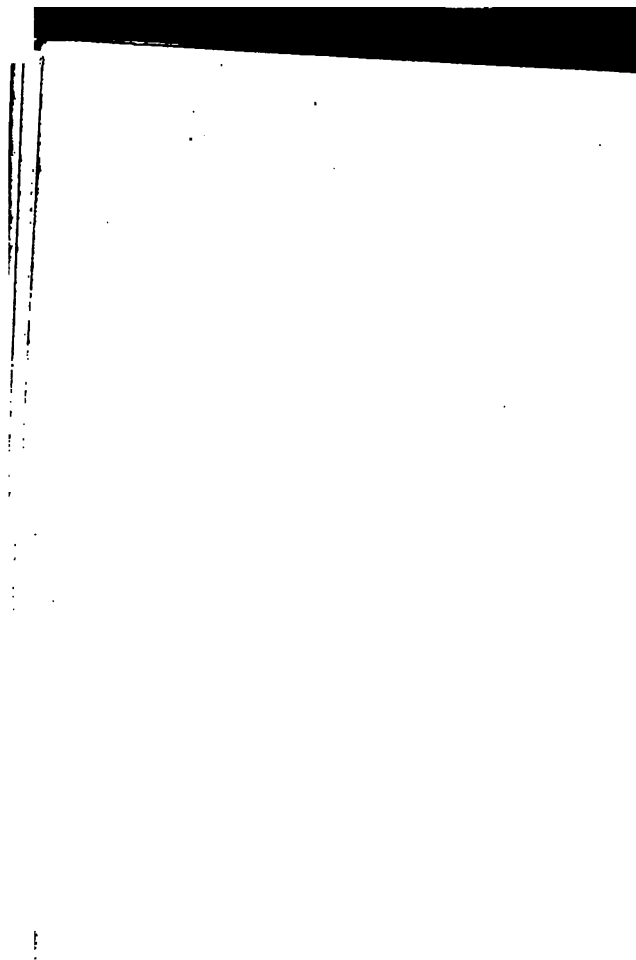
Ad pervicacis heu pedes Achillei.

Et similiter in verbo trisyllabo duos Ictus recipiente, si id *diærodiar* trochaicam inchoat, media erit ex arte brevis.

Nisi pol filium multimodis exspecto, ut redeat domum.

Ita recte hic editum, non *Exspecto*; ut et alia plurima, quae ante nos vitiosa ferebantur, in omni versuum genere hic corriguntur.

A N D R I A.

FABULAE INTERLOCUTORES.

SIMO, senex.
SOSIA, libertus.
DAVUS, servus.
MYSIS, ancilla.
PAMPHILUS, adolescens.
CHARINUS, adolescens.
BYRRIA, servus.
LESBIA, obstetrix.
GLYCERIUM, adolescentula.
CHREMES, senex.
CRITO, hospes.
DROMO, lorarius.

Acta ludis Megalensib. M. Fulvio et M' Glabrione Aedil-
curulib. Egerunt L. Ambivius Turpio et L. Atilius Pre-
nestinus. Modos fecit Flaccus Claudii F. Tibullus Par-
Dextris et Sinistris. Et est tota Graeca. Edita
Marcello Cn. Sulpicio Coss.

P R O L O G U S.

Poéta quum primum ánimum ad scribendum ád-
pult,

id sibi negoti crédidit solúm dari,
populo út placerent, quas fecisset fábulas:
verum áliter eveníre multo intéllegit.

Nam in prólogis scribúndis operam abútitur,
non qui árgumentum nárret, sed qui málevoli
veteris poetae máledictis respóndeat.

Nunc, quám rem vitio dént, quaeso animum ad-
vórtite.

Menánder fecit Ándriam et Perínthiam.

Qui utrámvis recte nórit, ambas nóverit.

Non ita dissímili [sunt] árgumento, séd tamen
dissímili oratióne sunt factae ac stilo.

Quae cónvenere, in Ándriam ex Perínthia hic
fatétur transtulísse, atque usum pró suis.

Id isti vituperant fáctum, atque in eo dísputant,
contáminari nóñ decere fábu-

Faciúnt nae intellegéndo, ut

qui quum hunc accusant, n-

nium

accúsant, quos hic nóster

quorum aemulari exóptat n-

potius, quam istorum obsc-

allegant:

clautum, En-

et:

n-

ntiam.

5

10

15

20

Dehinc, út quiescant pórró, moneo, et désinant
maledícere, malefácta ne noscánt sua.

- Favéte, adeste aequo ánimo, et rem cognóscite,
25 ut pérnoscatis, écquid spei sit réliqũum,
posthác quas faciet de íntegro comoédias,
spectándae an exigéndae sint vobís prius.

ACTUS I. SCENA I.

SIMO. SOSIA.

- SI. Vos ístaec Intro anférte: abite. — Sósia,
adésdum: paucis té volo. SO. Dictũm puta:
nempe út curentur récte haec. SI. Immo aliũd
SO. Quid est,
quod tĩbi mea ars effícere hoc possit ámplius?
5 SI. Nihil ístac opus est árte ad hanc rem, quán
paro;
sed iis, quas semper ín te intellexí sitas,
fide ét taciturnitáte. SO. Exspecto, quĩd velis.
SI. Ego póstquam te emi, a párvulo ut sempér tĩb
apũd me iusta et clémens fuerit sérvitus,
10 scis. Féci, ex servo ut ésses libertús mihi,
proptérea quod servĩbas liberáliter.
Quod hábui summum prétium, persolvĩ tĩbi.
SO. In mémoria habeo. SI. Haud mũto. SO. Fa
ctum gaũdeo,
si tĩbi quid feci aut fácio quod placeát, Simo,
15 et id grátum fuisse advórsum te habeo grátiam.
Sed hoc mihi molestumst: nam ístaec commemo
rátio

quasi éxprobratio ést immemoris bénéficii.

Quin tu úno verbo dic, quid est, quod mé velis.

s. l. Ita fáciam. Hoc primum in hácre praedicó tibi:

quas crédis esse has, nón sunt verae núpiae. 21

s. o. Cur simulas igitur? s. l. Rem ómnem a principi-
pio audies:

eo pácto et gnati vítam et consiliúm meum
cognósces, et quid fácere in hac re té velim.

Nam is póstquam excessit éx ephebis, [Sósia,
liberius vivendi fuit potestas,] — nam ántea 25

qui scíre posses, aut ingenium róscere,
dum aetás, metus, magíster prohibebánt? s. o. Ita
est. —

s. l. quod plérique omnes faciunt adulescéntuli,
ut ánimum ad aliquod stúdiúm adiungant, aut
equos

alere, aut canes ad vénandum, aut ad filósofos: 30
horum ille nihil egrégie praeter cétera
studébat; et tamen ómnia haec mediócritér.

Gaudébam. s. o. Non iniúria: nam id árbitor
dpríme in víta esse útile, ut ne quíd nimis.

l. Sic víta erat: facile ómnes perferre ác pati: 35
um quíbus erat cunque úna, iis sese dédere:

rum óbsequi studiis: advorsus némini:

mquám praeponens se illis: ita facíllume

e invídia laudem invénias, et amicós pares.

Sapiénter vítam instituit: namque hoc témpo:

équium amicos, véritas odiúm parit.

Intérea mulier quaedam abhinc triénnum

ndro commigrávit huc vicíniae,

ia et cognatórum negligéntia

a, egrégia fórnica: aetate íntegra.

lei, véreor ne q. adportét mali

51. Primum haec pudice vitam, parce ac duriter
agēbat, lana ac tela victum quaeritans.

Sed postquam amans accessit, pretium pollicens,
50 unus et item alter: ita ut ingenium est omnium
hominum ab labore proclive ad lubidinem,
accepit conditionem; dein quaestum occipit.
Qui tum illam amabant, forte, ita ut sit, filium
perdūxere illuc, secum ut una esset, meum.

55 Egomēt continuo mecum: Certe captus est;
habet! Observabam mane illorum servolos
venientes aut abeuntes: rogibam, Heus puer,
dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? Nam An-
driae

illi id erat nomen. s o. Téneo. s l. Phaedrum
aut Clíniā aut

60 Nicératum dicēbant. Nam hi tres tūm simul
amābant. Eho, quid Pámphilus? Quid? sýmbolam
dedit, coenavit. Gaudebam. Item alió die
quaerebam: comperiebam nihil ad Pámphilum
quicquam ástinere. Enimvero spectatūm satis

65 putābam, et magnum exēplum continētiaē:
nam quī cum ingeniis cōnflctatur eiusmodi,
neque cōmmovetur ánimus in ea ré tamen,
scias pōsse habere iam ípsū suae vitae modum.
Quum id mihi placebat, tum úno ore omnes ómnia

70 bona dicere, et laudāre fortunās meas,
quī gnátum haberem tāli ingenio praeditum.
Quid vėrbis opusest? hācfama impulsus Chremes,
ultro ad me venit, única gnatā suā
cum dōte summa filio uxorem út daret.

75 Placuit: despondi: hic nuptiis dictus dies.
s o. Quid óbstat, cur non vérae fiant? s l. Aúdiēs.
Fere in diebus paucis, quibus haec ácta sunt,

vicina haec móritur. so. O factúm bene!
 hei, metui a Chrýside. si. Ibi tum filius
 is, qui amabant Chrýsidem, una aderát fre-
 quens:

80

t una fúnus: tristis interim;
 nquam collacrumábat. Placuit tum íd mihi.
 itabam: Hic párvae consuetúdinis
 úius mortem tám fert familiáriter:
 ípse amasset? quíd hic mihi faciét patri?
 go putabam esse ómnia humani ingeni
 étique animi officia. Quid multis moror?
 t quoque eius cáusa in funus pródeo,
 ispicans etiám mali. so. Hem, quid id ést?
 si. Scies.

85

r. Imus. Interea inter múlieres,
 i áderant, forte unam áspicio adulescéntu-
 lam,

90

... so. bona fortásse. si. et vultu, Sósia,
 odesto, adeó venusto, ut níl supra.
 núm mihi lamentári praeter céteras
 ; et quia erat fórma praeter céteras
 t et liberáli, accedo ad pédissequas:
 t, rogo. Sorórem esse aiunt Chrý-
 sit illico ánimum. Atat, hoc sílud
 ae lacrumae, haec síllost misericór-
 iam tímeo, quorsum evádas.

95

interim

100

it. Sequimur: ád sepulcrum vé-
 n impositast: flétur. Interea ha
 íxi, ad flam- "éssit imprud-
 im periclo. xanimatus P.
 ssimulatum t celatum in
 it: mediam ompléctitu:

mea Glycérium, inquit, quid agis? cur te is perditum?

Tum illa, ut consuetum facile amorem cerneret, reiecit se in eum flens quam familiariter.

110 so. Quid ais? si. Redeo inde iratus atque aegerens.

Nec satis ad obiurgandum causae. Diceret: quid feci? quid comméruí aut peccavi, pater? Quae sese in ignem inicere voluit, prohibui: servavi. Honesta oratio est. so. Recte putas
115 nam si illum obiurges, vitae qui auxiliú tulit; quid facias illi, qui dederit damnum aut malum
si. Venit Chremes postridie ad me, clamitans, indignum facinus: comperisse, Pamphilum pro uxore habere hanc peregrinam. Ego illi sedulo

120 negare factum. Ille instat factum. Denique ita tum discedo ab illo, ut qui se filiam neget daturum. so. Non tu ibi gnatum...

si. Ne haec quidem

satis vehemens causa ad obiurgandum. so. Quedo?

si. Tute ipse his rebus finem praescripti, pater
125 Prope adest, quum alieno more vivendum sit mil sine nunc meo me vivere interea modo.

so. Qui igitur relictus est obiurgandi locus?

si. Si propter amorem uxorem nolit ducere, ea primum ab illo animadvertenda iniuriast.

130 Et nunc id operam do, ut per falsas nuptias vera obiurgandi causa sit, si denegat: simul sceleratus Davos si quid consilii habet, ut consumat nunc, quum nihil obsint do quem ego credo manibus pedibusque obnixum

factúrum: magis id ádeo, mihi ut incómmode, 135
quam ut óbsequatur gnáto. so. Quaproptér?

si. Rogas?

Mala méns, malus animus. Quém quidem ego si
sénsero, —

Sed quíd opust verbis? Sín eveniat, quód volo,
in Pámphilo ut nihil sít morae, restát Chremes,
qui mi éxorandus ést: et spero cónfore. 140

Nunc tíumst officium, has béne ut adsimules nú-
ptias,

pertérrefacias Dávom, observes fílium,
quid agát, quid cum illo cónsili captét. so. Sate st:
curábo: camus iám nunc intro. si. I praé, sequar.

ACTUS I. SCENA II.

SIMO. DAVUS.

si. Non dúbiumst, quín uxórem nolit fílius:
ita Dávom modo tímère sensi, ubi núptias
futúras esse audívit. Sed ipse exít foras.

DA. Mirábar, hoc si síc abiret, ét heri semper lé-
nitas

verébar quorsum eváderet: 5
qui póstquam audierat nón datum iri fílio
suo,

núnquam cuiquam nóstrum verbum féc
id aegré tulit.

si. Át nunc faciet; néque, ut opinor,
magnó malo.

DA. Id vóluit, n néc opínantes á
gaúdi:

- 10 sperantes, iam amotó metu, interea óscitantes óprimi,
ne ésset spatium cógitandi ad dísturbandas núp-
tías.

Astúte! *SI.* Carnuféx quae loquitur? *DA.* Hérus
est, neque províderam.

SI. Dave. *DA.* Hém, quid est? *SI.* Ehodum ád
me! *DA.* Quid híc volt? *SI.* Quid ais?
DA. Qua de ré? *SI.* Rogas?

Meum gnátum rumor ést amare. *DA.* Id pópulus
curat scílicet.

- 15 *SI.* Hoccíne agis, an non? *DA.* Égo vero istuc.
SI. Séd nunc ea me exquirere,
inquí patris est. Nám, quod antehac fécit, nihil
ad me ádtinet.

Dum témpus ad eam rém tulit, sívi ánimum ut ex-
plerét suum:

nunc híc dies aliám vitam adfert, álios mores pó-
stulat.

Dehinc póstulo, sive aéquumst, te oro, Dáve, ut
redeat iam ín viam.

- 20 *DA.* Hoc quíd sit? *SI.* Omnes, quí amant, gravi-
ter síbi dari uxórém ferunt.

DA. Ita áiunt. *SI.* Tum sí quis magistrum cópit
ad eam rem ímprobum,
ípsum ánimum aegrotum ad déteríorem pártém
plerumque ádplícat.

DA. Non hércle íntellegó. *SI.* Non? hem! *DA.*
Non: Dávos sum, non Oédípus.

SI. Nempe érgo aperte vís, quae restant, mé loquí.
DA. Sané quídem.

- 25 *SI.* *Si sénsero hodie quícquam ín his te núp-
tías fallácie conári, quo fíant mínus.*

**vélle in ea re osténdi, quam sis cállidus:
béribus caesum té, Dave, in pístrínum dedam
usque ad necem,
ége atque omíne, út, si te inde exémerim, ego
pro té molam.**

id, hoc intellexisti? an nondum etiam ne hoc
quidem? DA. Immo callide; 30
aperte ipsam rem modo locutus, nihil circul-
tione usus es.

Ubivís facillus pássus sim, quam in hác re, me delúdicr.

**Bona verba, quaeso. s. l. Inrīdes: nihil me
fállis. Edicó tibi,
émere facias. Néque tu haud dicas tibi non
praedictúm. Cave.**

ACTUS I. SCENA II.

DAVUS.

**nvéro, Dave, nñhil loci est segnítiae neque so-
córdiae,
atum íntellexi módo senis senténtiam de nú-
ptiis:**

**et si non astu prouidentur, me aut herum pes-
sum dabunt.**

**qníd agam certunist: Pám! ' 'ymne adiútem,
an anscultém seni.**

lúm relinquo, eius vítac : opitutor,
huíus minas; 5

Herba dare difficilest. Præcipue in amore
hoc cômperit:

me infensus servat, né quam faciam [in] nupt
falláciam.

Si senserit, perii; aut si lubitum fuerit, caus
céperit:

qua iure quaque iniuria praecipitem in pistrin
dabit.

10 Ad haec mala hoc mi accedit etiam: haec Ándr
sive ista úxor sive amícast, gravae Pámphiloe
Audíreque eorum est óperae pretium audáciam
nam incéptios améntium, haud amántium:
quicquid peperisset, decreverunt tollere:

15 et fingunt quandam inté se nunc falláciam,
civem Átticam esse hanc. Fuit olim quidám sen
mercátor: navem is frégit apud Andrum ínsula
is obiit mortem. Ibi tum hanc eiectam Chrýsi
patrém recepisse órbam, parvam. — Fábulae.

20 Mihí quidem non fit vérisimile; at ípsis comm
túm placet.

Sed Mýsis ab ea egréditur. At ego hinc me
forum, ut

convéniam Pamphilúm, ne de hac re páter impi
dentem ópprimat.

ACTUS I. SCENA IV.

MYSIS.

Aúdivi, Archylís, iamdudum: Lésbiam add
iubes.

Sáne pol illa témulenta est múlter et temerária,
nec satis digna, cui committas prímo partu
lierem;

tamen eam adducam. — Importunitatem spectate
anculae.

Quia compotrix eius est. — Di, date facultatem
obsecro

huic pariundi, atque illi in aliis potius peccandi
locum.

Sed quidnam Pamphilum exanimatum video?
Vereor, quid siet.

Opperiari, ut sciam, numquidnam haec turba tri-
stitiae adferat.

ACTUS I. SCENA V.

PAMPHILUS. MYSIS.

PA. Hocinest humanum factum aut inceptum? hó-
cineest officiúm patris?

MY. Quid est? PA. Pró deum atque homínúm fidem,
quid est, si haec non contuméliast?

Uxórem decrerát dare sese mi hódie: nonne opór-
tuit

praescisse me ante? nónne prius commúnicatum
opórtuit?

MY. Miserám me, quod verbum aúdio?

PA. Quid Chremes? qui dénegarát só commissu-
rúm mihi

guátam suam uxorem: id mut me inmu-
tatúm videt.

Itane óbstinate operám dat, mío mi-
serum ábstrahat?

Quod sí fit, pereó fúnditus.

TERENTIUS.

- 10 Ádeon' hominem esse ínvenustum aut ínfelicer:
 quémquam, ut ego sum?
 Pró deum atque hominúm fidem!
 Núllon' ego Chremétis pacto adfínitatem effúgere
 potero?
 Quót modis contéptus, spretus? Fácta, transacta
 ómnia. Hem,
 répudiatus répetor: quamobrem? nísi si id est,
 quod súspicor:
- 15 áliquíd monstri alúnt: ea quoniam némini obtrudí
 potest,
 ítur ad me. MY. Orátio haec me míseram exani-
 mavít metu.
- PA. Nam quid égo nunc dicam dé patre? Ah,
 tantámne rem tam négligenter ágere? Praete-
 ríens modo
 mi ápod forum, uxor tñbi ducenda est, Pámphile,
 hodie, inquit: para:
- 20 ábi domum. Id mihi vísusť dicere, ábi cito, et
 suspénde te.
- Óbstípuí: censén' me verbum pótuísse ullum pró-
 loquí?
- aut úllam causam, inéptam saltem, fálсам, ini-
 quam? Obmútuí.
- Quódsi ego rescíssem íd prius,— quid fácerem, si
 quís mé roget?
- Áliquíd facereni, ut hóc ne facerem. Séd nunc
 quid primum éxsequar?
- 25 Tót me impediunt cúrae, quae meum ánimum di-
 vorsé trahunt;
 amór, misericordia húius, nuptiárum sollicitátio,
 tum pátris pudor, qui mé tam leni pássus est
 ánimo úsque adhuc,

quae meo cunque animo libitumst, facere. Eine
égo ut advorser? Hei mihi,
incertumst, quid agam. MY. Misera timeo, incer-
tum hoc quorsum accidat.

Sed nunc peropust, aut hunc cum ipsa, aut me
aliquid de illa adversum hunc loqui. 30

Dum in dubio est animus, paulo momento huc vel
illuc impellitur.

PA. Quis hic loquitur? Mysis, sálve. MY. O salve,
Pámphile. PA. Quid agít? MY. Rogas?
Labórat e dolóre; atque ex hoc misera sollicita
ést, diem

quia olim in hunc sunt constitutae nuptiae. Tum
autem hoc timet,

ne déseras se. PA. Hemi, egone istuc conari queam? 35

Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quae mihi suum animum atque omnem vitam cré-
didit,

quam ego animo egregie caram pro uxore há-
buerim,

bene ét pudice eius doctum atque eductum sinam
coactum egestate ingenium immutárier? 40

Non fáciam. MY. Haud vereor, si in te solo sit situm:
sed vim ut queas ferre. PA. Ádeon' me ignavón
putas,

adeón' porro ingratum aut inhumanum aut ferum,
ut néque me consuetúdo, neque amor, néque pudor
commóveat, neque commóneat, ut servém fidem?

MY. Unum hoc scio, hanc meritam ésse, ut memor
essés sui.

PA. Memor éssém? O Mysis iam nunc mihi
scripta illa dicta súnť in a- idis
de Glýcerio. Iam férme vocat:

- 50 accessi: vos semótae: nos soli: incipit:
 Mi Pámphile, huius fórmam atque aetatém vides:
 nec clám te est, quam illi núnc utraeque inútiles
 et ad pudicitiam et ad rem tutandám sient.
 Ego té per hanc dextram óro et ingeniúm tuum,
 55 per tuám fidem, perque húius solitúdinem
 te obtéstor, ne abs te hanc ségrege, neu déseras:
 si te in germani frátris dilexí loco,
 sive haéc te solum sémpér fecit máxumi,
 seu tibi morigera fúit in rebus ómnibus.
 60 Te istí virum do, amícum, tutorém, patrem.
 Bona nóstra haectibi permíto, et tuae mandó fidei.
 Hanc mi in manum dat: mórs continuo ipsam
 occupat.
 Accépi: acceptam sérvabo. MY. Ita speró quidem.
 PA. Sed cúr tu abis ab illa? MY. Obstetricem ad-
 cérso. PA. Propera. Atque aúdin?
 65 Verbum únum cave de núptiis; ne ad mórbum
 hoc etiam. MY. Téneo.

ACTUS II. SCENA I.

CHARINUS. BYRRIA. PAMPHILUS.

CH. Quid ais Byrriá? daturne illa Pámphilo ho-
 die núptum? BY. Sic est.

CH. Quí scis? BY. Apud forúm modo e Davo aú-
 dii. CH. Vae miseró mihi.

Ut ánimus in spe atque in timore usque ántehac
 adtentús fuit,
 ita póstquam adempta spés est, lassus, cúra con-
 fectús stupet.

BY. Quaeso edepol, Charíne, quoniam nón potest
 id fieri, quod vis,
 id velis, quod pòssit. CH. Nil volo áliud nisi Phi-
 lúmenam. BY. Ah,
 quánto satiust te id dare operam, qui ístum amo-
 rem ex ánimo amoveas,
 quam id loqui, quo mágis lubido frústra incenda-
 túr tua.

CH. Facile ómnes, quum valémus, recta cónsilia
 aegrotís damus.

Tñ si híc sis, aliter séntias. BY. Age, age, út lu-
 bet. CH. Sed Pámphilum
 video. Ómnia experíri certumst prius quam pe-
 reo. BY. Quid híc agit?

CH. Ipsum hunc orabo: huic súpplicabo: amórem
 huic narrabó meum:
 credo ímpetrabo, ut áliquot saltem núptiis prodát
 dies:

intérea fiet áliquid, spero. BY. Id áliquid nihil
 est. CH. Býrria,
 quid tibi videtur? Ádeon' ad eum? BY. Quidni?
 Si nihil ímpetres,
 ut te árbítratur sibi paratum moéchum, si illam
 dúxerit.

CH. Ábin' hinc in malám rem cum suspícioneístác,
 scelus?

PA. Charínnum video. Sálve. CH. Osálve, Pámphile.
 Ád te advenio, spém, salutem, auxílium, cónsiliám
 éxpetens.

PA. Néque pol consili locum habeo, néque auxíli-
 cópiam.

Séd istuc quidnamst? CH. Hódie uxorem dúctus?

PA. Aiunt. CH. Pámphile,

si id facis, hodié postremum mé vides. PA. Quid ita? CH. Heí mihi!

véreor dicere: huíc dic quaeso, Býrria. BY. Ego dicám. PA. Quid est?

BY. Spónsam hic tuam amat. PA. Nae íste haud mecum séntit. Ehodum díe mihi:

25 núnquidnam ampliús tibi cum illa fúit, Charine? CH. Ah, Pámphile,

níhil. PA. Quam vellem! CH. Núnc te per amicitiam et per amorem óbsecro,

príncipio, ut ne dúcas. PA. Dabo equidem óperam. CH. Sed si id nón potest,

aút tibi nuptiae haé sunt cordi . . . PA. Córdi? CH. saltem aliquót dies

prófer, dum proficísco aliquo, né videam. PA. Audi núnc iam.

30 Égo Charine neútiquam officium líberi esse homínis puto, quum is níhil promereat, póstulare id grátiae adponí sibi.

Núptias effúgere ego istas málo, quam tu adipíscier. CH. Réddidisti animúm. PA. Nunc sí quid pótes

ant tu aut hic Býrria, fácite, fingite, ínvenite, effícite, qui detúr tibi:

35 égo id agam, mihi quí ne detur. CH. Sát habeo. PA. Davom óptume

vídeo: cuius consilio fretus sum. CH. Át tu hercle haud quicquám mihi;

nísi ea, quae nil ópus sunt sciri. Fúgin' hinc? BY. Ego vero, ác lubens.

ACTUS II. SCENA II.

DAVUS. CHARINUS. PAMPHILUS.

DA. Dī boni, bonī quid porto! Séd ubi inveniam
Pámphilum,
út metum, in quo nūc est, adimam, atque éxpleam
animum gaúdio?

CH. Laétus est nescío quid: PA. Nihil est: nón-
dum haec rescivít mala.

DA. quem égo nunc credo, sí iam audierit sibi pa-
ratas nūptias —

CH. Aúdin' tu illum? DA. tóto me oppido éxani-
matum quaérere.

Séd ubi quaeram? aut quó nunc primum inten-
dam? CH. Cessas ádloqui?

DA. Ábeo. PA. Dave, adés. Resiste. DA. Quís
homo est, qui me? O Pámphile,
te ípsum quaero. Eugé Charine: ambo ópportu-
ne. Vós volo.

PA. Dáve, perii. DA. Quí tu hoc audi. PA. In-
térii. DA. Quid timeás, scio.

CH. Méa quidem hercle cérte in dubio vítast. DA.
Et quid tú, scio.

PA. Nūptiae mi . . . DA. Etsí scio? PA. hodie.
DA. Obtúndis, tametsi intélligo?

Íd paves, ne dúcas tu illam: tu autém, ut dúcas.
CH. Rém tenes.

PA. Ístuc ípsum. DA. Atque ístuc ípsum níl pe-
ricli est: mé vide.

PA. Óbsacro te, quámprimum hoc
rúm metu. DA. Hem.

5

10

ca miso

- 15 líbero; uxórem tibi non dat iám Chremes. PA.
Qui scís? DA. Scies.
Túus pater modo méprehendit: áit tibi uxórem
dare sese
hódie; item alia múlta, quae nunc nón est nar-
randí locus.
Cóntinuo ad te própérans percurro ád forum, ut
dicám tibi haec.
Úbi te non invénio, ibi ascendo ín quendam excel-
súm locum.
- 20 Círcumspicio. Núsquam. Forte ibi húius video
Býrriam;
rógo: negat vidísse. Mihi moléstum. Quid
agam, cógito.
Rédeuntínterea éx ipsa remi incidit suspício: hem,
paúlulum obsoni: ípsus tristis: de ímproviso nú-
ptiae:
nón cohaerent. PA. Quórsumnam istuc? DA. Égo
me continuo ád Chremem.
- 25 Quum íllo advenio, sólítudo ante óstium: iam id
gaúdeo.
CH. Récte dicis. PA. Pérge. DA. Maneo: intér-
ea introire néminem
vídeo, exire néminem: matrónam nullam in aédi-
bus,
níhil ornati, níhil tumulti: accéssi: intro aspexí.
PA. Scio.
Mágnum signum. DA. Núm videntur cónvenire
haec núptiis?
- 30 PA. Nón opinor, Dáve. DA. Opinor nárras?
Non recte áccipis.
Cérta res est. Étiam puerum inde ábliens convení
Chremi,

ólera et pisciculós minutos férre obolo in cenám
seni.

CH. LÍberatus sum hódie, Dave, túa opera. DA.
At nullús quidem.

CH. Quid ita? Nempe huic prorsus illam nón dat.

DA. Ridiculúm caput!

Quási necesse sít, si huic non dat, te illam uxorem
ducere:

35

nisi vides, nisi sénis amicos óras, ambis. CH. Béné
mones.

Íbo: etsi hercle saepe iam me spés haec frustrata
ést. Vale.

A C T U S II. S C E N A III.

PAMPHILUS. DAVUS.

PA. Quid igitur sibi vólt pater? cur símulat? DA.
Ego dicám tibi.

Si íd suscenseát nunc, quia non dát tibi uxorem
Chremes,

ípsus sibi esse iniúrius videátur: neque id iniúria:
prius, quam tuum, ut sese hábeat, animum ad nú-
ptias, perspéxerit.

Séd si tu negáris ducere, sibi culpam in te transférét:
tum illae turbae fíent. PA. Quidvis pátiar. DA.

5

Pater est, Pámphile.

Dífficilest. Tum haec sólast mulier. Díctum ac
factum invénerit

áliquam causam, quámobrem ei:

10. PA

Eiiciát? DA. Cito.

- PA. Cédo igitur quid fáciam, Dave? DA. Df
ducturum. PA. Hém. DA. Quid
10 PA. Egon' dicam? DA. Cur non? PA. Númqu
faciam. DA. Né nega.
PA. Suadére noli. DA. Ex eá re quid fiát, víd
PA. Ut ab illa excludar, húc concludar. DA. I
itast.

- Nempe hóc sic esse opínor: dicturúm patrem,
ducás volo hodie uxórem: tu, ducam, ínquies.
15 Cedo quíd iurgabit técum? Hic reddes ómnia,
quae núnc sunt certa ei cónsilia, incerta út si
sine omní periclo: nam hócce haud dubium
quín Chremes
tibi nón det gnatam. Néc tu ea causa mínuer
haec quae facis, ne is mútet suam senténtiam.
20 Patrí dic velle: ut, quúm velit, tibi iúre irasci
queat.

- Nam quód tu speres, própulsabo fácte. Uxo
his móribus
dabit némo; inveniet ínopem potius, quám
corrumpí sinat.
Sed sí te aequo animo férre accipiet, négligen
féceris:
aliám ótiosus quaeíret: interea áliquid accid
boni.

- 25 PA. Itan crédis? DA. Haud dubium íd quíder
PA. Vide quó me inducas. DA. Quín ta
PA. Dicám. Puerum autem né resciscat mí
ex illa, caútio est:
nam póllicitus sum súsepturum. DA. O fácte
audax! PA. Hanc fidem
sibi me óbsecravít, quí se sciret nón desertum
út darem.

ACTUS II. SCENA IV. V. 43

DA. Curábitur. Sed páter adest. Cave, te ésse
tristem séntiat.

ACTUS II. SCENA IV.

SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

SI. Revíso quid agant, aút quid captent cónsili.

DA. Hic nunc non dubitat, quín te ducturúm neges.
Venit meditatus álicunde ex soló loco :

orátionem spérat invenísse se,

qui dífferat te: proín tu fac apud te út sies.

PA. Modo ut póssim, Dave. DA. Créde inquam
hoc mihi, Pámphile,

numquam hódie tecum cómmutaturúm patrem
unum ésse verbum, sí te dices dúcere.

ACTUS II. SCENA V.

BYRRIA. SIMO. DAVUS. PAMPHILUS.

BY. Herus mé relictis rébus iussit Pámphilum
hodie óbservare, ut, quíd ageret de núptiis,
scirém. Propterea nunc hunc venientém sequor.

Ipsam ádeo praesto vídeo cum Davo: hóc agam.

SI. Utrúmque adesse vídeo. DA. Hem, serva.

SI. Pámphile!

DA. Quasi de improvísio réspice ad

Ehém, pater.

DA. Probe. SI. Hódie uxorem dúcas, ut dixí, vo

BY. Nunc nóstrae timeo párti, quid hic respónde

PA. Neque istíc, neque alibi tibi erit usquam
mé mora. BY. Hem.

10 DA. Ommútit. BY. Quid díxit? SI. Facis,
té decet,

quum istíc, quod postulo ímpetro cum grátia.

DA. Sum vérus? BY. Herus, quantum aú
uxore éxcidit.

SI. I núnc iam intro; ne in mora quum opus sít, s

PA. Eó. BY. Nullane in re ésse homini cuiqu
fidem?

15 Verum illud verbumst, vólgo quod dicí solet,
omnés sibi malle mélius esse, quam álteri.

Ego illam vidi vírginem; formá bona
meminí videre: quo aéquior sum Pámphilo,
si se illam in somnis, quam illum, amplecti mál

20 Renúntiabo, ut pro hóc malo mihi dét malum.

ACTUS II. SCENA VI.

DAVUS. SIMO.

DA. Hic núnc me credit áliquam sibi falláciam
portáre, et ea me hic réstitisse grátia.

SI. Quid Dávus narrat? DA. Aéque quicqu
núnc quidem.

SI. Nihilne? Hém. DA. Nihil prorsus. SI.
quí expectabám quidem.

5 DA. Praetér spem evenit: sentio: hoc male ha
vírum.

SI. Potin' és mihi verum dicere? DA. Nihil fácilius.

SI. Num illi molestae quíppiam hae sunt nuptiae,
propter huiusce hospitái consuetúdinem?

DA. Nihil hércle: aut, si adeo, bídui est aut trídui
haec sóllicitudo: nósti: deinde désinet.

10

Etenim ípsus secum [rem] récta reputavít via.

SI. Laudó. DA. Dum licitum est éii, dumque ae-
tás tulit,

amávít: tum id clam: cávit, ne unquam infámiae
ea rés sibi esset, út virum fortém decet:

nunc úxore opus est: ánimus ad uxorem ádpulit.

15

SI. Subtristis visust ésse aliquantulúm mihi.

DA. Nihil própter hanc rem: séd est, quod suscen-
sét tibi.

SI. Quid námst? DA. Puerilest. SI. Quid id est?

DA. Nihil. SI. Quin dic, quid est?

DA. Ait nímius parce fácere sumptum. SI. Mé-
ne? DA. Te.

Vix, inquit, drachmis ést obsonatús decem:

20

num filio vidétur uxorem dare?

Quem, inquit, vocabo ad cénam meorum aequálium
potíssimum nunc? Ét, quod dicendum híc siet,
tu quóque perparcenímium. Non laudó. SI. Tace.

DA. Commóvi. SI. Ego istaec, récte ut fiant,
vídero.

25

Quidnam hóc rei est? Quid híc volt veteratór sibi?
Nam si híc malist quicquam, hem illic est huius rei
caput.

ACTUS III. SCENA I.

MYSIS. SIMO. DAVUS. LESBIA. GLYCERI

MY. Ita pól quidem res ést, ut dixi, Lésbia:
fidélem haud ferme múlteri inveniás virum.

SI. Ab Ándriast ancílla haec. DA. Quid nar-

SI. Itast.

MY. Sed hic Pámphilus.. SI. Quid dicit? MY.
mavít fidem. SI. Hem.

5 DA. Utinam aut hic surdus, aut haec muta facti

MY. Nam quód peperisset, iússit tolli. SI. O
piter!

quid ego aúdio? Actumst, síquidem haec
praedicat.

LE. Bonum ingénium narras ádulescentis.
Óptimum.

Sed séquereme intro, ne ín mora illisís. LE. Seq

10 DA. Quod rémedium nunc huic malo inveni
SI. Quid hoc?

Adeóne est demens? Éx peregrina? Iám scio
vix tándem sensi stólidus. DA. Quid hicsensísse

SI. Haec primum adfertur iám mihi ab hoc fallá
hanc simulant parere, quó Chremetem abí
reant.

15 GL. Iunó Lucina, fér opem: serva me, óbsecr

SI. Hui, tám cito? Ridículum: postquam
óstium

me audívit stare, adpróperat. Non sat cómn
divísa sunt tempóribus tibi, Dave, haec. DA. Mi
SI. Num immémor es discipuli? DA. Égo,
narres, uéscio.

SI. Hiccine me si imparatum in veris nuptiis 20
adortus esset, quos mihi ludos redderet?
Nunc huius periculo fit; ego in portu navigo.

ACTUS III. SCENA II.

LESBIA. SIMO. DAVUS.

LE. Adhuc Archylis, quae adsolent quaeque oportet
signa esse ad salutem, omnia huic esse video.
Nunc primum fac istaec lavet: post deinde,
quod iussi ei dari bibere, et quantum imperavi,
date: mox ego huc revertor. 5

Per ecaster scitus puer est natus Pamphilo.
Deos quaeso, ut sit superstes, quandoquidem
ipse est ingenio bono;
quumque huic veritust optumae adulescenti fa-
cere iniuriam.

SI. Vel hoc quis non credat, qui te norit, abs te
esse ortum? DA. Quidnam id est?

SI. Non imperabat coram, quid opus facto esset
puerperae:

sed postquam egressast, illis, quae sunt intus, cla-
mat de via.

O Dave, itan' contemnor abs te? aut itane tan-
dem idoneus
tibi videor esse, quem tam aperte fallere incipio
dolis?

Saltem accurate: ut metui certe, si rescí
verim.

DA. Certe hercle nunc hic: it, haud egó

SI. Edixim' tibi

intérminatus súm, ne faceres? Núm veritu's?
Quid rétulit?

Credón' tibi hoc nunc, péperisse hanc e Pámphilo?

DA. Teneó, quid erret, ét quid agam habeo. SI.
Quid taces?

DA. Quid crédas? Quasi non tibi renunciáta
sint haec sic fore.

20 SI. Mihi quisquam? DA. Eho an tute intellexti
hoc ádsimulari? SI. Inrídeor.

DA. Renúnciatumst: nám qui isthaec tibi incidit
suspício?

SI. Qui? quia te noram. DA. Quási tu dicas,
fáctum id consilió meo.

SI. Certe énim scio. DA. Non sátis me perností
étiam, qualis sím, Simo.

SI. Égon' te? DA. Sed, si quíd narrare occoépi,
continuó dari

25 tibi vérba censes fálsó: itaque hercle níl iam mut-
tire aúdeo.

SI. Hoc égo scio unum, néminem peperisse hic.
DA. Intelléxti.

Sed nñhilo seciús mox deferént puerum huc ante
óstium.

Íd ego iam nunc tibi renuntio, hére, futurum, ut
sís sciens:

ne tu hóc posterius dícas Davi fáctum consilio
aút dolis.

30 Prórsus a me opínionem hanc tuam ésse ego amo-
tám volo.

SI. Unde id scis? DA. Audívi, et credo: múlta
concurrúnt simul,

quí coniecturam hánc nunc facio. Iám primum
haec se e Pámphilo

grávidam dixit ésse: inventum est fálsum. Nunc,
postquám videt
núptias domi ápparari, míssast ancilla illico
óbstetricem accérsitum ad eam, et púerum ut ad-
ferrét simul.

35

Hóc nisi sit, puerum út tu videas, níhil moventur
núptiae.

SI. Quid ais? Quum intelléxeras
íd consilium cápere, cur non díxsti extemplo Pám-
philo?

DA. Quís igitur eum ab illa abstraxit, nísi ego?
Nam omnes nós quidem
scímus, quam misere hanc amarit. Nunc sibi
uxorem éxpetit.

40

Póstremo id mihi dá negoti: tú tamen idem has
núptias

pérge facere ita, út facis: et id spéro adiuturós deos.

SI. Immo abi intro: ibi me ópperire, et quód pa-
rato opus ést para.

Non ínpulit me, haec núnc omnino ut créderem:
atque haúd scio, an, quae díxit, sint vera ómnia: 45
sed párví pendo: illúd mí multo máximumst,
quod mñhi pollicitust ípsus gnatus. Nunc Chremem
convéniam: orabo gnáto uxorem: si ímpetro,
quid álias malim, quam hódie has fieri núptias?
Nam gnátus quod pollicítust, haúd dubiúmst mñhi, 50
si nólit, quin eum mérito possim cógere.

Atque ádeo in ipso témpore eccum ípsum óbviám.

ACTUS III. SCENA III.

SIMO. CHREMES.

SI. Iubeó Chremetem. CH. O, te ípsum q
bam. SI. Étego te. CH. Optato á
Aliquót me adiere, ex te áuditum qui aiéba
die filiam
meam núbere tuo gnáto: id viso, tñu' an ill
niant.

SI. Ausculta paucis: ét quid ego te vélín
quod quaerís scies.

5 CH. Anscúlto: loquere quíd velis.

SI. Per té deos oro, et nóstram amicitíam, C
quae, incépta a parvis, cum aétate adcrevít
perque únicam gnatám tuam, et gnatúm me
cuius tibi potestas súmma servandí datur,
10 ut me ádiuves in hác re: atque ita uti núpú
fueráut futurae, fíant. CH. Ah ne me óbse
quasi hóc te orando a me ímpetrare opórte
Alium ésse censes núnc me, atque olim
dabam?

Si in rémst utrique ut fíant, accersí iube.

15 Sed si éx ea re plús malíst, quam cómmodi
utríque: id te oro, in commune ut cónsulas
quasi illa tua sit, Pámphilique ego sím pat
SI. Immo íta volo, itaque póstulo ut fiát, Cl
neque póstulem abs te, ní ípsa res monéat
Quid est?

20 SI. Iraé sunt inter Glýcerium etgnatum. CH.
SI. Ita mágnac, utsperempósse avelli. CH. Fí
SI. Profécto sic est. CH. Síc hercle, ut dicá

amántium frae amóris integrátioſt.

ſL Hem, id te óro, ut ante eámus. Dum tempús datur,

dumque eíus lubido oclúſaſt contuméliis, 25
prius quam hárum ſcelera et lácrumae confictaé dolis

redúcunt ánimum aegrótum ad miſericórdiam,
uxórem demus. Spéro conſuetúdiſne et
coniúgio liberáli devinctúm, Chreme,
dein fáciſe ex illis ſéſe emeſſurúm malis. 30

CH. Tibi ita hóc videtur: át ego non poſſe árbitror
neque illum hánc perpetuo habére, neque me
pérpeti.

ſL Qui ſcís ergo iſtuc, niſi periculum fécéris?

CH. At iſtic periculum in filia fierí, grave eſt.

ſL Nempe incommoditas déniſue huc omnis
redit: 35

ſi evéniaſt, quod di próhibeant, diſcréſſio:

at ſi corrigitur, quót commoditatés, vide.

Principio amico filium reſtítueris;

tibi génerum firmum, et filiae inveniés virum.

CH. Quid iſtic? Si ita iſtuc ánimum induxti eſſe
útile, 40

noló tibi ullum cómmódum in me cláudier.

ſL Meritó te ſemper máximi fecí, Chreme.

CH. Sed quíd aíſ? ſL. Quid? CH. Qui ſcís eos
nunc diſcordare intéſ ſe?

ſL. Ipſóſ mihi Davos, qui intumuiſt eorúm conſi-
liis, díxít:

et íſ mihi ſuadet, núptias quantúm queam ut ma-
túrem. 45

Num cénſes faceret, filium niſi ſcſret eadeſe hóc
vélle?

Tute ádeo iam eius verba aúdiēs. Heus, évocate
huc Dávom.
Atque éccum: video ipsúm foras exíre.

ACTUS III. SCENA IV.

DAVUS. SIMO. CHREMES.

- DA. Ad te ibam. SI. Quídnam est?
DA. Cur úxor non adcérsitur? Iam advésperscit.
SI. Aúdin' tu illum?
Ego dúdum non nihil véritus sum, Dave, ábs te, ne
facerés idem,
quod vólguis servorúm solet, dolís ut me delúderes:
5 proptérea quod amat filius. DA. Egon' ístuc face-
rem? SI. Crédidi:
idque ádeo metuens vós celavi, quód nunc dicam.
DA. Quíd? SI. Scies:
nam própemodum habeo tñbi fidem. DA. Tan-
dém cogností quí siem?
SI. Non fúerant nuptiaé futurae. DA. Quíd? non!
SI. Sed ea grátia
simulávi, vos ut pértemptarem. DA. Quíd ais?
SI. Sic res ést. DA. Vide!
10 numquam ístuc quívi ego íntellegere. Váh, consi-
lium cállidum.
SI. Hoc audi. Ut hinc te introíre iussi, oppórtune
hic fit mi óbviám. DA. Hem,
numnám periimus? SI. Nárró huic, quae tu dú-
dum narrastí mihí.
DA. Quidnam aúdio? SI. Gnatam út det oro, víx-
que id exoro. DA. Óccidi.

SI. Hem, quid dixisti? DA. Optume inquam factum.

SI. Nunc per hunc nullast mora.

CH. Domum modo ibo: ut apparentur, dicam: atque huc renuntio.

15

SI. Nunc te oro, Dave, quoniam solus mi effecisti has nuptias —

DA. Ego vero solus. SI. corrigere mihi gnatum porro enitere.

DA. Faciam hercle sedulo. SI. Potes nunc, dum animus irritatus est.

DA. Quiescas. SI. Age igitur, ubi nunc est ipsus?

DA. Mirum, nisi domi est.

SI. Ibo ad eum: atque eadem haec tibi quae dixi, dicam itidem illi. DA. Nullus sum.

20

Quid causae est, quin hinc in pistrinum recta proficiscar via?

Nihil est precii loci relictum; iam perturbavi omnia: herum sefelli: in nuptias conieci herilem filium; feci hodie ut fierent, insperante hoc, atque invito Pamphilo.

Hem, astutias: quod si quiessem, nihil evenisset mali.

25

Sed ecum ipsum video: occidi.

Utinam mihi esset aliquid hic, quo nunc me praecipitem darem.

ACTUS III. SCENA V.

PAMPHILUS. DAVUS.

PA. Ubi illic est, qui me perdidit? DA. Perit.

Atque hoc confiteor mihi

iure obtigisse; quandoquidem tam iners,
nulli consili
sum. Servon' fortunás meas me commisisse fú
Ego pretium ob stultitiám fero: sed inúltur
numquam a me auferet.

5 DA. Posthác incolumem sát scio fore me, nú
devito hóc malum.

PA. Nam quíd ego nunc dicám patri? Negá
velle mé, modo
qui súm pollicitus dúcere? Qua fidúcia id fa
aúdeam?

Nec, quíd me nunc faciám, scio. DA. Nec
me, atque id ago sédulo.

Dicam áliquid iam inventúrum, ut huic malo
quam producám moram.

10 PA. Oh. DA. Vísus sum. PA. Rhodum, l
vir, quíd ais? Viden' me consiliis

miserum ímpeditum esse? DA. Át iam exped

PA. Expédies? DA. Certe, Pámph

PA. Nempe út modo. DA. Immo mélius sp

PA. Oh tibi ego ut credam, fúrcife:

Tu rem ímpeditam et pérditam restitúas? l
quo frétus sim,

qui me hódie ex tranquillíssima re cóniecis
núptias.

15 Án non dixi hoc ésse futurum? DA. Díxisti.

Quid meritú's? DA. Crucem.

Séd sine paululum ád me redeam: iam áli
dispiciam. PA. Héi mihi,

quúm non habeo spátium, ut de te súmam su
cium, út volo:

*námque hoc tempus, præcavere míhi me, har
ulciscí, monet.*

ACTUS IV. SCENA I.

CHARINUS. PAMPHILUS. DAVUS.

- H. Hóccinest crédibile, aút memorábile;
 ánta vecórdia innáta cuiquam út siet,
 t malis gaúdeant, átkue ex incómodis
 lteriús sua ut cómparent cómmoda? Ah
 ine est verum? Ímmo id est géus hominum pès-
 sumum, in 5
 lénegandó modo queís pudor paúlum adest:
 óst ubi témpus promíssa iam pérfici,
 úm coacti necessarió se áperiunt:
 t timent: ét tamen rés premit dénégare:
 bi tum eorum ínpudentíssima orátio est:
 uís tu es? quís mihi es? cúr meam tibi? 10
 Íeus, próxumus sum egomét mihi.
 ttámen, ubi fides, sí roges,
 il púdet: hic, ubi opust, nón verentur: illic ubi
 nil opust, íbi verentur.
 éd quid agam? adeamne ád eum, et cum eo iniú-
 riam hanc expóstulem?
 igeram mala múlta? Atque aliquis dícat, nihil
 promóveris. 15
 Iultúm: molestus certe ei fuero; atque ánimo
 morem géssero.
- A. Charíne, et me et te imprúdens, nisi quid dí
 respiciunt, pérdidi.
- H. Ítane imprudens? Tándem inventást cáusa.
 Solvistí fidem.
- A. Quid tandem? CH. Etiam núnc me ducere
 ístis dictis póstulas?

- 20 PA. Quid istuc est? CH. Postquám me amare dixi, complacitást tibi.

Héu me miserum, qui tuum animum ex ánimo spectavi meo.

PA. Falsus 's. CH. Nonne tibi satis esse hoc visum solidumst gáudium,

nisi melactassés amantem, et falsa spe produceres? Ilábeas. PA. Habeam? ah nescis quantis in malis versér miser;

- 25 quantásque hic suis consiliis mihi confécit sollicitúdines

meus cárnufex. CH. Quid istuc tam mirumst, dé te si exemplum capit?

PA. Haud istuc dicas, si cognoris vél me vel amorém meum.

CH. Scio: cüm patre altercásti dudum: et is nunc propterea tibi

suscénset: nec te quívit hodie cógere, illam ut dúceres.

- 30 PA. Immo étiam, quo tu mínus scis aerumnás meas, haec núptiae non ádparabantúr mihi: nec póstulabat núnc quisquam uxorém dare.

CH. Scio: tú coactus túa voluntate és. PA. Mane: nondúm scis. CH. Scio equidem illam ducturum

esse te.

- 35 PA. Cur me énicas? Hoc áudi. Numquam déstitit instáre, ut dicerém me esse ducturúm patri; suadére, orare, usque ádeo, donec pérpulit.

CH. Quis homo istuc? PA. Davos... CH. Dávos?

PA. intertúrbat. CH. Quamobrem?

PA. Nescio:

nisi mihi deos satis scío fuisse irátos, qui auscultáverim.

CH. Factum hoc est, Dave? DA. Factum. CH.
 Hem, quid ais, scelus? 40
 At tibi di dignum factis exitium dunt.
 Eho, dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
 inimici vellent, quod, ni hoc consilium, darent?
 DA. Decéptus sum, at non défetigatús. CH. Scio.
 DA. Hac nón successit, ália adgrediemúr via. 45
 Nisi íd putas, quia primo processit parum,
 non pósse iam ad salútem converti hoc malum.
 PA. Immo étiam: nam satis crédo, si advigiláveris,
 ex únis geminas míhi conficies nuptias.
 DA. Ego, Pámphile, hoc tibi pró servitio débito, 50
 conári manibus, pédibus, noctesque ét dies:
 capitís periculum adíre, dum prosím tibi:
 tuumst, sí quid praeter spem évenit, mi ignóscere.
 Parúm succedit, quód ago: at facio sédulo.
 Vel mélius tute réperi, me missúm face. 55
 PA. Cupló: restitue, quem á me accepistí locum.
 DA. Faciam. PA. Át iam hoc opus est. DA. Hem,
 st! máne: concrepuit á Glycerio óstium.
 PA. Nihil ád te. DA. Quaero. PA. Hem, núncne de-
 mum? DA. Át iam hoc tibi inventúm dabo.

ACTUS IV. SCENA II.

MYSIS. PAMPHILUS. CHARINUS. DAV

MY. Iam ubiúbi erit, inventúm tibi curábo, et
 cum adductum
 tuum Pámphilum: tu modo, ánime mi, noli te
 ceráre.

- PA. *Mysis*. MY. Quis est? Ehem Pámphile, oportúne te mihi offérs. PA. Quid est?
MY. Oráre iussit, sí se ames, hera, tám ut ad se vénias:
5 vidére ait te cupere. PA. Vah, perii: hóc malum
integráscit.
Siccíne me atque illam operá tua nunc míseros
sollicitári?
Nam idcirco adcersor, núprias quod mi ádparari
sénsit.
CH. Quibus quídem quam facile pótuerat quíesci,
sí hic quíesset.
DA. Age, si híc non insanít satis sua spónte, insti-
ga. MY. Atque édepol
10 ea rés est: proptereaúque nunc misera ín moerore
est. PA. *Mýsis*,
per ómnes tibi adiuró deos, numquam éam me de-
sertúrum;
non, sí capiundos míhi sciam esse inimícos omnes
hómínes.
Hanc mi éxpetívi, cóntigit: convéniant mores:
váleant,
quí intérr nos discidiúm volunt: hanc, nísi mors,
mi adimet némo.
15 MY. Resipísco. PA. Non Apóllinis magis vérum,
atque hoc, respónsum est.
Sí póterit fieri, ut né pater per mé stetisse
crédat,
quo mínus hae fierent núpriae, voló. Sed si id non
póterit,
id fáciam, ín proclívi quod est, per mé stetisse ut
crédat.
Quis vídeor? CH. Miser aequé, átque ego. DA.
Consílium quaero. CH. Fórtis!

PA. Scio, quid conere. DA. Hoc ego tibi profecto effectum reddam. 20
 PA. Iam hoc opusest. DA. Quin iam habeo. CH. Quid est? DA. Huic, non tibi habeo, ne erres.
 CH. Sat habeo. PA. Quid facies? Cedo. DA. Dies mi hic ut satis sit vereor
 ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandum credas:
 proinde hinc vos amolimini: nam mi impedimento estis.
 PA. Ego hanc visam. DA. Quid tu? quo hinc te agis?
 CH. Verum vis dicam? DA. Immo etiam 25
 narrationis incipit mi initium. CH. Quid me fiet?
 DA. Eho tu impudens, non satis habes, quod tibi dieculam addo,
 quantum huic promoveo nuptias? CH. Dave, at tamen . . . DA. Quid ergo?
 CH. ut ducam. DA. Ridiculum. CH. Huc face ad me ut venias, si quid poteris.
 DA. Quid veniam? Nil habeo. CH. At tamen si quid. DA. Age, veniam. CH. Si quid; 30
 domi ero. DA. Tu, Mysis, dum exeo, parumper opperire hic.
 MY. Quapropter? DA. Ita factum est opus. MY. Matura. DA. Iam inquam hic adero.

ACTUS IV. SCENA III.

MYSIS. DAVUS.

MY. Nihilne esse proprium cuiquam? Di, vostram fidem:

summum bonum esse herae putavi hunc Pámphilum,

amicum, amatorem, virum, in quovis loco paratum: verum ex eo nunc misera quem capit laborem! Facile hic plus mali est, quam illi boni.

5 Sed Dávos exit. Mí homo, quid istuc óbsecro! Quo portas puerum? DA. Mýsis, nunc opus est tua mihi ad hanc rem exprompta malitia atque astútia. MY. Quidnam íncepturus? DA. Accipe a me hunc ócius,

10 atque ánte nostram iánuam adpone. MY. Óbsecro, humine? DA. Ex ara hinc súme verbenás tibi, atque eas substerne. MY. Quámobrem id tute nón facis?

DA. Quia sí forte opussit ád herum iurandum mihi, non ádposuisse, ut líquido possim. MY. Intéllego:

15 nova nunc religio in te istaec incessit. Cedo.

DA. Move ócius te, ut, quid agam porro, intéllegas. Pro Iúppiter! MY. Quid est? DA. Spónsae pater intérvenit.

Repúdio, quod consílium primum inténderam.

MY. Nescío, quid narres. DA. Égo quoque hinc ab dextera

20 veníre me adsimulábo: tu, ut subsérvias orátori, utcúmque opus sit, verbis vide.

MY. Ego quid agas nihil intéllego: sed, sí quid est, quod méa opera opus sit vóbis, aut tu plus vides, manébo, ne quod vóstrum remorer cómodum.

ACTUS IV. SCENA IV.

CHREMES. MYSIS. DAVUS.

CH. Revértor, postquam, quae ópus fuere ad núptias

Gnataé, paravi, ut iúbeam accersi. Séd quid hoc?
Puer hérclest. Mulier, tún' adposuisti hunc? MY.
Ubi est?

CH. Non mihi respondes? MY. Núsquam est.
Vae miseraé mihi,

reliquéit me homo, atque ábiit. DA. Di vostrám
fidem,

quid túrbæ apud forum est! quíd illic hominum
lítigant!

Tum annóna carast.— Quíd dicam aliud, néscio.

MY. Cur tu óbsecro hic me sólam? DA. Quae
haec est fábula?

Eho Mýsis, puer hic únde est? quisve huc áttulit?

MY. Satin sánu's, qui me id rógites? DA. Quem
igitúr rogem,

qui hic néminem alium vídeam? CH. Miror,
únde sit.

DA. Dictúra es quod rogo? MY. Aú. DA. Con-
cede ad dexteram.

MY. Delíras: non tute ípse? DA. Verbum, sí,
mihi

unúm, praeterquam quód te rogo, faxís cave.

Quin dícis undest cláre. MY. A nobis. DA. Át-
tatae!

Mirúm vero, inpu dénter mulier sí facit.

CH. Ab Ándria est ancilla haec, quantum intéllige:

DA. Adeón videmur vóbis esse idónei,
in quíbus sic inludátis? CH. Veni in témpore.

20 DA. Propera ádeo puerum tóllere hinc ab iánua:
mané: cave quoquam ex istoc excessís loco.

MY. Di te éradicent íta me miscrami térritas.

DA. Tibi égo dico, annon? MY. Quid vis? DA.
At etiám rogas?

Cedo, cúium puerum híc ádposuisti? díe mihi.

25 MY. Tu néscis? DA. Mitte id, quód scio: díe,
quód rogo.

MY. Vestrí. DA. Cuius nostri? MY. Pámphili.

DA. Hem, quid? Pámphili?

MY. Eho, annón est? CH. Recte ego sémper fngi
has núptias.

DA. O fácinus animadvértendum. MY. Quid clá-
mitas?

DA. Quemne égo heri vidi ad vós adferri vésperi?

30 MY. O hóminem audacem. DA. Vérum. Vidi
Cántharam

suffárcinatam MY. Dís pol habeo grátiam,
quum in páriundo aliquot ádfuerunt líberae.

DA. Nae illa illum haud novit, cúius causa haec
íncipit.

35 Chremés, si positum púerum ante aedis víderit,
suam gnátam non dabít? tanto hercle mágis dabit.

CH. Non hércle faciet. DA. Núnc adeo, ut tu sí-
sciens,

nisi púerum tollis, íám ego hunc in mediám viam
provólvam: teque ibídem pervolvam ín luto.

MY. Tu pól homo non es sóbrius. DA. Fallács

40 alia áliam trudit. Íám susurrari áudio,
civem Átticam esse hanc. CH. Hém. DA. Coactus
légibus

eam uxórem ducet. MY. Au, óbsecro, an non
cívís est?

CH. Ioculárium in malum insciens paene incidi.

DA. Quis hic lóquitur? O Chremé, per tempus
ávenis.

Ansculta. CH. Audivi iam ómnia. DA. Ah nae
tu ómnia!

CH. Audívi, inquam, a princípio. DA. Audistin,
óbsecro? Hem

scelera! Hanc iam oportet in cruciatum hinc ábripi.
Hic ille est: non te crédas Davom lúdere.

MY. Me míseram: nihil pol fálsi dixi, mí senex.

CH. Novi ómnem rem. Est Simo íntus? DA. Est.

MY. Ne me áttigas,
sceléstes! Si pol Glýcerio non ómnia haec . . .

DA. Eho inépta, nescis quíd sit actum? MY. Quí
sciam?

DA. Hic sócer est. Alio pácto hand poterat fieri,
ut scíret haec, quae vólumus. MY. Hem, prae-
díceres.

DA. Paullum ínteresse cénseas, ex animo ómnia,
Vt fért natura, fácias, an de indústria?

ACTUS IV. SCENA V.

CRITO. MYSIS. DAVUS.

CR. In hác habitasse plátea dictumst Chrysídem,
quae sése inhoneste optávit parere hic dívitias
potiús, quam in patria honéste pauper vívere:
íus mórtis ea ad me lége redierunt.

- 5 Sed quós perconter vídeo. Salvete. MY. Ól
quem vídeo? Estne hic Critó, sobrínus Chrí-
s est. CR. O Mysis, sálve. MY. Salvos sís,
CR. Itan' Chrýsis? hem. MY. Nos quíde
miseras pérdidit.
CR. Quid vós? quo pacto hic? sátine recte
Nósne? Sic
- 10 ut químus, aiunt, quándo, ut volumus, nó-
CR. Quid Glýcerium? iam hic síos paren-
perit?
MY. Vtinam. CR. Án nondum etiam? Ha-
spicato huc me ádpuli:
nam pól, si id scissem, númquam huc tetr-
pedem:
sempér enim dicta est éius haec atque hal-
soror:
- 15 quae illíus fuerunt, póssidet: nunc me hós
lítés sequi, quam hic míhi sit facile atque
aliórum exempla cómmonent: simul árbít-
iam aliquem ésse amicum et défensorem ei-
fere
grandiúscula iam proféctast illinc. Clámi
me sýcphantam: heréditates pérsequi,
mendícum: tum ipsam déspoliare nón lice-
MY. O óptume hospes, pól Crito antiquum ó
CR. Duc me ad eam: quando huc véni, ut v-
MY. Máxime.
- 20 DA. Sequar hós: nolo me in témpore hoc
senex.
-

ACTUS V. SCENA I.

CHREMES. SIMO.

CH. Sátis iam, satis, Simó, spectata ergá te amicitíast mea:

sátis pericli coépi adire: orándi iam finém face.
Dúm studeo obsequí tibi, paene inlúsi vitam fíliae.

SI. Immo enim nunc quum máxume abs te póstu-
lo atque oró, Chreme,
út beneficium vérbis initum dúdum, nunc re cóm-
probes.

CH. Víde quam iniquus sis prae studio: dúm id
efficias, quód cupis,
néque modum beníginitatis, néque quid me ores,
cógitas:

nám si cogitēs, remittas iám me onerare iniúriis.

SI. Quibus? CH. Ah rogitas? pérpulistí me, út
homini adulescéntulo,

ín alio occupáto amore, abhórrenti ab re uxória, 10
ffliam darem ín seditionem, átque ín incertas nú-
ptias,

eíus labore atque eíus dolore gnáto ut medica-
rér tuo.

Ímpetrasti; incépi, dum res tétulit. Nunc non
fért: feras.

Íllam hinc civem esse áiunt: puer est nátus: nos
missós face.

SI. Pér ego te deos óro, ut ne illis ánimu indu-
cas crédere,
quibus id maxume útilest, illum esse quam detex-
rimum.

TERENTIUS.

E.

Núptiarum grátia haec sunt ficta atque incepta
omnia.

Úbi ea causa, quámobrem haec faciunt, érit adem-
pta his, désinent.

CH. Érras: cum Davo égomet vidi iúrgantem an-
cillám. SI. Scio. CH. At

20 véro vultu; quum sibi me adesse neúter tum prae-
sénserat.

SI. Crédo; et id factúras Davos dúdum praedixít
mihi.

Ét nescio qui tíbi sum oblitus hódie ac volui dícere.

ACTUS V. SCENA II.

DAVUS. CHREMES. SIMO. DROMO.

DA. Ánimo nunc iam ótioso esse ímpero... CH.
Hem Davóm tibi.

SI. Unde egreditur? DA. méo praesidio atque hó-
spitis. SI. Quid illúd mali est?

DA. Égo commodiorem hómínem, adventum, tém-
pus, non vidí. SI. Scelus,

quémnam hic laudat? DA. Ómnis res est iam ín
vado. SI. Cesso ádloqui?

5 DA. Hérus est: quid agam? SI. O sálve, bone vir.

DA. Ehem ó Simo, o nostér Chremes,
ómnia adparáta iam sunt íntus. SI. Curastí probe.

DA. Úbi voles, accérse. SI. Bene sane: íd enim
vero hinc núnc abest.

Étiam tu hoc respóndes, quid ístic tíbi negotíst?

DA. Míhin? SI. Ita.

DA. Míhine? SI. Tibi ergo. DA. Módo introii.

SI. Quási ego, quam dudúm, rogem.

DA. Cúm tuo gnato una. SI. Anne est intus Pámphilus? Cruciór miser. 10

Ého, non tu dixti, ésse inter eos ínimicitias, cárnufex?

DA. Súnt. SI. Cur igitur híc est? CH. Quid illum cénset? cum illa lítigat.

DA. Ímmo vero indígnum, Chreme, iam fácinus faxo ex me aúdias.

Néscio qui senéx modo venit: éllum, confidéns, catus:

quíum faciem videás, videtur ésse quantivís preti: 15
tristís severitás inest in vóltu, atque in verbís fides.

SI. Quídam adportas? DA. Níl equidem, nisi quód illum audivi dícere.

SI. Quid ait tandem? DA. Glýcerium se scíre civem esse Átticam. SI. Hem,

Dromó, Dromo. DR. Quid ést? SI. Dromo. DA. Audi. SI. Vérbum si addideris. Dromo.

DA. Audi óbsecro. DR. Quid vís? SI. Sublimem hunc íntro rape, quantúm potes. 20

DR. Quem? SI. Dávom. DA. Quamobrem? SI. Quía lubet. Rape ínquam. DA. Quid feci? SI. Rape.

DA. Si quícquam invenies mé mentitum, occídito. SI. Nihil aúdio.

Égo iam te commótum reddam. DA. Támenetsi hoc verum ést? SI. Támen.

Cura ádservandum víctum. Atque audin? quádrupedem constrúgito.

Age núnc iam: ego pol hódie, si vivó, tibi osténdam, quid herum sít pericli fállere, 25

et illí patrem. CH. Ah ne saévi tantopere. SI. Ó
 Chreme,
 pietátém gnati. Nónne te miserét mei?
 Tantúm laborem cápere ob talem fílium?
 30 Age Pámphile: exi Pámphile: ecquid té pudet!

ACTUS V. SCENA III.

PAMPHILUS. SIMO. CHREMES.

PA. Quis mé volt? Perli, páter est. SI. Quid ab,
 ómnium? CH. Ah,
 rem pótius ipsam díe, ac mitte mále loquí.
 SI. Quasi quícquam in hunc iam grávius díci
 póssiet.
 Aintándem, civis Glýceriumst? PA. Ita praédicant.
 5 SI. Ita praédicant? O ingéntem confidéntiam!
 Num cógitat quid dícat? num factí piget?
 Num éius color pudóris signum usquam índicat!
 Adeo ímpotenti esse ánimo, ut praeter cívium
 morem átque legem, et súi voluntatém patris,
 10 tamen hánc habere stúdeat cum summó probro!
 PA. Me míserum. SI. Hem, modone id démum
 sensísti, Pámphile?
 Olim ístuc, olim, quum íta animum induxísti tñm,
 quod cúperes, aliquo pácto efficiundúm tibi:
 eodém die istuc vérbum vere in te áccidit.
 15 Sed quíd ego? cur me excrúcio, aut cur me má-
 cero?
 Cur méam senectutem hufus sollicito améntia?
 An ut pro hufus peccatis égo supplicium súfferam!

Immo hábeat, valeat, vívat cum illa. P.A. Mí pater.

SL. Quid mí pater? quasi tu huius indigeás patris.

Domus, úxor, liberi ínventi ínvitó patre. 20

Addúcti qui illam civem hinc dicant: víceris.

P.A. Patér, licetne paúca? SL. Quid dicés mihi?

CH. Tamén, Simo, audi. SL. Ego aúdiam? quid aúdiam,

Chreme? CH. Át tandem dicát sine. SL. Age dicát: sino.

P.A. Égo me amare hanc fáteor. Si id peccáre est, fateor id quoque. 25

Tíbi, pater, me dédo. Quidvis óneris ínpone: ímpera.

Vís mé uxorem dúcere? hanc amíttere? Ut poteró, feram.

Hóc modo te obsecro: út ne credas á me adlegatum hunc senem.

Síne me expurgem, atque íllum huc coram addúcam. SL. Adducas? P.A. Síne, pater.

CH. Aéquum postulát: da veniam. P.A. Síne te hoc exorém. SL. Sino. 30

Quídvis cupio, dúm ne ab hoc me fálli comperiár, Chremes.

CH. Pró peccato mágno paulum súpplíci satis ést patri.

ACTUS V. SCENA IV.

CRITO. CHREMES. SIMO. PAMPHILUS.

CR. Mítte orare. Una hárum quaevis cáusa me ut faciam monet,

SI. Nae istám multimodis tuam inveniri gaúdeo.

PA. Credó, pater.

CH. At mi unus scrupulus étiam restat, quí me male habet. PA. Dignus es

cum tuá religione, ódium! Nodum in scirpo quaeris. CR. Quid istuc est?

CH. Nomén non convenít. CR. Fuit hercle huius áliud parvae. CH. Quód, Crito?

40 Numquíd meministi? CR. Id quaéro. PA. Ego huius mémoriam patiar meae

voluptáti obstare, quum égomet possim in hác nedicari mihi?

Non patiar. Heus, Chremé, quod quaeris, Pámbula. CH. Ipsást. CR. East.

PA. Ex ipsa milliés audiui. SI. Omnis nos gaudet hóc, Chreme,

te crédo credere. CH. Ita me Di ament, crédo PA. Quid restát, pater?

45 SI. Iam dúdum res redúxit me ipsa in grátiam PA. O lepidúm patrem.

De uxóre, ita ut possédi, nil mutát Chremes. CH. Causa óptumast:

nisi quíd pater ait áliud. PA. Nempe id. SI. Scilicet. CH. Dos, Pámphile, est

decém talenta. PA. Accípio. CH. Propero a filiam. Eho mecúm, Crito:

nam illám me credo haud nósse. SI. Cur non ílam huc transferri iubes?

50 PA. Recte ádmones. Davo égo istuc dedam iám negoti. SI. Nón potest.

PA. Qui? SI. Quia habet aliud mágis ex sese máius. PA. Quidnam? SI. Víñctus es

ACTUS V. SCENA V.

73

PA. Patér, non recte vinctust. SI. At ita iússi.

PA. Iube solvi, óbsecro.

SI. Age fiat. PA. At matúra. SI. Eo intro. PA.

O faústum et felicém diem.

ACTUS V. SCENA V.

CHARINUS. PAMPHILUS.

CH. Provisó quid agat Pámphilus. Atque eccum.

PA. Áliquis forsan mé putet

nón putare hoc vérum: at mihi nunc síc esse hoc
verúm liquet.

Égo Deum vitám propterea sémpiternam esse
árbitror,

quód voluptates eórum propriae súnť: nam mi
immortálitás

pártast, si nulla aégritudo huic gaúdio intercés-
serit.

Séd quem ego mihi potíssimum optem núnc, cui
haec narrém, dari?

CH. Quid illud gaudi est? PA. Dávom video.

Némost, quem mallet, ómnium:

nam húnscio mea sólidesolum gávisurum gaúdia.

ACTUS V. SCENA VI.

DAVUS. PAMPHILUS. CHARINUS.

DA. Pámphilus ubinam? PA. Híc est, Dave. DA.

Quís homost? PA. Ego sum Pámphilus.

Nescis quid mi obtigerit. DA. Certe: sed quid mi obtigerit scio.

PA. Et quidem ego. DA. More hominum evenit, ut quod sim nactus mali prius rescisceres tu, quam ego illud quod tibi evenit boni.

5 PA. Méa Glycerium suos parentes repperit. DA. Factum bene. CH. Hem.

PA. Pater amicus summus nobis. DA. Quis? PA. Chremes. DA. Narras probe.

PA. Nec mora ulla est, quin eam uxorem ducam. CH. Num ille somniat

ea quae vigilans voluit? PA. Tum de puero, Dave? DA. Ah desine:

solus es quem diligunt Di. CH. Salvos sum, si haec vera sunt.

10 Conloquar. PA. Quis homost? Charine, in tempore ipso mi advenis.

CH. Bene factum. PA. Audisti? CH. Omnia. Age, me in tuis secundis respice.

Tuus est nunc Chremes: facturum quae voles scio esse omnia.

PA. Memini: atque adeo longumst nos illum expectare dum exeat.

Séquere hac me. Intus apud Glycerium nunc est. Tu, Dave, abi domum:

15 Próspera, accerse, hinc qui auferant eam. Quid stas? quid cessas? DA. Eo.

Ne expectetis dum exeant huc: intus despondébitur:

intus transigétur, si quid est quod restet. Plaúдите.

E U N U C H U S.

FABULAE INTERLOCUTORES.

PHAEDRIA adulescens.

PARMENO servus.

THAIS meretrix.

GNATHO parasitus.

CHAEREA adulescens.

THRASO miles.

PYTHIAS ancilla.

CHREMES adulescens.

ANTIPHO adulescens.

DORIAS ancilla.

DORUS eunuchus.

SANGA coquus.

SOPHRONA nutrix.

LACHES senex.

Acta ludis Megalensib. L. Postumio Albino L. Corneli
rula Aedilib. curulib. Egere L. Ambivins Turpio L.
Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi Tibiis
dextra. Graeca Menandru. Acta II. M. Vale
Fannio Coss.

PROLOGUS.

Si quisquam est, qui placere se studeat bonis
quam plurimis, et minime multos laedere,
in his poeta hic nomen proficitur suum.

Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
existimavit esse, sic existimet,
responsum, non dictum esse, quia laesi prior:
qui bene vertendo, et easdem scribendo male, ex
Graecis bonis Latinas fecit non bonas.

Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit:
atque in Thesauro scripsit, causam dicere
prius, unde petitur, aurum quare sit suum,
quam ille qui petit, unde is sit thesaurus sibi:
aut unde in patrum monumentum pervenerit.

Dehinc, ne frustretur ipse se, aut sic cogitet:
defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
is ne erret, moneo, et desinat lacessere.

Habeo alia multa, nunc quae condonabitur;
quae proferentur post, si perget laedere;
ita ut facere instituit. Quam nunc acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam Aediles emerunt;
perfecit, sibi ut inspicundi esset copia,
magistratus quum ibi adessent. Occipit agi.
Exclamat, furem, non poetam, fabulam

- dedisse, et nil dedisse verborum tamen:
- 25 Colacem esse Naevi, et Plaúti veterem fábulam:
parasíti personam inde ablatam et militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentiast
poëtae: non quo furtum facere stúderit.
Id ita esse, vos iam iúdicare póteritis.
- 30 Coláx Menandri est: in ea est parasitús Colax,
et miles gloriósus: eas se nón negat
persónas transtulísse in Eunuchúm suam
ex Graéca: sed eas fábulas factás prius
Latínas scisse sése, id vero pérnegat.
- 35 Quodsi personis ísdem uti aliis nón licet:
quí mágis licet curréntem servum scribere,
bonás matronas fácere, meretricés malas,
parasítum edacem, glóriolum mílitem,
puerúm supponi, fálli per servóm senem,
- 40 amáre, odísse, súspicari? Dénique
nullum est iam dictum, quód non dictum sít prius.
Quare aéquom est vos cognóscere atque ignóscere,
quae véteres factítarunt, si faciúnt noví.
Date óperam, et cum siléntio animum atténdite.
- 45 ut pérnoscatis, quíd sibi Eunuchús velit.

ACTUS I. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

PH. Quid ígitur faciam? Nón eam? ne nunc quidem
quum adcersor ultro? an pótius ita me cómparem,
non pérpeti meretricum contumélias?
Exclúsit: revocat. Rédeam? Non, si me óbsecret.

PA. Siquidem hércle possis, nřhil prius neque
fórtius:

5

verúm si incipies, néque pertendes náviter,
atque úbi pati non póteris, quum nemo éxpetet,
infécta pace, ultro ád eam venies; índicans
te amáre, et ferre nóń posse: actumst: ílicet:
perísti. Eludet, úbi te victum sénserít.

10

Proin tú, dum est tempus, étiam atque etiam có-
gita,

here, quae res in se néque consílium néque modum
habet úllum, eam consílio regere nóń potes.

In amóre haec omnia ínsunt vítia: iniúriæ,
suspições, ínimicitiae, indútiaë,
bellúm, pax rursum: incérta haec si tu póstules
ratióne certa fácere, nihilo plús agas,
quam sí des operam, ut cúń ratióne ínsánias.

15

Ét quód nunc tute técum iratus cógitas,
„egone íllam, quae íllum? quae me? quae non?

Síne modo!

20

Morí me malim! Séntiet qui vír siem!“

Haec vérba una me hércle falsa lácrimula,
quam oculós terendo mísere vix vi exprésse-
restínguet: et te ultro áccusabit: ét dabis
ei ultró supplicium. PH. O indígnum facinus:

nunc ego

25

et illám scelestam esse ét me miserum séntio:
et taédet: et amore árdeo: et prudéns sciens,
vivús vidensque péreo: nec quid agám scio.

PA. Quid agás? Nisi ut te rédimas captum quám
queas

minimó: sí nequeas paúlulo, at quanti queas:

30

et né te adflíctes. PH. Ítanc suades? PA. Sí sapis.
Neque, praéterquam quas ípse amor moléstias

habet, áddas: et illas, quas habet, recté feras.
 Sed ecce ipsa egreditur, nóstri fundi cálamitas:
 35 nam quód nos capere opórtet, haec intércipit.

ACTUS I. SCENA II.

THAIS. PHAEDRIA. PARMENO.

TH. Miserám me! vereor ne illud gravius Phaédri
 tulerít, neve aliorum, átque ego feci, accéperit,
 quod heri íntromissus nóñ est. PH. Totus, Pa
 meno,

tremo hórreoque, póstquam aspexi hanc. P.
 Bóno animo es:

5 accéde ad ignem hunc, íám calesces plús satis.
 TH. Quis híc lóquitur? Ehem, tun híc eras, n
 Phaédria?

Quid híc stábas? Cur non récta introibas? P.
 Céterum

de exclusíone vérbum nullum. TH. Quíd tace:
 PH. Sané, quia vero hae míhi patent sempér fore
 10 aut quía sum apud te prímus. TH. Missa ista
 face.

PH. Quid míssa? O Thais, Tháis, utinam essét mí
 pars aequa amoris técum, ac pariter fieret,
 ut aut hoc tibi doléret itidem, ut míhi dolet;
 aut égo istuc abs te fáctum nihili pénderem.

15 TH. Ne crúcia te obsecro, ánime mí, mí Phaédri
 Non pól, quo quemquam plús amem aut plí
 díligam,
 eo féci: sed ita erát res, faciundúm fuit.

PA. Credo, út fit, misera praé amore exclusti
húnc foras.

TH. Sicíne agis, Parmeno? Áge: sed, huc qua
grátia

te accérsi iussi, auscúltá. PH. Fiat. TH. Díc mihi 20
hoc prímum, potin est híc tacere? PA. Egone?
Óptume.

Verum heús tu, hac lege tibi meam adstringó fidem:
quae véra audivi, táceo et contíneo óptume:
sin fálsum aut vanum aut fíctum est, continuó
palamst:

plenús rimarum sum, hác atque illac pérfluo. 25
Proin tú, taceri sí vis, vera dícito.

TH. Samiá mihi mater fúit: ea habitabát Rhodi.

PA. Potést taceri hoc. TH. Ibi tum matri pár-
volam

puéllam dono quídam mercatór dedit,
ex Áttica hinc abréptam. PH. Civemne? TH. Ár- 30
bitror:

certúm non scímus: mátris nomen ét patris
dicébat ipsa: pátriam et signa cétera
neque scíbat, neque per aétatem etiam pótnerat.

Mercatór hoc addébat: e praedónibus,
unde émerat, se audísse, abreptam e Súnio. 35

Mátér ubi accepit, coépit studiose ómnia
docére, educere, íta uti sí esset fília.

Sorórem plérigue ésse credebánt meam.

Ego cum íllo, quocum tum úno rem habebam,
hóspíte

abii húc: qui mihi relíquit haec, quae habeo,
ómnia.

PA. Utrúmque hoc fálsumst: éffluet. TH. Quí
istúc? PA. Quia

neque tu úno eras conténta, neque solús dedit:
nam hic quóque bonam magnámque partem ad te
áttulit.

T.H. Itást; sed sine me pérvenire quó volo.

- 45 Intérea miles, quí me amare occéperat,
in Cáriam est proféctus: te intereá loci
cognóvi. Tute scís, postilla quam íntumum
habeám te: et mea consília ut tibi credam ómnia.

P.H. Ne hoc quídem tacebit Pármeno. P.A. Oh,
dubiúmne id est?

- 50 T.H. Hoc ágite, amabo. Máter mea illic mórtuas
nupér: eius frater áliquantum ad rem est ávidior.
Is úbi hanc forma vídet honesta vírginem,
et fídibus scire: prétium sperans, íllico
prodúcit: vendit. Fórte fortuna ádfuit
55 hic méus amicus: émit eam donó mihi,
inprúdens harum rérum ignarusque ómnium.
Is vénit: postquam sénsit me tecúm quoque
rem habére, fingit cáusas ne det sédulo:
ait, sí fidem habeat se íri praepositúm tibi
60 apúd me, ac non id métuat, ne, ubi accéperim,
sesé relinquam, vélle se illam mihi dare.
Verum íd vereri. Séd, ego quantum súspicor,
ad vírginem animum adiéct. P.H. Etiamne ám-
plius?

T.H. Nihil: nám quaesivi. Núnc ego eam, mi
Phaédria,

- 65 multaésunt causae, quámobrem cupiam abdúcere:
primum quod soror est dícta: praeterea út suis
restítuam ac reddam. Sóla sum: habeo hic né-
minem,
neque aníscum neque cognátum. Quamobrem,
Phaédria,

cupio aliquos parere amicos beneficio meo.

Id amabo adiuta me, quo id fiat facilius.

70

Sine illum priores partes hosce aliquot dies
apud me habere. Nihil respondes? PH. Péssuma,
egon quicquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. Eū noster, lando: tandem perdoluit: vir es.

PH. Haud ego nescibam, quorsum tuires: „párvola 75
hinc est abrepta: eduxit mater pró sua:

soror dictast: cupio abducere, ut reddam suis:“
nempe omnia haec nunc verba huc redeunt déni-
que:

ego excludor: ille recipitur. Qua grátia?

Nisi illum plus amas, quám me; et istam nunc
timeas,

80

quae advectast, ne illum talem praeripiát tibi.

TH. Ego id timeo? PH. Quid te ergo aliud solli-
citát? cedo.

Num solus illo dona dat? Num tibi meam
benignitatem sensisti in te claudier?

Nonne, ubi mihi dixti cupere te ex Aethiopia 85

Ancillulam, relictis rebus omnibus
quaesivi? Porro eunuchum dixti velle te,

quia solae utuntur his reginae: reperi.

Heri minas viginti pro ambobus dedi.

Tamen contemptus abs te, haec habui in memoria. 90

Ob haec facta abs te spernor. TH. Quid istuc,
Phaedria?

Quamquam illam cupio abducere, atque hac re
arbitror

id posse fieri maxime: verumtamen,
potius quam te inimicum habeam, faciam ut ius-
seris.

PH. Utinam istuc verbum ex animo ac verediceres: 95

„Potiús quam te inimicum hábeam“! Si isti
créderem

sincére dici, quídvis possem pérpeti.

PA. Labáscit: victust úno verbo, quám cito!

TH. Ego nón ex animo mísera dico? Quám ioc
100 rem vóluiſti a me tándem, quin perféceris?

ego ímpetrare néqueo hoc abs te, bíduum
saltem út concedas sólum. PH. Siquidem bíduum
verúm ne fiant ísti vigintí dies.

TH. Profécto non plus bíduum, aut . . . PH. Au
Níhil moror.

105 TH. Non fíet: hoc modo síne te exorém. PH. Sc
licet

faciúndumst, quod vis. TH. Mérito te amo: bér
facis.

PH. Rus íbo: ibi hoc me mácerabo bíduum.

Ita fácere certumst: mós gerundust Tháidi.

Tu, Pármeno, huc fac illi ádducantur. PA. M:
xume.

110 PH. In hoc bíduum Tháís vale. TH. Mi Phaédria:
et tú. Numquid vis áliud? PH. Egone quíd velim

Cum mílite isto praésens absens út sies:

diés noctesque mé ames: me desíderes:

me sómnies: me expéctes: de me cógites:

115 me spéres: me te oblécetes: mecum tóta sis:

meus fác sis postremo ánimus, quando ego sún
tuus.

TH. Me míseram, forsitan híc mihi parvam há
beát fidem,

atque éx aliarum ingéniis nunc me iúdicet.

Ego pól, quae mihi sum cónscia, hoc certó scio,

120 neque mé finxisse fálsi quicquam, néque meo
cordi ésse quemquam cáriorem hoc Phaédria.

et quicquid huius feci, causa virginis
 feci: nam me eius spero fratrem propemodum
 iam reperisse, adulescentem adeo nobilem:
 et is hodie venturum ad me constituit domum. 125
 concedam hinc intro, atque expectabo, dum venit.

ACTUS II. SCENA I.

PHAEDRIA. PARMENO.

H. Fac, ita ut iussi, deducantur isti. PA. Faciam.

PH. At diligenter.

A. Fiet. PH. At mature. PA. Fiet. PH. Satis
 hoc mandatum tibi? PA. Ah

agitare, quasi difficile sit.

Itinam tam aliquid invenire facile possis, Phae-
 dria,

quam hoc peribit. PH. Ego quoque una pere-
 o, quod mi est carius: 5

ne istuc tam iniquo patiari animo. PA. Minime:
 quin factum dabo.

Sed numquid aliud imperas?

H. Munus nostrum ornato verbis, quod poteris:
 et istum aemulum,

quod poteris, ab ea pellito.

A. Memini, tametsi nullus moneas. PH. Ego
 rus ibo, atque ibi manebo. 10

A. Censeo. PH. Sed heus tu. PA. Quid vis? PH.
 Censen posse me affirmare et

perpeti, ne redeam interea? PA. Tene? non her-
 cle arbitror:

nam aut iam revertere; aut mox noctu te ad
horsum insomnia.

PH. Opus faciam, ut defetiger usque, ingrati
dormiam.

15 PA. Vigilabis lassus: hoc plus facies. PA.
nil dicis, Parmeno.

Eiſciunda hercle haec est mollities animi: et
me indulgeo.

Tandem non ego illa caream, si sit opus, ve
tum triduum? PA. Hui,

univorsum triduum? vide quid agas. PA.
sententia.

PA. Di boni, quid hoc morbi est? Adeon hon
immutarier

20 ex amore, ut non cognoscas eundem esse?
nemo fuit

minus ineptus, magis severus quisquam, nec
gis continens.

Sed quis hic est, qui huc pergit? Attat, hic
dem est parasitus Gnatho

militis: ducit secum una virginem dono huic: per
facie honesta. Mirum, ni ego me turpiter h
hic dabo

25 cum meo decrepito hoc eunuchus. Haec sup
ipsam Thaidem.

ACTUS II. SCENA II.

GNATHO. PARMENO.

GN. Di immortales, homini homo quid pra
stulto intellegens

id interest! Hoc ádeo ex hac re vénit in mentem mihi:

veni hodie advéniens quendam méi loci hinc
atque ordinis

vinem haud impurum, ítidem patria qui ábli-
gurrierát bona.

eo sentum, squálidum, aegrum, pánnis annis-
que óbsitum.

5

id istuc, inquam, ornáti est? „Quoniam míser,
quod habui, pérdidi: hem

redactus sum! ómnes noti me átque amici
désérunt.“

ego illum contémpsi prae me. Quíd homo, in-
quam, ignavíssime?

parasti te, út spes nulla réliqua in te essét tibi?
nihil consilium cùm re amisti? Víden me ex eo-

dem ortúm loco?

10

color, nitór, vestitus; quae habitudo est cór-
poris?

nia habeo, néque quicquam habeo: nil quum
est, nil defít tamen.

ego infelix néque ridiculus ésse neque plagás
pati

sum.“ Quid? tu his rébus credis fieri? Tota
errás via.

in isti fuit géneri quondam quaéstus apud sae-
clúm prius:

15

novum est aucúpium: ego adeo hanc primus
inveni viam.

genus hominum, qui ésse primos se ómnium
rerúm volunt,

sunt; hos conséctor: hisce ego nón paro me
ut rídeant,

séd eis ultro adrídeo, et eorum íngenia admirór
simul.

- 20 Quíscquid dicunt, laúdo: id rursum sí negant, la-
do id quoque.

Négat quis? nego: ait, áio: postremo ímperavi
egomét mihi

ómnia adsentári. Is quaestus núnc est multo
ubérrimus.

PA. Scítum hercle hominem; hic hómines pro-
sum ex stúltis insanós facit.

GN. Dum haec lóquimur, intereá loci ad macíl-
lum ubi adventámus,

- 25 concurrunt laeti mi óbviám cupédíarii ómnes:
cetárii, laní, coqui, fartóres, piscatóres,
quibus ét re salva et pérdita profúeram et pro-
sum saepe.

Salútant: ad cenám vocant: advéntum gratulántur.
Ille úbi miser famélicus vidét me tanto honóre, et

- 30 tam fácele victum quaérere; ibi homo coépit me
obsecráre,

ut síbi liceret díscere id de mé. Sectari iússi:
si pótis est, tanquam phílosophorum habént
discípuli ex ípsis

Vocábula, parasíti item ut Gnathónici vocantur.

PA. Viden óstium et cibus quíd facit aliénus. GN.
Sed ego céssó

- 35 ad Tháidem hanc dedúcere, et rogáre ad cenam
ut véniat?

Sed Pármenonem ante óstium [Thaidis tristem]
videó, rivalis sérvom: [salva rest: ni-
mirum híc homines frigent.]

Nebulónem hunc certumst lúdere. PA. Híc hos
múnere arbitrántur

n Tháidem esse. GN. Plúrima salúto Parmenónem

múm suum impertít Gnatho. Quid ágitar? PA. Statur. GN. Vídeo.

nquádnam quod nolís vides? PA. Te. GN. Crédo: at numquid áliud? 40

Quidúm? GN. Quia tristi's. PA. Níl equidem. GN. Ne sis: sed quid vidétur

tíbi mancupium? PA. Nón malum hercle. GN.

Uro hóminem. PA. Ut falsus ánimi est!

Quam hoc múnus gratum Tháidi arbitráre esse? PA. Hoc nunc dícis, tos hinc nos: ómnium rerum heús vicissitúdo est.

Sex égo te totos, Pármeno, hos mensés quietum réddam; 45

úrsum deorsum cúrsites; neve úsque ad lucem vígiles.

uíd beo te? PA. Mén? Papae. GN. Sic sóleo amicos. PA. Laúdo.

Detíneo te: fortásse tu proféctus alio fúeras. Nusquám. GN. Tum tu igitur paululum dami óperae: fac ut admíttar

lam. PA. Age modo, nunc tíbi patent foris haé, quia istam dúcis.

Num quem évocari hinc víis foras? PA. Sí. bíduum hoc praetéreat:

níhi nunc uno dígitulo fores áperis fortunáti.

u istas faxo cálcibus saepe insultabis frúst!

Etiám nunc híc stas, Pármeno? Eho numm: híc relictus cústor

uíis forte internúntius cúrses? (Ite ad istam)

PA. Facéte dictum: mfra vero, mfliti quae plá-
ceant.

Sed vídeo herilem fílium minórem huc adveníre.
Mirór, quid ex Piraéo abiit: nam ibi cústos pa-
blice ést nunc.

Non témere est: et properáns venit: nescío quid
circumspéctat.

ACTUS II. SCENA III.

CH A E R E A. P A R M E N O.

CH. Óccidi.

Neque vírgo est usquam: néque ego, qui illam e
cónspectu amisí meo.

Ubi quaéram, ubi investigem, quem percónter,
quam insistám viam,
incértus sum. Una haec spés est; ubi ubi est, dñ
celari nón potest.

- 5 O fáciem pulchram: deleo omnis dehínc ex animo
múlieres:
taedet cotidiánarum harum fórmarum. PA. Ecce
autem álterum,
de amóre nesció quid loquitur: o ínfortunatúm
senem!

- Hic véro est, qui si occéperit,
ludúm iocumque díces fuisse illum álterum,
10 praeut huius rabies quae dabit.

CH. Ut illúm di deaeque sénium perdant, qui hó-
die me remorátus est;
meque ádeo qui restíterim; tum autem qui illum
flocci fécerim.

ACTUS II. SCENA III. 91

ecceum Parmenómen. Salve. PA. Quid tu
 es tristis? quídvē es alacris?
 e is? CH. Egone? Nescio hercle, neque unde
 eam, neque quórsum eam:
 rórsum oblitus sūm mei. 15
 Qui quaéso? CH. Amo. PA. Hem. CH. Nunc,
 Pármeno, ted óstendes, qui vír sies.
 té mihi saepe póllicitum esse: Chaérea, ali-
 quid ínveni
 o quód ames: in ea re útilitatem fáciā ut
 cognoscás meam:
 n in cèllulam ad te pátris penum omnem cón-
 gerebam clánculum.
 Age inépte. CH. Hoc hercle fáctumst. Fac
 sis núnc promissa appáreant: 20
 ádeo dignaréset, ubi tu nérvos intendástuos.
 d símilis virgost vírginum nostrárum: quas
 matrés student
 íssis humeris ésse, vincto péctore, ut gracilae
 sient.
 a ést habitior paúlo, pugilem esse afunt: de-
 ducúnt cibum:
 tsí bona est natúra, reddunt cúratura iúnceas; 25
 ie ergo amantur. PA. Quid tua istaec? CH.
 Nóva figura orís. PA. Papae.
 Color vérus, corpus sólídum et succi plénum.
 PA. Anni? CH. Anni? Sédecim.
 Flos ípse. CH. Hanc tu mihi vél vi, [vel
 clam,] vel precário
 rádas: mea nihil réfert, dum potiár modo.
 Quid, vírgo cuiast? CH. Nescio hercle. PA.
 Undést? CH. Tantundem. PA. Ubi há-
 bitat?

PA. Facéte dictum: míra vero, míliti quae plá-
ceant.

Sed vídeo herilem fílium minórem huc adveníre.

Mirór, quid ex Piraéo abiit: nam ibi cústos pu-
blice ést nunc.

Non témere est: et properáns venit: nescío quid
circumspéctat.

ACTUS II. SCENA III.

CHAEREA. PARMENO.

CH. Óccidi.

Neque vírgo est usquam: néque ego, qui illam e
cónspectu amisí meo.

Ubi quaéram, ubi investigem, quem percónter,
quam insistám viam,
incértus sum. Una haec spés est; ubi ubi est, díu
celari nó n potest.

5 O fáciem pulchram: deleo omnis dehínc ex animo
múlieres:

taedet cotidiánarum harum fórmarum. PA. Ecce

autem álterum,
de amore nesció quid loquitur: o infortunátum

Hic véro est, quod si occéperit,
ludúm iocumque d' íces fuisse illum álterum,
praent huius rabi- s quae dabit.
CH. Ut illum di- aeque sénium perdant, qui hó-
eque ad- di- emorátus est;
mitterim: tum autem qui illum

Sed ecce Parmenónem. Salve. PA. Quid tu es tristis? quidve es alacris?

Unde is? CH. Egone? Nescio hercle, neque unde eam, neque quorsum eam:

ita prorsum oblitus sum mei.

15

PA. Qui quaeso? CH. Amo. PA. Hem. CH. Nunc, Parmeno, ted ostendes, qui vir sies.

Scis té mihi saepe pollicitum esse: Chaérea, aliquid inveni

modo quod ames: in ea re utilitatem faciam ut cognoscas meam:

quum in cellulam ad te patris penum omnem congregabam clanculum.

PA. Age inepte. CH. Hoc hercle factumst. Fac sis nunc promissa appareant:

20

sive adeo dignares est, ubi tu nervos intendas tuos.

Haud similis virgost virginum nostrarum: quas matres student

demissis humeris esse, victo pectore, ut gracilae sient.

Siqua est habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:

tametsi bona est natura, reddunt cura iunceas; itaque ergo amantur. PA. Quid tua istaec? CH.

Nova figura oris. PA. Papae.

CH. Color verus, corpus solidum et succi plenum.

PA. Anni? CH. Anni? Sedecim.

PA. Flos ipse. CH. Hanc tu mihi vel vi, [vel clam,] vel precario

fac tradas: mea nihil refert, dum potiár modo.

PA. Quid, virgo eniast? CH. Nescio hercle. PA. Undest? CH. Tantundem. PA. Ubi habitat?

CH. Ne id quidem. PA. Ubi vidisti? CH. In via.

PA. Qua ratione amisisti?

CH. Id equidem adveniens mecum stomachabár modo:

neque quémquam esse ego hominem árbitor, cui mágis bonae

felicitates ómnes adversae sient.

35 Quid hóc est sceleris? Périi. PA. Quid factúmst?

CH. Rogas?

Patrís cognatum atque aéqualem Archidémidem

novístin'? PA. Quidni? CH. Is, dum hánc sequor, fit mi óbviám.

PA. Incómmodé hercle. CH. Immo énimvero infelíciter:

nam incómmoda alia súnť dicenda, Párméno.

40 Illúm liquet mi déierare, his ménsibus

sex, séptem prorsus nón vidiſſe próxumis, nisi núnc, quum minime véllem, minimeque ópus fuit.

Eho, nónne hoc monstri símilest? quid ais? PA. Máxume.

CH. Contínuo adcurrit ad me, quam longé quidem,

45 incúrvus, tremulus, lábiis demissís, gemens:

heus, heús, tibi dico, Chaérea, inquit. Réstiti.

Scin quíd ego te volébam? Dic. Cras ést mihi

iudícium. Quid tum? Ut díligenter núnťies

patri, ádvocatus máne mi esse ut mémínerit.

50 Dum haec dícit, abiit hóra. Rogo, num quíd velit.

Recte, inquit. Abeo. Quum húc respicio ad vírginem,

illa sése interea cómmódum huc advórterat

in hanc nóstram plateam. PA. Mírúrum ní hanc díct, modo

huic quae data est dono. CH. Húc quum advenio,
nulla erat.

PA. Comitès secuti scilicet sunt vírginem? 55

CH. Verúm; parasitus cum áncilla. PA. Ipsast:
slicet:

desíne: iam conclamátumst. CH. Alias rés agis.

PA. Istúc ago equidem. CH. Nóstin, quae sit? Díc
mihi; ant

vidístin? PA. Vidi, nóvi: scio, quo abdúcta sit.

CH. Eho Pármeno [mi], nostín? PA. Novi. CH.
et scis ubi siet? 60

PA. Húc deductast ád meretricem Tháidem: ei
donó datast.

CH. Quís is est tam poténs, cum tanto múnere
hoc? PA. Milés Thraso

Phaédriae rivális. CH. Duras frátris partis praé-
dicas.

PA. Ímmo sí sciás quod donum huic dóno contra
cómparet,

tum mágis id dicas. CH. Quódnam quaeso hercle?

PA. Eúnuchum. CH. Illumne óbsecro 65
ínhonestum hominem, quém mercatus ést heri, se-
nem múlierem?

PA. Ístunc ipsum. CH. Homó quatietur cérte
cum donó foras.

Séd istam Thaidém non scivi nóbis vicinam. PA.
Haúd diu est.

CH. Pérri, numquamne étiam me illam vídisse?
Ehodum díc mihi:

éstne, ut fertur, fórma? PA. Sane. CH. At níhil
ad nostram hanc. PA. Ália res. 70

CH. Óbsecro hercle, Pármeno, fac ut pótiar. PA
Faciam sédulo, ac

dábo operam, adiutábo. Numquid me áliud? CH.
Quo nunc ís? PA. Domum,
út mancipia haec, íta uti iussit fráter, ducam ad
Tháidem.

CH. Ó fortunatum ístum eunuchum, quí quidem
in hanc detúr domum!

75 PA. Quid íta? CH. Rogitas? súmma forma sém-
per conservám domi
vidébit, conloquétur: aderit úna in unis aédibus.
Cibúm nonnumquam cápíet cum ea: intérdum
propter dórmiet.

PA. Quid sí nunc tute fórtunatus fías? CH. Qua
re, Pármeno?

Respónde. PA. Capias tu íllius vestem. CH. Vé-
stem? Quid tum póstea?

80 PA. Pro illó te deducam. CH. Aúdio. PA. Te
esse íllum dicam. CH. Intéllego.

PA. Tu illís fruare cómmotis, quibus tu íllum di-
cebás modo:

cibum úna capias, ádsis, tangas, lúdas, propter
dórmias:

quandóquidem illarum néque te quisquam nóvit,
neque scit quí sies.

Practérea forma et aétas ipsa est, fácite ut pro eu-
nuchó probes.

85 CH. Díxti pulchre: númquam vidi mélius consi-
líum dari.

Age eámus intro núnc íam: orna me, ábduc, duc,
quantúm potes.

PA. Quid agís? iocabar équidem. CH. Garris. PA.
Périi, quid ego egí miser?

Quo trúdis? perculerís íam tu me. Tíbi equidem
dicó, mane.

H. Eamus. PA. Pergin? CH. Certumst. PA. Vide
ne nimium calidum hoc sit modo.

H. Non est profecto: sine. PA. At enim istaec
in me cudetur faba. CH. Ah!

90

A. Flagitium facimus. CH. An id flagitiumst,
si in domum meretriciam
educar, et illis crucibus, quae nos nostramque
adulescentiam

abest despicatam, et quae nos semper omnibus
cruciant modis,
unc referam gratiam: atque eas itidem fallam,
ut ab illis fallimur?

an potius haec patri aequum est fieri, ut a me lu-
datur dolis?

95

Quod quis rescierint, culpent; illud merito factum
omnes putent.

A. Quid istuc? Si certumst facere, facias: verum
ne post conferas

ulpam in me. CH. Non faciam. PA. Iubesne?
CH. Iubeo, cogo, atque impero;

unquam defugiam auctoritatem. PA. Sequere.
CH. Di vortant bene.

ACTUS III. SCENA I.

THRASO. GNATHO. PARMENO.

H. Magnas vero agere gratias Thais mihi?

N. Ingentis. TH. Ain tu, laetast? GN. Non
tam ipsó quidem

onó, quam abs te datum esse: id vero serio

triúmpbat. PA. Huc províso ut, ubi tempús siet,
 5 dedúcam. Sed eccum mílitem. TH. Estistúcdatum
 profécto, ut grata míhi sint quae facio omnia.—
 GN. Advórti hercle animum. TH. Vél rex sem-
 per máximas

míhi agébat quicquid féceram; aliis nóñ item.
 GN. Labóre alieno mágno partam glóriam
 10 verbís saepe in se trásmovet, qui habét salem;
 quod in té est. TH. Habes. GN. Rex te érgo in
 oculis.... TH. Scílicet.

GN. gestáre. TH. Vero: crédere omnem exér-
 citum,
 consília. GN. Mirum. TH. Túm sicubi eum sátietas
 hominum, aut negoti sí quando odium céperat,
 15 requiescere ubi volébat, quasi: nostín? GN. Scio.
 Quasi ubi íllam expueret míseriam ex animó. TH.
 Tenes.

Tum mé convívam sólum abducebátsibi. GN. Hui,
 regem élegantem nárras. TH. Immo síc homost:
 perpaúcorum hominum. GN. Immo nullorum, ár-
 bitror,

20 si técum vivit. TH. Ínvidere omnés míhi,
 mordére clanculum: égo son flocci péndere:
 illi ínvidere mísera. Verum unús tamen
 inpénse, elephantis quem Índicis praefécerat:
 is úbi molestus mágis est, Quaeso, inquám, Strato,
 25 eone és ferox, quia hábes imperium in béluas?

GN. Pulchré mehercle díctum et sapientér. Papae,
 iuguláras hominem. Quid ille? TH. Mutus sílico.
 GN. Quidni ésset? PA. Di vostrám fidem! ho-
 minem pérditum

miserúmque: et illum sácrilegum. TH. Quid il-
 lúd, Gnatho,

quo pácto Rhodium tétigerim in convívio, 30
nunquám tibi dixi? GN. Númquam: sed narra
óbsecro.

Plus míllies audívi. TH. Una in convívio
erat híc, quem dico, Rhódus adulescéntulus.
Forte hábui scortum: coépít ad id adhúdere,
et me ínridere. Quid ais, inquam, homo ínpudens? 35
lepus és, et pulpaméntum quaeris? GN. Há ha hac.
TH. Quid ést? GN. Facete, lépide, laute, níl supra.
Tuumne, óbsecro te, hoc díctum erat? Vetus cré-
didi.

TH. Audíeras? GN. Saepe: et fértur in primís.

TH. Meumst.

Dolet díctum ínpudenti ádulescenti, et líbero. 40

PA. At té di perdant. GN. Quid ille quaeso? TH.
Pérditus.

Risu ómnes, qui aderant, émoriri: dénique
metuébant omnes íám me. GN. Non iniúria.

TH. Sed heús tu, purgon égo me de istac Tháldi,
quod eám me amare súspicatast? GN. Níl minus. 45

Immo aúge magis súspicionem. TH. Cúr? GN.
Rogas?

Scín, síquando illa méntionem Phaédriae
facit aut si laudat, te út male urat? TH. Séntio.

GN. Id út ne fiat, haéc res solast rémedio.

Ubi nóminabit Phaédriam, tu Pámphilam
contínuo. Siquando illa dicet, Phaédriam
comíssatum íntromíttamus: tu, Pámphilam
cantátum provocémus. Si laudábit haec
illús formam, tu húius contra. Dénique
par pró pari reférto, quod eam mórdeat.

TH. Si quidém me amaret, tum ístuc prodeasét,
Gnatho.

GN. Quando illud, quod tu das, expectat atque amat,

iam dudum te amat: iamdudum illi facile fit
quod doleat: metuit semper, quem ipsa nunc capit
60 fructum, ne quando iratus tu alio conferas.

TH. Bene dixti: ac mihi istuc non in mentem venerat.

GN. Ridiculum: non enim cogitaras: ceterum
idem hoc tute melius quanto invenissés, Thraso!

ACTUS III. SCENA II.

THAIS. THRASO. PARMENO. GNATHO.
PYTHIAS.

TH. Audire vocem visa sum modo militis.

Atque eccecum. Salve, mi Thraso. THR. O Thais mea,
meum suavium, quid agitur? Ecquid nos amas

de fidicina istac? PA. Quam venuste! Quod dedit,
5 principium adveniens!, TH. Plurimum merito tuo.

GN. Eamus ergo ad coenam: quid stas? PA. Hem
alterum:

ex homine hunc natum dicas. TH. Ubi vis, non
moror.

PA. Adibo. atque adsimulabo quasi nunc exeam.

Ituran, Thais, quopiam es? TH. Ehem, Parmeno,
10 bene fecisti: hodie itura. PA. Quo? TH. Quid,
hunc non vides?

PA. Video, et me taedet. Ubi vis, dona adsint tibi
a Phaédria. THR. Quid stamus? curnon imushinc?

PA. Quaeso hercle ut liceat, pace quod fiat tua,

dare huic quae volumus, cónvenire et cónloqui.

THR. Perpúlchra credo dóna, aut nostris sñmilia. 5

PA. Res indicabit. Heús, iubete istós foras
exíre, quos iussi, ócius. Procéde tu huc.

Ex Aéthiopia est úsque haec. THR. Hic sunt trés
minae.

GN. Vix. PA. Úbi tu es, Dore? accéde huc. Hem
eunuchiúm tibi

quam liberali fácie! quam aetate íntegra! 20

TH. Ita mé di ament, honéstus est. PA. Quid aíis,
Gnatho?

numquíd habes quod contémnas? Quid tu autém,
Thraso?

Tacént: satis laudant. Fác periculum in líteris,
fac ín palaestra, in músicis: quae líberum
scire aéquom est adulescéntem, sollertém dabo. 25

THR. Ego íllum eunuchum, sí opus sit, vel só-
brius.

PA. Atque haéc qui misit, nón sibi soli póstulat
te vívere, et sua caúsa excludi céteros;
neque púgnas narrat, néque cicatricés suas
osténtat; neque tibi óbstat, quod quidám facit:
verum úbi molestum nón erit, ubi tú voles,
ubi témpus tibi erit, sát habet, si tum récipitur.

THR. Appáret servom hunc ésse domini páu-
peris

miseríque. GN. Nam hercle nemo posset, sát scio,
qui habéret qui paráret alium, h

PA. Tace tú: quem ego esse in os omni
pnto

hominés: nam qui huic animu
xeris,

e flámma petere té cibum posse

THR. Iamne ímus? TH. Hos prius íntroducám, et
quae volo

40 simul ímperabo: póst continuo éxéo.

THR. Ego hinc ábeo. Tu istanc ópperire. PA
Haúd cónvenit

una íre cum amica ímperatorem ín via.

THR. Quid tibi ego multa dícam? Domini símilis es.

GN. Ha ha haé. THR. Quid rides? GN. Ístud quod
díxí modo:

45 et illúd de Rhodio díctum quum ín mentém venit.
Sed Tháis exit. THR. Ábi, praecurre ut sínt domi
paráta. GN. Fiat. TH. Díligenter, Pýthias,
fac cúres, si Chremés forte huc advénerit,
ut óres, primum ut máneat: sí id non cómmodumst,
50 ut rédeat: sí id non póterit, ad me addúcito.

PY. Ita fáciam. TH. Quid? quid áliud volní dícere?
Ehem cúrate istam díligenter vírginem:
domi adsítis, facite. THR. Eámus. TH. Vos me
séquimini.

ACTUS III. SCENA III.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Profécto quanto mágis magisque cógito,
nimírum dabit haec Tháis mihi magnúm malum:
ita mé video ab ea astúte labefactáriem,
iam túm quum primum iússit me ad se accérsier.
5 Rogét quis, quid tibi cúm ea? ne norám quidem.
Ubi véní, causam, ut tibi manerem, réperit:
ait rém divínám fécisse, et rem sériam

velle ágere mecum. Iám tum erat suspício,
 doló malo haec fieri ómnia. Ipsa accúbere
 mecúm; mihi sese dáre: sermonem quaérere. 1
 Ubi fríget, huc evásit, quam pridém pater
 mi et máter mortui éssent. Dico, lám diu.
 Rus Súnii ecquod habérem, et quam longe á mari.
 Credo et placere hoc; spérat se a me avellere.
 Postrémo, ecqua inde párva periissét soror; 15
 ecquís cum ea una; quíd habuisset, quúm perit;
 ecquís eam posset nóscere. Haec cur quaéritet?
 nisi si síla forte, quae ólim periit párvola
 soror, hánc se intendit ésse, ut est audácia.
 Verum éa si vivit, ánnos natást sédecim: 20
 non máior: Thais, quám ego sum, maiúsculast.
 Misít porro orare, út venirem, sério.
 Aut dícat quod volt, aut molesta né siet.
 Non hércle veniam tértio. Heus heus, écquis hic?
 Ego súm Chremes. PY. O cápítulum lepidíssimum. 25
 CH. Dico égo mi insidias fferi? PY. Thais máximo
 te orábat opere, ut crás redires. CH. Rús eo.
 PY. Fac amábo. CH. Non possum, ínquam, PY.
 At tu apud nos híc mane,
 dum rédeat ipsa. CH. Níhil minus. PY. Cur, mi
 Chremes?
 CH. Malám rem hinc ibis? PY. Si ístuc íta cer-
 túmst tibi,
 amábo, ut illuc tránseas ubi illást. CH. Eo.
 PY. Abi, Dórias, cito húnc deduce ad mílitem.

ACTUS IV. SCENA I.

ANTIPHON.

AN. Heri aliquot adulescéntuli cõimus in Piraéo,
in hunc diem ut de sýmbolis essémus. Chaeream
eí rei

praefécimus: dati ánuli: locus, témpus consti-
tútumst.

Praetériit témpus; quo in loco dictúmst, parati
nihil est.

5 Homo ípse nusquamst: néque scio quid dícam,
aut quid coníctem.

Nunc mi hóc negoti ceteri dedére, ut illum quaeram.
Idque ádeo visam, sí domist. Quisnam hinc a
Thaide éxit?

Is ést, an non ést? Ípsus ést. Quid hoc hóminis?
Quid hoc ornátust?

Quíd illúd malist? Neque ó satis mirári neque con-
iscere.

10 Nisi quícquid ést, procul hinc lubet prius quíd sit
sciscitári.

ACTUS III. SCENA V.

CHAEREA. ANTIPHON.

CH. Numquis hic ést? Nemo ést. Numquis hinc
me sequitur? Nemo homost.

Iámne erumpere hóc licet mihi gaúdium? Pro Iúp-
piter!

Nunc est profecto, interfici quum perpēti me possum,
ne hoc gaudium contāminet vita aēgritudine aliqua.

Sed nēminemne cūriosum intēvenire nūnc mihi, 5
qui mē sequatur quóquo eam, rogitando obtundat, énicet,

quid gēstiam, aut quid laētus sim, quo pērgam,
unde emergam, ubi siem
vestitum hunc nactus, quid mihi quaeram, sánus
sim ane insániam?

AN. Adibo, atque ab eo grátiam hanc, quam vídeo velle, infbo.

Chaérea, quid est quód sic gestis? Quíd sibi hic vestitus quaerit? 10

Quid ést, quod laetus sis? quid tibi vis? Sátine sanus? Quíd me

adspéctas? Quid taces? CH. Ó festus dies! ó mi amice, sálve:

nemóst hominum, quem ego nūnc magis enperém videre, quám te.

AN. Narra ístuc quaeso quíd sit. CH. Immo ego te óbsecro hercle ut audias.

Nostíne hanc, quam amat fráter? AN. Novi; nēpe, opinor, Tháidem.

CH. Istam ípsam. AN. Sic commémneram. Quaedam hódie est ei donó dāta.

virgó: quid ego eius tibi nunc faciem præferam aut landem, Antípho:

quum ipsúm me noris quam élegans spectatór siem?

In hác commotus sum. AN. Áin tu? c m
díces, scio, si víderis,

peiórem partem. Quid opust verbis? Dum haéc
puto,

- 5 praetérii imprudens víllani. Longe iam ábieram,
quum sénsi: redeo rúrsum, male veró me habens!
Ubi ad ípsum veni déverticulum, cónstiti:
occépi mecum cógitare, Hem, bíduum híc
manéndumst soli sine illa? Quid tum póstea?
10 Nihil ést. Quid? nihil? Si nón tangendi cópia est,
eho né videndi quídem erit? Si illud nón licet,
saltem hóc licebit. Cérte extrema línea
amáre, haud nihil est Víllam praetereó sciens.
Sed quid hóc, quod tímida súbito egreditur Pý-
thias?

ACTUS IV. SCENA III.

PYTHIAS. DORIAS. PHAEDRIA.

Úbi ego illum scelerósum misera atque ínpium in-
veniam? aut ubi quaeram?

Hócine tam audax fácinus facere esse aúsum? PH.
Perii! hoc quíd sit, vereor.

PY. Quín etiam insupér scelus, postquam lúdifí-
catust vírginem,
vestem ómnem miserae discidit, tum ipsám capillo
cónscidit.

- 5 PH. Hem. PY. Quí nunc si detúr mihi;
ut ego únguibus facile ílli in oculos ínvolem ve-
néfico?

PH. Nescio quid profecto absente nóbis turba-
túmst domi.

Adíbo. Quid istuc? quíd festinas? aut quem
quaeris, Pýthias?

- Y. Ehem Phaédria, ego quem quaeram? In' hinc
quo dignu's, cum donis tuis
um lépidis. PH. Quid istuc ést rei? 10
- Y. Rógasne? Eunuchum quém dedisti nóbis,
quas turbás dedit?
Írginem, quam herae dóno dederat mñles, vitia-
vít. PH. Quid ais?
- Y. Pérri. PH. Temulénta es. PY. Utinam síc
sint, qui mihi mále volunt.
- O. Au óbsecro, mea Pýthias, quod ístuc nam
monstrúm fuit?
- H. Insánis: qui istuc fácere eunuchus pótuít?
PY. Ego illum néscio 15
- ni fúerit; hoc quod fécit, res ipsa índicat:
irgo ipsa lacrimat, néque quum rogites, quíd sit
audet dícere.
- le autém bonus vir núsquam apparet. Étiam hoc
misera súspicor,
liquíd domo abeuntem ábstulisse. PH. Néqueo
mirarí satis,
- uo ílle abire ignávos possit lóngius: nisi sí do-
mum 20
- orte ád nos rediit. PY. Víse amabo, núm sit.
PH. Iam faxó scies.
- O. Perri, óbsecro tam infándum facinus, méa tu,
ne audiví quidem.
- Y. At pól ego amatorés mulierum esse aúdíeram
eos máximos,
ed nñhil potesse: vérum miserae nón in mentem
vénerat:
- am illum áliquo conclusíssem, neque illi cómmi-
sissem vírginem. 25

ACTUS IV. SCENA IV.

PHAEDRIA. DORUS. PYTHIAS. DORIAS.

PH. Exi foras, sceléste: at etiam réstítas,
fugítíve? Prodi, mále conciliate. DOR. Óbsecro!

PH. Oh,

illúc vide, os ut sibi distorsit cárnufex.

Quid huc tibi reditiost? quíd vestis mutátio?

5 Quid nárras? Paulum sí cessassem, Pýthias,
domí non offendíssem, ita iam ornarát fugam.

PY. Habesne hóminem, amabo? PH. Quídni ha-
beam? PY. Factúm bene.

DO. Istúc pol vero béne. PY. Ubi est? PH. Ro-
gitas? Nón vides?

PY. Videam? óbsecro, quem? PH. Hunc scílicet.
PY. Quis hic ést homo?

10 PH. Qui ad vós deductus hódíest. PY. Hunc ocu-
lís suis

nostrárum numquam quísquam vidit, Phaédria.

PH. Non vídit? PY. An tu hunc crédidisti esse,
óbsecro,

ad nós deductum? PH. Námque aliúm habuí né-
minem. PY. Au,

nec cómparandus híc quídem ad illumst. Ílle erat

15 honésta facie et líberali. PH. Ita vísus est
dudúm, quia varia véste exornátus fuit:

nunc eó videtur foédus, quia illám nón habet.

PY. Tace óbsecro: quasi véro paulum intérsiet.

Ad nós deductus hódie est adulescéntulus,

20 quem tú videre véro velles, Phaédria.

Hic ést vietus, vétus, veternosús, senex,

Nam postquam iste advenit Chremes adulescens,
frater virginis,

misilem rogat ut illum admitti iubeat: ille continuo irasci,

neque negare audere: Thais porro instare, ut hominem invitet.

5

Id faciebat retinendi illius causa: quia illa quae cupiebat

de sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.

Invitat tristis: mansit. Ibi illa cum illo sermonem occipit.

Miles vero, sibi putans adductum ante oculos aemulum,

voluit facere contra huic aegre: heus, inquit, puer, Pamphilam

10

adcerse, ut delectet hic nos. Illa exclamat, minime gentium:

in convivium illam? Miles tendere: inde ad iurgium.

Interea aurum sibi clam mulier demit, dat mihi ut auferam:

hoc est signi: ubi primum poterit, se illic subducet scio.

ACTUS IV. SCENA II.

PHAEDRIA.

Dum rus eo, coepi egomet mecum inter vias,
ita ut fit, ubi quid in animo est molestiae,
aliam rem ex alia cogitare, et ea omnia in

- 40 Dídum hoc rursum, Chaérea tuam véstem detra-
xít tibi?
DOR. Fáctum. PH. Et eam est indútus? DOR.
Factum. PH. Et pró te huc deductúst?
DOR. Ita.
PH. Iúppiter magne, ó scelestum atque aúdacem
hominem. PY. Vaé mihi:
étiam nunc credís indignis nós esse inrisás mo-
dis?
PH. Mírum ní tu crédas, quod iste dícat. Quid
agam néscio.
- 45 Heús negato rúrsus. Possumne égo hodie ex te
exscúlpere
vérum? Vidistíne fratrem Chaéream? DOR. Non.
PH. Nón potest
síne malo fatéri, video: séquere hac: modo ait,
módo negat.
Óra me. DOR. Obsecró te vero, Phaédria. PH. I in-
tro núnc iam!
- DOR. Oí ei. PH. Alio pácto honeste quómodo
hinc abeam néscio;
- 50 áctumst siquidem. Tú me hic etiam, nébulo, lu-
dificábere?
PY. Pármenonis tám scio esse hanc téchnam, quam
me vívere.
DO. Síc est. PY. Inveniám pol hodie, párem ubi
referam grátiam.
Séd nunc quid faciéndum censes, Dórias? DO.
De istác rogas
vírgine? PY. Ita, utrúm taceamne an praédicem?
DO. Pol, sí sapis,
- 55 quód scis, nescis, néque de ennucho, néque de ví-
tio vírginis.

Hác re et te omni túrba evolves, ét illi gratum fé-
ceris.

Íd modo dic, abísse Dorum. PY. Ita fáciam. DO.

Sed videón Chremen?

Tháis iam aderit. PY. Quid ita? DO. Quia,

quum inde ábeo, iam tum incéperat

túrba inter eos. PY. Tu aúfer aurum hoc: égo

scibo ex hoc, quíd siet.

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. PYTHIAS.

CH. Attát data hercle vérba mihi sunt: vícit vi-
num quód bibi.

Ac dum áccubabam, quám videbar mihi ésse pul-
chre sóbrius!

Postquám surrexí, néque pes neque mens sátis
suum officiúm facit.

PY. Chremé. CH. Quis est? Ehem Pythias: vah,
quánto nunc formósior

vidére mihi, quam dúdum! PY. Certe tú quidem
pol multo hílarior.

CH. Verbum hércle hoc verum erít, Sine Cerere et
Líbero frigét Venus.

Sed Tháis multo [me] ántevenit? PY. Ánne ablit
iam a mílite?

CH. Iamdúdum: aetatem. Lites factae súnt inter
eos máxumae.

PY. Nihil díxit, ut sequerére sese? CH. Nihil, ní-
abiens mi innuit.

- PY. Eho, nónne id sat erat? CH. Át nescibam id
 10 dícere illam, nísi quia
 corréxit miles, quód intellexi mñus: nam me ex-
 trusit foras.
 Sed eccam ípsam: miror úbi ego huic antevórterim.
-

ACTUS IV. SCENA VI.

THAIS. CHREMES. PYTHIAS.

- TH. Crédo equidem illum iam ádfuturum esse, út
 illam a me eripiát; sine veniat.
 Átqui si illam dígitó attigerit úno, oculi illico éf-
 fodientur.
 Usque ádeo ego illius férre possum inéptiam et
 magnífica verba,
 vérba dum sint: vérum enim si ad rem cónferen-
 tur, vápulabit.
- 5 CH. Tháís, ego iam dúdum hic adsum. TH. O mí
 Chremes, te ipsum éxpectabam.
 Scín tu, turbam hanc própter te esse fáctam? et
 adeo ad te ádtínere hanc
 ómnem rem? CH. Ad me? quí quaeso istuc? TH.
 Quíá, dum tibi sorórem studeo
 réddere ac restítuere, haec atque huíusmodi sum
 múlta passa.
- CH. Úbi east? TH. Domi apud me. CH. Hém.
 TH. Quid est?
- 10 Éducta ita, uti téque illaque dígnumst. CH. Quid
 ais? TH. Íd quod res est.
 Hánctibi dono dó, neque repeto pro ílla quicquam
 abs té preti.

CH. Et habétur et referétur, Thais, íta uti merita es, grátia.

TH. Át enim cave, ne prius, quam hanc a me accípias, amittás, Chreme:
nam haéc east, quam míses a me ví nunc ereptúm venit.

Abi tú, cistellam, Pýthias, domo éffer cum monuméntis.

15

CH. Viden tu illum, Thais? PY. Úbi sitast? TH.
In rísco. Odiosa, céssas?

CH. Mílitem secum ad te quantas cópias addúcere?

Áttat. TH. Num formídulosus óbsecro es, mi homo? CH. Ápage sis.

Égon formídulósus? Nemost hóminum, qui vivát, minus.

TH. Átque ita opust. CH. Ah métuo, qualem tú me esse hominem exístumes.

20

TH. Ímmo hoc cogitáto: quicum rés tibi est, peregrínus est:

mínus potens, quam tú, minus notus, mínus amicorum híc habens.

CH. Scío istuc. Sed, tu quód cavere póssis, stultum admítterest.

Málo ego nos prospícere, quam hunc ulcísce accípta iniúria.

Tú abi: atque obsera óstium intus, dúm ego híc transcurro ad fórum:

vólo ego adesse híc ádvocatos nóbis in turba

TH. Mane.

CH. Mélius est. TH. Mane. CH. Omíne, iam ad me.

TH. Níl opus est istí me.

Hóc modo dic, sorórem illam tibi: éttor
vam vírginem

ámisisse: núnc cognosse. Sígná ostende. PY. Ad-
súnt. TH. Cape.

30 SÍ vim faciet, ín ius ducito hóminem: intellextín?
CH. Probe.

TH. Fác animo haec praesénti dicas. CH. Fáciam.
TH. Attolle pállium.

Périj, huic ipsi est ópus patrono, quém defenso-
rém paro.

A C T U S IV. S C E N A VII.

THRASO. GNATHO. SANGA. CHREMES.
THAIS.

THR. Hancíne ego ut contuméliam tam insígnem
in me accipiám, Gnatho?

Morí me satiust. Símalio, Donáx, Syrisce, séqui-
mini.

Primum aedis expugnábo. GN. Recte. THR. Vír-
ginem eripiám. GN. Probe.

THR. Male múlcano ipsam. GN. Púlchre. THR. In
medium huc ágmen cum vectí, Donax;
5 tu, Símalio, in sinístrum cornu; tú, Syrisce, in délix-
terum.

Cedo álios: ubi centúriost Sanga, et mánipulus
furum? SA. Éccum adest.

THR. Quid, ignáve? peniculón pugnare, qui ístum
huc portes, cógitas?

SA. Egone? Ímperatorís virtutem nóveram, et vim
mílítum:

sine sánguine hoc fierí non posse: qui ábsterge-
rem vólnera.

THR. Ubi álíi? SA. Qui, malum, álíi? Solus Sán- 16
nio servát domi.

THR. Tu hosce ínstrue: ego ero póst principia:
inde ómnibus signúm dabo.

GN. Illúc est sapere: ut hósce ínstruxít, ípsus sibi
cavít loco.

THR. Idem hóc iam Pyrrhus fáctitavit. CH. Viden
tu, Thais, quam híc rem agit?

Nimírum consílium illud rectumst de ócludendis
aédibus.

TH. Sané, qui tibi nunc vír videtur ésse, hic nebu- 15
lo mágnus est:

ne métnas. THR. Quid vidétur? GN. Fundam tibi
nunc nimis vellém dari,
ut tu filios procul hinc éx occulto caéderes: face-
rént fugam.

THR. Séd eccam Thaidem ípsamvideo. GN. Quám
mox ínruimús? THR. Mane;

ómnia prius éxperiri, quam árnia, sapientém decet.
Quí scís an, quae iúbeam, sine vi fáciat? GN. Di 20
vostrám fidem,

quánti est sapere! Númquam accedo, quín abs te
abeam dóctior.

THR. Tháis, primum hoc míhi responde: quúm ti-
bi do istam vírginem,
dístin hos mihí dies soli dáre te? TH. Quid tum
póstea?

THR. Rógítas? quae mi ante óculos coram amá-
torem adduxísti tuum:

quíd cum illoc agás? et cum eo clám te subduxísti
mihí. 25

TH. Lúbuit. THR. Pamphílam érgo huc redde,
nísi si mavis éripi.

CH. Tibi illam reddat, aut tu illam targas? óm-nium. GN. Ah quid agis? Tace.

THR. Quid tu tibi vis? Égo non tangam méam?

CH. Tuam autem, fúrcifer?

GN. Cáve sis: nescis cui maledicas nunc viro. CH. Non tu hinc abis?

30 Scín tu ut tibi res se hábeat? Si quicquam hódie hic turbae coéperis, fáciam ut huius loci dieique meíque semper mé-mineris.

GN. Míseret tui me, qui hunc tantum hominem fá-cias inimicúm tibi.

CH. Díminuam ego capít tuum hodie, nísí abis.

GN. Ain veró, canis?

Sícine agis? THR. Quis tú homo es? quid tibi vis? quid cum illa rei tibi est?

35 CH. Scíbis: principio éam esse dico líberam. THR. Hem. CH. Civem Átticam. THR. Hui.

CH. méam sororem. THR. Os dúrum. CH. Miles, nunc adeo edicó tibi, né vim facias úllam in illam. Tháís, ego eo ad Sóphtonam

nútricem, ut eam addúcam, et signa osténdam haec. THR. Tun me próhibeas,

méam ne tangam? CH. Próhibebo inquam. GN. Audín tu? hic furti se ádligat:

40 sátis hoc tibi est? THR. Ídem hoc tu ais? TH. Quaére qui respóndeat.

THR. Quid nunc agimus? GN. Quín redimus: iam haéc tibi aderit súpplicans

últro. THR. Credín? GN. Ímmo certe: nóvi inge-nium múlierum:

nólunt ubi velís: ubi nolis, cúpiunt ultro. THR.
Béne putas.

GN. Iám dimitto exércitum? THR. Ubi vis. GN.
Sánga, ita ut fortís decet

mílites, domí focique fác vicissim ut mémineris. 45

SA. Iámdudum animus ést in patinis. GN. Frúgi
es. THR. Vos me hac séquimini.

ACTUS V. SCENA I.

THAIS. PYTHIAS.

TH. Pergín, scelesta, mécum perplexé loqui?
Scio, néscio, abiit, aúdivi, ego non ádfui.
Non tu ístuc mihi dictúra aperte es, quícquid est?
Virgó conscissa véste lacrumans óbticet;
eunúchus abiit: quámobrem? quid factúmst?
Taces? 5

PY. Quid tibi ego dicam mísera? Illum eunuchúm
negant

fuisse. TH. Quis fuit ígitur? PY. Iste Chaérea.

TH. Qui Chaérea? PY. Iste ephébus, frater Phaé-
driae.

TH. Quid ais, venefica? PY. Átqui certo cómperi.

TH. Quid is óbsecro ad nos? quámobrem addu-
ctust? PY. Néscio: 10

nisi amásse credo Pámphilam. TH. Hem, mísera
óccidi,

infélix, si quidem tu ístaec vera praédicas.

Num id lácrumat virgo? PY. Id opínor. TH. Quid
ais, sácrilega?

Istúćine intermináta sum hinc abiéus tibi?

15 PY. Quid fácerem? Ita ut tu iústi, soli créditoast.

TH. Scelésta ovem lupó commisi. Dísputet,
sic míhi data esse vérba. Quid illuc hóminis est?

PY. Hera méa, tace, tace óbsecro, salvaé sumus:
habémus hominem ipsum. TH. Úbi is est? PY.

Hem ad sínísteram.

20 Vidén? TH. Video. PY. Compréndi iube, quan-
túm potest.

TH. Quid illó faciemus, stúlta? PY. Quid faciás,
rogas?

Vide amábo, si non, quum áspicias, os ímpudens
vidétur. TH. Non est. PY. Túm quae eius confi-
déntiaast!

ACTUS V. SCENA II.

CHAEREA. THAIS. PYTHIAS.

CH. Apud Ántiphonem úterque, mater ét pater,
quasi dédita opera, dómi erant, ut nulló modo
íntrofre possem, quín viderent me. Ínterim
dum ante óstium sto, nótus mihi quidam óbviám
venít. Ubi vidí, ego me ín pedes quantúm queo
5 ín ángiportum quóddam desertum; índe ítem
ín áliud, índe ín áliud: ita misérrimus
fui fugitando, né quis me cognósceret.

Sed éstne haec Thais, quám video? Ipsast. Haé-
reo.

10 Quid fáciám? Quid mea autótem? Quid faciét mihi?

TH. Adeámus. Bone vír Dóre, salve: díe mihi,

anfugistin? CH. Hera, factum. TH. Satin id tibi placet!

CH. Non. TH. Crēdin te impune habiturum? CH. Unam hanc nōxiam

amitte: si aliam admisero unquam, occidito.

TH. Num meam sacvitiam veritus es? CH. Non.

TH. Quid igitur?

15

CH. Hanc metui, ne me criminaretur tibi.

TH. Quid feceras? CH. Paulum quiddam. PY. Kho paulum, impudens!

an paulum hoc esse tibi videtur, virginem vitiare civem? CH. Conservam esse credidi.

PY. Conservam? Vix me contineo, quin inivolem in capillum. Monstrum etiam ultro derisum advenit.

TH. Abin hinc, insana? PY. Quid ita vero? de-beam,

credo, isti quicquam furcifero, si id fecerim: praesertim quum se servum fateatur tuum?

TH. Missa haec faciamus. Non te dignum, Chaerea,

25

fecisti: nam si ego digna hac contumelia sum maxime, at tu indignus qui faceres tamen.

Neque edepol, quid nunc consili capiam scio

de virgine istac: ita conturbasti mihi

rationes omnis, ut eam non possim suis,

ita ut aequum fuerat atque ut studui, tradere:

ut solidum parerem hoc mihi beneficium, Chaerea.

CH. At nunc dehinc spero aeternam inter nos gratiam

fore, Thais. Saepe ex huiusmodi re quampiam et malò principio magna familiaritas

constat. Quid si hoc quispiam voluit deus?

35

TH. Equidém pol in eam pártém acciploque ét volo.

CH. Immo íta quaeso. Unum hoc scíto: contumélliae

non mé fecísse cáusa, sed amorís. TH. Scio.

40 Et pól propterea mágis nunc ignoscó tibi.

Non ádeo inhumano íngenio sum, Chaérea, neque íta ínperíta, ut, quíd amor valeat, nesciam.

CH. Te quóque iam, Thais, íta me di bene amént, amo.

PY. Tumpóltibi ab istoc, héra, cavendum intélligo.

45 CH. Non aúsim. PY. Nil tibi quícquam credo. TH. Désinas.

CH. Nunc égo te in hac re mi óro ut adiutríx sies; ego mé tuae comméndo et committó fidei:

te míhi patronam cáplo, Thais: te óbsecro: emóriar, si non hánc uxorem dúxero.

50 TH. Tamen sí pater quid . . . CH. Áh volet, certó scio:

civís modo haec sít. TH. Paululum opperírier

si vís, iam frater ípse hic aderit vírginis;

nutrícem adcersitum sít, quae illam aluit párvolam:

in cógnoscendo túte ípse aderis, Chaérea.

55 CH. Ego véro maneo. TH. Vísne ínterea, dúm venit,

domi ópperiamur pótius, quam hic ante óstium?

CH. Immó percipio. PY. Quám tu rem actura, óbsecro, es?

• TH. Nam quíd íta? PY. Rogítas? Húnc tu in aedis cógítas

recípere posthac? TH. Cúr non? PY. Crede hoc meae fidei,

dabit híc pugnam aliquam dénuo. TH. Au, tace
óbsecro.

60

PY. Parúm perspexisse éíus videre audáciam.

CH. Non fáciam, Pythias. PY. Nón pol credo,
Chaérea,

nisi sí commissum nón erit. CH. Quin, Pýthias,

tu mé servato. PY. Néque pol servandúm tibi

quicquám dare ausim, néque te servare. Ápage te. 65

TH. Adest óptume ipse frater. CH. Perii hercle!
óbsecro

abeámus intro, Tháis: nolo me ín via

cum hac véste videat. TH. Quámobrem tandem?
an quía pudet?

CH. Id ípsum. PY. Id ípsum? Vírgo vero. TH. I
praé, sequor.

Tu istíc mane, ut Chremem întroducas, Pýthias. 70

ACTUS V. SCENA III.

PYTHIAS. CHREMES. SOPHRONA.

PY. Quid? quíd venire in méntem nunc possit
mihi?

quidná, qui referam sacrilego illi grátiam,
qui hunc supposivit nobis? CH. Move v.
te, nútrix. SO. Moveo. CH. Vídeo, sed nō
moves.

PY. Iamne óstendisti sígna nutrici? CH. Ómni-

PY. Amábo, quid ait? cónoscitne? CH. Ac
moriter.

PY. Bene édepol narras: nam illi faveo vírgi:

- Ite íntro; iamdudum héra vos exspectát domi.
 Virúm bonum eccum Pármenonem incédere
 10 videó: vide ut otíósus íť, si dís placet.
 Speró me habere, qui hunc meo excrucíem modo.
 Ibo íntro, de cognítione ut certúm sciam:
 post éxibo, atque hunc pérterrebo sácrilegum.
-

ACTUS V. SCENA IV.

PARMENO. PYTHIAS.

- P.A. Revíso, quídnam Chaérea hic rerúm gerat.
 Quod si ástu rem tractávit, di vostrám fidem,
 quantam ét quam veram laúdem capiet Pármeno!
 Nam ut míttam, quod ei amórem difficíllimum et
 5 caríssimum, a meretríce avara vírginem
 quam amábat, eum conféci sine moléstia,
 sine sumpťu, sine dispéndio: tum hoc álterum,
 id vérost quod ego míhi puto palmárium
 me réperisse, quómodo adulescéntulus
 10 meretrícum ingenia et móres posset nóscere,
 matúre ut quum cognórit, perpetuo óderit.
 Quae dúm foris sunt, níhil videtur múnus,
 nec mágis compositum quícquam, nec magis éle-
 gans,
 [quae, cúm amatore quúm cenant, ligúrriunt.]
 15 harúm videre inlúviem, sordes, ínopiam,
 quam inhonéstae solae sít domi atque avidae
 cibi,
 quo pácto ex iure hestérno panem atrúm vorent,
 nosse ómnia haec salúti est adulescéntulis.

PY. Ego pól te pro istis dictis et factis, scelus,
ulciscar; ut ne inpuñe in nos inluseris.

20

Pró deum fidem, facinus foedum! o infelicem adu-
lescéntulum!

ó scelestum Pärmenonem, qui istum huc adduxit.

PA. Quid est!

PY. Misere me: itaque ut né viderem, misera huc
effugí foras,

quae futura exémpla dicunt in eum indigna. PA.

O Iúppiter

quae illaec turbast! Númnam ego perii! Adibo.

Quid istuc, Pythias?

25

Quíd ais? in quem exémpla fient? PY. Rógitas,
audacíssume?

Pérididisti istum quem adduxti pro eunucho adu-
lescéntulum,

dúm studes dare vérba nobis. PA. Quíd ita? aut
quid factúmst? cedo.

PY. Dícam: virginem istam, Thaidi hódie quae
donó datast,

scís eam hinc civem esse? et fratrem eius esse ad-
prime nóbilem?

30

PA. Néscio. PY. Atqui sic inventast: éam iste vi-
tiavít miser.

Ílle ubi rescívít factum fráter violentíssimus, . . .

PA. Quídnam fecit? PY. cónligavit prímum eum
miseris modis.

PA. Cónligavit? PY. átque equidem orante, ut
id faceret, Tháide.

PA. Quíd ais? PY. Nunc minátur porro ~~scís~~
quod moechis solet:

quód ego numquam vídi fieri, néque velim. PA

Qua audácia

tantum facinus aúdet? PY. Quid ita tantum? PA.

An non hoc máximumst?

Quís homo pro moecheo úmquam vidit in domo
meretrícia

préndi quemquam? PY. Nescio. PA. At ne hoc né-
sciatis, Pýthias,

40 díco, edico vóbis, nostrum esse illum herilem ffí-
lium. PY. Hem,

óbsecro an is est? PA. Né quam in illum Tháis
vim fierí sinat.

Átque adeo autem cúr non egomet íntro eo? PY.

Vide, Pármeno,

quíd agas, ne neque ílli prosis, ét tu pereas: nam
hóc putant,

quícquid factumst, á te esse ortum. PA. Quid igitur
faciám miser?

45 quídve incipiam? Ecce autem video rúre redeun-
tém senem:

dícam huíc, an non dícam? Dicam hercle: étsi
míhi magnúm malum

scío paratum: séd necesse est, huíc ut subveniát.
PY. Sapis.

Égo abeo íntro: tu ísti narra omne órdine, ut fa-
ctúm siet.

ACTUS V. SCENA V.

LACHES. PARMENO.

LA. Ex meó propínquo rúre hoc capio cómmodi:
neque agrí neque urbis ódíum me umquam pér-
cipit.

Ubi sátias coepit fieri, commutó locum.

Sed estne ille noster Pármeno? Et certe ípsus est.

Quem praéstolare, Pármeno, hic ante óstium?

P.A. Quis homóst? Ehem, salvom te ádvenire, he-
re, gaúdeo.

L.A. Quem praéstolare? P.A. Périi: lingua haerét
metu. L.A. Hem,

quid ést quod trepidas? Sátine salve? díe mihi.

P.A. Here, primum te arbitrári, quod res ést, velim:
quicquíd huius factumst, cúlpa non factúmst mea.

L.A. Quid? P.A. Récte sane intérogasti. Opórtuit
rem praénarrasse me. Émit quendam Phaédria
eunúchum, quem dono huíc daret. L.A. Cui? P.A.
Tháidi.

L.A. Emít? perii hercle. Quánti? P.A. Vigintí minis.

L.A. Actúmst. P.A. Tum quandam fidicinam amat
hinc Chaérea.

L.A. Hem, quíd? amat? An iam scít ille, quid me-
retríx siet?

an in ástu venit? Áliud ex alió malum.

P.A. Here, né me spectes: me ímpulsore haec nón
facit.

L.A. Omítte de te dícere. Ego te, fúrcifer,
si vívo. Sed istuc quicquid est, primum éxpedi.

P.A. Is pro illo eunucho ad Tháidem dedúctus est.

L.A. Pro eunúchon? P.A. Sic est. Húnc pro moeche
póstea

comprehéndere intus ét constrinxere. L.A. Óccidi.

P.A. Audáciam meretrícum specta. L.A. Númquid
est

aliúd mali damníve, quod non díxeris,

relíquom? P.A. Tantum est. L.A. Cés: huc intro-
rúmpere?

PA. Non dubium est quin mihi magnum ex hac re sit malum:

nisi quia necessum fuit hoc facere. Id gaudeo, propter me hisce aliquid esse eventurum mali:

30 nam iamdiu aliquam causam quaerebat senex, quamobrem insigne aliquid faceret iis: nunc reperit.

ACTUS V. SCENA VI.

PYTHIAS. PARMENO.

PY. Numquam edepol quicquam iamdiu quod magis vellem evenire

mi evenit, quam quod modo senex intro ad nos venit errans.

Mihi solaeridiculó fuit, quaequid timeret scilicet.

PA. Quid hoc autemst? PY. Nunc id prodeó ut conveniam Parmenónem.

5 Sed ubi obsecro est? PA. Me quaerit haec. PY. Atque eecum video: adibo.

PA. Quid est, inepta? Quid tibi vis? quid rides? Pergin? PY. Perii:

defessa iam sum misera te ridendo. PA. Quid ita? PY. Rogitas?

Numquam pol hominem stultiorem vidi, nec videbo. Ah,

non possum satis narrare quos ludos praebueris intus.

10 At etiam callidum et disertum credidi hominem.

Quid? illicone credere ea quae dixi, oportuit te?

An poénitebat flágitii, te auctóre quod fecisset
aduléscens, ni miserum însuper etiám patri indi-
cáres?

Nam quíd illi credis ánimi tum fuisse, ubi vestem
vidit

illam ésse cum indutúm pater? Quid? iám scis te
perísse?

15

PA. Hem quíd dixisti, péssuma? An mentíta es?
Etiam rídes?

Itan lépidum tibi visum ést, scelus, nos íuridere?
PY. Nímium.

PA. Siquidem ístuc inpune hábueris. PY. Verúm.

PA. Reddam hercle. PY. Crédo.

Sed ín diem ístuc, Pármeno, est fortásse, quod mi-
náre.

Tu iám pendebis, quí stultum adulescéntulum no-
bílitás

20

flágitíis, et patri índicas: utérque exempla in te
édent.

PA. Nullús sum. PY. Hic pro illo múnere tibi ho-
nós est habitus: ábeo.

PA. Egomét meo indicíó miser, quasi sórex, ho-
die péríi.

ACTUS V. SCENA VII.

GNATHO. THRASO.

GN. Quid nunc? qua spe, aut quó consilio huc
ímus? Quid coeptás, Thraso?

TH. Égone? ut Thaidí me dedam, et fáciam quod
iubeát. GN. Quid est?

TERENTIUS.

I

TH. Quí minus quam Herculés servivit Ómphalae? GN. Exemplúm placet.

Útinam tibi commítigari vídeam sandalió caput.

5 Séd fores crepuérunt ab ea. TH. Périi. Quid hoc autémst mali?

Húnc ego numquam víderam etiam: quídnam hic properans prósilít?

ACTUS V. SCENA VIII.

CHAEREA. PARMENO. PHAEDRIA.
GNATHO. THRASO.

CH. Ó populares, écquis me vívit hódie fortunátior?

Nemo hércle quisquam: nam ín me plane dí potestaté suam
omnem óstendere: cú tam subito tót congruerint cómoda.

PA. Quid hic laétus est? CH. O Pármeno mi, o meárum voluptatum ómnium

5 invéntor, inceptór, perfector, scíu me ín quibus sim gáudiis?

Scis Pámphilam meam invéntam civem? PA. Audívi. CH. Scis sponsám mihi?

PA. Bene, íta me dí ament, fáctum. GN. Audín tu, hic quíd ait? CH. Tum autem Phaédriae

meo frátri gaudeo ésse amorem omnem ín tranquillo: unást domus.

Thaís patri se cómmendavit: ín clientelam ét fidem

nobis dedit se. PA. Frátris igitur Tháís totast.
CH. Scilicet.

10

PA. Iam hoc áliud est, quod gaúdeamus: miles
pelletúr foras.

CH. Tu fráter ubi ubi est fác quam primum haec
aúdiat. PA. Visám domum.

TH. Numquíd, Gnatho, tu dúbitas quin ego nunc
perpetuo périerim?

GN. Sine dúbio opinor. CH. Quíd commemorem
primum, aut laudem máximè?

illúmne qui mihi dédit consilium ut fácere, an
me, qui ausús siem

15

incípere; an fortunám conlaudem, quae guberná-
trix fuit;

quae tót res, tantas, tam ópportune in únám con-
clusit diem:

an meí patris festívitatem et fácilitatem? O Iúp-
piter,

serva óbsecro haec bona nobis. PH. Di vostrám
fidem, incredíbilis

Pármèno modo quae narravit. Séd ubi est frater?
CH. Praesto adest.

20

PH. Gaúdeo. CH. Satis crédo. Nihil est Tháide
hac, fráter, tua

dígnius quod amétur: ita nostrae ómni est faulrix
fámiliae. PH. Hui,

mihi illam laudas? TH. Péríi, quanto mínus spel
est, tanto mágis amo.

Óbsecro, Gnatho, in te spes est. GN. Quíd vis fá-
ciam? TH. Pérfice hoc

précibus, pretio, ut haeream in parte áliqua tau-
dem apud Tháidem.

GN. Difficile est. TH. Si quid conlibuit, nóvi te.

Hoc si efféceris,

quódvis donum praémio a me optáto, id optátum feres.

GN. Ítane? TH. Sic erit. GN. Si efficio hoc, póstu-
lo ut mihi túa domus

té praesente absénte pateat; ínvocato ut sít locus

30 sémpér. TH. Do fidém futurum. GN. Accíngar.

PH. Quem ego hic aúdio?

Ó Thraso. TH. Salvéte. PH. Tu fortásse quae fa-
cta híc sient

néscis. TH. Scio. PH. Cur te érgo in his ego cón-
spicor regiónibus?

TH. Vóbis fretus. PH. Scín quam fretus? Míles,
edicó tibi,

sí te in platea offéndéro hác post úmquam: quod
dicás mihi:

35 álium quaerebam, íter hac habui: périisti. GN.

Heia, haud síc decet.

PH. Díctumst. GN. Non cognósco vostrum tám
superbum. PH. Síc erit.

GN. Prius audite paúcis: quod quum díxero, si
plácuerit,

fácitote. PH. Audiámus. GN. Tu concéde paulum
istúc, Thraso.

Príncipio ego vos crédere ambo hóc mi vehemen-
tér velim

40 me huius quicquid fácio, id facere máxume causá
mea:

vérum si idem vóbis prodest, vós non facere in-
scítiaest.

PH. Quid id est? GN. Militem égo rivalem réci-
piundum cénseo. PH. Hem.

CH. Récipiundum? GN. Cógita modo: tu hércle
cum illa, Phaédria,

ét libenter vívis, et enim béne libenter víctitas.

Quód des paullumst; ét necesse est múltum acci-
pere Tháidem, 45

út tuo amori súppeditare póssit, sine sumptú tuo.

Ád omnia haec magis ópportunus, néc magis ex
usú tuo

némo est. Principio ét habet quod det, ét dat ne-
mo lárgius.

Fátuus est, insúlsus, tardus, stérgit noctes ét dies.

Néque istum metuas né amet mulier: fácale pellas
úbi velis. 50

CH. Quíd agimus? GN. Praetérea hoc etiam, quód
ego vel primúm puto,

accípít homo némo melius prórsum neque pro-
lúxius.

CH. Mírum ní illoc hómine quoquo pácto opust.

PH. Idem ego árbitror.

GN. Récte facitis. Únum etiam hoc vos óro, ut me
in vostrúm gregem

récipiatis: sátis diu iam hoc sáxum vorso. PH.

Réciimus. 55

CH. Ác libenter. GN. Át ego pro isto, Phaédria,
et tu, Chaérea,

húnc comedendum et ébibendum vóbis propinó.

CH. Placet.

PH. Dígnus est. GN. Thraso, úbi vis accede. TH.
Óbsecro te, quíd agimus?

GN. Quíd? isti te ignorábant: postquam eis mó-
res ostendí tuos,

ét conlaudaví secundum fácta et virtutés tuas.

impetravi. TH. Béne fecisti. Grátiam habeo máxumam.

Númquam etiam fui úsquam, quin me omnes amarent plúrimum.

GN. Díxin ego in hoc ésse vobis Átticam elegántiam?

PH. Níl praeter promíssum est. Ite hac. Vós valete, et plaúdite.

HEAUTON TIMORUMENOS.

FABULAE INTERLOCUTORES.

CHREMES senex.

MENEDEMUS senex.

CLITIPHO adolescens.

CLINIA adolescens.

SYRUS servus.

DROMO servus.

BACCHIS meretrix.

ANTIPHILA virgo.

SOSTRATA matrona.

NUTRIX.

PHRYGIA ancilla.

Græca est Menandru. Acta ludis Megalensib. L. Cornelio
Lentulo L. Valerio Flacco Aedilib. Curulib. Egit Ambivius
Turpio. Modos fecit Flaccus Claudii. Acta primum
tibiis imparibus, deinde duabus dextris. Actast III. M.
Iuventio Ti. Sempronio Coss.

P R O L O G U S.

Ne cui sit vestrum mirum, cur partis seni
poëta dederit, quæ sunt adulescentium:
id primum dicam: deinde quod veni eloquar.
Ex integra Graeca integram comoediam
hodie sum acturus Heauton timorumenon:
simplex quæ ex argumento facta est duplici.
Novam esse ostendi, et quæ esset: nunc qui scri-

pserit,
et cula Graeca sit, ni partem maxumam
existimarem scire vestrum, id dicerem.
Nunc, quamobrem has partis didicerim, paucis
dabo.

10

Oratorem esse voluit me, non prologum:
vostrium iudicium fecit: me actorem dedit.
Sed hic actor tantum poterit a facundia,
quantum ille potuit cogitare commode,
qui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
Nam quod rumores distulerunt malevoli,
multas contaminasse Graecas, dum facit
paucas Latinas: factum hic esse id non negat
neque se pigere, et deinde facturum autumat.
Habet bonorum exemplum: quo exemplo sibi
licere id facere, quod illi fecerunt, putat.
Tum quod malevolus vetus poeta dictitat,
repente ad studium hunc se applicasse murem

- amícūm ingenio frétum, haud naturá sua :
25 arbitrium vestrum, véstra existimatio
valébit. Quare omnis vos orátos volo,
ne plús iniquūm póssit, quam aequūm, orátio.
Facite aéquí sitis: dáte crescendi cópíam,
novárum qui spectándi faciunt cópíam
30 sine vítiis: ne ille pró se dictum exístimet,
qui núper fecit sérvó currenti ín via
decése populū. Cúr insano sérvíat?
De illús peccatís plúra dicet, quūm dabit
aliás novas; nisi finem maledictís facit.
35 Adéste aequo animo; dáte potestatém mihi,
statáriam agere ut líceat per siléntium;
ne sémper sérvos cúrens, iratús senex,
edáx parasitus, sýcophanta autem ínpudens,
avárus leno, adsídue agendi sít mihi
40 clamóre summo, cúm labore máxumo.
Mea caúsa causam hanc iústam esse animum ín-
ducíte,
ut álíqua pars labóris minuatúr mihi.
Nam núnc novas qui scríbunt, nil parcúnt seni:
si quae laboriósá est, ad me cúrritur:
45 si lénis est, ad álíum defertúr gregem.
In hác est pura orátio. Experímíni,
ín utrámque partem ingénium quid possít meum.
Si númquam avare prétium statuí artí meae,
cteum ésse quaestum ín ánimum índuxi máximum,
50 quam máxume sérvíre vóstris cómmodis:
exémplum statuíte ín me, ut adulescéntuli
vobís placere stúdeant potíus, quám sibi.
-

ACTUS I. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS

Quamquam haec inter nos nūper notitia ádmō-
dum est

inde ádeo quod agrum in próxumo hic mercá-
tus es,

nec rei fere sane ámplius quicquám fuit:

tamén vel virtus tua me, vel vicinitas,

quod ego in propinqua parte amicitiae puto, 5

facit ut te audacter moneam et familiariter,

quod mihi videre praeter actatém tuam

facere, et praeter quam res te adhortatur tua.

Nam prò deum atque hominúm fidem, quid vístibi?

quid quaeris? Annos sexaginta natus es, 10

aut plús eo, ut coniicio. Agrum in his regiónibus

meliórem, neque preti maioris, nemo habet;

servós compluris: proinde quasi nemó siet,

ita túte adtente illórum officia fúngere.

Numquám tam mane egrédior, neque tam vésperi 15

domúm revortor, quín te in fundo cónspicer

fodere, aut arare, aut áliquíd ferre. Dénique

nullúm remittis témpus, neque te réspicis.

Haec nón voluptati tibi ésse, satis certó scío. At

enim díces: quantum hic óperis fiat, poénitet. 20

Quod in ópere faciundo óperae consumís tuac,

si súmas in illis éxercendis, plús agas.

ME. Chremé, tantumne ab ré tua est otí tibi,

aliéna ut cures, éaque, nihil quae ad te ádtinent?

CH. Homó sum: humani nihil a me alienúm puto. 25

Vel mé monere hoc vél percontarí puta:

rectúmst, ego ut faciam: nón est, te ut detérream.

ME. Mihi síc est usus: tibi ut opus factóst, face.

CH. An cuíquam est usus hómini, se ut cruciét?

ME. Mihi.

30 CH. Si quíd laborist, nóllem: sed quid istúc mali est,

quaesó? quid de te tántum meruistí? ME. Eheu!

CH. Ne lácruma: atque istuc, quícquid est, fac me út sciam.

Ne rétime: ne verére: crede inquám mihi.

Aut cónsolando aut cónsilio aut re iúvero.

35 ME. Scire hóc vis? CH. Hac quidem caúsa, qua dixí tibi.

ME. Dicétur. CH. At istos rástros intereá tamen

adpóne, ne labóra. ME. Minime. CH. Quám rem agis?

ME. Sine mé, vacivom témpus ne quod dém mihi labóris. CH. Non sinam, inquam. ME. Ah, non aequóm facis.

40 CH. Hui, tám gravis hos, quaéso? ME. Sic meritúmst meum.

CH. Nunc lóquere. ME. Filium únicum adulescéntulum

habeo. Ah, quid dixi? habére me? immo habuí, Chreme:

nunc hábeam necne incértumst. CH. Quid ita istúc? ME. Scies.

Est é Corintho hic ádvena anus paupéracula:

45 eius filiam ille amáre coepit pérdite,
prope iam út pro uxore habéret: haec clam me ómnia.

*Ubi rém rescivi, coépi non humánitus,
neque ut ánimum decuit aégrotum adulescéntuli,*

tractare, sed vi et viâ pervolgatâ patrum.
 Cotidie accusâbam: hem tibi ne haec diutius 50
 licere speras facere me vivô patre,
 amicam ut habeas prôpe iam in uxoris loco?
 Erras, si id credis, et me ignoras, Clînia.
 Ego tē meum esse dici tantispér volo,
 dum, quôd te dignumst, facies: sed si id nōn facis, 55
 ego, quôd me in te sit facere dignum, invēnero.
 Nulla adeo ex re istuc fît, nisi ex nimio ôtio.
 Ego istuc aetatis nōn amorî operâm dabam,
 sed in Âsiam hinc abii prôpter pauperiem, atque ibi
 simul rem et gloriam armis belli répperi. 60
 Postrêmo adeo res rédiit: adulescētulus
 saepe éadem et graviter aúdiendo victus est:
 putâvit me et aetate et benevoléntia
 plus scîre et providére, quam se ipsúm sibi:
 in Âsiam ad regem militatum abiit, Chreme. 65
 CH. Quid ais? ME. Clam me profectus, mensis
 tris abest.

CH. Ambo accusandi: etsi illud inceptum tamen
 animi est pudentis signum et non instruum.
 ME. Ubi comperi ex iis, qui ei fuere conscii, 70
 domum revortor maestus, atque animo fere
 conturbato atque incerto prae aegritudine.
 Adsido: adcurrunt servi: soccos detrahunt:
 video alios festinare, lectos sternere,
 cenam apparare: pro se quisque sedulo
 faciebat, quo illam mihi lenirent miseriam.
 Ubi video haec, coepi cogitare: hem, tot me
 solus solliciti sint causa, ut me unum explere
 ancillae tot me vestiant? sumptus domi
 tantos ego solus faciam? sed gnatum unicum,
 quem pariter uti his decuit aut etiam amplius.

quod illa aetas magis ad haec utenda idonea est,
 eum ego hinc eieci miserum iniustitia mea?
 Malo quidem me dignum quovis deputem,
 si id faciam. Nam usque dum ille vitam illam
 colet

- 85 inopem, carens patria ob meas iniurias,
 interea usque illi de me supplicium dabo,
 laborans, quaerens, parcens, illi serviens.
 Ita facio prorsus: nihil relinquo in aedibus,
 nec vas, nec vestimentum: conrasi omnia.
- 90 Ancillas, servos, nisi eos qui opere rustico
 faciundo facile sumptum exercerent suum,
 omnis produxi ac vendidi. Inscripti illico
 aedis mercede. Quasi talenta ad quindecim
 coegi: agrum hunc mercatus sum: hic me exerceo.
- 95 Decrevi tantisper me minus iniuriae,
 Chremes, meo gnato facere, dum siam miser:
 nec fas esse, ulla me voluptate hic frui,
 nisi ubi ille huc salvos redierit meus particeps.
- CH. Ingenio te esse in liberos leni puto,
 100 et illum obsequentem, si quis recte aut commode
 tractaret. Verum nec tu illum satis noveras,
 nec te ille; hocque fit, ubi non vere vivitur.
 Tu illum numquam ostendisti quanti penderes,
 nec tibi ille credere ausus quae est aequom patri.
- 105 Quod si esset factum, haec numquam evenissent
 tibi.

ME. Ita res est, fateor: peccatum a me maxumest.

CH. Menedeme, at porro recte spero, et illum tibi
 salvom ad futurum esse hic confido propediem.

ME. Utinam ita di faxint. CH. Facient. Nunc, si
 commodumst:

110 *Dionysia* hic sunt hodie, apud me sis volo.

ME. Non pœsum. CH. Cur non? Quæso tandem
aliquintulum

tibi pârce: idem absum facere te hoc vult filius.

ME. Non cõvenit, qui illum ad laborem impelle-
rem,

nunc me ipsum fugere. CH. Siccine est sententia?

ME. Sic. CH. Bène vale. ME. Et tu. CH. Lacrimas
excussit mihi,

115

miseretque me eius: sed ut diei tempus est,

monere oportet me hunc vicinum Phàniam,

ad cœnam ut veniat: ibo, visam si domi est.

Nihil opus fuit monitõre: iamdudum domi

praesto apud me esse aiunt; egomet convivas
moror.

120

Ibo adeo hinc intro. Séd quid crepuerunt fores

hiuc á me? Quisnam egréditur? Iluc concessero.

ACTUS I. SCENA II.

CLITIPHO. CHREMES

nil adhuc est, quód vereare, Clínia: haudqua-
quam otíam cessant:

illam simul cum nuntio tibi hic ádfuturam ho-
dié scio.

Sin tu sollicitudinem istam fâlsam, quæ te ex-
crúciat, mittas.

Quicum loquitur fílius?

Páter adest, quem vólui: adibo. Páter, oppor-
tune ádvenis.

Quíd id est? CL. Hunc Menedémum novissimũ
nõstrum vicinũ? CH. Probe.

CL. Huic filium scis esse? CH. Audivi esse in Asia.

CL. Non est, pater:

apud nós est. CH. Quid ais? CL. Advenientem, e

návi egredientem, illico

abdúxi ad cenam: nám mihi magna cum éo iam
inde usque a puértia

10 fuit sémper familiáritas. CH. Voluptátem magnam
núntias.

Quam véllem Menedemum ínvitatum, ut nóbiscum
esset, ámplius:

ut hánc laetitiam néc opinanti prímus obliicerém
domi.

Átque etiam nunc témpus est. CL. Cave fáxis; non
opus ést, pater.

CH. Quaprópter? CL. Quia enim incértumst etiam,
quíd se faciat. Módo venit.

15 Timet ómnia, patris íram, et animum amícae se
erga ut sít suae.

Eam mísere amat: proptér eam haec turba atque
ábitio evenít. CH. Scio.

CL. Nunc sérvolum ad eam in úrbem misít, ét ego
nostrum uná Syrum.

CH. Quid nárrat? CL. Quid ille? Sé miserum es-
se. CH. Míserum? Quem mínus cré-
derest?

Quid réliquíst, quin hábeat quae quidem in hó-
mine dicuntúr bona?

20 paréntis, patriam incólumem, amicos, génus, co-
gnatos, diúitias:

atque haec perinde súnť ut illius ánimus, qui ea
póssidet:

qui utí scít, ei bona; illi, qui non útitur recté,
mala.

CL. Immo ille senex fuit importunus semper; et
nunc nil magis
vereor, quam ne quid in illum iratus plus satis fa-
xit, pater.

CH. Illene? Sed reprimam me: nam in metu esse
hunc, illi est utile. 25

CL. Quid tute tecum? CH. Discam. Ut ut erat,
mansum tamen oportuit.

Fortasse aliquantum iniquior erat praeter eius
lubidinem:

pateretur: nam quem ferret, si parentem non fer-
ret suum?

Huncne erat aequom ex filius more, an illum ex
huius vivere?

Et quod illum insimulat durum, id non est. Nam
parentum iniuriae 30

unusmodi sunt ferme; paulo qui est homo tolera-
bilis.

Scortari crebro nolunt; nolunt crebro convivari:
praebent exigue sumptum; atque haec sunt tamen
ad virtutem omnia.

Verum animus ubi semel se cupiditate devinxit
mala,

necesse est, Clitiphó, consilia consequi consimilia.
Hoc 35

scitumst, periculum ex aliis facere, tibi quod ex
usu siet.

CL. Ita credo. CH. Ego ibo hinc intro, ut videam
nobis quid cenaé siet.

Tu, ut tempus est diei, vide sis, ne quo hinc ab-
longius.

ACTUS II. SCENA I.

CLITIPHO.

Quam iniqui sunt patres in omnis adolescentis
iudices!

qui aequom esse censent nos iam a pueris illico
nasci senes;
neque illarum adfines esse rerum, quas fert adu-
lescencia.

Ex sua libidine moderantur, nunc quae est, non
quae olim fuit.

- 5 Mihi si umquam filius erit, nae ille facili me ute-
tur patre:

nam et cognoscendi et ignoscendi dabitur peccat-
locus:

non ut meus, qui mihi per alium ostendit suam
sententiam.

Perii, is mi, ubi adhibet plus paulo, sua quae
narrat facinora!

Nunc ast: periculum ex aliis facito, tibi quod ex
usu siet.

- 10 Astutus: nae ille haud scit, quam mihi nunc sur-
do narret fabulam.

Magis nunc me amicae dicta stimulant, Da mihi,
atque adfer mihi:

cui quid respondeam nil habeo: neque me quis-
quam est miserior.

Nam hic Clinia, etsi is quoque suarum rerum sat-
agit, attamen

habet bene et pudice eductam, ignaram artis me-
retriciae.

Meást potens, procáx, magnífica, sumpuosa,
nóbilis.

15

Tum quód dem ei, rectest: nám nihil esse mñhi,
religiost dícere.

Hoc égo mali non pridem inveni: néque etiam-
dum scít pater.

ACTUS II. SCENA II.

CLINIA. CLITIPHO.

Si mñhi secundae rés de amore meo éssent, iam
dudúm scio

veníssent: sed vereór, ne mulier me ábsente híc
corrúpta sit.

Concúrrunt multae opíniones, quae mihi animum
exaúgeant:

occásio, locus, aétas, mater, cúsus sub imperiost,
mala:

cui nñ iam praeter prétium dulcest. CLIT. Clínia.
CLIN. Hei miseró mihi.

5

CLIT. Etiám caves, ne vídeat forte hinc te á patre
aliquis éxiens?

CLIN. Faciám: sed nescio quíd profecto mi áni-
mus praesagít mali.

CLIT. Pergín istuc prius díiúdicare, quám scís
quíd verí siet?

CLIN. Si nñ mali esset, iam híc adessent. CLIT.
Iam áderunt. CLIN. Quando istí
erit?

CLIT. Non cógitas hinc lóngu^l Et uba
mores mñlterum:

dum móliuntur, dúm contantur, ánnus est. CLIN.
 O Clítipho,
 timeó. CLIT. Respira: eccúm Dromonem cúm
 Syro: una adsúnt tibi.

ACTUS II. SCENA III.

SYRUS. DROMO. CLINIA. CLITIPHO.

Áin tu? DR. Sic est: vérum interea dúm sermones
 caédimus,
 illae sunt relictæ. CLIT. Mulier tibi adest; audin,
 Clínia?

CLIN. Égo vero audió nunc demum et vídeo et
 valeo, Clítipho.

SY. Mínime mirum: adeo ínpeditæ súnť: ancilla-
 rúm gregem

5 dúcunt secum. CLIN. Péril, unde illi súnť ancil-
 lae? CLIT. Mén rogas?

SY. Nón oportuít relictas: pórtant quid rerum!
 CLIN. Heí mihi.

SY. Áurum, vestem: et vésperascit, ét non nove-
 rúnt viam.

Fáctum a nobis stúlťe est. Abi dum tú, Dromo,
 illis óbviám:

própera: quid stas? CLIN. Vaé misero mihi,
 quánta de spe decidi.

10 CLIT. Quid istuc? quae res té sollicitat ántem?
 CLIN. Rogitas quid siet?

Víden tu, ancillas, áurum, vestem? quám ego
 cum una ancíllula

reliqui: unde ésse censes? CLIT. Váh, nunc
demum intéllego.

Dí boni, quid túrbaest! Aedes nóstrae vix ca-
piént, scio.

Id comedent! quid ébibent! quid séne erit no-
stro míserius!

Id video eccos quós volebam. CLIN. O Iúppiter,
ubinam ést fides? 15

Id ego própter te errans pátria careo démens,
tu intereá loci

Idócupletasti te, Ántiphila, et me in hís dese-
rñistí malis;

Idpter quam in summa infámia sum, et meó pa-
tri minus sum óbsequens;

Idus núnc pudet me et míseret, qui harum móres
cantabát mihi,

Idmísse frustra, néque potuisse eum úmquam
ab hac me expéllere. 20

Idod támen nunc faciam: túm, quum gratum mi
ésse potuit, nólni.

Idno ést míserior me. SY. Híc de nostris vérbis
errat vídelicet,

Idne hic súmus locuti. Clinia, aliter túm amo-
rem, atque est, áccipis:

Idne et vítast eadem, et ánimus te erga idem ác-
fuit;

Idantum éx ipsa re cóniecturam cépinus. 25

IdN. Quid, óbsecro? Nam míhi nunc nil rerum
ómniumist

Idod málim, quam me hoc fálsó suspicárier.

IdHoc primum, ut ne quid húius ignorés: anus,

Idne est dícta mater ésse ei antehac, nóñ fuit:

Idibiit mortem: hoc ípsa in itinere álterae

150 HEAUTON TIMORUMENOS.

dum nárrat, forte audívi. CLIT. Quænamst ál-
tera?

SY. Mane: hóc quod coepi, prímum enarrem, Clí-
tipho:

post ístuc veniam. CLIT. Própera. SY. Iam pri-
mum ómnium,

ubi véntum ad aedis ést, Dromo pultát fores:

- 35 anus quædam prodiť: hæc ubi aperuít óstium,
cótínuo hic se coniécit intro, ego cónsequor:
anus fóribus obdit péssulum, ad lanám redit.
Hic scíri potuit, aut nusquam alibi, Clínia,
quo stúdio vitam suám te absente exégerit.

- 40 Ubi de íuproviso est interventum múlieri:
nam ea rés dedit tum existumandi cópiam
cotídianæ vítæ consuetúdinem;
quæ, cuíusque ingenium ut síť, declarat máxume:
texéntem telam stúdiosè ipsam offéndimus;

- 45 mediócritèr vestítam veste lúgubri,
eius ánuis causa, opínor, quæ erat mórtua;
sine aúro: tum ornatam, íta uti quæ ornantúr sibi,
nullá mala re éxpolitam múliebri:
capíllus passus, prólixus, circúm caput

- 50 reíectus negligénter: pax. CLIN. Syre mi,
• óbsecro,

ne me ín laetitiam frústra coniiciás. SY. Anus
subtémèn nebat: prætèrea una ancíllula

erat; éa texebat una, pannis óbsita,
neglécta, immunda ín lúvie. CLIT. Si hæc sunt,
Clínia,

- 55 vera, íta uti credo, quis te est fortunátior?

Scin hanc, quam dicit sórdidatam et sórdidam?

Magnum hóc quoque signumst, dómínam esse
extra nóxiam,

quam eius tam negliguntur internuntii.
 Nam disciplina est iisdem, munerarier
 ancillas primum, ad dominas qui adfectant viam. 60
 CLIN. Perge, obsecro te: et cave ne falsam gratiam

studeas inire. Quid ait, ubi me nominas?
 SY. Ubi dicimus rediisse te, et rogare uti
 venires ad te, mulier telam deserit
 continuo, et lacrimis opplet os totum sibi: 65
 ut facile scias desiderio id fieri tuo.

CLIN. Prae gaudio, ita me di ament, ubi sim nescio:

ita tui. CLIT. At ego nil esse scibam, Clinia.
 Agedum vicissim, Syre, dic quae illast altera.

SY. Adducimus tuam Bacchidem. CLIT. Hem,
 quid? Bacchidem? 70
 eho scelesti quod illam ducis? SY. Quod ego illam?
 ad nos scilicet.

CLIT. Ad patremne? SY. Ad eum ipsum. CLIT. O
 hominis impudentem audaciam. SY.
 Heus tu,

non fit sine periculo facinus magnum nec memorabile.

CLIT. Hoc vide: in mea vita tu tibi laudem is
 quaesitum, scelus?

Ubi si paulum modo quid tete fingerit, ego perlarim.

Quid illo facias? SY. At enim. CLIT. Quid enim?
 SY. Si sinas, dicam. CLIN. Sine.

CLIT. Sino. SY. Ita res est haec nunc, quae
 quum... CLIT. Quas, malum, ambages mihi

narrare occipit? CLIN. Syre, verum hic discit:
mitte. Ad rem redi.

SY. Enimvero reticere nequeo: multimodis iniuriis,

- 80 Clitipho, neque ferri potis es. CLIN. Audiundum
hercle est: tace.

SY. Vis amare: vis potiri: vis quod des illi, effici:
tuum esse in potiundo periculum non vis: haud
stulte sapis:

siquidem id saperest, velle te id quod non potest
contingere.

Aut haec cum illis sunt habenda, aut illa cum his
mittenda sunt.

- 85 Harum duarum conditionum nunc utram malis,
vide:

etsi consilium, quod cepi, rectum esse et tutum
scio.

Nam apud patrem tua amica tecum sine metu ut
sit, copias:

tum quod illi argentum es pollicitus, eadem hac
inveniam via:

quod ut efficerem, orando surdas iam auris red-
dideras mihi.

- 90 Quid aliud tibi vis? CLIT. Siquidem hoc fit. SY.
Siquidem, experiundo scies.

CLIT. Age age, cedo istuc tuum consilium, quid
id est? SY. Adsimulabimus,

tuam amicam huius esse. CLIT. Pulchre: cedo
quid hic faciet sua?

an ea quoque dicetur huius, si una hac dedecori
est parum?

SY. Immo ad tuam matrem adducetur. CLIN.
Quid eo? SY. Longumst, Clitipho,

sí tibi narrem, quámobrem id faciam: véra causa
est. CLIT. Fábulac;

95

níl satis firmi vídeo, quamobrem accípere hunc mi
expediát metum.

s Y. Máne, habeo aliud, si istuc metuis, quód am-
bo confiteámini

síne periclo esse. CLIT. Huíusmodi obsecro áli-
quid reperi. s Y. Máxume:

ibo óbviám hinc; dicam, út revertantúr domum.
CLIT. Hem,

quid díxisti? s Y. Ademptum tibi iam faxo omném
metum:

100

in aúrem utramvis ótiose ut dórmias.

CLIT. Quid agó nunc? CLIN. Tune? Quód boni—

CLIT. Syre, dic modo

verum. s Y. Áge modo: hodie séro ac nequicquám
voles.

CLIN. Datúr, fruare, dúm licet: nam néscias —

CLIT. Syre inquam. s Y. Perge pórro, tamen istuc
ago.

105

CLIN. eius sí potestas pósthac an numquám tibi.

CLIT. Verum hércle istuc est: Syre, Syre; inquam,
heus heús, Syre.

s Y. Concáluit: quid vis? CLIT. Rédi, redi. s Y.
Adsum, dic quid est?

Iam hoc quóque negabis tibi placere. CLIT. Im-
mó, Syre;

et me ét meum amorem et fámam permittó tibi. 110

Tu es iúdex: nequid áccusandus sís, vide.

s Y. Ridículum est te istuc me ádmone, Clítipho:
quasi istíc minor mea rés agatur, quám tua.

Hic síquid nobis fórte adversi evénerit,
tibi erunt parata vérba, huic hominí vérbera.

115

154 HEAUTON TIMORUMENOS.

Quaprópter haec res neútiquam neglectu ést mihi:
sed istúnc exora, ut suam ésse adsimulet. CLIN.

Scílicet

factúrum me esse: in cúm iam res redíť locum,
ut síť necesse. CLIT. Mérito te amo, Clínia.

120 CLIN. Verum síla ne quid títubet. SY. Perdoctást
probe.

CLIT. At hóc demiror, quí tam facile pótueris
persuádere illi, quae solet quos spérnere!

SY. In témpore ad eam véní, quod rerum ómniumst
primúm: nam quendam mísere offendi mílitem
125 eius nóctem orantem: haec árte tractabát virum,
ut íllius animum cúpidum inopia incénderet:
eadémque ut esset ápod te hoc quam gratíssimum.
Sed heús tu, vide sis, néquid imprudéns ruas.

Patrém novisti, ad hás res quam sit pérspicax:
130 ego te autem noví, quam ésse soleas ínpotens:
invérsa verba, evérsas cervicés tuas,
gemitús, screatus, tússis, risus ábstine.

CLIT. Laudábís. SY. Vide sis. CLIT. Tútemet mi-
rábere.

SY. Sed quám cito sunt cónsecutae múlieres?

135 CLIT. Ubi súnť? cur retínes? SY. Iám nunc haec
non ést tua.

CLIT. Scio, ápod patrem: at nunc ínterim. SY.
Nihiló magis.

CLIT. Sine. SY. Nón sinam, inquam. CLIT. Quae-
so paulispér. SY. Veto.

CLIT. Saltém salutare. SY. Ábeas, si sapiás. CLIT.
Eo.

Quid istíc? SY. Manebit. CLIT. O hómínem feli-
cem. SY. Ámbula.

ACTUS II. SCENA IV.

BACCHIS. ANTIPHILA. CLINIA. SYRUS.

BA. Édépol te, mea Antiphila, laudo et fórtunatam
iú dico,

íd quum studuisti, ísti formae ut móres consimí-
lés forent.

Mínimeque, ita me dí ament, miror sí te sibi quis-
que éxpetit.

Nám mihi quale ingénium haberes, fuit indicio
orátio.

Ét quum egomet nunc mécum in animo vitam
tuam considéro,

ómniumque adeó vostrarum, vólguis quae ab se
ségregant;

ét vos esse istíusmodi, et nos nó n esse, haud mirá-
bilest:

nam éxpedit bonas ésse vobis; nós, quibuscum est
res, nó sinunt:

quíppe forma impúlsi nostra nós amatorés co-
lunt:

haéc ubi inminúta est, illi síum animum alio cón-
ferunt;

nísi si prospectum ínterea aliquid ést, desertae
vívimus.

Vóbis cum uno sémel ubi aetatem ágere decre-
tíst viro;

cuius mos maxumést consimilis vóstrum, hi se ad
vos ádplicant.

Hóc beneficio utríque ab utrisque véro devinct-
mini;

5

10

15 út numquam ulla amóri vestro incidere possit
cálamitas.

AN. Nescio alias: mé quidem semper scío fecisse
sédulo,

út ex illius cómmodo meum cómpararem cómmo-
dum. CL. Ah,
ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in
patriám facis:

nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére,
quos cepí, leves,

20 praetérquam tui caréndum quod erat. SY. Crédo.

CL. Syre, vix súffero.

Hocíne me miserum nón licere méo modo inge-
niúm fruí?

SY. Immo, út patrem tuum vídi, partes dñu etiam
durás dabit.

BA. Quisnam híc adulescens ést, qui intuitur nós?

AN. Ah, retine me, óbsecro.

BA. Amábo, quid tibi ést? AN. Disperii, péríi mi-
sera. BA. Quid stupes,

25 Antíphila? AN. Videon Clíniam, an non? BA.
Quém vides?

CL. Salve, ánime mi. AN. O mi Clínia, salve. CL.
Út vales?

AN. Salvúm venisse gaúdeo. CL. Tencóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?

SY. Ite íntro: nam vos iámdudum exspectát se-
nex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CH. Lucíscit hoc iam. Césso pultare óstium
 vicíni, primum e me út sciat sibi filium
 redíisse? etsi adulescéntem hoc nolle intéllego.
 Verúm, quum videam míserum hunc tam excrucí-
 árier

eius ábitu, celem tam ínspératum gaúdium, 5
 quum illí pericli nshil ex indicíó siet?

Haud fáciam: nam quod pótero adiutabó senem.
 Item ut fílium meum amíco atque aequalí suo
 video ínserve, et sócium esse in negótiis;
 nos quóque senes est aéquum senibus óbsequi. 10

ME. Aut égo profecto ingénio egregio ad míserias
 natús sum, aut illud fálsumst, quod volgo aúdió
 dicí, diem adimere aégritudinem hóminibus:
 nam míhi quidem cotídle augescít magis
 de fílio aegrítúdo; et quanto díutius 15
 abést, magis cupio tánto, et magis desídero.

CH. Sed ipsúm foras egréssum video; ibo, ádlo-
 quar.

Menedéme, salve: núntium adportó tibi,
 cuius máxume te fieri participém cupis.

ME. Numquídnam de gnató meo audistí, Chreme? 20

CH. Valet átque vivit. ME. Úbinamst quaeso? CH.

Apud mé domí.

ME. Meus gnátus? CH. Sic est. ME. Vénit? CH.

Certe. ME. Clínia

meus vénit? CH. Dixi. ME. Eámus, duc me ad eam,
 óbsecro.

15 út numquam ulla amóri vestro incidere possit
cálamitas.

AN. Nescio alias: mé quidem semper scío fecisse
sédulo,

út ex illius cómmodo meum cómpararem cómmo
dum. CL. Ah,

ergó, mea Antiphila, tú nunc sola réducem me in
patriám facis:

nam dum ábs te absum, omnes míhi labores fuére,
quos cepí, leves,

20 praetérquam tui caréndum quod erat. SY. Crédo.

CL. Syre, vix súffero.

Hocíne me miserum nón licere méo modo inge-
niúm fruí?

SY. Immo, út patrem tuum vídi, partes díu etiam
durás dabit.

BA. Quisnam híc adulescens ést, qui intuitur nós?

AN. Ah, retine me, óbsecro.

BA. Amábo, quid tibi ést? AN. Disperii, péríi mi-
sera. BA. Quid stupes,

25 Antíphila? AN. Videon Clíniam, an non? BA.
Quém vides?

CL. Salve, ánime mi. AN. O mi Clínia, salve. CL.
Út vales?

AN. Salvúm venisse gaúdeo. CL. Teneóne te,
Antíphila, maxume ánimo exoptatám meo?

SY. Ite íntro: niam vos iámdudum exspectát se-
nex.

ACTUS III. SCENA I.

CHREMES. MENEDEMUS.

CH. Lucíscit hoc iam. Césso pultare óstium
 vicíni, primum e me út sciat sibi filium
 redísse? etsi adulescéntem hoc nolle intéllego.
 Verúm, quum videam míserum hunc tam excrucí-
 árier

eius ábitu, celem tam ínsperatum gaúdium, 5
 quum illí pericli nshil ex indicíó siet?

Haud fáciám: nam quod pótero adintabó senem.
 Item ut fílium meum amíco atque aequalí suo
 video ínservire, et sócium esse in negótiis;
 nos quoque senes est aéquum senibus óbsequi. 10

ME. Aut égo profecto ingénio egregio ad míserias
 natús sum, aut illud fálsūst, quod volgo aúdio
 dicí, diem adimere aégritudinem hóminibus:

nam mshí quidem cotídíe augescít magis
 de fílio aégritúdo; et quanto díutius 15

abést, magis cupio tánto, et magis desídero.

CH. Sed ipsúm foras egréssum video; ibo, ádlo-
 quar.

Menedéme, salve: núntium adportó tibi,
 cuius máxume te fíeri participém cupis.

ME. Numquídnam de gnató meo audistí, Chreme? 20

CH. Valet átque vivit. ME. Úbinamst quaeso? CH.

Apud mé domi.

ME. Meus gnátus? CH. Sic est. ME. Vénit? CH.

Certe. ME. Clínia

meus vénit? CH. Dixi. ME. Fámus, duc me ad eum,
 óbsecro.

CH. Non vólt te scire sé redisse etiam, ét tuum
 25 conspéctum fugitat: própter peccatum hóc timet,
 ne túa duritia antíqua illa etiam adaúcta sit.

ME. Non tu ei dixisti, ut éssem? CH. Non. ME.
 Quamobrém, Chreme?

CH. Quia péssume istuc ín te atque ín illum cón-
 sulis,
 si té tam leni et vícto animo esse osténderis.

30 ME. Non póssum: satis iam, sátis pater durús fui.

CH. Ah,
 veheméns in utramque pártem, Menedeme, és ni-
 mis,

aut lárgitate nímia aut parsimónia.

In eándem fraudem ex hác re atque ex illa íncides.

Primum ólim potius quám paterere fílium

35 commétare ad muliérculam, quae paúlulo
 tum erát contenta, cuique erant grata ómnia;
 protérruisti hinc. Ea coacta ingrátis
 postílla coepít víctum volgo quaérere.

Nunc quúm sine magno intérrimento nón potest

40 habéri, quidvis dáre cupis. Nam, ut tú scias,
 quam ea núnc instructa púlchre ad perniciém siet;
 primúm iam ancillas sécum adduxit plús decem,
 onerátas veste atque aúro: satrapes sí siet
 amátor, numquam súfferre eius sumptús queat:

45 nedúm tu possis. ME. Éstne ea intus? CH. Sí, ro-
 gas?

Sensí: nam unam ei cénam atque eius cómitibus

dedí: quodsi iterum míhi sit danda, actúm siet.

Nam, ut ália omittam, pýtisando módo mihi
 quid víni absumpsit? síc hoc, dicens; Asperum

50 pater hóc est; aliud lénius sodés vide.

Relévi dolia ómnia, omnis sérías:

omnis sollicitos habui: atque haec una nox:
 quid te futurum censes, quem adsidue exedent?
 Sic me di amabunt, ut me tuarum miseritumst,
 Menedeme, fortunarum. ME. Faciat quod lubet: 55
 sumat, consumat, perdat, decretumst pati,
 dum illum modo habeam mecum. CH. Si certumst
 tibi

sic facere, illud permagni referre arbitror,
 ut ne scientem sentiat te id sibi dare.

ME. Quid faciam? CH. Quidvis potius quam quod
 cogitas: 60

per alium quemvis ut des: falli te sinas
 technis per servolum: etsi subsensi id quoque,
 illos ibi esse et id agere inter se clanculum.

Syrus cum illo vestro consusurrant; conferunt
 consilia adulescentes: et tibi perdere 65
 talentum hoc pacto satius est, quam illo minam.

Non nunc pecunia agitur, sed illud, quomodo
 minimo periculo id demus adulescentulo.

Nam si semel tuum animum ille intellexerit,
 prius proditurum te tuam vitam, et prius 70
 pecuniam omnem, quam abs te amittas filium:

hul,

quantam fenestram ad nequitiam patefacis!

tibi autem porro ut non sit suave vivere

nam deteriores omnes sumus licentia

Quodcumque inciderit in mentem,

ne-

que id

putabit pravum an rectum sit, quod

Tu rem perire, et ipsum non poteris

Dare denegaris: sibi ad illud illico,

quo maxime apud te se valere sentiat

abiturum se abs te esse non minuat

ME. Videre verum, atque ita uti res est, dicere.

CH. Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi
meis,

dum id quaero, tibi qui filium restituerem.

ME. Cedo dextram: porro te idem oro ut facias,
Chreme.

85 CH. Paratus sum. ME. Scin, quid nunc facere te
volo?

CH. Dic. ME. Quod sensisti illos me incipere fal-
lere,

id ut maturent facere: cupio illi dare,

quod vult; cupio ipsum iam videre. CH. Operam
dabo.

Paulum hoc negoti mi obstat: Simus et Crito

90 vicini nostri hic ambigunt de finibus:

me cepere arbitrum: sbo ac dicam, ut dixeram
operam daturum me, hodie non posse is dare.

Continuo hic adsum. ME. Ita quaeso. Di vostram
fidem!

Ita comparatam esse hominum naturam omnium,

95 aliena ut melius videant et diludicent,

quam sua? An eo fit, quia in re nostra aut gaudio
sumus praepediti nimio aut aegritudine?

Hic mihi nunc quanto plus sapit, quam egomet
mihi?

CH. Dissolve me, otiosus operam ut tibi darem.

100 Syrus estprehendus atque adhortandus mihi.

A me nescio quis exit: concede hinc domum,
ne nos inter nos consentire sentiant.

ACTUS III. SCENAE

SYRUS. CHREME^{St. C}

SY. Hac illac circumcursa: inveniendum? 50

argéntum; intendenda in senem est fallac

CH. Num me fefellit hósce id struere? Vi

ille Clíniai sérvos tardiúsculust;

idcirco huic nostro tráditast provincia.

SY. Quis hic loquitur? Perii. Númmam ha

divit? CH. Syre. SY. Hem.

CH. Quid tu ístic? SY. Recte equidem: sed tClíti-

rór, Chreme,

tam máne, qui heri tantum biberis. CH. Níl nínium

SY. Níl, nárras? Visa vérost, quod dici solet,

aquilae senectus. CH. Hefa. SY. Mulier cómmie?

da et

facéta haec meretrix. CH. Sáne idem visa ést mlti-

SY. Et quidem hércle forma húculenta. CH. Sí

satis.

SY. Ita nó n ut olim, séd uti nunc, sané bona: 5

miniméque miror, Clínia hanc si déperit.

Sed habét patrem quendam ávidum, miserum, at-

que áridum,

vicínium hunc: nostin? Át quasi is non diútius

abúndet, gnatus eius profugit ínopia.

Scis ésse factum ut dico? CH. Quid ego ní sciam?

Hominém pistrino dignum. SY. Quem? CH. Istum

sérvolum

dico ádulescentis, SY. Syre, tibi timuí mal-

CH. qñi pássus est id fieri. SY. Quid facer

Rogas?

TERENTIUS.

L.

ME. Videre verum,

CH. Somnum hercle

meis,

dum id quaero,

ME. Cedo dex-

Ch.

85 CH. Parátus

CH. Dic.

id út mat-

quod vólt

Paulum

90 vicini

me cé-

opert

Cont.

Ita

95 ali-

q'

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

Non

e istoc, quum usus venerit,

162 **HEA** sit: nunc istuc age.

idius unquam herum iudici

Aliquid tamen

inde esset: crediderem mihi sapientius

atque tibi obis egreditur totas!

163 **HEA** tamen

est illa

ego **HEA** S. III. SCENA III.

HEA S. III. SCENA III. S. III.

est illa

164 **HEA**, quæso! qui iste mos est, Cibi

am? itane fieri oportet?

ecce? est. Viden ego te modo manum

165 sinum hanc mercedem

Veri hæc res est. Per te. Mene?

166 **HEA** H. Hicce oculus, ne nega

167 indignè iniuriam illi, qui nec abscindas manum:

168 **HEA** quidem contumelia est,

amicum recipere ad te, atque eius aut
eam subigatæ

in vino quam immodestus fuisti! ex factum, cui quam molestus!

169 em, ita me di ament, metui, quid futurum
denique esset!

170 amantium animum: advertunt graviter,

171 quæ non censeas.

172 tibi fides apud hunc est, nihil me istius fu-
cturum, pater.

173 Esto: at certe concedas hinc aliquo ab-
eorum aliquantisper.

imperium exsequi voluisses, interemptam opportuit:

nón simulare mortem verbis, re ipsa spem vitae dare.

At id omitto: misericordia, animus maternus: sino.

- 25 Quam bene vero abs te prospectum est! Quid voluisti? cogita:

nempe anui illi prodita abs te filia est planissime, per te vel uti quaestum faceret, vel uti veniret palam.

Crede, id cogitasti: Quidvis satis est, dum vivat modo.

Quid cum illis agas, qui neque ius neque bonum atque aequum sciunt?

- 30 melius, peius, prosit, obsit, nil vident, nisi quod lubet?

so. Mi Chreme, peccavi, fateor: vincor. Nunc hoc te obsecro;

quanto tuus est animus natu gravior, ignoscantior, ut meae stultitiae in iustitia tua sit aliquid praesidi.

CH. Scilicet equidem istuc factum ignoscam: verum, Sostrata,

- 35 male docet te mea facilitas multa. Sed istuc quicquid est,

qua hoc occurrentis causa? eloquere. so. Ut stultae et misere omnes sumus

religiosae, quum exponendam do illi, de digito anulum

detraho: et eum dico ut una cum puella exponeret; si moreretur, ne expers partis esset de nostris bonis.

CH. Istuc recte: cónservasti te átque illam. sO. Is
hic est ánulus.

40

CH. Únde habes? sO. Quam BÁCchis secum addú-
xit adulescéntulam: sY. Hem.

CH. Quid ea narrat? sO. éa, lavatum dum ít, ser-
vandum míhi dedit.

Ánimum non advórti primum: séd postquam
aspexi, íllico

cógnovi, ad te exilui. CH. Quid nunc súspicare
aut ínvenis

de ílla? sO. Nesció, nisi ex ipsa quaéras, unde
hunc hábuerit,

45

sí potis est reperíri. sY. Interii: plús spei video
quám volo.

Nóstra est, si ita est. CH. Vívitne illa, cuí tu de-
deras? sO. Néscio.

CH. Quid renuntiávit olim? sO. Fécisse id quod
iússeram.

CH. Nómen mulierís cedo quod sit, út quaeratur.
sO. Phíltère.

sY. Ípsa est. Mirum ní illa salva est, ét ego perii.

CH. Sóstrata,

50

séquare me intro hac. sO. Út praeter spem évé-
nit. Quam timuí male,

né nunc animo ita ésses duro, ut ólim in tollendó,
Chreme.

CH. Nón licet hominem ésse saepe ita út volt, si
res nón sinit.

Núnc ita tempus ést, mi ut cupiam fíliam; olim
níhil minus.

ACTUS IV. SCENA II.

SYRUS.

Nisi me ánimus fallit, haúd multum a med áberit
infortúnium:

ita hác re in angustum óppido nunc meaé cogun-
tur cópiaé,

nisi áliquid video, ne ésse amicam hanc gnáti re-
sciscát senex.

Nam quód de argento spérem aut posse póstulem
me fállere,

5 nihil ést: triumpho, sí licet me látere tecto
abscédere.

Cruciór bolum tantúm mihi ereptum tám desubi-
to e faúcibus.

Quid agam? aut quid comminíscar? Ratio de ín-
tegro ineundást mihi.

Nihil tám difficílest, quín quaerendo invéstigari
póssiet.

Quid, si hóc sic incipiám? Nihil est. Quid, sí sic?
Tantumdum égero.

10 At síc opinor. Nón potest. Immo óptume. Euge,
habeo óptumam.

Retraham hércle opinor ád me idem illud fúgiti-
vum argentúm tamen.

ACTUS IV. SCENA III.

CLINIA. SYRUS.

Nullá mihi res posthác potest iam intérvénire
tánta,

quae mi aegritudinem adferat: tanta haec laetitia
oborta est.

Dedó patri me nunc iam, ut frugalior sim quam
volt.

SY. Nil me fefellit: cognita est, quantum audio
huius verba.

Istuc tibi ex sententia tua obtigisse laetor.

5

CL. O mi Syre, audisti obsecro? SY. Quidni? qui
usque una adfuerim.

CL. Cui aequae audisti commode quicquam evenisse?
SY. Nulli.

CL. Atque ita me di ament, ut ego nunc non tam
meapte causa

laetor, quam illius, quam ego scio esse honore
quovis dignam.

SY. Ita credo: sed nunc, Clinia, age, da te mihi
vicissim:

10

nam amici quoque res est videnda, in tuto ut con-
locetur,

nequid de amica nunc senex. CL. O Iuppiter! SY.
Quiesce.

CL. Antiphila mea nubet mihi. SY. Sicine mihi in-
terloquere?

CL. Quid faciam? Syre mi, gaudeo: fer me. SY.
Fero hercle vero.

CL. Deorum vitam apti sumus. SY. Frustra ope-
ram opinor sumo.

15

CL. Loquere: audio. SY. At iam hoc non ages. CL.
Agam. SY. Videndum est, inquam,

amici quoque res, Clinia, tui in tuto ut conlo-
cetur.

Nam si nunc a nobis abis, et Bacchidem hic re-
linquis;

172 HEAUTON TIMORUMENOS.

senéx resciscet illico esse amícam hanc Cliti-
phónis:

- 20 si abdúxeris, celábitur, itidem út celata adhúc
est.

CL. At enim ístoc nihil est mágis, Syre, meis nú-
ptiis advórsum:

nam quo óre appellabó patrem? tenés, quid di-
cam? SY. Quidni?

CL. Quid dícam? quam causam ádferam? SY.
Quin nólo mentiáre:

aperte, ita ut res sése habet, narráto. CL. Quid
ais? SY. Iúbeo:

- 25 illám te amare, et vélle uxorem: hanc ésse Cliti-
phónis.

CL. Bonam átque iustam rem óppido imperás, et
factu fácilem.

Et scilicet iam me hóc voles patrem éxorare, ut
célet

senem vóstrum. SY. Immo ut rectá vía rem nár-
ret ordine ómnem. CL. Hem!

satin sánus es, aut sóbrius? Tu quídem illum
plane pródís:

- 30 nam qui ille poterit ésse in tuto? díe mihi.

SY. Huíc equidem consílio palmam do: híc me
magnífice écfero,

quí vim tantam in me ét potestatem hábeam tan-
tae astútiae,

véra dicendo út eos ambos fállam; ut quum nar-
rét senex

vóster nostro, esse ístam amícam gnáti, non cre-
dát tamen.

- 35 CL. Át enim spem ístoc pácto rursum núptiarum
omnem éripis.

Nám dum amicam hanc méam esse credet, nón
committet filiam.

Tú fors quid me fiat, parvi péndis, dum illi cón-
sulas.

s Y. Quíd, malum, me aetátem censes vélle id adsi-
mulárier?

Únus est diés, dum argentum erípíó: pax: nihil
ámplius.

CL. Tántum sat habes? Quíd tum quaeso, si hóc
pater rescíverit? 40

s Y. Quíd si redeo ad illos, qui aiunt: quíd si nunc
caelúm ruat?

CL. Métuo, quid agam. s Y. Métuis? Quasi non
éa potestas sí tua,
quó velis in témpore ut te exsólvas, rem faciás
palam.

CL. Áge, age, traducátur Bacchis. s Y. Óptume
ípsa exít foras.

ACTUS IV. SCENA IV.

BACCHIS. CLINIA. SYRUS. DROMO
PHRYGIA.

BA. Satis pól proterve mé Syri promíssa huc in-
duxérunt,

decém minas quas míhi dare est pollicítus. Quod
si is núnc me

decéperit, saepe óbsecrans me, ut véniam, frustra
véniét:

174 HEAUTON TIMORUMENOS.

aut quúm venturam díxero et constítuero, quum
is cérto

- 5 renúntiarit, Clítipho quum in spé pendeat ánimí,
decípíam, ac non veníam: Syrus mihí térgo poe-
nas péndet.

CL. Satis scíte promittít tibi. SY. Atqui tu hánc
iocari crédis?

Faciét nisi caveo. BA. Dórmíunt: ego pól istos
commovébo.

Mea Phrýgia, audistin, módo iste homo quam
vllam demonstrávit

- 10 Charíni? PH. Audívi. BA. Próxumam esse huic
fúndo ad dextram? PH. Mémini.

BA. Currículo percurrere: ápod eum milés Diony-
sia ágitat.

SY. Quid haec coéptat? BA. Dic me hic óppido
esse invítam atque adservári:

verum áliquo pacto vérba me his datúram esse et
ventúram.

SY. Perii hércle. Bacchis, máne, mane. Quo mít-
tis istanc quaéso?

- 15 Iube máneat. BA. I. SY. Quin ést paratum argén-
tum. BA. Quin ego máneo.

SY. Atquí iam dabitur. BA. Út lubet. Num ego ín-
sto? SY. At scin quid, sódes?

BA. Quid? SY. Tránseundum núnc tibi ad Mene-
démum est, et tua pómpa

eo tradúcenda est. BA. Quám rem agis, scelus?
SY. Égon? argentum cúdo,

quod tibi dem. BA. Dignam mé putas, quam ín-
das? SY. Non est témere.

- 20 BA. Etíámne tecum hic rés mihí est? SY. Minimé:
tuum tibi réddo.

BA. Eátur. SY. Sequere hac. Heús, Dromo. DR.

Quis mé volt? SY. Syrus. DR. Quid
ést rei?

SY. Ancillas omnis Báčchidis tradúce huc ad vos
própere.

DR. Quamobrém? SY. Ne quaeras: éfferant, quae
sécum huc attulérunt.

Sperábit sumptum síbi senex levátum esse harunc
ábitu:

nae ille haúd scit, hoc paulúm lucri quantum éii
damni appórtet.

Tu nésais id quod scís, Dromo, si sápies. DR.
Mutum díces.

25

ACTUS IV. SCENA V.

CHREMES. SYRUS.

Ita mé di amabunt, út nunc Menedemí vicem
miserét me, tantum dévenisse ad cúm mali.

Illáncine mulierem álere cum illa fámilia?

Etsí scio, hosce aliquót dies non séntiet:

ita mágno desidério fuit ei fílius.

Verum úbi videbit tántos síbi sumptús de
cotídianos fieri, nec fierí modum,

optábit rúrsum ut ábeat ab se fílius.

Syrum óptume eccum. SY. Césso huc

CH. Syre. SY. Hem.

CH. Quid ést? SY. Te mi ipsum iám dudu:
bám dari.

CH. Vidére egisse iám nescio quíd cum

5

SY. De illó quod dudum? Díctum factum réddidi.

CH. Bonán fide? SY. Bona hércle. CH. Non possum pati,

quin tibi caput demúlceam: accede húc, Syre:

15 faciám boni tibi áliquíd pro ista re, ác lubens.

SY. At sí scias quam scíte in mentem vénerit.

CH. Vah, glóriare evénisse ex senténtia?

SY. Non hércle vero, vérum dico... CH. Díc, quid est?

SY. Tui Clítiphonis ésse amicam hanc BÁCchidew

20 Menedémo dixit Clínia; et ea grátia secum ádduxisse, né tu id persentisceres.

CH. Probé. SY. Dic sodes. CH. Nímium, inquam.

SY. Immo sí scias:

sed pórro auscultá, quíd supérest falláciae.

Sese ípse dicet túam vidisse fíliam:

25 eius sibi complacitam fórmam, postquam aspéxerit:

hanc cúpere uxorem. CH. Módone quae inventa ést? SY. Eam:

et quídem iubebit pósci. CH. Quamobrem istúc, Syre?

Nam prórsum nihil intéllego. SY. Vah, tárdus es.

CH. Fortásse. SY. Argentum dábitur eii ad nuptias,

30 aurum átque vestem quí; tenesne? CH. cómparet?

SY. Id ípsum. CH. At ego illi néque do neque despondeo.

SY. Non? quámobrem? CH. Quamobrem? mé rogas? Homini...? SY. Ut lubet.

Non égo dicebam, in pérpetuum illam illi út daret:

verum ut simularis. CH. Nón meast simulatio.

Ita tu istaec tua misceto, ne me admisceas. 35

Ego, cui daturus nón sum, ut ei despondeam?

SY. Credébam. CH. Minime. SY. Scíte poterat fieri:

et ego hóc, quia dudum tú tantopere iússeras, eo coépi. CH. Credo. SY. Céterum equidem istúc,

Chreme,

aequí bonique fácio. CH. Atqui quummáxume 40

volo té dare operam ut fiat, verum aliá via.

SY. Fiát: quaeratur aliud. Sed illud quód tibi

dixi de argento, quód ista debet Bácschidi,

id nunc reddendumst illi: neque tu scíslicet

eo nunc confugies: Quíd mea? num mhi datumst? 45

num iússi? num illa oppígnere fíliam

meám me invito pótuit? Verum illúd, Chreme,

dicunt: Ius summum saepe summa est málitia.

CH. Haud fáciam. SY. Immo aliis sí licet, tibi nón licet.

Omnés te in lauta ét bene aucta ré putant. 50

CH. Quin égomet iam ad eam déferam. SY. Immo fílium

íube pótius. CH. Quamobrem? SY. Quía enim in eum suspíciost

transláta amoris. CH. Quíd tum? SY. Quia vidébitur

magis vérisimile id ésse, quum hic illí dabit:

et simul conficiam fácilis ego, quód volo. 55

Ipse ádeo adest: abi, éffer argentum. CH. Éffero.

ACTUS IV. SCENA VI.

CLITIPHO. SYRUS.

CL. Nulla ést tam facilis rés, quin difficílis siet,
quam invitus facias. Vél me haec deambulátio,
quam nón laboríosa, ad languorém dedit.

- 5 Nec quícquam magis nunc métuo, quam ne dénuo
miser áliquo extrudar hínc, ne accedam ad BÁC-
chidem.

Ut té quidem omnes dí deae quantúmst, Syre,
cum istóc invento cúnique incepto pérduint!
Huiusmódi mihi res sémper comminíscere,
ubi méd excarnificés. SY. In' hinc quo dignus es?

- 10 Quam paéne tua me pérdidit protérvitas!
CL. Vellem hércle factum, ita méritu's. SY. Meri-
tus? quómodo?

Nae me ístuc ex te priús audisse gaúdeo,
quam argéntum haberes, quód daturus iám fui.

- CL. Quid ígitur dicam tibi vis? Abiístí: mihi
15 amícam adduxti, quám non liceat tángere.
SY. Iam nón sum iratus. Séd scin ubi nunc sít tibi
tua BÁCchis? CL. Apud nos. SY. Nón. CL. Ubi
ergo? SY. Apud Clíniam.

CL. Perí. SY. Bono animo es: iam árgentum ad
eam déferes,

quod eí pollicitus. CL. Gárris. Unde? SY. A tuó
patre.

- 20 CL. Ludís fortasse me. SY. Ípsa re experíbere.
CL. Nae ego fórtunatus hómo sum. Deamo té, Syre.
SY. Sed páter egreditur. Cáve quícquam admirá-
tus sis,

qua caúsa id fiat: óbsecundato ín loco:
quod ímperabit fácto: loquitor paúcula.

ACTUS IV. SCENA VII.

CHREMES. CLITIPHO. SYRUS.

CH. Ubi Clítipho est nunc? SY. Éccum me, inque.

CL. Éccum híc tibi.

CH. Quid rei ésset, dixti huic? SY. Díxi pleraque
omnia.

CH. Cape hóc argentum, ac défer. SY. I. Quid
stás, lapis?

Quin áccipis? CL. Cedo sáne. SY. Sequere hac
me ócius:

tu hic nós, dum eximus, ínterea oppersbere: 5
nam nřhil est, illic quód moremur díutius.

CH. Minás quidem iam decem habet a me filia,
quas pró alimentis ésse nunc ducó datas;
hasce órnaméntis cónsequéntur álterae;
porro haéc talenta dótis adposcét duo. 10

Quam multa iniusta ac práva fiunt móribus!

Mihi núnc, relictis rébus, inveniúndus est
aliquís, labore invénta mea cui dém bona.

ACTUS IV. SCENA VIII.

MENEDERMUS. CHREMES.

ME. Multo ómnium me núnc fortunatíssimum
factúm puto esse, gnáte, quum te intéllego
resipísse. CH. Ut errat. ME. Te ípsum quaerebám,

Chreme:

servá, quod in te est, fílium et me et fámiliam.

CH. Cedo quíd vis faciam? ME. Invenísti hódie
fíliam.

CH. Quid tum ? ME. Hanc sibi uxorem dari volt
Clínia.

CH. Quaesó quid tu hominis és? ME. Quid est? CH.
Iam oblítus es,

intér nos quid sit dictum de fallácia,
ut eá via abs te argéntum auferretúr? ME. Scio.

10 CH. Ea res nunc agitur ipsa. ME. Quid narrás,
Chreme?

immo haec quidem quae apud me est, Clitiphónis
est

amíca. CH. Ita aiunt: ét tu credis ómnia:
etillam aiunt velle uxórem, ut, quum despónderim,
des, qui aurum ac vestem atque ália quae opus
sunt cómparet.

15 ME. Id ést profecto: id amícae dabitur. CH. Scilicet
datúrur! ME. Ah, frustra sum ígitur gavisús miser.
Quidvís tamen iam málo, quam hunc amíttre.
Quid núnc renuntiem ábs te responsúm, Chreme,
ne séntiat me sénsisse, atque aegré ferat?

20 CH. Aegré? Nímium illi, Ménedeme, indulgés.
ME. Sine:

incéptumst: perforce hóc mihi perpetuó, Chreme.

CH. Dic cóvenisse, egísse te de nuptiis.

ME. Dicám. Quid deinde? CH. Mé facturum esse
ómnia;

generúm placere; póstre mo etiam, sí voles,

25 despónsam quoque esse dícito. ME. Hem, istuc
vólueram.

CH. Tanto ócius te ut póscat, et tu id quód cupis,
quam ocíssime ut des. ME. Cúpío. CH. Ne tu pró-
pediem,

ut istám rem video, istíus obsaturábere.

Sed haec utut sunt, caútím et paulatím dábia,

si sápies. ME. Faciam. CH. Abi íntro: vide, quid
póstulet. 30
Ego dómi ero, síquid mé voles. ME. Sané volo:
nam té scientem fáciam, quicquid égero.

ACTUS V. SCENA I.

MENEDEMUS. CHREMES.

ME. Égo me non tam astútum neque ita pèrspica-
cem esse, íd scio:
séd hic adiutor méus et monitor ét praemonstra-
tór Chremes
hóc mihi praestat: ín me quidvis hárum rerum
cónvenit,
quae sunt dicta in stúltum, caudex, stípes, asinus,
plúmbeus:
ín illum nil potést: exsuperat eius stultitia haec 5
omnia.
CH. Óhe, iam desiné deos uxor grátulando obtún-
dere,
túam esse inventam gnátam: nisi illos éx tuo in-
genio iúdicas,
út nil credas íntelligere, nísi idem dictumst cén-
ties.
Séd interim quid illíc iamdudum gnátus cessat
cúm Syro?
ME. Quós ais homines cèssare? CH. Ehem, per
témus, Menedeme, ádvenis. 10
Díc mihi, Cliniaé quae dixi núntiastin? ME. Ómnia.
CH. Quid ait? ME. Gaudere ádeo coepit, quási
quí cupiunt núptias.

182 HEAUTON TIMORUMENOS.

CH. Há ha hae. ME. Quid risísti? CH. Servi vé-
nere in mentém Syri
cálliditates. ME. Ítane? CH. Voltus quóque ho-
minum fingít scelus.

15 ME. Gnátus quod se adsímulat laetum, id dícis!

CH. Id. ME. Idem istúc mihi
vénit in mentém. CH. Veterator. ME. Mágis, si
magis norís, putes

íta rem esse. CH. Ain tu? ME. Quín tu ausculta.

CH. Mánedum; hoc prius scire expeto,
quíd perdidideris. Nam úbi desponsam múntiasti
fílio;

cóntinuo iniecísse verba tibi Dromonem scilicet,
20 spónsae vestem, aurum átque ancillas ópus esse:
argentum út dares.

ME. Nón. CH. Quid non? ME. Non ínquam. CH.
Neque ipse gnátus? ME. Nil prorsúm,
Chreme.

Mágis unum etiam instáre, ut hodie cónficerentar
núptiae.

CH. Míra narras. Quid Syrus meus? ne ís quidem
quicquám? ME. Nihil.

CH. Quámobrem, nescio. ME. Équidem miror, qui
ália tam plané scias.

25 Séd ille tuum quoqué Syrus idem míre finxit fí-
lium,

út ne paullum quídem suboleat ésse amicam hanc
Clíniae.

CH. Quid ais? ME. Mitto iam ósculari atque ám-
plexari: id nřhil puto.

CH. Quid est quod ampliús simuletur? ME. Ván.

CH. Quid est? ME. Andí modo:
ést mihi in ultimís conclave adíbus quoddám retro,

hūc est intro lātus lectus: vēstimentis strātus est. 30

CH. Quid postquam hoc est factum? ME. Dictum
factum huc abiit Clítipho.

CH. Sólus? ME. Solus. CH. Tíneo. ME. Bacchis
cōsecurast illico.

CH. Sólus? ME. Sola. CH. Péril. ME. Ubi abiire
intro, operuere óstium. CH. Hem,
Clínia haec fieri videbat? ME. Quidni? mecum
unā simul.

CH. Fili est amica Bācchis; Menedeme, occidi. 35

ME. Quamobrēm? CH. Decem diērum vix mi est
fāmilia.

ME. Quid? istuc times, quod ille óperam amico
dat suo?

CH. Immó quod amicae. ME. Sí dat. CH. An du-
bium id tibi est?

Quemquam ánimo tam commúni esse aut leni pu-
tas,

qui se vidente amícam patiatúr suam? 40

ME. Quidni? quo verba fácilis dentúr mihi.

CH. Derides merito. Mihi nunc ego suscēseo.

Quot res dedere, ubi pōsem persentiscere,
nisi essem lapis? Quae vídi? Vae miseró mihi.

At nae illud hand inúltum, si vivó, ferent: 45

nam iam... ME. Non tu te cōhibes? non te ré-
spicis?

Non tibi ego exempli sátis sum? CH. Prae ira-
cúndia,

Menedeme, non sum apúd me. ME. Tene istuc locum.

Nonne id flagitiumst, te álís consiliúm dare,

foris sápere, tibi non pōsse auxiliárier?

CH. Quid fáciā? ME. Id quod me fecisse ai-
parum.

Fac té patrem esse séntiat: fac ut aúdeat
tibi crédere omnia, ábs te petere et póscere:
ne quam áliam quaerat cópiam, ac te déserat.

- 55 CH. Immo ábeat potius múlto quovis géntium,
quam hic pér flagitium ad ínopiam redigát patrem:
nam si illi pergo súppeditare súmptibus,
Menedéme, mihi illaec véro ad rastros rés redit.
ME. Quot incómmoditates ín hac re accipies, nísi
caves?

- 60 Diffícilem ostendes te ésse, et ignoscés tamen
post: ét id ingratum. CH. Ah néscis, quam do-
leam. ME. Út lubet.

Quid hoc quód volo, ut illa núbat nostro? nísi
quid est

quod mávis. CH. Immo et géner et adfinés placent.
ME. Quid dótis dicam té dixisse filiae?

- 65 Quid óbtinuísti? CH. Dótis? ME. Ita dico. CH.
Áh. ME. Chreme,

ne quíd vereare, sí minus: níl nos dós movet.

CH. Dúo talenta pró re nostra ego ésse decreví
satis:

séd ita dictu opúst, si me vis sálvom esse et rem
et filium,

me mea omniá bona doti díxisse illi. ME. Quám
rem agis?

- 70 CH. Íd mirari té simulato, et íllum hoc rogitató
simul,

quámobrem id faciam. ME. Quín ego vero, quám-
obrem id facias, néscio.

CH. Égone? ut eius ánimum, qui nunc lúxuria et
lascívia

diffinit, retúndam, redigam ut quó se vortat, né-
sciat.

ME. Quid agis? CH. Mitte: sine me in hac re gerere mihi morém. ME. Sino.

Ítane vis? CH. Ita. ME. Fíat. CH. Ac iam, uxórem ut accersát, paret. 75

Híc ita, ut liberós est aequom, díctis confutábitur.

Séd Syrum. ME. Quid eum? CH. Égone? Si vivo, ádeo exornatúm dabo,

ádeo depexum, út, dum vivat, méminerit sempér mei:

quí sibi me pro dérídículo ac délectamentó putat.

Nón, ita me di amént, auderet fácere haec viduae míliai,

quae in me fecit. — 80

ACTUS V. SCENA II.

CLITIPHO. MENEDEMUS. CHREMES
SYRUS.

CL. Ítane tandem quaéro est, Menedeme, út pater tam in brevi spatio ómnem de me eiécerit animúm patris?

Quódnam ob faciús? Quid ego tantum scéleris admisí miser?

Vólgo faciunt. ME. Scío tibi esse hoc grávius multo ac dúrius,

cui fit: verum ego háud minus aegre pátiór id. CL.

Quí? ME. Nésco,

néc rationem cápio, nisi quod tibi bene ex animó volo.

CL. Híc patrem astare aibas? ME. Eccum. CH.

Quíd me incusas, Clítipho?

Quicquid ego huius feci, tibi prospexi et stultitiae
 tuae.

Úbi te vidi animo esse omisso, et suavia in prae-
 sentia

- 10 quae essent, prima habere, neque consulere in
 longitudinem:

cépi rationem, ut neque egeres, neque ut haec
 posses perdere.

Úbi, cui decuit primo, tibi non licuit per te mihi
 dare,

abii ad proximos, tibi qui erant: eis commisi et
 credidi.

Ibi tuae stultitiae semper erit praesidium, Clit-
 ipho,

- 15 victus, vestitus, quo in tectum te receptes. CL.
 Heu mihi.

CH. Satius est, quam te ipso herede haec possi-
 dere Baccidem.

SY. Disperii: scelustus quantas turbas concivi in-
 sciens!

CL. Emori cupio. CH. Prius quaeso discce, quid sit
 vivere.

Úbi scies, si displicebit vita, tum istoc utitor.

- 20 SY. Hère, licetne? CH. Lóquere. SY. At tuto? CH.
 Lóquere. SY. Quae istast pravitas,

quaève amentia est, quod peccavi ego, id obesse
 huic? CH. Illicet.

Né te admisce: nemo accusat, Syre, te; nec tu
 aram tibi,

nec precatorém pararis. SY. Quid agis? CH. Nil
 suscenseo,

nec tibi, nec tibi: nec vos est aequom, quod facio,
 mihi.

SY. Ábiit? Vah, rogásse vellem. . . . CL. Quid?

SY. unde mihi peterém cibum:

25

ita nos alienávit. Tibi iam esse ad sororem intéllego.

CL. Adeón rem rediisse, út periculum etiam á fame mihi síť, Syre?

SY. Modo liceat vivere, ést spes . . . CL. Quae?

SY. nos ésuriturós satís.

CL. Inrídes in re tánta, neque me quícquam consilio ádiuvas?

SY. Immo ét ibi nunc sum, et úsque id egi dúdum, dum loquitúr pater.

30

Et quántum ego intellégere possum, CL. Quid?

SY. non aberit lóngius.

CL. Quid id érgo? SY. Sic est, nón esse horum te árbitor. CL. Qui istúc, Syre?

Satin sánus es? SY. Ego dícam, quod mi in mén-tem est: tu diiúdicá.

Dum istís fuisti sólus, dum nulla ália delectátio,

quae própior esset: te indulgebant, tibi dabant. nunc fília

postquam ést inventa véra, inventa est cáusa quae te expéllerent.

CL. Est vérisimile. SY. An tu ób peccatum hoc éssé illum iratúm putas?

CL. Non árbitor. SY. Nunc áliud specta: mátré omnes fíliis

in péccato adiutríces, auxilio in pátré mátré solent éssé: id non fit. CL. Vérum

go nunc faciám, Syre!

SY. Suspicionem istánc ex illis rébus fér palam.

188 HEAUTON TIMORUMENOS.

- Si nón est verum, ad mísericordiam ámbos addu-
cés cito;
aut scíbis cuius sis. CL. Récte suades: fáciám.
SY. Sat recte hóc mihi
in méntem venit: nám quam adulescens máxime
spe sítus erit,
45 tám facillumé patris pacem in léges conficiét suas.
Étiam haud scio, anne uxórem ducat: ác Syro ni-
hil grátiae.
Quid hoc áutem? senex exít foras: ego fúgio.
Adhuc quod fáctumst
míror, continuó non iusse me ádripi. Ad Menedé-
mum hunc pergám.
Eum mihi precatorém paro: seni nóstro fidei nil
hábeo.
-

ACTUS V. SCENA III.

SOSTRATA. CHREMES.

- SO. Profécto nisi cavés tu homo, aliquid gnáto
conficiés mali:
idque ádeo miror, quómodo
tam inéptum quicquam tibi venire in méntem, mi
vir, pótuerit.
CH. Pergín, mulier, odiósa esse? Nullamne égo
rem umquam in vitá meá
5 voluí, quin tu in ea ré mihi fueris ádvorsatrix,
Sóstrata? At
si rógitem iam, quid ést quod peccem, aut quám-
obrem hoc faciam, néscias,
in quá re nunc tam cónfidenter réstas, stulta. SO.
Ego néscio!

CH. Immó scis potius, quám quidem redeat ad integrum eadem oratio.

SO. Oh, iniquos es, qui me tacere de re tanta potestules.

CH. Non postulo: iam loquere: nihilo minus ego hoc faciam tamen.

10

SO. Facies? CH. Verum. SO. Non vides quantum mali ex ea re excites?

Subditum se suspicatur. CH. Ain tu? SO. Certe sic erit,

mi vir. CH. Confitere. SO. Au obsecro te, istuc inimicis siet.

Egon confitear meum non esse filium, qui sit meus?

CH. Quid? metuis ne non, quum velis, convincas esse illum tuum?

15

SO. Quod filia est inventa? CH. Non: sed quod magis credendum siet,

quod est consimilis moribus,

convincens facile ex te natum; nam tui similis est probe:

nam illi nil vitii est relictum, quin siet et idem tibi.

Tum praeterea talem, nisi tu, nulla pareret filium.

20

Sed ipse egreditur, quam severus: rem quum videas, censeas.

ACTUS V. SCENA IV.

CLIPHO. SOSTRATA. CHREMES.

CL. Si umquam ullum fuit tempus, mater, quum ego voluptati tibi

fuerim, dictus filius tuus tua voluntate, obsecro,

192 HEAUTON TIMORÚMENOS.

CH. Úxorem ut ducás. CL. Pater. CH. Nihil aúdio
ME. Ad me récipio;

fáciet. CH. Nil etiam aúdio ipsum. CL. Périi. SO.
An dubitas, Clítipho?

CH. Ímmo utrum volt. ME. Fáciet omnia. SO.
Haéc dum incipias, grávia sunt,

15 dúmque ignores: úbi cognoris, fáclia. CL. Fa-
ciám, pater.

SO. Gnáte mi, ego pol tibi dabo illam lépidam,
quam tu fáclie ames,

fíliam Phanócratae nostri. CL. Rúfamne illam
víginem,

caésiam, sparso óre, adunco náso? Non possúm,
pater.

● CH. Heía, ut elegáns est: credas ánimum ibi esse.
SO. Aliám dabo.

20 CL. Quid istuc? quandoquidém ducenda est, égo-
met habeo própemodum
quám volo. SO. Nunc laúdo, gnate. CL. Archó-
nidi huíus fíliam.

SO. Pérplacet. CL. Pater, hóc nunc restat. CH.

Quíd? CL. Syro ignoscás volo,
quae mea causa fécit. CH. Fiat. Vós valeté, et
plaudíte.

A D E L P H I.

TERENTIUS.

N

FABULAE INTERLOCUTORES.

MICIO, senex.

DEMEA, senex.

SANNIO, leno.

AESCHINUS, adolescens.

PARMENO, servus.

SYRUS, servus.

CTESIPHO, adolescens.

SOSTRATA, matrona.

CANTHARA, nutrix.

GETA, servus.

HEGIO, senex.

DROMO, servus.

Acta ludis funebrib. Aemili Paulli, quos fecere Q. Fabius Maximus P. Cornelius Africanus. Egere L. Atilius Praenestinus Minutius Prothimus, Modos fecit Flaccus Claudii Sarranis. Facta e Graeca Menandru L. Anicio M. Cornelio Coss.

PROLOGUS.

Postquám poeta sénsit scripturám suam
ab iníquis observári, et adversários
rapere in peiorem pártē, quam acturí sumus:
indício de se ipse érit: vos eritis iúdice*s*,
laudíne an vitio dúci id factum opórteat. 5
Synápothnescontes Díphili comoédiast;
eam Cómmorientes Plaútus fecit fábulam.
In Graéca adulescens ést, qui lenoni éripit
meretrícem in prima fábulā: eum Plautús locum
reliquit integrum. Eum hic locum sumpsít sibi 10
in Adélphos; verbum de verbo expressum éxtulit.
Eam nós acturi súmus novam: pernóscite,
furtúmne factum exístumetis, án locum
reprehénsū, qui praetéritus neclegéntiast.
Nam quód isti dicunt málevoli, homines nóbiles 15
eum ádiutare, adsídueque una scríbere:
quod illí maledictum véhemens esse exístumant,
eam laúdē hic ducit máxumam, quum illís
placet,
qui vóbis univér*s*is et populó placent:
quorum ópera in bello, in ótio, in negótio, 20
suo quisque tempore úsust sine supérbia.
Dehinc ne éxspectetis árgumentum fábulae:
senés qui primi vénient, ii partē áperient:

in agéndo partem osténdent. Facite, aequá-
nitas

25 poétae ad scribendum aúgeat indústriam.

ACTUS I. SCENA I.

M I C H A E L.

Storáx' Non rediit hác nocte a cena Aé-
schímus:

neque sérvolorum quisquam, qui advorsum íve-
rant. —

Profécto hoc vere dícunt: si absis úspiam,
aut úbi si cesses, évenire ea sátius est,

5 quae in te úxor dicit et quae in animo cógitat
iráta, quam illa quae parentes própítii.

Uxór, si cesses, aut te amare cógitat,
aut téte amari, aut pótare atque animo óbsequi,
et tibi bene esse sóli, quum sibi sít male.

10 Ego, quía non rediit filius, quae cógito et
quibus núnc sollicitor rébus! ne aut ille álserit,
aut úspiam ceciderit, aut praefrégerit
aliquíd. Vah, quemquamne hómínem in animo
instítuere, aut

paráre, quod sit cárius, quam ipse ést sibi?

15 Atque éx me hic natus nón est, sed ex fratre. Ís
adeo

dissímili studio est. Iam índé ab adolescéntia
ego hanc clementem vítam urbanam, atque ótium
secútus sum: et, quod fórtunatum istí putant,
uxórem numquam habuí. Ille contra haec ómnia:

rurí ágere vitam: sémper parce ac dúriter 20
se habére. Uxorem dúxit: nati filii
duo: inde ego hunc maiórem adoptavi mihi:
edúxi a parvolo, hábui, amavi pró meo;
in eó me oblecto: solum id est carúm mihi.
Ille út item contra me hábeat, facio sédulo: 25
do, praétermitto: nón necesse habeo ómnia
pro meó iure agere: póstrems, alii clánculum
patrís quae faciunt, quae fert adulescéntia,
ea né me celet, cónsuefeci filium.
Nam qui mentiri aut fállere insuerít patrem aut 30
audébit, tanto mágis audebit céteros.
Pudóre et liberálitate líberos
retinére satius ésse credo quám metu.
Haec frátri mecum nón conveniunt, néque pla-
cent.

Venit ad me saepe clámans, Quid agis, Mício? 35
cur pérdis adulescéntem nobis? cú amat?
cur pótat? cur tu his rébus sumptum súggeris?
vestítu nimio indúlges: nimium inéptus es.
Nimium ípse est durus praéter aequumque ét
bonum;

et érrat longe, meá quidem senténtia, 40
qui impérium credat grávius esse aut stábilius,
vi quód fit, quam illud quód amicitia adiúngitur.
Mea síc est ratio, et síc animum inducô meum:
maló coactus qui suum officiúm facit,
dum id réscitum iri crédito, tantispér cavet: 45
si spérat fore clam, rúrsum ad ingeniúm redit.
Ille quém beneficio adiúngas, ex animó facit:
studet pár referre; praésens absensque ídem erit.
Hoc pátrium est, potius cónsuefacere filium
sua spónte recte fácere, quam alienó metu:

hoc pater ac dominus interest: hoc qui nequit,
fateatur nescire imperare liberis.

Sed estne hic ipse, de quo agebam? Et certe is
est.

Nescio quid tristem video: credo iam, ut solet,
55 iurgabit. Salvom te advenire, Demea,
gaudemus. —

ACTUS I. SCENA II.

DEMEA. MICIO.

DE. Ehem, opportune: te ipsum quaerito.

MI. Quid tristis es? DE. Rogas me, ubi nobis Aes-
schinus

siet, quid tristis ego sim? MI. Dixi hoc fore?

Quid fecit? DE. Quid ille fecerit? quem neque
pudet

5 quicquam: nec metuit quemquam: neque legem
putat

tenere se ullam. Nam illa, quae antehac facta
sunt,

omitto: modo quid designavit? MI. Quidnam id
est?

DE. Foras effregit, atque in aedis iruit
alienas: ipsum dominum atque omnem familiam

10 mulcavit usque ad mortem: eripuit mulierem
quam amabat. Clamant omnes indignos summe
factum esse: hoc adveniēti quot mihi, Micio,
dixere! in orest omni populo. Denique,

15 si conferendum exemplum est, non fratrem videt
rei dare operam, ruri esset parum ac sobrium?

Nullum huius simile factum. Haec quum illi,
Micio,

dicó, tibi dico. Tú illum corrumpí sinis.

MI. Homine inperito núnquam quicquam iniú-
stius,

qui, nísi quod ipse fécit, nihil rectúm putat.

DE. Quorsum istuc? MI. Quia tu, Démea, haec
male iúdicas. 20

Non ést flagitium, mihi crede, adulescéntulum
scortári, neque potáre: non est: néque fores
effringere. Haec si néque ego, neque tu fécimur,
non sít egestas fácere nos. Tu núnc tibi
id laúdi duces, quód tum fecisti inopia? 25

Iniúriumst: nam si ésset unde id fieret,
facerémus. Et tu illum tuum, si essés homo,
sinerés nunc facere, dúm per aetátém licet,
potiús quam, ubi te exspectátum eiecissét foras,
aliénioe aetáte post facerét tamen. 30

DE. Pro Iúppiter, tu homo ádigis me ad insániam.
Non ést flagitium, fácere haec adulescéntulum?

MI. Ah,
auscúta, ne me obtúndas de hac re saépíus.
Tuum fílium dedísti adoptandúm mihi:
is méus est factus: sí quid peccat, Démea, 35
mihi péccat: ego illi máxumam partém feram.
Obsónat, potat, ólet unguenta, dé meo:
amat, dábitur a me argéntum, dum erit cómmo-
dum:

ubi nó n erit, fortásse excludetúr foras.
Forés effregit, réstituentur: díscidit 40
vestém, resarciétur. Est, dis grátia,
et únde haec fiant, ét adhuc non molésta sunt.
Postrémo aut desíne, aut cedo quemvis árbitrum:

- te plúra in hac re péccare ostendam. **DE.** Hef mihi,
 45 pater ésse discere ab illis, qui veré sient.
MI. Natúra tu illi páter es, consiliis ego.
DE. Tun cónsulis quicquam? **MI.** Ah, si pergis,
 ábiero.
DE. Sicíne agis? **MI.** An ego tótiens de eadem re
 audiam?
DE. Curae ést mihi. **MI.** Et mihi cúrae est. Ve-
 rum, Démea,
 50 curémus aequam utérque partem; tu álterum,
 ego ítem álterum. Nam ambós curare, própemo-
 dum
 repóscere illum est quém dedisti. **DE.** Ah, Mício.
MI. Mihi sic videtur. **DE.** Quid ístic? Si tibi ístic
 placet,
 profúndat, perdat, péreat: nihil ad me áttinet.
 55 Íam sí verbum ullum pósthac. **MI.** Rursum, Démea,
 iráscere? **DE.** An non crédis? Repeton quém dedi?
 Aegrést: alienus nón sum: si obsto, hem, désino.
 Unúm vis curem: cúro, et est dis grátia,
 quum ita út volo est; ísté tuus ípse séntiet
 60 postérius: nolo in íllum gravius dícere.
MI. Nec nřhil, neque omnia haéc sunt, quae dicít:
 tamen
 non nřhil molesta haec súnt mihi: sed osténdere,
 me aegré pati, illi nólui: nam itást homo:
 quum pláco, advorsor sédulo et detérreo;
 65 tamen víx humane pátitur: verum si aúgeam,
 aut étiam adiutor sim éius iracúndiae,
 insániam profécto cum illo. Etsi Aéschínus
 nonnúllam in hac re nóbis facit iniúriam.
*Quam híc nón amavit méretricem? aut cui nóu
 dedit*

aliquid? Postremo, nūper (credo iam ómnium 70
taedébat) dixit vélle uxorem dúcere.

Sperábam iam deférvisse adulescéntiam:

gaudébam. Ecce autem de íntegro. Nisi quícquid
est

volo scíre, atque hominem cónvenire, si ápod fo-
rum est.

ACTUS II. SCENA I.

SANNIO. AESCHINUS. PARMENO.

SA. Óbsacro, populáres, ferte mísero atque inno-
cénti auxilium:

súbvenite inopi. AE. Ótiose núnç iam illico híc
consiste.

Quíd respectas? níl periclist: núnquam, dum ego
adéro, híc te tanget.

SA. Ego ístam invitís ómnibus.

AE. Quamquam ést scelestus, nón committet hó-
die umquam, iterum ut vápulet. 5

SA. Áeschine, audi, né te ignarum fuisse dicas
meórum morum,

léno ego sum. AE. Scio. SA. Át ita, ut usquam
fuit fide quisquam óptuma.

Tú quod te postérius purges, hánc iniuriám mihi
nolle

fáctam esse, huius non fáciam. Crede hoc, égo
meum ius pérsequar:

néque tu verbis sólves umquam, quód mihi re ma-
lefécéris. 10

Nóvi ego vestra haec, Nóllem factum, iúsiurandum dábitur, te esse indignum iniuria hác; indignis quum égomet sim acceptús modis.

AE. Ábi prae strenue, ac fores aperi. SA. Céterum hoc nihil facis.

AE. Intro nunc iam. SA. Át enim non sinam.

AE. Áccede illuc, Pármeno:

15 nímium istoc abísti: hic propter hunc adsiste: hem, sic volo.

Cáve nunc iam oculos á meis oculis quóquam demoveás tuos:

ne móra sit, si innuerím, quin pugnus cóntinuo in mala haéreat.

SA. Istúc volo ergo ipsum éxperiri. AE. Hem, sérva. PA. Omitte múlierem.

SA. O fácinus indignúm! AE. Geminabit, nlsi caves. SA. Hei miseró mihi!

20 AE. Non innueram: verum in istam partem pótius peccató tamen.

I nunc iam. SA. Quid hoc réi est? regnumne, Aéschine, hic tu póssides?

AE. Si póssiderem, ornátus esses ex tuis virtútibus.

SA. Quid tibi rei mecumst? AE. Níhil. SA. Quid? nostin qui sim? AE. Non desidéro.

SA. Tetigin tui quicquam? AE. Si áttigisses, feres infortúnium.

25 SA. Qui tibi magis licét meam habere, pró qua ego argentúm dedi?

respónde. AE. Ante aedis nóñ fecisse erit mélius hic convíciúm:

nam sí molestus pérgis esse, iam íntro abripiere,
átque ibi

usque ád necem operiére loris. SA. Lóris liber?

AE. Síc erit.

SA. O hómínem impurum: hícne libertatem áiunt
esse aequam ómnibus?

AE. Si sátis iam debacchátus, leno, es, aúdi si vis
núnc iam.

30

SA. Egon débacchatus sum aútem, an tu in me?

AE. Mítte ista, atque ad rém redi.

SA. Quam rém? quo redeam? AE. Iámne me vis
dícere id quod ad te áttinet?

SA. Cupio, aéqui modo aliquíd. AE. Vah, leno
iníqua me non vólt loqui.

SA. Lenó sum, fateor, pérniciés commúnis adule-
scéntium,

periúrus, pestis: támen tibi a me núlla orta est in-
iúria.

35

AE. Nam hercle étiam hoc restat. SA. Ílluc quaeso
rédi, quo coepisti, Aéschine.

AE. Minús viginti tu íllam emisti, quae res tibi
vortát male.

Argénti tantum dábitur. SA. Quid si ego tibi il-
lam nolo véndere?

cogés me? AE. Minime. SA. Námque id metui.

AE. Néque vendundam cénseo,

quae líberast: nam ego líberali illam ádsero cau-
sá manu.

40

Nunc víde utrum vis! argéntum accipere, an cau-
sam meditarí tuam.

Delsbera hoc, dum ego rédeo, leno. SA. Pró su-
preme Iúppiter!

minime miror, qui insanire occípiunt ex iniúria.

Dómo me eripuit, vérberavit: me invito abduxít
meam:

45 hómíni misero plús quíngentos cólaphos infregít
míhi.

Ób malefacta haec tántidem emptam póstulat si-
bi trádier.

Vérum enim quando béne promeruit, fíet: suum
ius póstulat.

Áge, iam cupio, módo si argentum réddat. Sed
ego hoc háriolor.

Úbi me dixeró dare tanti, téstes faciet íllico,
50 véndidisse mé; de argento sómniúm; mox: crás
redi.

Íd quoque possum férre, modo si réddat; quam-
quam iniúriumst.

Vérum cogito íd quod res est: quádo eum quae-
stum occéperis,

áccipiunda et mússitanda iniúria adulescéntiumst.
Séd nemo dabít: frustra egomet mécum has ratio-
nés puto.

ACTUS II. SCENA II.

SYRUS. SANNIO.

SY. Tácc, egomet convéniam iam ipsum: cúpide
accipiat fáxo: atque etiam
bene dícat secum esse áctum. Quid istuc, Sán-
nio, est, quod te áudio
nescío quid concertásse cum hero? SA. Núnquam
vidi iníquiús

certationem comparatam, quam haec hodie inter
nos fuit.

Ego vapulando, ille verberando, usque ambo de-
fessi sumus.

SY. Tua culpa. SA. Quid facerem? SY. Adul-
scenti morem gestum oportuit.

SA. Qui potui melius, qui hodie usque os praebui?

SY. Age, scis quid loquar?

Pecuniam in loco negligere, maximum inter-
dumst lucrum. Hui;

metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paulu-
lum, atque

adulescenti esses morigeratus, nominum homo
stultissime,

ne non tibi istuc foeneraret. SA. Ego spem pretio
non emo.

SY. Numquam rem facies: abi, nescis inescare
homines, Sannio.

SA. Credo istuc melius esse: verum ego numquam
adeo astutus fui,

quin, quicquid possem, mallem auferre potius in
praesentia.

SY. Age; novi tuum animum: quasi iam usquam
tibi sint viginti minae,

dum huic obsequare. Praeterea autem te aiunt
proficisci Cyprum. SA. Hem.

SY. Coemisse hinc quae illuc veheres multa; na-
vem conductam: hoc, scio,

animus tibi pendet. Ubi illinc spero redieris ta-
men, hoc ages.

SA. Nusquam pedem. Perii hercle: hac illi spe
hoc incepterunt. SY. Timet:

iniecti scrupulum homini. SA. O scelera! illud vide, 20

ut in ipso articulo opprēssit. Emptae mulieres complures, et item hinc alia quae portō Cyprum. Nisi eo ad mercatum venio, damnum maximumst. Nunc si hoc omittam, ac tūm agam ubi illinc rediero,

- 25 nihil est; refrixerit res. Nunc demum venis? cur passus? ubi eras? Ut sit satius perdere, quam aut nunc manere tamdiu, aut tum persequi. sY. Iamne enumerasti id, quod ad te rediturum putes?

sA. Hocine illo dignumst? hocine incipere Aeschinum?

- 30 per oppressionem ut hanc mi eripere postulet? sY. Labascit. Unum hoc habeo: vide si satis placet.

Potius quam venias in periculum, Sannio, servésne an perdas totum, dividuum face.

Minas decem conradet alicunde. sA. Hei mihi,

- 35 etiā de sorte nunc venio in dubium miser. Pudet nihil. Omnes dentes labefecit mihi: praeterea colaphis tūber est totum caput: etiam insuper defrudat? Nusquam abeo. sY. Ut lubet.

Numquid vis, quin abeam? sA. Immo hercle hoc quaeso, Syre,

- 40 ut haec sunt acta, potius quam litis sequar, meum mihi reddatur, saltem quanti emptast, Syre. Scio te non usum antehac amicitia mea: memorē me dices esse et gratum. sY. Sédulo faciā. Sed Ctesiphonem video: laetus est de amica. sA. Quid, quod te oro? sY. Paulisper mane.
-

ACTUS II. SCENA III.

CTESIPHO. SYRUS. SANNIO.

CT. Abs quívis homine, quum ést opus, beneficium
accipere gaúdeas:

verum énimvero id demúm iuvat, si, quem aé-
quomst facere, is béne facit.

O fráter frater, quíd ego nunc te laudem? Satis
certó scio;

numquam íta magnífice quícquam dicam, id vír-
tus quín superét tua:

itaque únám hanc rem me habére praeter álios
praecipuam árbitror,

fratrem hómíni nemíni ésse primarum ártium ma-
gis princípem.

SY. O Ctésipho. CT. O Syre, Aéschínius ubi est?

SY. Éllum, te exspectát domi. CT.
Hem.

SY. Quid est? CT. Quid sit? illius ópera, Syre,
nunc vívo: festívóm caput,

quine ómnia sibi pósť putavít ésse prae meo cóm-
modo:

maledícta, famam, méum amorem, et péccatum
in se tránstulit.

Nil póte supra. Quidnám foris crepuit? SY. Má-
ne mane: ipse exít foras.

5

10

ACTUS II. SCENA IV.

AESCHINUS. SANNIO. CTESIPHO.
SYRUS.

AE. Ubi est ille sacrilegus? SA. Me quaerit.
Númquidnam effert? Óccidi:

nihil video. AE. Ehem, opportune: te ipsum quaero. Quid fit, Ctésipho?

In túto est omnis rés; omitte véro tristitiém tuam.

CT. Ego illam hércle véro omítto, qui quidem te
hábeam fratrem. O mi Aéschine,

5 o mí germane: ah véreor coram in ós te laudare
ámplius,

ne id ádsentandi mágis, quam quo habeam grátum,
facere existumes.

AE. Age inépte, quasi nunc nón norimus nós inter
nos, Ctésipho.

Hoc míhi dolet, nos paéne sero scísse, et paene in
eúm locum

redísse, ut, si omnes cúperent, tibi nil póssent auxiliárier.

10 CT. Pudébat. AE. Ah, stultítias istaec, nón pador. Tam ob párvolam

rem paéne e patria? Túrpe dictu. Deós quaeso ut
istaec próhibeant.

CT. Peccávi. AE. Quid ait tándem nobis Sánnio?
SY. Iam mítis est.

AE. Ego ád forum ibo, ut húnc absolvam: tu intro
ad illam, Ctésipho.

SA. Syre, ísta. SY. Eamus: námque hic properat
ín Cyprum. SA. Ne tám quídem:

ACTUS III. SCENA I. 209

quamvis etiam maneo otiosus hic. SY. Reddetur,
né time. 15
SA. At ut omne reddat. SY. Omne reddet: táce
modo, ac sequere hác. SA. Sequor.
CT. Heus, heús, Syre. SY. Ehem, quid est? CT.
Obsecro hercle, hóminem istum inpu-
ríssimum
quam primum absolvitote; ne si mágis inritatús
siet,
aliqua ad patrem hoc permánet, atque ego túm
perpetuo périerim.
SY. Non fiet, bono animo es: tu cum illa te íntus
oblecta ínterim: 20
et léctulos iube stérni nobis, ét parari cétera.
Ego iám transacta ré convortam mé domum cum
obsónio.
CT. Ita quaéso: quando hoc béne successit, híla-
rem hunc sumamús diem.

ACTUS III. SCENA I.

SOSTRATA. CANTHARA.

SO. Obsecro, mea nútrix, quid nunc fiet? CA.
Quid fiát rogas?
Recte édepol spero. SO. Módo dolores, méa tu,
occipiunt prímulum.
CA. Iam núnc times, quasi núnquam adfueris, nún-
quam tute pépereris.
SO. Miserám me, neminem hábeo; solae súnus:
Geta autem hic nón adest:

TERENTIUS.

O

- 5 néc quem ad obstetricem mittam, néc qui adcer-
sat Aéschinum.
CA. Pol is quidem iam hic áderit: nam numquam
unum intermittit diem,
quin sémper veniat. SO. Sólus mearum miseria-
rum est rémedium.
CA. É re natae mélius fieri haud pótuit quam fa-
ctum ést, hera,
quándo vitium oblátum est, quod ad illum átti-
net potíssimum,
10 tálem, tali génere atque animo, nátum ex tanta
fámilia.
SO. Íta pol est ut dícis; salvus nóbis, deos quaeso,
út siet.
-

ACTUS III. SCENA II.

GETA. SOSTRATA. CANTHARA.

- GE. Nunc illud est, quod si ómnes omnia súa con-
silia cóferant,
atque huíc malo salútem quacrant, aúxili nihil
áíferant,
quod míhiq; heraeque fíliaeq; herfili est. Vae
miseró mihi!
tot rés repente circúmvallant, únde emergi nón
potest,
5 vís, egestas, íniustitia, sólitudo, infámia.
Hócine saeculum? O scélera, o genera sácrilega, o
hominem ímpium.
SO. Me míseram, quidnamst, quód sic video tími-
dum et properantém Getam?

GE. Quem néque fides neque iúsiurandum néque
illum misericórdia
représsit, neque refléxit, neque quod pártus insta-
bát prope:

cui míserae indigne pér vim vitium obtúlerat. s.o.
Non intéllego

10

satis, quae loquatur. CA. Própius obsecro ácce-
damus, Sóstrata. GE. Ah,
me míserum, vix sum cómpos animi, ita árdeo ira-
cúndia.

Nihil ést quod malim, quam íllam totam fámiliam
dari mi óbviám,
ut ego íram hanc in eos évomam omnem, dum ae-
gritudo haec ést recens.

Sátis mihi id habeám supplicíi, dum íllos ulciscár
modo.

15

Seni ánimam primum extínguerem ipsi, qui íllud
produxít scelus:

tum autém Syrum ímpulsórem, vah, quibus íllum
laceraré modis!

Sublímem médium primum arriperem, et cápíte in
terram státuerem,
ut cérebro dispergát viam.

Ádulescenti ipsi ériperem oculos: pósthaec prae-
cipitém darem.

20

Céteros ruerem, ágerem, raperem, túnderem, et
prostérnerem.

Sed céssó heram hoc malo ínpertiri própere? s.o.
Revocemús. Geta! GE. Hem,

quísquis es, sine me. s.o. Égo sum Sostrata. GE.
Úbi ea est? Te ipsam quaérito:

te éxpeto: oppido ópportune te obtulisti mi
óbviám,

- 25 héra. s.o. Quid est? quid trépidas? G.E. Hei mihi! s.o. Quid festinas, mí Geta? Ánimam recipe. G.E. Prórsus.... s.o. Quid istuc prórsus ergost? G.E. périmus: actúmst. s.o. Eloquere ergo, óbsecro te, quíd sit. G.E. Iam... s.o. Quid iám, Geta? G.E. Aéschínus... s.o. Quid is érgo? G.E. alienus ést ab nostra fámilia. s.o. Hem, périi. Quare? G.E. Amáre occepit áliam. s.o. Vae miseraé mihi.
- 30 G.E. Néque id occulte fért, ab lenone ípsus eripuit palam. s.o. Sátin hoc certumst? G.E. Cértum: hisce oculis égomet vidi, Sóstrata. s.o. Ah, mé miseram! quid crédas iam? aut cui crédas? Nostrumne Aéschinum? nostrám vitam omnium, ín quo nostrae spés opesque omnés sitae eránt, qui sine hac iurábat se unum núnquam victurúm diem?
- 35 qui se ín sui gremió positurum púerum dicebát patris, ita óbsecraturum, út liceret hánc sibi uxorem dúcere? G.E. Hera, lácrumas mitte, ac pótius, quod ad hanc rem ópus est porro, cónsule, patiámurne an narrémus cuipiám. C.A. Au, mi homo sánun es? An hoc próferendum tñbi videtur úsquam? G.E. Mi quidem nón placet.
- 40 Iam prímum illum alieno ánimo a nobis ésse, res ipsa índicat.

Nunc si hoc palam proférimus, ille infítias ibit,
sát scio :

tua fáma et gnatae víta in dubium véniet. Tum si
máxume

fateátur; quum amet áliam, non est útile, hanc illi
dari.

Quaprópter quoquo pácto tacitost ópus. s o. Ah,
minime géntium :

non fáciam. G E. Quid ages? s o. Próferam. C A.
Hem, mea Sóstrata, vide quám rem
agas. 45

s o. Peióre res locó non potis est ésse, quam in quo
núnc sitast.

Primum índotata est: túm praeterea, quae se-
cunda ei dós erat,

periit: pro virgíné dari nuptum nó n potest. Hoc
réliqúum est :

si infítias ibit, téstis mecum est ánulus, quem
amíserat.

Postrémo quando ego cónscia mihi sum, á me
culpam esse hánc procul, 50

neque prétium neque rem ullam intércessisse illa
aut me indignám, Geta;

expériar. G E. Quid ista? Accédo, ut melius dícas.
s o. Tu quantúm potes

abi, atque Hégioni cógnato huius rem énarrato
omnem órdine:

nam is nóstro Simuló fuit summus, ét nos coluit
máxume.

G E. Nam hercle álius nemo réspicit nos. s o. Pró-
pera tu, mea Cánthara: 55

curre: óbstetricem accérse: ut quum opus sit, ne
ín mora nobís siet.

ACTUS III. SCENA III.

DEMEA. SYRUS.

DE. Disperii: Ctesiphónem audivi filium
 uná fuisse in ráptione cum Aéschino.
 Id misero restat mhi mali, si illúm pofest,
 qui alicui rei est, etiam éum ad nequitiem addú-
 cere.

5 Ubi ego illum quaeram? Crédo abductum in gé-
 neum

aliquó: persuasit ille inpurus, sát scio.

Sed eccúm Syrum ire vídeo: hinc scibo iam, ubi
 siet.

Atque hércle hic de grege illo est; si me sénserit
 eum quaéritare, númquam dicet cárnufex.

10 Non óstendam id me velle. SY. Omnem rem mó-
 do seni,

quo pácto haberet, énarramus órdine.

Nihil quícquam vidi laétius. DE. Pro Iúppiter,
 homínis stultitiam. SY. Cónlaudavit fílium:
 mihi, qui id dedissem cónsílíum, egit grátias.

15 DE. Disrúmpor. SY. Argentum ádnúmeravit sílíc:
 dedít praeterea in sumpsum, dimidhúm minae:
 id dístributum sáne est ex senténtia. DE. Hem,
 huic mándes, síquid récte curatúm velis.

SY. Ehem, Démea, haud aspéxeram te. Quid
 agitur?

20 DE. Quid agátur? Vostram néqueo mirarí satis
 ratiónem. SY. Est hercle inépta, ne dicám dolo,
 atque

absúrda. Piscis céteros purgá, Dromo:

cóngrum ístum maxumum ín aqua sínito lúdere
tantísper: ubi ego rédiero, exossábitur:
prius nólo. DE. Haecine flagítia? SY. Mi quidem

nón placent: 25

et clámo saepe. Salsamenta haec, Stéphanio,
fac mácerentur púlchre. DE. Di vostrám fidem,
utrúm studione id síbi habet, an laudí putat
fore, sí perdiderit gnátum? Vae miseró mihi,
vidére videor íám diem illum, quum hínc egens 30
profúgiet aliquo militatum. SY. O Démea,
istúc est sapere, nón quod ante pedés modost
vidére, sed etiám illa quae futúra sunt
prospícere. DE. Quid? istaec íám penes vos psál-
tria est?

SY. Ellam íntus. DE. Eho, an domi ést habiturus?

SY. Crédo: ut est 35

dementia. DE. Haecine fíeri? SY. Inepta lénitas
patris, ét facilitas práva. DE. Fratris mé quidem
pudét pigetque. SY. Nímium inter vos, Démea, ac
non quía ades praesens díco hoc, pernímium ín-
terest.

Tu, cuántus quantus, nřhil nisi sapiéntia es: 40
ille, sómniū. Sinerés vero tu illúm tuum
facere haéc? DE. Sinerem illum? aut nón sex to-
tis ménsibus

prius ólfecissem, quam ille quicquam coéperet?
SY. Vigilántiam tuam tú mihi narras? DE. Síc siet
modo, ut núnc est, quaeso. SY. Ut quísque suum
volt ésse, ítast. 45

DE. Quid, eúm vidistín hódie? SY. Tuumne
fílíum?

Abigam hínc rus. Iamdudum áliquíd ruri agere
árbitror.

DE. Satin scís ibi esse? SY. Oh, quem égomet produxi. DE. Óptumest.

Metuí ne haereret híc. SY. Atque iratum ádmódum.

50 DE. Quid autem? SY. Adortus iúrgio fratrem ápod forum

de psáltria hac. DE. Ain véro? SY. Vah, nihil réticuit.

Nam ut númerabatur fórte argentum, intérvénit homo de improviso: coépit clamare, o Aéschine, haecíne flagítia fácere te? haec te admíttere

55 indígna genere nóstro? DE. Oh, lacrumo gaúdio. SY. Non tu hóc argentum pérdis, sed vitám tuam.

DE. Salvós sit; spero est símilis maiorúm suum. SY. Huí.

DE. Syre, praéceptorum plénus istorum ille. SY. Phy,

domi hábuit unde dísceret. DE. Fit sédulo:

60 nihil praétermitto: cónsuefacio: dénique, inspícere, tanquam in spéculum, in vitas ómnium iubeo, áque ex aliis súmer exemplúm sibi.

Hoc fácito. SY. Recte sáne. DE. Hoc fugito. SY. Cállide.

DE. Hoc laúdi est. SY. Istaec rés est. DE. Hoc vitió datur.

65 SY. Probíssume. DE. Porro autem. SY. Non hercle ótiumst

nunc mi aúscultandi. Píscis ex senténtia nactús sum: hi mihi ne córrumpantur, caútiost: nam id nóbis tam flagítiumst, quam illa, Démea, non fácere vobis, quae modo díxti: et quód queo

70 consérvis ad eundem ístunc praecipió modum:

hoc sálsumst, hoc adústumst, hoc lautúmst pa-
rum:

illúd recte: iterum síc memento: sédulo
moneó, quae possum pró mea sapiéntia:
postrémo, tamquam in spéculum, in patinas, Dé-
mea,

inspícere iubeo, et móneo quid facto úsus sit. 75

Inépta haec esse, nós quae facimus, séntio:
verúm quid facias? út homost, ita morém geras.
Numquíd vis? DE. Mentem vóbis meliorem dari.
s Y. Tu rús hinc ibis. DE. Récta. s Y. Nam quid tu

híc agas,
ubi, síquid bene praecípias, nemo obtémperet? 80

DE. Ego véro hinc abeo, quándo is, quamobrem
huc véneram,

rus ábiit: illum cúro unum, ille ad me ádtinet.
Quando ita volt frater, de istoc ipse víderit.
Sed quis illic est, quem vídeo procul? estue
Hégio,

tribúlis noster? Sí satis cerno, is hércle est! 85
vah! homo amícus nobis iam índé a puero. Dí
boni,

nae illúsmodi iam nóbis magna cívium
paenúriast. Homo antíqua virtute ác fide!
Haud cfto mali quid órtum ex hoc sit públice.
Quam gaúdeo, ubi etiam húiús generis réliquias 90
restáre vídeo! Vívère etiam núnc lubet.
Oppériar hominem hic, út salutem et cónloquar.

ACTUS III. SCENA IV.

HÉGIO. GETA. DEMEA. PAMPHILA.

HE. Pro di ínmortales, fácinus indignúm, Geta:
quid nárras? GE. Sic est fáctum. HE. Ex illan fá-
milia

tam inlíberale fácinus esse ortum? O Aéschine,
pol haúd paternum istúc dedisti. DE. Vídelicet
5 de psáltria hoc audívit. Id illi núnc dolet
aliéno, pater is níhili pendit. Heí mihi,
utinam híc prope adesset álicubi, atque audfret
haec.

HE. Nisi fácient quae illos aequomst, haud sic aú-
ferent.

GE. In té spes omnis, Hégio, nobís sita est:
10 te sólum habemus, tu és patronus, tú pater;
illé tibi moriens nós commendavít senex:
si déseris tu, périmus. HE. Cave díxeris:
neque fáciam, neque me sátis pie posse árbitror.
DE. Adíbo. Salvere Hégionem plúrimum
15 iubeo. HE. Óh, te quaerebam ípsum: salve,
Démea.

DE. Quid aútem? HE. Maior fílius tuus Aéschínus,
quem frátri adoptandúm dedisti, néque boni
neque líberalis fúctus officium ést viri.

DE. Quid istúc est? HE. Nostrum amícum noras
Simulum, atque
20 aequálem? DE. Quidní? HE. Fíliam eius vír-
ginem
vitiávit. DE. Hem. HE. Mane, nóndum audisti,
Démea,

quod ést gravissimum. DE. Án quidquam est
etiam ámplius?

HE. Vero ámplius: nam hoc quídem ferundum
aliquó modost:

persuásit nox, amór, vinum, adulescéntia:
humánumst. Ubi scit fáctum, ad matrem vírginis 25
venit ípsus ultro, lácrumans, orans, óbsecrans,
fidém dans, iurans se íllam ducturúm domum.

Ignótumst; tacitumst; créditoíst. Virgo éx eo
compréssu grávida fácta; hic mensis décimus est:
ille bónus vir nobis psáltriam, si díis placet, 30
parávit, quicum vívat: íllam déserit.

DE. Pro cértón tu istaec dícis? HE. Mater vírginis
in médiost; ipsa vírgo; res ipsa: híc Geta
praetérea, ut captust sérvolorum, nón malus
neque inérs: alit íllas; sólus omnem fámiliam 35
susténtat. Hunc abdúce, vinci, quaére rem.

GE. Immo hércle extorque, nísi ita factumst, Dé-
mea;

postrémo non negábit; coram ipsúm cedo.

DE. Pudét: nec, quid agam, néque quid huic re-
spóndeam

sció. PA. Miseram me, dífferor dolóribus. 40

lunó Lucina fér opem: serva me óbsecro. HE.

Hem,

numuam ílla quaeso párturit? GE. Certe, Hégio.

HE. Hem;

íllaéc fidem nunc vóstram inplorat, Démea;

quod vós ius cogit, íd voluntate ímpetret.

Haec prímum ut fiant, deós quaeso, ut vobis decet. 45

Sin áliter animus véster est; ego, Démea,
snmmá vi defendam hanc atque illum mórtuum.

Cognátus mihi erat: úna a pueris párvolis

nihil pepercit. Nón puduisse verberare hominém senem?

Quém ego modo puerúm tantillum in mánibus gestaví meis?

25 DE. Laúdo: Ctesiphó, patrissas: ábi, virum te iú dico.

SY. Laúdas? Nae ille cóntinebit pósthac, si sapiét, manus.

DE. Fórtiter. SY. Perquám, quia miseram mulierem et me sérvolum,

quí referire nón audebam, vícit: hui, perfórtiter.

DE. Nón potuit meliús. Idem quod ego séntit te esse huic res caput.

30 Séd estne frater íntus? SY. Non est. DE. Úbi illum quaeram, cógito.

SY. Scío ubi sit, verum hódie numquam mónstrabo. DE. Hem, quid ais? SY. Ita.

DE. Díminuetur tibi quidem iam cérebrum. SY. At nomen néscio

íllius hominis, séd locum novi úbi sit. DE. Dic ergó locum.

SY. Nóstin porticum ápod macellum hanc deórsum? DE. Quidni nóverim?

35 SY. Praéterito hac récta platea súrsum: ubi eo véneris,

clívos deorsum vórsus est; hac praécipitato: póstea

ést ad hanc manúm sacellum: ibi ángiportum própter est.

DE. Quónam? SY. Illic ubi etiám caprificus mágna est. DE. Novi. SY. Hac pérbito.

DE. Íd quidem ángiportum non est pérvium. SY. Verum hércle. Vah,

cénſen hominem me éſſe? Erravi: in pórticum
 rursúm redi: 40
 ſáne hac multo própíus ibis, ét minor eſt errátio.
 Scín Cratini huius díſis aedes? DE. Scío. ſy. Ubi
 eas praetérieris,
 ád ſiniſtram hac récta platea; ubi ád Dianae vé-
 neris,
 íto ad dextram: priús quam ad portam vénias,
 apud ipſúm lacum
 éſt piſtrilla, et éxadvorſum fábrica: ibi eſt. DE. 45
 Quid ibi facit?
 ſy. Léctulos in sóle ilignis pédibus faciundós
 dedit.
 DE. Úbi potetis vós: bene ſane. Séd ceſſo ad eum
 pérgeré?
 ſy. Í ſane: ego te exércebo hodie, ut dígnus es,
 ſilicérnium.
 Aéſchinus odióſe ceſſat; prándium corrúmpitur:
 Ctéſipho autem in amóre eſt totus. Égo iam pro-
 ſpiciám mihi: 50
 nám iam adíbo, atque únum quicquid, quód qui-
 dem erit bellíſſimum,
 cárpan, et cyathos sórbilans paulátim hunc pro-
 ducám diem.

ACTUS IV. SCENA III.

MICIO. HEGIO.

/MI. Ego in hác re nihil repéro, quamobrem laú-
 der tantopere, Hégio.
 Meum offícium facio: quód peccatum a nóbis ex-
 tumſt, córrigo.

Nisi sí me in illo crédidisti esse hóminum numero, qui ita putant;
sibi fieri iniuriam últro, si quam fécere ipsi expóstules,

- 5 et últro accusant: id quia non est á me factum, agis grátias?

HE. Ah, mínime: numquam te áliter atque es, in animum induxí meum.

Sed quaéro ut una mécum ad matrem vírginis eas, Mício,

atque istaec eadem, quae mihi dixti, túte dicas múlteri;

suspícionem hanc própter fratrem eius ésse, et illam psáltriam.

- 10 MI. Si ita aéquom censes, aut si ita opus est fácto, eamus. HE. Béne facis:

nam et illi animum iám relevabis, quae dolore ac miseria

tabéscit: et tuo officio fueris fúctus. Sed si alitér putas,

egomét narrabo quae mihi dixti. MI. Immo ego ibo. HE. Béne facis.

Omnés, quibus res sunt mínus secundae, mágis sunt nescio quó modo

- 15 suspíciosi: ad cóntumeliam ómnia accipiúnt magis:

proptér suam inpoténtiam se sémper credunt cálvier.

Quaprópter te ipsum púrgare ipsis córam, placabilius est.

MI. Et récte et verum dícis. HE. Sequere me érgo hac intro. MI. Máxume.

ACTUS IV. SCENA IV.

AESCHINUS.

Discrúciór animi.

Hócine de inprovisó mali mi óblici
tántum, pť neque quid dé me faciam, néc quid
agam certúm siet?

Mémbra metu débilia súnt: animus praé timore
óbstipuit: péctore consístere nil cónsili
quít. Vah, quomodó me ex hac expédiam turba? 5
tánta nunc

suspíció de me incidit:
néque ea immerito: Sóstrata credit, mĩhi me psal-
triam hánc emisse:

id ánus mi indicíum fécit.

Nám ut hinc forte ea ad óbstetricem erat míssa,
ubi eam vidi, illico 10

accédo; rogito, Pámphila quid agát; iam partus
ádsiet,

eone óbstetricem accérsat. Illa exclámat, Abi,
abi, iam, Aéschine,
satis diú dedisti vérba: sat adhuc túa nos frustra-
tást fides.

Hem, quíd istuc obsecro, ínquamst? Valeas, há-
beas illam quae placet.

Sensi illico id illas súspicari: séd me reprehendí
tamen, 15

ne quíd de fratre gárrulae illi dícerem, ac fierét
palam.

Núnc quid faciam? Dícam fratris ésse hanc?
Quod minimést opus

- úsquam efferri: ac mító: fieri pótis est ut ne qua
éxeat:
ípsum id metuo ut crédant: tot concúrrunt veri-
símilia:
20 égomet rapui: ipse égomet solvi argéntum: ad
me abducta ést domum.
Haéc adeo mea culpa fateor fieri. Non me hanc
rém patri,
út ut erat gesta, indicasse? Exórassem ut eam
ducerei.
Céssatum usque adhúc est: nunc porro, Aéschine,
expergíscere:
núnc hoc primumst: ád illas ibo, ut púrgem me.
Accedam ád fores.
25 Périi: horresco sémper, ubi pultáre hasce occi-
pió miser.
Heús, heus: Aeschínús ego sum. Aperite áliquis
actutum óstium.
Pródit nescio quís: concedam huc. —
-

ACTUS IV. SCENA V.

MICIO. AESCHINUS.

- MI. Íta uti dixi, Sóstrata,
fácito: ego Aeschínúm conveniam, ut, quómodo
acta haec súnť, sciat.
Séd quis ostium hóc pultavit? AE. Páter hercle
est: perii. MI. Aéschine.
AE. Quid huic híc negotist? MI. Túnc has pepu-
listí fores?

Tacet. Cúr non ludo hunc áliquantisper? Mé-
lius est, 5
quandóquidem hoc numquam mi ípse voluit cré-
dere.
Nil mñhi respondes? AE. Nón equidem istas, quód
sciam.

MI. Ita: nám mirabar quíd hic negoti essét tibi.
Erúbuit: salva rés est. AE. Dic sodés, pater,
tibi véro quid istic ést rei? MI. Nihil mñhi qui-
dem. 10

Amícus quidam me á foro abduxít modo
huc ádvocatam sñbi. AE. Quid? MI. Ego dicám
tibi:

habitánt hic quaedam múlieres, paupérculae,
ut opínor; has non nósse te, certó scio:
neque ením diu huc commigrárunť. AE. Quid tum
póstea? 15

MI. Virgo ést cum matre. AE. Pérge. MI. Haec
virgo orbást patre:

hic méus amicus ílli genere est próxumus:
huic léges cogunt núbere hanc. AE. Períí. MI.
Quid est?

AE. Nil: récte: perge. MI. Is vénit ut secum ávehat:
nam habitát Miletí. AE. Hem, vírginem ut secum
ávehat? 20

MI. Sic ést. AE. Miletum usque óbsecro? MI. Ita.
AE. Animó malest.

Quid ipsaé? quid aiunt? MI. Quíd illas censes?
Nñhil enim.

Comménta mater ést, esse ex alió viro
nescio quo puerum nátum: neque eum nóminat:
priórem esse illum, nón oportere huíc dari. 25
AE. Eho, nónné haec iusta tñbi videntur póstea?

MI. Non. AÆ. Óbsecro non? Án illam hinc abducet pater?

MI. Quid illám ni abducatur? AÆ. Fáctum a vobis dúriter

inmisericorditérque, atque etiam, si ést, pater,
30 dicéndum magis apérte, inliberáliter.

MI. Quamobrém? AÆ. Rogas me? Quid illi tandem créditis

fore ánimí misero, quícum illa consuevit prior?
qui infélix haud scio án illam misere núnc amat,
quum hanc síbi videbit praésens praesentem
éripi,

35 abducí ab oculis? Fácinus indignúm, pater.

MI. Qua rátióne istuc? Quis despondit? quis dedit?

cui, quándo nupsit? aúctor his rebús quis est?
cur dúxit alienam? AÆ. Án sedere opórtuit
domi vírginem tam grándem, dum cognátus huc
40 illínc veniret éxspectantem? Haec, mí pater,
te dicere aequom fúit, et id deféndere.

MI. Ridículum: advorsumne íllum causam dicere,

cui véneram advocátus? Sed quid ista, Aéschine,
nostra? aut quid nobis cum illis? Abeamús. Quid est?

45 quíd lacrumas? AÆ. Pater, óbsecro, ausculta.

MI. Aéschine, audivi ómnia,
ét scio: nam té amo: quo magis, quae agis, curae
súnt mihi.

AÆ. Íta velim me prómerentem amés, dum vivas,
mí pater,

út me hoc delictum ádmisisse in me, id mihi vehementér dolet:

ét me tui pudét. MI. Credo hercle: nam ínge-
nium noví tuum

Ísberale: séd vereor ne indíligens nimiúm sies. 50

Ín qua civitáte tandem te árbitrare vívere?

Vírginem vitiásti, quam te nón íus fuerat tángere.

Iam íd peccatum prímu magnum, mágnu, at
humanúm tamen.

Fécere alii saepe item boni. At póstquam id eve-
níst, cedo

númquid circumspéxti? aut numquid túte pro-
spéxti tibi, 55

quíd fieret? qua fieret? Si te ipsúm mihi puduit
dícere,

quá resciscerem? Haéc dum dubitas, ménses
abierúnt decem.

Pródidisti et te, ét illam miseram, et gnátum,
quod quidem in té fuit.

Quíd credebas? dórmienti haec tibi confecturós
deos?

ét illam sine tua ópera in cubiculum íri dedu-
ctúm domum? 60

Nólim ceterárum rerum té socordem eodém modo.

Bóno animo es, ducés uxorem. AE. Hem. MI. Bó-

no animo es inquám. AE. Pater,

óbsecro num lúdis tu nunc me? MI. Égo te? quam-
obrem? AE. Nécio:

nisi quía tam misere hoc ésse cupio vérum, eo ve-
reór magis.

MI. Ábi domum, ac deos cónprecare, ut úxorem
accersás: abi. 65

AE. Quíd, iam uxorem? MI. Iám. AE. Iám? MI.

Iám quantúm potest. AE. Dì mé,
pater,

omnes oderint, ni magis te, quam oculos nunc
amō meos.

MI. Quid? quam illam? AE. Aequē. MI. Pérbeni-
gne. AE. Quid? ille ubi est Milésius?

MI. Ábiit, periit, návem ascendit. Séd cur cessas?
AE. Ábi pater:

70 tú potius deos cónprecare: nám tibi eos certó
scio,

quó vir melior múlto es quam ego, obtémperatu-
rós magis.

MI. Égo eo intro: ut, quae opus sūnt, parentur;
tú fac ut dixi, sí sapis.

AE. Quid hoc ést negoti? Hoc ést patrem esse,
aut hóc est filium ésse?

Si fráter aut sodális esset, quí magis morem gé-
reret?

75 Hic nón amandus? hícine non gestándus in sinu
ést? Hem;

itaque ádeo magnam mi fñiicit sua cómmoditate
cúram,

ne fórte imprudens fáciam, quod nolít; sciens
cavébo.

Sed céssó ire intro, né morae meis núptiis ego-
mét sim?

ACTUS IV. SCENA VI.

DEMEA.

*Defessus sum ambulando. Ut, Syre, te cum tua
monstratíone magnus perdat Iuppiter.*

Perréptavi usque omne óppidum; ad portam, ád
lacum:
quo nón? Nec illi fabrica úlla erat: neque frátrem
homo
vidísse se aibat quísquam. Nunc veró domi 5
certum óbsidere est usque, donec rédierit.

ACTUS IV. SCENA VII.

MICIO. D E M E A.

MI. Ibo, illis dicam núllam esse in nobís moram.

DE. Sed eccum ípsum: te iamdúdum quaero,
Micio.

MI. Quidnám? DE. Fero alia flágitia ad te ingéntia
boni illius adulescéntis. MI. Ecce autém. DE.

Nova,
capitália. MI. Ohe, iam. DE. Ah néséis qui vir sít.

MI. Scio.
DE. O stúlte, tu de psáltria me sómnias
agere: hóc peccatum in vírginem est civém. MI.
Scio.

DE. Oho, scís et patere? MI. Quidni patiar? DE.
Díc mihi,
non clámas? non insánis? MI. Non. Malím qui-
dem....

DE. Puer nátust. MI. Di bene vórtant. DE. Virgo
nñhil habet.

MI. Audívi. DE. Et ducenda índotatast. MI. Scí-
licet.

DE. Quid núnc futurumst? MI. Íd enim quod res
ípsa fert:

illínc huc transferétur virgo. DE. O Iúppíter,
istócine pacto opórtet? MI. Quid faciam ámplius?

- 15 DE. Quid fácias? Si non ípsa re tibi istúc dolet,
simuláre certe est hómínis. MI. Quin iam vír-
ginem

despóndi: res compósita est: sunt núptiae;
dempsí metum omnem: haec mágis sunt homínis.

DE. Céterum,

- placét tibi factum, Micio? MI. Non, sí queam
20 mutáre. Nunc quum nóñ queo, animo aequó fero.
Ita vítast homínem, quási quum ludas tésseris.
Si illúd, quod maxume ópus est iactu, nóñ cadit,
illúd quod cecidit fórte, id arte ut córrigas.

- DE. Corrèctor. Nempe tua árte vigintí minae
25 pro psáltria períere: quae quantúm potest,
aliquo ábiicienda est, sí non pretio, grátiis.

MI. Neque ést, neque illam sáne studeo véndere.

DE. Quid ígitur facies? MI. Dómi erit. DE. Pro
divóm fidem,

meretríx et materfámiliás una ín domo?

- 30 MI. Cur nóñ? DE. Sanum te crédis esse? MI. Equi-
dem árbítror.

DE. Ita mé di ament, ut vídeo tuam ego inéptiam:
factúrum credo, ut hábeas quicum-cántites.

MI. Cur nóñ? DE. Et nova nupta éadem haec di-
scet. MI. Scílicet.

DE. Tu intéer eas restim dúctans saltabís. MI.
Probe:

- 35 et tú nobíscum úna, sí opus sit. DE. Heí mihi,
non te haéc pudent? MI. Iam véro omítte, o
Démea,

tuam ístanc íracúndíam, atque íta utí decet
hílarum ác lubentem fác te gnati ín núptiis.

Ego hós conveniam: póst huc redeo. DE O
Iúppiter,
hancne vitam? hoscine móres? hanc demén-
tiam?

40

Uxór sine dote véniet: intus psáltria est:
domus sumpuosa: aduléscens luxu pérditus:
senéx delirans. Ípsa si cupiát Salus,
serváre prorsus nón potest hanc fámiliam.

ACTUS V. SCENA I.

SYRUS. DEMA.

SY. Edepól, Syrisce, té curasti mólliter,
lautéque munus áministrastí tuum:

abi. Séd postquam intus sum ómnium rerúm
satur,

prodeámbulare huc líbitum est. DE. Iluc sí vide;

exémplum disciplínae. SY. Ecce autem híc adest 5

senex nóster. Quid fit? quíd tu es tristis? DE. Óh
scelus.

SY. Ohe, iám tu verba fúndis híc sapiéntia?

DE. Tu sí meus esses. SY. Dís quidem esses,
Démea;

ac tuám rem constabilísses. DE. Exemplo ómnibus
curárem ut esses. SY. Quámobrem? quid fecí?

DE. Rogas?

10

In ipsa turba, atque in peccato máximo,
quod víx sedatum sátis est, potastí, scelus,
quasi ré bene gesta. SY. Sáne, nollem huc éxitum.

ACTUS V. SCENA II.

DROMO. SYRUS. DEMA.

DR. Heus, Síre, rogat te Ctésipho ut redeás. SY.
Abi.

DE. Quid Ctésiphonem hic nárrat? SY. Nil. DE
Eho, cárnufex,
est Ctésipho intus? SY. Nón est. DE. Cur hic nó-
minat?

SY. Est álius quidam, párasitaster paúlulus:
5 nóstin? DE. Iam scibo. SY. Quid agis? quo abis?
DE. Mítte me.

SY. Noli ínquam. DE. Non manum ábstínes, ma-
stígia?

An tibi iam mavis cérebrum dispergam híc? SY.
Abi.

Edepól commissatórem haud sane cómmodum,
praesértim Ctesiphóni. Quid ego núnc agam?
10 nisi, dum haéc silesunt túrbæ, interea in án-
gulum
aliquo ábeam, atque edormíscam hoc villi. Síc
agam.

ACTUS V. SCENA III.

MICIO. DEMA.

MI. Paráta a nobis súnť, ita ut dixi, Sóstrata,
ubi vís. Quisnam a me pépulit tam gravitér
fores?

DE. Hei mihi: quid faciam? quid agam? quid clamen, aut querar?

O caelum, o terra, o mária Neptuni. MI. Hém tibi,

rescívít omnem rem: id nunc clamat scilicet. 5

Parátac lites: succurrendumst. DE. Éccum adest communis corruptéla nostrum líberum.

MI. Tandém reprime iracúndiam, atque ad té redi.

DE. Représsi, redii, mító maledicta ómnia: rem ipsám putemus. Díctum hoc inter nós fuit, 10
ex te ádeo est ortum, né tu curarés meum, neve égo tuum? Respónde. MI. Factumst, nón nego.

DE. Cur núnc apud te pótat? cur recipís meum? cur émis amicam, Mício? Num quí minus mihi idém ius aequumst ésse, quod mecúmst tibi? 15

Quando égo tuum non cúro, ne curá meum.

MI. Non aéquom dicis. DE. Nón? MI. Nam vetus verbum hóc quidemst,

commúnia ésse amícorum inter se ómnia.

DE. Facéte: nunc demum ístaec nata orátio.

MI. Auscúta paucis, nísi molestumst, Démea. 26

Príncipio, si id te mórdet, sumptum filii quem fáciunt, quae so hoc fácito tecum cógites: tu illós duo olim pró re tollebas tua, quod sátis putabas tua bona ambobús fore; et mé tum uxorem crédidisti scilicet 25
ductúrum: eandem illam rátionem antiquam óbtine:

consérva, quaere, párce; fac quamplúrimum illis relinquo; glóriam tu istam óbtine:

- mea, quæ præter spem evenere, utantur sine:
 30 de summa nil decedet: quod hinc accesserit,
 id de lucro putato esse omne. Haec si voles
 in animo vere cogitare, Demea,
 et mi et tibi et illis dempseris molestiam.
 DE. Mittó rem: consuetudinem ipsorum. MI. Mane:
 35 scio: istuc ibam. Multa in homine, Demea,
 signa insunt, ex quibus coniectura facile fit:
 duo quum idem faciunt, saepe ut possis dicere,
 hoc licet impune facere huic, illi non licet:
 non quod dissimilis res sit, sed quo is qui facit.
 40 Quae ego illis inesse video, ut confidam fore
 ita ut volumus. Video sapere, intellegere, in loco
 vereri, inter se amare: scire est liberum
 ingenium atque animum. Quod vis illos tu die
 reducas. At enim metuas, ne ab re sint tamen
 45 omissiores paulo. O noster Demea,
 ad omnia alia aetate sapimus rectius;
 solum unum hoc vitium adfert senectus homi-
 nibus,
 adtentiores sumus ad rem omnes, quam sat est:
 quod illis sat aetas acuet. DE. Ne nimium modo
 50 bonae tuae istae nos rationes, Micio,
 et tuus iste animus aequos subvertat. MI. Tace,
 non fiet. Mitte iam istaec: da te hodie mihi:
 exporge frontem. DE. Scilicet ita tempus fert,
 faciundumst: ceterum rus cras cum filio
 55 cum primo lucu ibo hinc. MI. De nocte censeo:
 hodie modo hilarum fac te. DE. Et istam psal-
 triam
 una illuc mecum hinc abstraham. MI. Pugna-
 veris.
 Eo pacto prorsum illi alligaris filium.

Modo fácito ut illam sérvés. DE. Ego istuc vídero :
 atque illi favillae pléna, fumi ac póllinis, 60
 coquén-do sit faxo ét molendo : praéter haec
 merídie ipso fáciam ut stipulam cólligat ;
 tam excóctam reddam atque átram, quam car-
 bóst. MI. Placet.

Nunc míhi vídere sápere. Atque equidem fílium,
 tum etiám si nolit, cógam ut cum illa uná cubet. 65

DE. Derídes? Fortunátus, qui isto animó sies :
 ego séntio. MI. Ah, pergisne? DE. Iamiam désino.
 MI. I ergo íntro ; et cui rei est, eí rei hunc suma-
 mús diem.

ACTUS V. SCENA IV.

D E M E A.

Númquam ita quisquam béne subducta rátione
 ad vitám fuat,
 quín res, aetas, úsus semper áliquíd apportét
 noví,
 áliquíd moncat ; út illa quae te scíre credas, né-
 scias ;
 ét quae tibi putáris prima, in éxperiundo ut répu-
 díes :
 quód nunc mi evenít : nam ego vitam dúram,
 quam vixi úsque adhuc, 5
 própe iam excurso spátio mitto. Id quámobrem?
 Re ipsa répperi,
 fácllitate níhil esse homini mélius neque clemén-
 tia.

Íd esse verum, ex me átque ex fratre cui
lest nóscere.

Ílle suam semper égit vítam in ótio, in co
10 clémens, placidus, núllo laedere ós, adri
nibus:

sibi vixit: sibi sump̃tum fecit: ómnes ben
amant.

Égo ille agrestis, saévos, tristis, párcus
lentús, tenax,

dúxi uxorem: quam sibi miseriam vídi! N
ália cura: heia autem, dum studeo illis v
plúrimum

15 fácerem, contrivi ín quaerundo vítam atq
tém meam.

Núnc exacta aetáte hoc fructi pró labo:
fero,

ódium: ille alter síne labore pátria poti
moda:

illum amant: me fúgitant: illi crédunt
ómnia:

illum diligúnt: apud illum sún̄t ambo, eg
tus sum:

20 illum ut vivat óptant, meam autem mór
spectant sc̄licet.

Íta eos meo labóre eductos máxumo, !
suos

paúlo sumptu: míseriam omnem ego cá
potitur gaúdia.

Áge age, iam experiámur porro cónt̄ra,
ego póssiem

blánde dicere aut̄ benígue fácere, quai
próvocat.

ACTUS V. SCENA V. VI. 241

Égo quoque a meis me amari et mágni pendi pó-
stulo. 25
Si id fit dando atque óbsequendo, nón posteriores
feram.
Déerit: id mea mínume refert, qui sum natu má-
xumus.

ACTUS V. SCENA V.

SYRUS. DEMEA.

SY. Heus, Démea, rogat fráter ne abeas lóngius.
DE. Quis homo? Ó Syre noster, sálve: quid fit?
quid agitur?
SY. Recte. DE. Óptumest. Iam nunc haec tria pri-
mum áddidi
praetér naturam: o nóster, quid fit? quid agitur?
Servum haúd inliberálem praebes te: ét tibi 5
lubéns bene faxim. SY. Grátiam habeo. DE.
Atquí, Syre,
hoc vérumst, et ipsa re éxperiere própeditem.

ACTUS V. SCENA VI.

GETA. DEMEA.

GE. Hera, ego húc ad hos províso, quam mox vír-
ginem
accérsant. Sed ectum Démeam. Salvós síes.
TERENTIUS. Q

- DE. O, quí vocare? GE. Géta. DE. Geta, homi-
nem máximi
pretí te esse hodie iúdicavi animó meo:
5 nam is mihi profecto est sérvos spectatús satis,
cui dóminus curaest, ita uti tibi sensí, Geta;
et tibi ob eam rem, síquid usus vénerit,
lubéns bene faxim. Méditor esse adfábilis:
et béne procedit. GE. Bónus es quum haec exístu-
mas.
- 10 DE. Paulátim plebem prímulum fació meam.
-

ACTUS V. SCENA VII.

AESCHINUS. DEMEA. SYRUS. GETA.

- AE. Occídunt me equidem, dúm nimis sanctas
núptias
student fácere; in apparando consumúnt diem.
- DE. Quid ágitur, Aeschine? AE. Éhem, pater mi,
tu híc eras?
- DE. Tuus hércle vero et ánimo et naturá pater;
5 qui té amat plus quam hosce óculos. Sed cur nón
domum
uxórem accersis? AE. Cúpio: verum hoc mihi
moraest:
tibícina, et hymenaéum qui cantént. DE. Eho,
vin tu huíc seni auscultáre? AE. Quid? DE. Missa
haéc face,
hymenaéum, turbas, lámpadas, tibícinas:
10 atque hánc in horto máceriam iube díruí
quantúm potest: hac transfér: ánap fác domum:

tradúce et matrem et fámiliam omnem ad nós.

Æ. Placet,

patér lepidissime. DE. Éúge, iam lepidús vocor.

Fratri aédes fient pérviae: turbám domum
addúcet, sumptum amíttet multum: quíd mea? 15

ego lépidus in eo grátiam. Iube núnc iam

dinúmeret illi Bábylo vigintí minas.

Syre, céssas ire ac fácere? SY. Quid ergo? DE.

Dírué.

Tu illás abi et tradúce. GE. Di tibi, Démea,
benefácient, quum te vídeo nostrae fámiliae 20

tam ex ánimo factum vélle. DE. Dignos árbitror.

Quid tú ais? Æ. Sic opínor. DE. Multo réctiust,

quam illám puerperám nunc duci huc pér viam

acgrótam. Æ. Nil enim vídi melius, mí pater.

DE. Sic sóleo. Sed eccum Mício egreditúr foras. 25

ACTUS V. SCENA VIII.

MICIO. DEMEA. AESCHINUS.

MI. Iubet fráter? ubi is est? Tún iubes hoc, Dé.
mea?

DE. Ego véro iubeo, et hác re et alijs ómnibus
quam máxume unam fácere nos hanc fámiliam,
colere, ádiuvare, adiúngere. Æ. Ita quaesó, pater.

MI. Haud áliter censeo. DE. Immo hercle ita no-
bís decet:

primum hufus uxori est máter. MI. Est. Quid
póstea?

DE. Proba ét modesta. MI. Ita áiunt. DE. Natu
grándior.

- MI. Scio. DE. Párere iam diu haec per annos
potest:
nec qui eam respiciat, quisquam est: sola est.
Quam hic rem agit?
- 10 DE. Hanc te aequum est ducere: et te operan
fiat dare.
- MI. Me ducere autem? DE. Té. MI. Me?
Te inquam. MI. Inéptis. DE. Si tu
homo,
hic faciat. AE. Mi pater. MI. Quid tu autem h
ásine, auscultas? DE. Nihil agis:
fieri áliter non potést. MI. Deliras. AE. Sín
exorem, mí pater.
- MI. Insánis? aufer. DE. Áge, da veniam filio.
Satin sánus es?
- 15 Ego nóvus maritus ánno demum quínto et se
gésimo
fiam, átque anum decrepítam ducam? Idne é
auctorés mihi?
- AE. Fac: prómisi ego illis. MI. Prómisti aute
de te largitór, puer.
- DE. Age, quíd si quid te máius oret? MI. Qu
non hoc sit máximum.
- DE. Da véniam. AE. Ne gravére. DE. Fac, p
mítte. MI. Non omíttitis?
- 20 AE. Non, nisi te exorem. MI. Vís est haec quid
DE. Áge prolixé, Micio.
- MI. Etsi hóc mihi pravum, inéptum, absurdi
atque állemum a vitá mea
vidétur: si vos tántopere istuc vóltis, fiat.
Béne facis.
- DE. Mérito te amo. Vérum... MI. Quid? DE. E
dícam, hoc quum sit quód volo.

MI. Quid nunc? quid restat? DE. Hégio his ést
cognatus próxumus,
adfinis nobis, paúper: bene nos áliquid facere illi
decet. 25

MI. Quid fácere? DE. Agelli ést híc sub urbe paú-
lum quod locitás foras:

huic démus qui fruátur. MI. Paulum id aútem?
DE. Si multúmst, tamen
faciúndum ést: pro patre huíc ést; bonus ést; nó-
ster ést; recté datur.

Postrémo nunc meum illud verbum fácio, quod
tu, Mício,

bene ést sapienter dixti dudum, Vítium commune
ómnium ést, 30

quod nímium ad rem in senécta attenti súmus.
Hanc maculam nós decet

effúgere: dictum ést vére, et re ipsa, Mício,
fieri oportet. MI. Quíd istic? dabitur quídem,
quando hic volt. AE. Mí pater.

DE. Nunc tu mi es germánus pariter córpore et
animo. MI. Gaúdeo.

DE. Suó sibi gladio hunc iúgulo. — 35

ACTUS V. SCENA IX.

SYRUS. DEMEA. MICIO. AESCHINUS.

SY. Factum ést quód iussisti, Démea.

DE. Frúgi homo es. Ego édepol hodie meá qui-
dem senténtia

iú dico Syrum fieri esse aequum liberum. MI.
Istunc líberum?

quódnam ob factum? DE. Múlta. SY. O noster
Démea, edepol vír bonu's:

- 5 égo istos vobis úsque a pueris cúravi ambos sé-
dulo;
dócui, monui, béne praecepi sémper, quae potui,
ómnia.

DE. Rés apparet. Ét quidem porro haec: óbsco-
nare cúm fide,
scórtum adducere, ápparare dé die convívium:
nón mediocris hóminis haec sunt ófficia. SY. O
lepidúm caput.

- 10 DE. Póstrems, hodie in psáltria hac emúnda hic
adiutór fuit,
híc curavit: pródesse aequumst: álíi meliores
erunt

dénique híc vult fieri. ML. Vin tu hoc fieri? AE.
Cupio. ML. Sí quidem
tú vis, Syre, eho accéde huc ad me: líber esto.
SY. Béne facis:

óm nibus gratiam hábeo: et seorsum tíbi praete-
rea, Démea.

- 15 DE. Gaúdeo. AE. Et ego. SY. Crédo: utinam hoc
perpétuum fiat gáúdium,
Phrýgiam ut uxorém meam una mécum videam
líberam.

DE. Óptumam quidem múlíerem. SY. Et quidem
tuó nepoti huius filio
hódie prima mámmam dedit haec. DE. Hércle
vero sério,
síquidem prima dédit, haud dubíumst quín emitti
aequúm siet.

- 20 ML. Ób eam rem? DE. Ob eam: póstrems a me ar-
géntum, quantí est, súmíto.

H E C Y R A.

haéc reprehendere ét corrigere et óbsecundare ín
loco:

écce me, qui id fáciám vobis. AE. Tíbi, pater,
permíttimus:

plús scis quíd factó ópus est. Sed de frátre quíd
fiét? DE. Sino.

40 Hábeat: ín istac finem faciat. ML. Ístuc recte.
Plaúдите.

H E C Y R A.

FABULAE INTERLOCUTORES.

PHILOTIS, meretrix.

SYRA, anus.

PARMENO, servus.

LACHES, senex.

SOSTRATA, matrona.

PHIDIPPUS, senex.

PAMPHILUS, adulescens.

MYRRHINA, matrona.

SOSIA, servus.

BACCHIS, meretrix.

Acta ludis Megalensib. Sex. Iul. Caesare Cn. Cornelio Dolabella Aedil. Curulib. Non est peracta. Modos fecit Flaccus Claudii Tibiis parib. Tota graeca Menandri facta est. Acta primo sine Prologo. Data secundo Cn. Octavio T. Manlio Coss. Relata est L. Aemilii Pauli ludis funeralib. Non est placita. Tertio relata est Q. Fulvio L. Marcio Aedilib. Curulib. Egit L. Ambivius Turpio. Placuit.

P R O L O G U S.

Hecyra est huic nomen fabulae. Haec cum data
nova est, novum intervénit vitium et calamitas,
ut néque spectari néque cognosci pótuerit:
ita pópulus studio stúpidus in funámbulo
animum óccuparat. Nunc haec plane est pró
nova ;

5

et is qui scripsit hanc, ob eam rem nóluit
iterum referre, ut iterum posset véndere.
Aliás cognostis eius: quaeso hanc nóscite.

A L T E R P R O L O G U S.

Orátor ad vos vénio ornatu prólogi:
sinite éxorator sim: eódem ut iure uti senem
liceát, quo iure sum úsus adulescéntior;
novás qui exactas féci ut inveteráscerent;
ne cum poeta scriptura evanéscheret.

5

In his, quas primum Caécili didici novás,
partim sum earum exáctus: partim víx steti.
Quia scíbam dubiam fórtunam esse scénicam,
spe incérta certum míhi laborem sústuli.
Eandem ágere coepi, ut ab eodem alias discerem

10

- novás, studiose: ne illum ab studio abdúcerem.
Perféci ut spectaréntur. Ubi sunt cógnitae,
placitae sunt. Ita poétam restitui in locum,
prope iam remotum iniúria adversárium
15 ab stúdio atque ab labóre atque arte ab música.
Quodsi scripturam sprévissem in praeséntia,
et in déterrendo vóluissem operam súmer,
ut in ótio esset, pótius quam in negótio;
detérnuissem fácite, ne alias scríberet.
20 Nunc quíd petam, mea cáusa aequo animo at-
téndite.

Hecyram ad vos refero, quam mihi per siléntium
numquam ágere licitum est: ita eam oppressit cá-
lamitas.

- Eam calamitatem véstra intellegéntia
sedábit, si erit adiútrix nostrae indústriae.
25 Quum primum eam agere coépi, pugilum glória,
funámbuli eodem accessit exspectátio;
comitum conventus, strépitus, clamor mulierum
fecére, ut ante témpus exirém foras.
Vetere in nova coepi úti consuetúdine,
30 in éxperiundo ut éssem: refero dénuo.
Primo áctu placeo, quum intérea rumor venit
datum íri gladiatóres: populus cónvolat:
tumúltuantur, clámant, pugnant de loco:
ego intérea meum non pótui tutari locum.
35 Nunc túrba non est: ótium et siléntium est:
agéndi témpus mihi datum est: vobis datur
potéstas condecorándi ludos scénicos.
Nolíte sinere pér vos artem músicam
recidere ad paucos: fácite, ut vestra auctóritas
40 meae auctóritati faútrix adiútrixque sit.
Si núnquam avare prétium statui arti meae;

t eum esse quaestum in ánimum induxi máximum,
 quam máxime servíre vóstris cómmodis;
 ínite ímpetrare mé, qui in tutelám meam
 tudiúm suum, et se in vóstram commísit fidem, 4
 e eum circumventum iníque iniqui inrídeant.
 Ica caúsa causam accípíte, et date siléntium,
 t líbeat scribere álias, mihique ut díscere
 ovás expediat, pósthac pretio emptás meo.

ACTUS I. SCENA I.

PHILOTIS. SYRA.

4. Per pól quam paucos réperias meretrícibus
 lélis eveníre amatorés, Syra.
 El hic Pámphilus iurábat quotiens Bácschidí,
 am sáncte, ut quívis fácite posset crédere,
 nquam illa viva dúcturum uxorém domum. 5
 n dúxit. s y. Ergo própterea te sédulo
 róneo et hortor, né cuiusquam mísereas,
 i spólies, mutiles, láceres, quemque nácta sis.
 Utín exímium néminem habeam? s y. Né-
 minem,
 némo illorum quísqum scito ad té venit, 10
 ita paret se, abs té ut blanditiís suis
 mínimo pretio suám voluptatem éxpleat.
 ie tu amabo nón contra insidiábere?
 amen pól eandem iniúriumst esse ómni-
 bus.
 úrium autem est, úlcisci adversários? 15

aut quâ via te cāptent, eadem ipsós capi?
 Ehen me miseram, cūr non aut istaéc mihi
 aetās et forma est, aút tibi haec senténtia!

ACTUS I. SCENA II.

PARMENO. PHILOTIS. SYRA.

- PA. Senéx si quaeret mé, modo isse dícito
 ad pórtum, percontátum adventum Pámphili.
 Audín quid dicam, Scírte? si quaerét me, uti
 tum dícas: si non quaéret, nullus díxeris:
- 5 aliás ut uti póssim causa hac íntegra.
 Sed vídeon ego Philótium? unde haec ádvenit?
 Philótis, salve múltum. PH. O salve, Pármeno.
 s Y. Salvé mecastor, Pármeno. PA. Et tu edepól,
 Syra.
 Philótis, dic mi ubi te óblectasti támdiu?
- 10 PH. Minime équidem me oblectávi, quae cum
 mílite
 Corínthum hinc sum profécta inhumaníssumo:
 biénnum ibi perpétuum misera illúm tuli.
 PA. Edepól te desidérium Athenarum árbitror,
 Philótium, cepísse saepe, et té tuum
- 15 consílium contemsísse. PH. Non dicí potest,
 quam cúpida eram huc redeúndi, abeúndi a
 mílite,
 vosque híc videndi, antíqua ut consuetúdine
 agitárem inter vos líbere convívium:
 nam illi haúd licebat nlsi praefinitó loquí,
- 20 quae illí placerent. PA. Haúd opinor cómmode
 fínem statuísse orátioni mílitem.

PH. Sed quid hoc negoti est? modo quae narra-
vít mihi

hic íntus Bacchis? quód ego numquam crédidi
fore, ut ille hac viva pósset animum indúcere
uxórem habere. PA. Habére autem? PH. Eho tu,
an nón habet?

25

PA. Habét: sed firmæ haecvéreor ut sint núptiae.

PH. Ita dí deaeque fáxint, si in rem est Báčchidis.
Sed quí istuc credam ita ésse, dic mihi, Pármeno.

PA. Non ést opus proláto: hoc percontárier
desísté. PH. Nempe ea cáusa, ut ne id fiát palam.

30

Ita mé dí amabunt, haúd propterea té rogo,
ut hoc próferam, sed ut tácita mecum gaúdeam.

PA. Numquám tam dices cómmode, ut tergúm
meum

tuam ín fidem commíttam. PH. Ah noli, Pármeno:

quasi tú non multo mális narrare hóc mihi,
quam ego quae percontor, scíre. PA. Vera haec
praédicat:

35

et illúd mihi vitiumst máximum. Si míhi fidem
das, té tacituran, dícam. PH. Ad ingeniúm redís.

Fidém do: loquere. PA. Auscúlta. PH. Istic sum.

PA. Hanc Báčchidem

amábat, ut quum máxume, tum Pámphilus,

40

quum páter, uxorem ut dúcat, orare óccipit:

et haec communia ómnium quae súnt patrum,

sesé senem esse dícere, illum autem únicum:

praesídium velle sé senectutí suae.

Ille sé primo negáre. Sed postquam ácrius

45

pater instat, fecit ánimi ut incertús foret,

pudórín' anne amóri obsequeretúr magis.

Tundéndo atque odio dénique effecit senex:

despóndit ei gnatam huius viciní próxumí.

- 50 Usque illud visum est Pámphilo neutiquám grave;
donéc iam in ipsis núptiis, postquám videt
parátas, nec moram úllam, quin ducát, darí:
ibi démum ita aegre tulit, ut ipsam Bácschidem,
si adésset, credo ibi éius commiserésceret.
- 55 Ubicúmque datum erat spátium solitúdinis,
ut cónloqui mecum úna posset: Pármeno,
perís: quid ego egi? in quód me coniecí malum?
Non pótero hoc ferre, Pármeno: perís miser.
- PH. At té di deaque pérđant cum isto odió, La-
ches.
- 60 PA. Ut ad paúca redeam, uxórem deducít domum.
Nocte illa prima vírginem non áttigit:
quae cónsecutast nóx eam, nihiló magis.
- PH. Quid ais? cum virgine úna adulescens cúbu-
erit
plus pótus, sese illa ábstinere ut pótuerit?
- 65 Non vérissimile dícis, neque verum árbitror.
- PA. Credo ita videri tibi: nam nemo ad té venit
nisi cúpiens tui: ille invítus illam dúxerat.
- PH. Quid deínde fit? PA. Díebus sanc paúculis
post Pámphilus me sólum seducít foras,
- 70 narrátque, ut virgo ab se íntegra etíam túm siet:
seque ánte, quam eam uxórem duxissét domum,
sperásse, eas toleráre posse núptias.
Sed quám decrerim mé non posse díntius
habére, eam ludíbrio haberi, Pármeno,
- 75 quin íntegram itidem réddam, ut accepi ab suis,
neque honéstum mihi, neque útile ipsi vírgini est.
- PH. Pium ac pudicúm ingénium narras Pámphilí.
- PA. Hoc égo proferre, incómmodum mi esse ár-
bitror:
- reddí patri autem, cui tu nihil dícas viti,

supérbum est: sed illam spéro, ubi hoc cognó-
verit

80

non pösse se mecum ésse, abituram dénique.

PH. Quid intérea? ibatne ad BÁCchidem? PA.
Cotídie.

Sed út fit, postquam hunc álienum ab sesé videt,
máligna multo et mágis procax facta sílico est.

PH. Non édepol mirum. PA. Atque éa res multo
máxime

85

disiúnxit illum ab sílla; postquam et ípse se,
et íllam, et hanc quae dómi erat, cognovít satis,
ad exéplum ambarum móres earum exístumans.

Haec, íta uti liberáli esse ingenió decet,
pudéns, modesta; incómmoda atque iniúrias

90

viri ómnis ferre, et tégere contumélias.

Hic ánimus partim uxóris misericórdia
devíctus, partim víctus huius iniúriis,
paulátim elapsust BÁCchidi, atque huc tránstulit
amórem, postquam pár ingenium náctus est.

95

Intérea in Imbro móritur cognatús senex
horúnce. Ea ad hos redíbat lege heréditas.

Eo amántem invitum Pámphilum extrudít pater.

Relínquit hic cum mátre uxorem: nám senex
rus ábdidit se: huc ráro in urbem cómmeat.

100

PH. Quid adhuc habent infirmitatis nuptiae?

PA. Nunc audies. Primó dies complúsculos
ene cónveniebat sáne inter eas. Ínterim
írís modis odísse coepit Sóstratam:

etque lítes ullae intér eas, postulátio

105

umquám. PH. Quid igitur? PA. Sí quando ad
eam accésserat

nfábulatum, fúgere e conspectu síllico,
ére nolle: dénique ubi non quít pati,

PRENTIUS.

R

simulát se ad matrem accérsi ad rem divínam,
abit.

- 110 Ubi illíc dies est complúris, accersí iubet:
dixére causam túm nescio quam. Iterúm iubet;
nemó remisit. Póstquam accersit saépius,
aegram ésse simulant múlierem. Nostra illico
it vísero ad eam: admísit nemo. Hoc úbi senex
115 rescívít, heri ea caúsa rure huc ádvenit,
patrém continuo cónvenit Philúmenae.
Quid égerint intér se, nondum etiám scio:
nisi sáne curae est, quórsum eventurum hóc siet.
Habés omnem rem: pérgam quo coepi hóc iter.
120 PH. Et quídem ego: nam constitúi cum quodam
hóspite
me esse íllum conventúram. PA. Di vortánt bene
quod agás. PH. Vale. PA. Et tu béne vale, Phi-
lótium.

ACTUS II. SCENA I.

LACHES. SOSTRATA.

- LA. Pro Deum átque homínium fidém, quod hoc
genus est, quae haéc est coniurátio?
Utin' ómnes mulierés eadem aequé stúdeant no-
lintque ómnia?
neque déclinatam quícquam ab aliarum íngenio
ullam réperias?
itaque ádeo uno animo omnés socrus oderúnt
nurus.
5 Viris ésse advorsas aequé studíum est, símilis per-
tináciast:

In eódemque omnes mihi videntur lúdo doctae ad
málitiam.

Ei lúdo, si ullus ést, magistram hanc ésse satis
certó scio.

s O. Me míseram, quae nunc, quámobrem accuser,
néscio. LA. Hem,

tu néscis? s O. Non: ita mé di bene ament, mí La-
ches,

itaque úna inter nos ágere aetatem líceat. LA. Di
mala próhibeant.

10

s O. Meque ábs te immerito esse áccusatam, póst-
modo resciscés. LA. Scio!

„te inmérito?“ an quicquam pro ístis factis dí-
gnum te díci potest?

quae me ét te et familiám dedecoras; filio luctúm
paras:

tum autem, éx amicis ínimici ut sint nóbis adfi-
nés, facis:

qui illúm decrerunt dígnum, suos cui líberos com-
mítterent.

15

Tu sóla exorere, quae perturbes haéc tua inpu-
déntia.

s O. Egon? LA. Tu, ínquam, mulier, quae me om-
nino lápidem, non hominém putas.

An, quía ruri crebro ésse soleo, néscire arbitrá-
mini,

quo quisque pacto híc vítam vestrarum éxigat?

Múlto melius híc quae fiunt, quam illi ubi sum
adsidue, scio;

20

ídeo quia, ut vos mihi domi eritis, profunde ego
ero famá foris.

Iámpridem equidem audívi cepisse
Philúmenam:

mínimeque adeo mírum; et, ni id fecísset, magis
mirúm foret.

Séd non credidi ádeo, ut etiam tótam hanc odis-
sét domum:

- 25 quód si scissem, illa híc maneret pótius, tu hinc
issés foras.

Át vide, quam inmerito aégritudo haec óritur mi
abs te, Sóstrata:

rús habitatum abí, concedens vóbis et rei sér-
viens,

súmpsus vestros ótiumque ut nóstra res possét
pati,

méo labori haud párcens, praeter aéquom atque
aetatém meam.

- 30 Nón te pro his curásse rebus, né quid aegre essét
mihi?

s o. Nón mea opera néque pol culpa evénit. L.A.
Immo máxume:

sóla híc fuisti: in te ómnis haeret cúlpa sola, Só-
strata.

Quae híc erant curáres, quum ego vos sólvi curis
céteris.

- † Cúm puella anúm suscepisse ínimicitias nón
pudet?

- 35 Íllius dices cúlpa factum? s o. Haud équidem dico,
mí Laches.

L.A. Gaúdeo, ita me dí ament, gnati caúsa: nam
de té quidem,

sátis scio, peccádo detriménti nil fierí potest.

s o. Quí scis, an ea caúsa, mi vir, me ódisse adsi-
muláverit,

út cum matre plús una esset? L.A. Quíd ais? Non
signi hóc sat est,

quód heri nemo vóluit visentem ád eam te intro
admittere?

40

S.O. Énim lassam oppidó tum esse aibant: eo ád
eam non admíssa sum.

L.A. Tuós esse ego illi móres morbum mágis quam
ullam aliam rem árbitror;

ét merito adeo: nám vostrarum núlla est, quin
gnatúm velit

dúcere uxorem: ét quae vobis plácita est, conditió
datur:

úbi duxere inpúlsu vestro, véstro impulsu easdem
éxigunt.

45

ACTUS II. SCENA II.

PHIDIPPUS. LACHES. SOSTRATA.

PH. Etsí scio ego, Philúmena, meum iús esse, ut
te cógam

quae ego ímperem facere: égo tamen patrio áni-
mo victus fáciam,

ut tibi concedam; néque tuae libídini adversábor.

L.A. Atque éccum Phidíppum óptume video: hinc
iam scibo quíd sit.

Phidíppe, etsi ego meis me ómnibus scio esse ád-
prime obsequéntem;

sed nón adeo ut mea fácilitas corrúmpat illorum
ánimos:

quod tú si idem facerés, magis in rem et nóstram
et vostram id ésset.

Nunc vídeo in illarúm potestate ésse te. PH. Mala
véro.

- LA. Adif te heri de filia: ut veni, itidem incertum amisti.
- 10 Haud ita decet, si perpetuam vis esse adfinitatem hanc,
celare te iras. Si quid est peccatum a nobis, profer:
aut ea refellendo aut purgando vobis corrigemus, te iudice ipso. Sin east causâ retinendi apud vos, quia aegra est: te mi iniuriam facere arbitror, Phidippe,
- 15 si metuis satis ut meae domi curetur diligenter. At ita me di ament, haud tibi hoc concedo, etsi illi pater es,
ut tu illam salvam magis velis, quam ego: id adeo gnati causa:
quem ego intellexi illam haud minus quam se ipsum magnificare.
Neque adeo clam me est, quam esse eum graviter laturum credam,
- 20 hoc si rescierit: eo domum studeo haec, prius quam ille, ut redeat.
- PH. Lachés, et diligentiam vestram et benignitatem novi: et quae dicis, omnia esse, ut dicis, animum induco:
et te hoc mi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
si facere possim ullô modo. LA. Quae res te facere id prohibet?
- 25 Eho, numquidnam accusât virum? PH. Minumé: nam postquam attendi
magis, et vi coepi cogere ut rediret, sancto adiurat,

ACTUS II. SCENA III. 263

non pösse apud vos Pámphilo se absente per-
durare:

aliúd fortasse aliis viti est: ego sum ánimo leni
nátus:

non pössum advorsari meis. LA. Hem, Sóstrata.
SO. Heu me míseram!

LA. Certúmne est istuc? PH. Núnc quidem ut vi-
détur: sed numquíd vis? 30

Nam est quód me transire ad forum iam opórtet.
LA. Eo tecum úna.

ACTUS II. SCENA III.

S O S T R A T A.

Édepol nae nos súmus inique aequé ómnes invi-
saé viris,

própter paucas, quae ómnes faciunt dígnae ut vi-
deamur malo.

Nam íta me dí ament, quód me accusat núnc vir,
sum extra nóxiam.

Séd non facile est éxpurgatu: ita ánimum induxe-
rúnt, socrus

ómnis esse iníquas: haud pol mé quidem: nam
numquám secus

hábui illam, ac si ex me ésset nata: néc, qui hoc
mi eveniát, scio:

nísi pol filiúm multimodis iam éxpeto, ut rede-
domum.

ACTUS III. SCENA I.

PAMPHILUS. PARMENO. MYRRHINA.

PAM. Némini ego plura acérba credo esse éx
 amore homini úmquam oblata,
 quám mi. Heu me infelícem, hancíne ego vítam
 paráí pérdere?

Hácine causa ego erám tantopere cúpidus rede-
 undí domum?

Cuí quánto fuerat praéstabilius, úbivís gentium
 ágere aetatem,

5 quam húc redíre? Atque haéc ita esse míserum
 me rescíscere?

Nám nos omnes, quíbus est alicunde áliquis oble-
 ctús labos,

ómne quod est intérea tempus priúsqvam id re-
 scitúmst, lucrost.

PAR. Át sic citius quí te expédias hís aerumnis,
 réperias.

Sí non rediássés, hae irae fáctae essent multo ám-
 pliores:

10 séd nunc adventúm tuum ambas, Pámphile, scio
 réverituras.

Rém cognosces: íram expédies: rúrsum in gra-
 tiám restitues.

Lévia sunt, quae tú pergravia esse ín animum ín-
 duxtí tuum.

PAM. Quid cónsolare me? án quisquam usquam
 géntiumst aequé miser?

Prius quam hanc uxorem dúxi, habebam alibi
 ánimum amorí deditum.

am in hác re, ut taceam, cúvis facile scítu est,
quam fuerím miser: 15

amén numquam ausus súm recusare éam, quam
mi obtrudít pater.

ix me illi abstraxi, atque ínpeditum in ea éxpe-
divi animúm meum,

ixque húc contuleram: hem nóva res ortast, pór-
ro ab hac quae me ábstrahat.

um mátrém ex ea re me aut uxorem in cúlpa in-
venturum árbitror:

uod quum íta esse inveneró, quid restat, nlsi
porro ut fiám miser? 20

iam mátris ferre iniúrias me, Párménó, pietás
iubet:

im uxóri obnoxíus sum; íta olim suó me inge-
nio pértulit:

ut méas iniuriás quae numquam in úllo patefe-
cít loco.

d mágnum nescio quíd necesse est évenisse,
Párménó,

le íra inter eas íntercessit, quae tam perman-
sít diu. 25

At quidem hércle parvom, sí vis vero vé-
ram rationem éxsequi.

máxumae, quae máxumae sunt ínterdu-
irae, iniúriae

ut: nam saepe est, quíbus in rebus álius ne
íratús quidem est,

le cádem causa est íracundus fáctus inimi-
císsimus.

ter sese quas pro levibus nóxiis írás ge-
runt!

Quaprópter? quia enim qui eos gubernat ánimus,
infirmúm gerunt.

Itidem illae mulierés sunt, ferme ut púeri, levi
senténtia:

fortásse unum aliquod vérbum inter eas íram
hauc concíverit.

PAM. Abi, Pármeno, intro, ac mé venisse núntia.

PAR. Hem quid hoc ést? PAM. Tace.

35 Trepidári sentio, ét cursari rúrsum prorsum.

PAR. Agedum, ad fores

accéde propius. Hém, sensitín? PAM. Nóli fa-
bulárier.

Pro Iúppiter, clamórem audivi. PAR. Túte loque-
ris, mé vetas.

MY. Tace óbsecro, mea gnáta. PAM. Matris vóx
visast Philúmenae.

Nullús sum. PAR. Quidum? PAM. Périi. PAR.

Quamobrem? PAR. Nésco quod ma-
gnúm malum

40 profécto, Parmenó, me celas. PAR. Úxorem Phi-
lúmenam

pavitáre nescio quíd dixerunt: íd si forte est, né-
scio.

PAM. Intérii: cur mihi íd non dixti? PAR. Quá
non poteram una ómnia.

PAM. Quid mórbi ést? PAR. Nesció. PAM. Quid? ne-
mon médicum adduxit? PAR. Nésco.

PAM. Cesso hinc ire intro, ut hóc quamprimum,
quícquid ést, certó sciam?

45 Quonám modo, Philúmena mea, núnc te offendam
adféctam?

Nam sí periculum ullum ín te ínest, perísse me una
haud dúbium ést.

PAR. Non úsus facto est mñhi nunc hunc intró se-
qui:

nam invísos omnis nós esse illis séntio.

Heri némo voluit Sóstratam intro admíttre.

Si fórte morbus ámplior factús siet, 50

quod sáne nolim, máxume heri causá mei;

servom illico introíísse dicent Sóstratae,

aliquíd tulisse cómmiscentúr mali

capiti átque aetati illórum, morbus qui auctus sit.

Hera in crímen veniet, égo vero in magnúm ma-
lum. 55

ACTUS III. SCENA II.

SOSTRATA. PARMENO. PAMPHILUS.

so. Nesció quíd iamdudum áudio hic tumultuari
mísera:

male métuo, ne Philúmenae magis mórbus adgra-
véscat:

quod te Aésculapi, etté Salus, ne quíd sit huius, óro.

Nunc ád eam vísam. PAR. Heus, Sóstrata. so.

Hem. PAR. Iterum ístinc excludére?

so. Ehem Pármeno, tun híc eras? Perí, quíd fa-
ciam mísera? 5

Non vísam uxorem Pámphili, quum in próxumo
híc sit aégra?

PAR. Non vísas, nec mittás quidem viséndi causa
quemquam.

Nam quí amat cui odio ípsus est, bis fácere stulte
dúco.

Labórem inanem ipsús capit, et illi molestiam ad-
fert.

- 10 Tum fílius tuus întroiit vidére, ut venit, quíd agat.
SO. Quid áis? an venit Pámphilus? PAR. Venit.
SO. Dis gratiam hábeo.
Hem, istóc verbo animus míhi rediit, et cúra ex
corde excéssit.
PAR. Iam eá te causa máxume nunc húc introire
nólo:
nam sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres,
15 omném rem narrabit, scio, contínuo sola sóli,
quae intérvos intervenerint, unde órtum est ini-
tium frae.
Atque éccum video ipsum égredi. Quam trístist.
SO. O mi gnáte.
PAM. Mea máter, salve. SO. Gaúdeo venísse sal-
vom. Sálvan
Philúmena est? PAM. Meliúscula est. SO. Utinam
ístuc ita di fáxint.
20 Quid tu ígitur lacrimas? aút quid es tam trístis!
PAM. Recte, máter.
SO. Quid fúit tumulti? díe míhi: an dolór repente
invásit?
PAM. Ita fáctumst. SO. Quid morbi ést? PAM. Fe-
bris. SO. Cotídiana? PAM. Ita áiunt.
I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. SO.
Fíat.
PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obviam, átque
eis onera adiúta.
25 PAR. Quid? nóñ sciunt ipsí viam, domúm qua re-
deant? PAM. Céssas?
-

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

Nequeó mearum rerum initium ullum invenire
idóneum,

únde exordiár narrare, quae nec opinanti áccidunt;

pártim quae perspéxi his oculis, pártim quae accepi aúribus:

quá me propter éxanimatum cítiús eduxí foras.

Nám modo me intro út corripui tímíduş, alio súspicans

mórbo me visúrú adfectam ac sénsi uxorem esse; heí mihi,

póstquam me aspexére ancillae advénisse, illico omnes simul

laétae exclamant, Vénit, id quod mé repente aspéxerant.

Séd continuo vóltum earum sénsi inmutari ómnium,

quía tam incommode illis fors obtúlerat adventúm meum.

Úna illarum intérea propere praécucurrit, nuntiáns

mé venisse: ego eíus videndi cúpidus, recta cónsequor.

Póstquam intro adveni, éxteniplo eius mórbum cognoví miser:

nám neque, ut celári posset, témpus spatium ullúm dabat:

néque voce alia, ac rés monebat ipsa, poterat cónqueri.

5

10

15

- 10 Tum fílius tuus întroiit vidére, ut venit, quíd agat.
so. Quid áis? an venit Pámphilus? PAR. Venit.
so. Dis gratiam hábeo.
Hem, istóc verbo animus míhi rediit, et cúra ex
corde excéssit.
PAR. Iam eá te causa máxime nunc húc introire
nólo:
nam sí remittent quíppiam Philúmenam dolóres,
15 omném rem narrabít, scio, contínuo sola sóli,
quae intérvos intervénierint, unde órtum est ini-
tium frae.
Atque éccum video ipsum égredi. Quam tristist.
so. O mi gnáte.
PAM. Mea máter, salve. so. Gaúdeo venísse sal-
vom. Sálvam
Philúmena est? PAM. Meliúscula est. so. Utinam
ístuc ita di fáxint.
20 Quid tu ígitur lacrimas? aút quid es tam tristis!
PAM. Recte, máter.
so. Quid fúit tumulti? díe míhi: an dolór repente
invásit?
PAM. Ita fáctumst. so. Quid morbi ést? PAM. Fe-
bris. so. Cotídiana? PAM. Ita áiunt.
I sódes intro, cónsequar iam té, mea mater. so.
Fíat.
PAM. Tu púeris curre, Pármeno, obviam, átque
eis onera adiúta.
25 PAR. Quid? nó n sciunt ipsí viam, domúm qua re-
deant? PAM. Céssas?
-

ACTUS III. SCENA III.

PAMPHILUS.

Nequeó mearum rerum initium ullum invenire
idóneum,
únde exordiár narrare, quae nec opinanti acci-
dunt;

pártim quae perspéxi his oculis, pártim quae ac-
cepi aúribus:

quá me propter éxanimatum cítius eduxí foras.
Nám modo me intro út corripui tímíduS, alio sú-
spicans

mórbo me visúrúS adfectam ac sénsi uxorem
esse; heí mihi,

póstquam me aspexére ancillae advénisse, illico
omnés simul

laétae exclamant, Vénit, id quod mé repente aspé-
xerant.

Séd continuo vóltum earum sénsi inmutari óm-
nium,

quía tam incommode filis fors obtúlerat adven-
túm meum.

Úna illarum intérea propere praécucurrit, nún-
tians

me venisse: ego eius videndi cúpidus, recta cón-
sequor.

Póstquam intro adveni, éxtemplo eius mórbum
cognoví miser:

nám neque, ut celári posset, témpus spatium ul-
lúm dabat:

néque voce alia, ac rés monebat ípsa, poterat cón-
queri.

Póstquam aspexi, o fácinus indignum, ínquam: et
corripui íllico
me índé lacrumans, íncredibili re átque atroci
pércitus:
máter consequitúr: iam ut limen éxirem, ad ge-
nua áccidit,
lácrumans misera: míseritum est. Profecto hoc
sic est, út puto.

- 20 Ómnibus nobis út res dant sese, íta magni atque
humilés sumus.

Hánc habere orátionem mécum principio ínstitit:
ó mi Pamphile, ábs te quamobrem haec ábierit,
causám vides:

nám vitium est oblátum virgini ólim ab nescio
quo ínprobo.

Núnc huc confugít, te atque alios pártum ut cela-
rét suum.

- 25 Séd quum orata eiús reminiscor, néqueo quin la-
crumém miser.

Quaéque fors fortuna est, inquit, nóbis quae
hodie óbtulit,

pér eam te obsecrámus ambae, sí ius, si fas
ést, uti

ádvorsa eius pér te tecta tácitaque apud omnis
sient.

Sí úmquam erga te animo ésse amico sénsti eam,
mi Pámphile;

- 30 síne labore hanc grátiam te ut síbi des pro illa,
núnc rogat.

Céterum de rédducenda id fácias, quod in rem sí
tuam.

Párturire eám, neque gravidam esse éx te, solus
cónscius.

fiunt tecum póst duobus cóncubuisse mén-
sibus.

postquam ad te vénit, mensis ágitur hic iam
séptimus:

ne scire, ipsa índicat res. Núnc si potis est,
Pámphile,

35

ne voló doque operam, ut clam éveniat par-
tús patrem,

adeo omnis. Séd si fieri id nóñ potest quin
séntiant,

abortum ésse: scio nemini áliter suspe-
ctúm fore,

quod verisímile est, ex te récte eum natúm
putent.

quo exponétur: hic tibi nřhil est quicquam
incómmodi:

40

miseræ indígne factam iniúriam contéxe-
ris.

litus sum; et sérvare in eo cértumst, quod
dixí, fidem.

le redducénda, id vero neútiquam honestum
esse árbitor:

ciam; etsi amór me graviter cónsuetudoque
eius tenet.

mo, quae posthác futurast víta quum in
mentém venit

45

loque. Ó fortuna, ut númquam perpetuo
és bona.

m prior amór me ad hanc rem exércitatum
réddidit.

égo tum quo consílio missum féci, item
huic operám dabo.

Pármeno cum púeris: hunc minimést opus

- 50 in hác re adesse: nam ólim soli crédidi,
 eá me abstinuísse in principio, quúm data est:
 vereór, si clamorem éius hic crebro áudiat,
 ne párturire intéllegat. Aliquó mihi est
 hinc áblegandus, dúm parit Philúmena.
-

ACTUS III. SCENA IV.

PARMENO. SOSIA. PAMPHILUS.

- PAR. Ain tú tibi hoc incómodum evenísse iter!
 SO. Non hércle verbis, Pármeno, dicí potest
 tantúm, quam re ipsa návigare incómodumst.
 PAR. Itane ést? SO. O fortunáte, nescis quíd mali
 5 praetérieris, qui núnquam es ingressús mare.
 Nam aliás ut mittam míserias, unam hanc vide:
 diés triginta aut plús eo in naví fui,
 quum intérea semper mórtem expectabám mi-
 ser:
 ita úsque advorsa tēpestata usí sumus.
 10 PAR. Odiósum. SO. Haud clam me est: dénique
 hércle aufúgerim
 potiús, quam redeam, si éo mi redepndúm sciam.
 PAR. Olím quidem te causae inellebánt leves,
 quod núnc minitare fácere, ut faceres, Sósia.
 Sed Pámphilum ipsum vídeo stare ante óstium.
 15 Ite întro: ego hunc adsbo, si quid mé velit.
 Here, étiam tu hic stas? PAM. Ét quidem te
 expectó. PAR. Quid ést?
 PAM. In árcem transcurso ópus est. PAR. Cui
 hominí? PAM. Tibi.

PAR. In arcem? quid eo? PAM. Cállidemidem
hóspitem

Mycónium, qui mecum úna vectust, cónveni.

PAR. Peris. Vovisse hunc dícam, si salvós do-
mum

20

redísset umquam, ut me ámbulando rúmperet.

PAM. Quid céssas? PAR. Quid vis dícam? An con-
veniám modo?

PAR. Immo, quód constitui me hódie conventú-
rum eum,

non pósse, ne me frústra illic exspectét. Vola.

PAR. At nón novi hominis fáciem. PAM. At fa-
ciam ut nóveris:

25

magnús, rubicundus, críspus, crassus, caésius,

cadáverosa fácie. PAR. Dì illum pérduint.

Quid, sí non veniet? máneamne usque ad véspe-
rum?

PAM. Manéto: curre. PAR. Nón queo: ita defés-
sus sum.

PAM. Ille ábiit. Quid agam infélux? Prorsus né-
scio

30

quo pácto hoc celem, quód me oravit Myýrrhina,
suae gnátae partum: nám me miseret múlteris.

Quod pótero faciam, támen ut pietatém colam:

nam mé parenti pótius quam amori óbsequi

opórtet. Attat éccum Phidippum ét patrem

35

video: hórsum pergunt. Quid dicam hisce, incér-
tus sum.

ACTUS III. SCENA V.

LACHES. PHIDIPPUS. PAMPHILUS.

L.A. Dixtín dudum illám dixisse, se éxspectare
fílium?

PH. Fáctum. L.A. Venisse áiunt: redeat. P.A. Quám
causam dicám patri,
quámobrem non redúcam, nescio. L.A. Quém ego
híc audiví loqui?

P.A. Cértum offirmare ést viam me quám decreví
pérsequi.

5 L.A. Ípsus est de quo hóc agebam técum. P.A. Sal-
ve, mí pater.

L.A. Gnáte mi, salvé. PH. Bene factum te ádvenis-
se, Pámphile:

átque adeo, quod máximumst, salvum átque va-
lidum. P.A. Créditur.

L.A. Ádvenis modo? P.A. Ádmodum. L.A. Cedo,
quíd reliquit Phánia

cónsobrinus nóster? P.A. Sane hercle hómo vo-
luptati óbsequens

10 fúit, dum vixit: ét qui sic sunt, haúd multum he-
redém iuvant.

Síbi vero hanc laudém relinquont: víxit, dum ví-
xít, bene.

L.A. Túm tu igitur nihil áttulisti huc plús una sen-
téntia?

P.A. Quíscquid est id, quód reliquit, prófuit. L.A.
Immo óbfruit:

nam íllum vivum et sálvom vellem. PH. Inpúne
optare istúc licet:

ille reviviscét iam numquam; et tamen utrum malis scio.

15

L.A. Héri Philumenam ad se adcersi hic iússit: dic iussísse te.

P.H. Nóli fodere: iússi. L.A. Sed eam iám remittet. P.H. Scilicet.

P.A. Ómnem rem scio, út sit gesta: advéniens audivi ómnia.

L.A. Át istos invidós di perdant, qui haéc libenter nuntiant.

P.A. Égo me scio cavísse, ne ulla mérito contumélia

20

fieri a vobis pósset: idque sí nunc memorare híc velim,

quám fideli animo ét benigno in íllam et clementí fui,

vére possum, ní te ex ipsa haec mágis velim rescíscere:

námque eo pacto máxume apud te méo erit ingenió fides,

quum ílla, quae nunc ín me iniqua est, aéqua de me díxerit.

25

Néque mea culpa hóc discidium événisse, id testór deos.

Séd quando sese ésse indignam députat matrí meae

cuí concedat, cúsusque mores tóleret sua modéstia;

néque alio pactó componi póttest inter eas grátia; ségreganda aut máter a me est, Phídippe, aut Philúmena:

30

núnc me pietas matrís potius cómodum suadét sequí.

L.A. Pámphile, haud invíto ad aures sérmō mi accessít tuus,
quúm te postputásse omnis res praé parente intéllego.

Vérum vide, ne inpúlsus ira práve insistas, Pámphile.

35 PA. Quibus núnc impulsus íris in illam iníquos sim?
quae núncquam quicquam ergá me commeritást,
pater,

quod nóllem; et saepe quód vellem meritám scio:
amóque et laudo et véhementer desidéro:

nam fuisse erga me míro ingenio expértus sum:
40 illíque exopto, ut relíquiam vitam éxigat
cum eó viro, me quí sit fortunátior:

quandóquidem illam a me dístrahit necéssitas.

PH. Tibi id ín manu est, ne fiat. L.A. Si sanús sies,
iube illám redire. PA. Nón est consiliúm, pater:

45 matrís servibo cómmodis. L.A. Quo abís? Mane,
mane, ínquam: quo abis? PH. Quae haéc est pertinácia?

L.A. Dixín, Phidippe, hanc rem aégre laturum
ésse eum?

Quamobrém te orabam, filiam ut remítteres.

PH. Non crédidi edepol ádeo inhumanúm fore:

50 ita núnc is sibi me súpplicaturúm putat?

Si est, út velit redúcere uxorém; licet:

sin álio est animo; rénumeret dotem húc, eat.

L.A. Ecce autem tu quoque próterve iracúndus es.

PH. Percóntumax redísti huc nobis, Pámphile.

55 L.A. Decédet iam ira haec: étsi merito irátus est.

PH. Quia paúlum vobis áccessit pecúniae,
subláti animi sunt. L.A. Étiam mecum lítigas?

PH. Delíberet, renúntietque hodié mihi,

velítne an non: ut álii, si huic non ést, siet.

L.A. Phidíppe, ades, audi paúcis. Abiit. Quíd mea? 60

Postrémo inter se tránsigant ipsi, út lubet:

quandó nec gnatus neque híc mihi quícquam
obtéperant;

quae díco parvipéndunt. Porto hoc iúrgium

ad uxórem, cuius haec fiunt consilio ómnia:

atque ín eam hoc omne, quód mihi aegrest, évo-
mam. 65

ACTUS IV. SCENA I.

MYRRHINA. PHIDIPPUS.

MY. Périi, quid agam? quó me vortam? quíd vi-
ro meo réspondebo

mísera? nam audivísse vocem púeri visust vá-
gientis:

íta corripuit dérepente táctus sese ad filiam:

quód si rescierít peperisse eam; id qua causa clám
me habuisse

dícam, non edepól scio. 5

Sed óstium concrépuit. Credo ipsum éxire ad
me: nùlla sum.

PH. Úxor, ubi me ad filiam ire sénsit, se duxít
foras:

átque eccam video. Quíd ais, Myrrhina? Heús
tibi dico. MY. Mihine, mi vir?

PH. Vír ego tuus sim? tú virum me, aut hómi-
nem deputás adeo esse?

Nám si utrumvis hórum, mulier, úmquam tibi ví-
sús forem, 10

nón sic ludibrió tuis factis hábitus essem. MY.

Quíbus? PH. At rogítas?

Péperit filia? Hém, taces? Ex quo? MY. Istuc
patrem rogáre est aequom?

Périi: ex quo censés, nisi ex illo, cui data est nu-
ptum, óbsecro?

PH. Crédo: neque adeo árbitrari pátris est ali-
ter. Séd demiror,

15 quíd sit, quamobrem tántopere omnis nós celare
vólueris

pártum: praesertím quum et recte et témpore suo
pépererit.

Ádeon pervicáci esse animo, ut púerum praeopta-
rés perire,

éx quo firmiórem inter nos fóre amicitiam pós-
hac scíres,

pótius quam advorsum ánimi tui libídinem esset
cum illo nupta?

20 Égo etiam illorum ésse hanc culpam crédidi, quae
te ést penes.

MY. Mísera sum. PH. Utinam scíam ita esse istuc.

Séd nunc mi in mentém venit,

de hác re quod locúta es olim, quum illum gene-
rum cépimus:

nám negabas núptam posse fíliam tuam té pati
cúm eo qui meretrícem amaret, quí pernoctarét
foris.

25 MY. Quámvis causam hunc súspicari, quam ípsam
veram, mávolo.

PH. Múlto prius scívi, quam tu, illum amícam ha-
bere, Mýrrhina:

vérum id vitium númquam decrevi ésse ego adu-
lescéntiae:

id ómnibus innatúmst. At pol erit, sé quo-
que etiam quum óderit.

, ut ólim te ostendísti, eadem esse nřhil cessa-
vísti úsque adhuc:

filiam ab eo abdúceres; neu, quód ego egissem,
essét ratum.

30

únc res indicium hęc facit, quo pácto factum
vólueris.

Ádeon me esse pérvicacem censes, cui matér
siem,

o essem animo, sí ex usu esset nóstro hoc ma-
trimónium?

Tún prospicere aut iúdicare, nóstram in rem
quod sí, potes?

isti ex aliquó fortasse, quí vidisse eum díceret 35
untem aut íntroeuntem ad amícam. Quid tum
póstea?

nodeste ac ráro hoc fecit: nónne ea dissimu-
láre nos

gis humanum est, quám dare operam id scíre,
qui nos óderit?

n si is posset áb ea sese dérepente avéllere,
cum tot consuésset annos; nón eum hominem
dúcerem,

40

virum satis firmum gnatae. M Y. Mítte adule-
scentem óbsecro:

uae me peccásse ais. Abi, sólum solus cónveni:
a, velitne uxórem an non: sí ést ut dicat vél-
le se,

de: sín est autótem ut nolit, récte ego con-
meae.

Sí quidem ille ipse nón vult, *et*
in eo, Myrrhina,

péccatum; aderam, cufus confilio éa par
prófpici.

Quámobrem incendor íra, effe ausam fácer
te iniuffú meo:

ínterdico, ne éxtuliffe extra aédis puerum u
velis.

Séd ego ftultíór, meis dictis párrere hanc
ftulem.

50 Íbo intro, atque edícam fervis, né quoqu
ferrí fínant.

MY. Nullám pol credo múlíerem me mife:
vívère:

nam ut híc laturus hóc fít, fí ípfam rem,
refcíverít,

non édepol clam me eft, quum hóc quod í
tam ánimo iracundó tulít:

nec, quá vía fenténtia eius póffit mutarí, s

55 Hoc mí únum ex plurímís miferiís rélíquu
rát malum,

fí púerum ut tollam cógít, cuius nos quí fít
mús pater:

nam quúm conpreffa eft gnáta, forma in té
nofcí nón quíta eft:

neque détractum eí eft quícquam, quí poff
nofcí quí fíet:

ípfé érípuít ví, in dígíto quem habuít,
abíens ánulum.

60 Símul véreor Pamphílúm, ne orata nóft
queat díutíus

celáre, quum fcíét álíenú púerú tollí p

ACTUS IV. SCENA II.

SOSTRATA. PAMPHILUS.

SO. Non clám me est, gnate mí, tibi me esse sú-
spectam, uxorém tuam

proptér meos mores hínc abisse: etsi éa dissimu-
las sédulo:

verum íta me di ament, ítaque obtingant éx te
quae exoptó mihi,

ut núnquam sciens commérui, merito ut cáperet
odium illám mei:

teque ánte quod me amáre rebar, eí rei firmastí
fidem:

nam mi íntus tuus patér narravit módo, quo pacto
me hábueris

praepósitam amorí tuó. Nunc tibi me cértum est
contra grátiam
reférre, ut apud me praémium esse pósito pie-
tatí scias.

Mi Pámphile, hoc et vóbis et meae cómmodum fa-
mae árbitror:

ego rús abituram hinc cúm tuo me esse cérto de-
creví patre;

ne méa praesentia óbstet, neu causa úlla restet
réliqüa,

quin túa Philumena ád te redeat. PA. Quaéro,
quid istuc cónsili est?

Illíus stultitia vícta, ex urbe tú rus habitatúm mi-
gres?

Haud fácies: neque sinam, út, qui nobis, máter,
maledictúm velit,

5

10

- 15 mea pértinacia ésse dicat fáctum, haud tua modestia.
Tum tuas amicas te ét cognatas désérere et festós dies
mea caúsa, nolo. s. o. Níhil iam mihi istaec rés voluptatís ferunt.
Dum aetátis tempus túlit, perfuncta sátis sum: satias iám tenet
studiórum istorum: haec míhi nunc cura est máxuma, ut ne cui mea
20 longínquitas aetátis obstet; mórtēme expectét meam.
Hic vídeo me esse invísam inmerito: témpus est concédere.
Sic óptume, ut ego opínor, omnis caúsas praecidam ómnibus:
et me hác suspicióne exsolvam, et illis morem géssero.
Sine me óbsecro hoc effúgere, volgus quód male audit múlterum.
25 PA. Quam fórtunatus céteris sím rébus, absque una hác foret,
hanc mátrem habens talem, íllam autem uxorem.
s. o. Óbsecro, mí Pámphile,
non túte incommodám rem, ut quaeque est, ín animum inducés patí?
Sí cétera ita sunt út vis, itaque ut ésse ego illa existumo:
mí gnáte, da veniam hanc mihi, redduc íllam. PA.
Vae miseró mihi.
30 s. o. Et míhi quidem: nam haec rés non minus me mále habet quam te, gnáte mí.
-

ACTUS IV. SCENA III.

LACHES. SOSTRATA. PAMPHILUS.

LA. Quem cum istoc sermonem hábueris, procul
hínc stans accepi, úxor.

Istúc est sapere, qui úbicunque opus sit ánimum
possis fléctere;
quod faciundum sit póst fortasse, ídem hoc nunc
si féceris.

so. Fórs fuat pol. LA. Ábi rus ergo hinc: sibi ego
te et tu mé feres.

so. Spéro ecastor. LA. I érgo intro, et compóne
quae tecúm simul

ferántur. Dixi. so. Ita út iubes, faciám. PA. Pa-
ter.

LA. Quid vis, Pamphile? PA. Hínc abire mátre?
minume. LA. Quid ita istuc vis?

PA. Quía de uxore incértus sum etiam quíd sim
facturús. LA. Quid est?

Quíd vis facere, nísi reducere? PA. Équidem cu-
pio, et víx contineor:

séd non minuam méum consilium: ex úsu quod
est, id pérsequar:

crédo ea gratiá concordés, sí non redducám,
fore.

LA. Néscias. Verúm tua refert níhil, utrum illae
fécerint,

quándo haec aberit. Ódiosa haec est aétas adu-
lescéntulis:

é medio aequum excédere est. Postrémo nos iam
fábulae

- 15 sumus, Pámphile, senex átque anus.
Sed vídeo Phidippum égređi per témpus: ac-
cedámus.

ACTUS IV. SCENA IV.

PHIDIPPUS. LACHES. PAMPHILUS.

PH. Tibí quoque edepol sum íratus, Philúmena,
gravítér quidem: nam hercle ábs te factumst túr-
piter.

Etsí tibi causa est de hác re: mater te ínpulit:
huic véro nulla est. LA. Ópportune té mihi,

- 5 Phidíppe, in ipso témpore ostendís. PH. Quid est?

PA. Quid réspondebo his? aut quo pacto hoc
áperiam?

LA. Dic filiae, rus cóncessuram hinc Sóstratam:
ne révereatur, mínus iam quo redeát domum.

PH. Ah,

nullám de his rebus cúlpaŋ commeruít tua:

- 10 a Myrrhina haec sunt méa uxore exorta ómnia:

PA. Mutátio fit. PH. Ea nos perturbát, Lache.

PA. Dum né reducam; túrbent porro, quám ve-
lint.

PH. Ego, Pámphile, esse intérr nos, si fierí potest,
adfínitatem hanc sáne perpetuám volo:

- 15 sin ést, ut aliter túa siet senténtia,
accépias puerum. PA. Sénsit peperisse: óccidi.

LA. Puerum? quem puerum? PH. Nátus est nobís
nepos:

nam abdúcta a vobis praégna fuerat filia,

neque fuisse praegnatem umquam ante hunc scivi diem.

L.A. Bene, ita me di ament, nuntias: et gaudeo
natum illum, et tibi illam salvam. Sed quid mulieris

uxorem habes, aut quibus moratam moribus?
Nosne hoc celatos tamdiu? Nequeo satis,
quam hoc mihi videtur factum prave, proloqui.

PH. Non tibi illud factum minus placet, quam mihi, Lache.

PA. Etiam si dudum fuerat ambiguum hoc mihi,
nunc non est, quum eam consequitur alienus puer.

L.A. Nulla tibi, Pamphile, hic iam consultatio est.

PA. Perii. L.A. Hunc videre saepe optabamus diem,

quum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem: 30
evenit: habeo gratiam dis. PA. Nullus sum.

L.A. Reduc uxorem, ac noli adversari mihi.

PA. Patet, si ex me illa liberos vellet sibi,
aut se esse mecum nuptam; satis certo scio,
non me clam haberet, quod celasse intellego. 35
Nunc, quum eius alienum esse a me animum sentiam,

neque conventurum inter nos posthac arbitrer;
quamobrem reducam? L.A. Mater quod suasit sua,
adulescens mulier fecit. Mirandumne id est?

Censen te posse reperire ullam mulierem, 40
quae careat culpa? An quia non delinquent viri?

PH. Vosmet videte iam, Lache et tu Pamphile,
remissan opus sit vobis, reductan domum.

Uxor quid faciat, in manu non est mea.

Neutra in re vobis difficultas a me erit.

Sed quid faciemus púero? L.A. Ridiculé rogas:
quicquid futurumst, huic suum reddas scilicet,
ut alamus nostrum. P.A. Quem ipse neglexit pater,
ego alam? L.A. Quid dixti? eho an non alemus,
Pámphile?

50 prodémus quaeso pótius? Quae haec améntia est!
Enimvéro prorsus iam tacere non queo.

Nam cógis, ea quae nolo ut praesente hoc loquar.
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
aut quid sit id, quod sollicitere ad hunc modum?

55 Primum hanc ubi dixti causam, te propter tuam
matrem non posse habere hanc uxorem domi;
pollcita est ea se concessuram ex aedibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi cau-
sam vides,

puer quia clam te est natus, nactus alteram es.

60 Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
Aliquando tandem huc animum ut adiungas tuum,
quam longum spatium amandi amicam tibi dedi?
Sumptus quos fecisti in eam, quam animo acquo-
tuli?

Egi atque oravi tecum, uxorem ut duceres.

65 Tempus dixi esse: impulsu duxisti meo.
Quae tum obsecutus mihi, fecisti ut decernerat.
Nunc animum rursum ad meretricem induxisti
tuum:

cui tu obsecutus, facis huic adeo iniuriam.

Nam in eandem vitam te revolutum denuo

70 video esse. P.A. Mene? L.A. Te ipsum: et facis ini-
uriam.

Configis falsas causas ad discordiam,
ut cum illa vivas, testem hanc quum abs te amo
veris.

utque adeo uxor: nam ei causa alia quae fuit,
nobrem abs te abiret? PH. Plane hic divinát:
nam id est.

Dabo iusiurandum, nihil esse istorum tibi.

LA. Ah,

75

ut uxorem: aut, quamobrem non opus sit, cedo.

Non est nunc tempus. LA. Puerum accipias:

nam is quidem

culpa non est: post de matre video.

Omnibus modis miser sum: nec, quid agam,
scio:

ne nunc rebus miserum concludit pater.

80

Idcirco hinc, praesens quando promoveo parum.

Idcirco puerum iniussu credo non tollit meo;

certum in ea re quum sit mihi adiutrix socrus.

Fugis? hem, nec quicquam certi respondes
mihi?

Idcirco tibi videtur esse apud sese? Sine:

85

Idcirco, Phidippe, mihi cedo: ego aliam. PH. Má-
xime.

Idcirco mirum fecit uxor, si hoc aegre tulit:

Idcirco rae mulieres sunt, non facile haec ferunt.

Idcirco istea haec irascit: nam ipsa narravit mihi:

Idcirco hoc praesente tibi nolueram dicere:

90

Idcirco illi credebam primo: nunc verum palam
est.

Idcirco omnino abhorrere animum huic video a nú-
ptiis.

Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?

Quid agas? Meretricem hanc primum adven-
dam censeo.

Idcirco nus: accusemus: gravius denique

95

Idcirco temur, si cum illo habuerit rem postea.

- L.A. Faciam út mones. Eho, púere, curre ad Bács-
 chidem hanc
 vicinam nostram: huc évoca verbís meis.
 Et te óro porro, in hác re adiutor sís mihi. PH. Ah,
 100 iamdúdum dixi, idémque nunc dicó, Lache:
 manére adfinitátem hanc inter nós volo,
 si ulló modo est ut póssit; quod speró fore.
 Sed vín adesse me úna, dum istam cónvenis?
 L.A. Immo véro abi, aliquam púero nutricém para.
-

ACTUS V. SCENA I.

BACCHIS. LACHIS.

- BA. Non hóc de nihilost, quód Laches me núnc
 conventam esse éxpetit:
 nec pól me multum fállit, quin quod súspicor sit
 quód velit.
 L.A. Vidéndum est ne minus própter iram hanc
 ímpetrem, quam póssiem:
 aut né quid faciam plús, quod post me mínus fe-
 cisse sátius sit.
 5 Adgrédíar. Bacchis, sálve.
 BA. Salvé, Lache. L.A. Edepol crédo te non níl
 mirari, Bácschis,
 quid sít, quapropter te húc foras puerum évocare
 iússi.
 BA. Ego pól quoque etiam tímida sum, quum vé-
 nit in mentem quae sim:
 ne nómen mihi quaesti óbsiet: nam móres fáçile
 tútor.

L.A. Si véra dicis, níl tibi est a mé pericli, múlíer: 10
nam iam aétate ea sum, ut nón siet peccáto mi
ignosci aéquom:

quo mágis omnis res caútius, ne témere faciam,
adcúro.

Nam sí facis factúrave es, bonás quod par est fá-
cere:

inscítum offerre iniúriam tibi ínmerenti, ínquom
est.

BA. Est mágna ecastor grátia de istác re quam ti-
bi hábeam. 15

Nam quí post factam iniúriam se expúrget, parum
mi prósit.

Sed quíd istuc est? **L.A.** Meúm receptas fílium ad
te Pámphilum. **BA.** Ah.

L.A. Sine dícam. Úxorem hanc prús quam duxit,
vóstrum amorem pértuli.

Máne, nondum etiam díxi id quod vólui. Hic nunc
uxórem habet:

quaére alium tibi fírmíorem, dúm tibi tempus
cónsulendi est: 20

nám neque ille hoc animo érit aetatem, néque pol-
tu eadem istác aetate.

BA. Quís id ait? **L.A.** Socrus. **BA.** Méne? **L.A.** Te
ipsam: et fíliam abduxít suam:

púerumque ob eam rém clam voluít, nátus qui est,
extínguere.

BA. Aliúd si scirem, quí firmare méam apud vos
possém fidem,

sánctius quam iúsiurandum; id póllicerer illi:
Lache,

me ségregatum habuísse, uxorem ut duxít.
Pámphilum.

TERENTIUS.

L.A. Lépida es. Sed scin, quíd volo potius sódes
· facias? BA. Quíd? cedo.

L.A. Éas ad mulierés huc intro, atque ístuc ius-
iurándum idem
pólliceare illís. Exple animum iis, téque hoc cri-
mine expedi.

30 BA. Fáciam: quod pol, si ésset alia ex hóc quae-
stu, hand facerét, scio;

út de tali caúsa nuptae múlteri se osténderet.

Séd nolo falsá fama esse gnátum suspectúm
tuum;

néc leviozem vóbis, quibus est mínime aequom,
vidérier

ínmerito: nam méritus de me est, quód queam,
illi ut cómmodem.

35 L.A. Fácilem benivolúmque lingua túa iam tibi me
réddidit:

nám non sunt solae árbitratae hae: égo quoque
etiam crédidi.

Núnc quum ego te esse praéter nostram opinio-
nem cómperi,

fác eadem ut sis pórro: nostra utére amicitia, út
voles.

Áliter si faciás, . . . reprimam me, ne aégre
quicquam ex me aúdias:

40 vérum te hoc moneo únun: qualis sim amícus,
aut quid póssiem,

pótiús quam inimícus, periculum faciás.— —

P H O R M I O.

PH. Velím quidem hercle. LA. Exquiré: adest:
quod sátis sit, faciet ipsa.

PH. Quid mi istaec narras? án quia non tu ipse
dudum audísti,
de hac re ánimus meus ut sít, Laches? Illís modo
explete ánimus.

20 LA. Quaeso édepol, Bacchis, quód mihi es polli-
cita, tute ut sérvés.

BA. Ob eám rem vin ergo întroeam? LA. I atque
exple ánimus iis, ut crédant.

BA. Eo; étsi scio pol iis fore meum cónspectrum
invisum hódie:
nam núpta meretrici hóstis est, a víro ubi segre-
gáta est.

LA. At haéc amicae erúnt, ubi quamobrem advé-
neris rescíscent.

25 PH. At eásdem amicas fóre tibi promítto, rem ubi
cognórint:

nam illás errore et té simul suspícione exsólves.

BA. Períí, pudet Philúmenae me: séquimini me
intro ámbae.

LA. Quid est quód mihi malim, quám quod huic
intéllego eveníre?

ut grátiam ineat síne suo dispéndio et mihi pró-
sit.

30 Nam si ést, ut haec nunc Pámphilum vere áb se
segregárit,

scit sibi nobilitatem éx eo et rem nátam et glo-
riam ésse:

referétque gratiam, unáque nos sibi ópera ami-
cos iúnget.

ACTUS V. SCENA III.

PARMENO. BACCHIS.

PA. Édepoī nae meam hērus esse operam députat
parví preti;
qui ób rem nullam mīsit, frustra ubi tótum desedí
diem,
Mýconium hospitém dum exspecto in árce Calli-
démidem.

Ítaque ineptus hódie dum illi sédeo, ut quisque
vénerat,
áccedebam: adnléscens, dicdum quaéso, es tu
Mýconius?

Nón sum. At Callidémides? Non. Hóspitem
ecquem Pámphilum
híc habes? Omnés negabant: néque eum quem-
quam esse árbitror.

Dénique hercle iám pudebat: ábii. Sed quid BÁC-
chidem
áb nostro adfíne éxeuntem vídeo? Quid huic hic
ést rei?

BA. Pármeno, opportúne te offers, própere curre
ad Pámphilum.

PA. Quid eo? BA. Dic me oráre, ut veniat. PA.
Ád te? BA. Immo ad Philúmenam.

PA. Quid rei est? BA. Tua quód nil refert, pér-
contari désinas.

PA. Níl aliud dicam? BA. Étiam: cognosse ánu-
lum illum Mýrrhinam

gnátae suae fuisse, quem ipsus ólim mi dederát.

PA. Scio.

- 15 Tántumne est? BA. Tantum: áderit conti
ubi ex te audíverit.
Séd cessas? PA. Minume équidem; ne
mhi potestas haúd datast:
íta cursando atque ámbulando tótum h
triví diem.
BA. Quantam óbtuli adventú meo laetíti
philo hódie!
quot cómmodas res áttuli! quot aúte
cúras!
- 20 Gnatum eí restituo, paéne qui harum i
opera périit:
uxórem, quam numquam ést ratus posth
biturum, réddo:
qua ré suspectus suó patri et Phidíj
exsólvi.
Hic ádeo his rebus ánulus fuit ínitium i
dis.
Nam mémini abhinc mensés decem fer
nocte práma
- 25 confúgere anhelantém domum, sine cóm
plénium,
cum hoc ánulo: extímui filico: mi Pámp
quam, amábo,
quid éxanimatu's óbsecro? aut unde
istum náctu's?
dic mi. Ílle alias res ágere se simuláre
quam vídeo
nescío quid suspectárier, magis coépi i
dícat.
- 30 Homo sé fatetur vi in via nescío quam
sísse:

dicítque sese illi ánulum, dum lúctat, detraxísse:
eum haéc cognovit Myrrhina in digító modo me
habéntem:

rogat únde sit: narro ómnia haec: indést cogni-
tio fácta,

Philúmenam compréssam esse ab eo, et fílium inde
hunc nátum.

Haec tót propter me gáudia illi cóntigisse laé-
tor:

35

etsi hóc meretrices áliae nolunt: néque enim est
in rem nóstram,

ut quisquam amator núpíis laetétur. Verum ecá-
stor,

numquam ánimum quaesti grátia ad malás addu-
cam pártis.

Ego dum illo licítumst úsa sum benígno et lepido
et cómi.

Incómmodé mihi núpíis événit: factum fáteor: 40
at pól me fecisse árbítror, ne id mérito mi eve-
níret.

Multa éx quo fuerint cómmoda, eius incómmoda
aequumst férre.

ACTUS V. SCENA IV.

PAMPHILUS. PARMENO. BACCHIS.

PAM. Víde, mi Parmeno, étiam sodes, út mi haec
certa et clára attuleris;

né me in breve conícias tempus gáudio hoc falsó
frui.

FABULAE INTERLOCUTORES.

PHORMIO, parasitus.

DEMIPHO, senex.

ANTIPHO, adulescens.

GETA, servus.

DORIO, leno.

CHREMES, senex.

PHAEDRIA, adulescens.

DAVUS, servus.

SOPHRONA, nutrix.

NAUSISTRATA, matrona.

HEGIO,

CRATINUS, } advocati.

CRITO,

Acta ludis Romanis L. Postumio Albino L. Cornelio Merula
Aedilib. Curnlib. Egere L. Ambivius Turpio, L. Atilius
Praenestinus. Modos fecit Flaccus Claudi tibiis imparib.
Tota graeca Apollodoru Epidicazomenos. Acta est IIII.
C. Fannio M. Valerio Coss.

PROLOGUS.

Postquám poëta vétus poëtam nón potest
retráhere ab studio et tránsdere hominem in
ótium,
maledíctis deterrére, ne scribát, parat;
qui ita díctitat, quas ántehac fecit fábulas,
tenui ésse oratióne et scripturá levi: 5
quia núsquam insanum scrípsit adulescéntulum
cervám videre fúgere, et sectarí canes:
et eám plorare, oráre ut subveniát sibi.
Quodsi íntellegeret, quúm stetit olím nova,
actóris opera mágis stetisse quám sua; 10
minus multo audacter, quám nunc laedit, laéderet,
[et mágis placerent, quas fecisset fábulas.]
Nunc síquis est, qui hoc dícat aut sic cógitet,
vetus sí poeta nón lacescissét prior,
nullum ínvenire prólogum possét novus
quem díceret, nisi habéret cui maledíceret: 15
is síbi responsum hoc hábeat, in medio ómnibus
palmam ésse positam, qui ártem tractant músi-
cam.
Ille ád famem hunc ab stúdio studuit réicere:
hic rêspondere vóluit, non lacéssere.
Benedíctis sí certáset, audissét bene: 20
quod ab síllo adlatumst, íd relatum síbi ésse putet.

De illó iam finem fáciám dicundí mihi,
 peccándi quum ipse dé se finem nóñ facit.
 Nunc quíd velini animum atténdite. Adportó no-
 vam

- 25 Epídicażomenon quám vocant comoédiam
 Graecí, Latini Phórmionem nóminant:
 quia prímás partis quí aget, is erit Phórmio
 parasítus, per quem rés geretur máxime;
 volúntas vostra si ad poetam accésserit.
- 30 Date óperam, adeste aequo ánimo per siléntium,
 ne símili utamur fórtuna, atque usí sumus
 quum pér tumultum nóster grex motús locost:
 quem actóris virtus nóbis restitúit locum,
 bonitásque vestra adiúntans atque aequánimitas.

ACTUS I. SCENA I.

D A V U S.

- Amícus summus méus et popularis Geta
 heri ad me venit. Érat ei de ratiúncula
 iamprídem apud me réliquum pauxillulum
 nummórum: id ut conficerem. Confeci: ádfero.
- 5 Nam herílem filium éius duxisse áudio
 uxórem: ei credo múnus hoc conráditur.
 Quam iníque comparátumst, ii qui múnus habent,
 ut sémper aliquid áddant divitióribus!
 Quod ille únciatim víx de demensó suo,
- 10 suúm defrudans génium, conparsít miser,
 id illa úniversum abrípiet, haud exístumans
 quantó labore pártum. Porro autém Geta
 ferietur alio múnere, ubi hera pépererit:

ACTUS I. SCENA II.

303

porro autem alio, ubi erit puer natalis dies:
ubi initiabunt. Omne hoc mater auferet: 15
puer causa erit mittendi. Sed videon Getam?

ACTUS I. SCENA II.

GETA. DAVUS

GE. Si quis me quaeret rufus. DA. Praestost, de-
sine. GE. Oh,
at ego obviam conabar tibi, Dave. DA. Accipe,
heni,
lectumst; conveniet numerus quantum debui.
GE. Amo te: et non neglexisse habeo gratiam.
DA. Praesertim ut nunc sunt mores. Adeo res redit: 5
si quis quid reddit, magna habendast gratia.
Sed quid tu es tristis? GE. Egone? Nescis quo in
metu et
quanto in periculo sumus. DA. Quid istuc est? GE.
Scies,
modo ut tacere possis. DA. Abi sis, insciens.
Cuius tu fidem in pecunia perspexeris,
verere verba ei credere? ubi quid mihi lucri est
te fallere? GE. Ergo ausculta. DA. Hanc operam
tibi dico.
GE. Senis nostri, Dave, fratrem maiorem Chre-
mem
nostine? DA. Quidni? GE. Quid? eius natum
Phaedriam?
DA. Tamquam te. GE. Evenit senibus ambobus
simul,

- 75 Lex est, ut orbae, qui sunt genere proximi,
 iis nubant, et illos ducere eadem haec lex iubet.
 Ego te cognatum dicam, et tibi scribam dicam:
 patrum amicum me adsimulabo virginis:
 ad iudices veniemus: qui fuerit pater,
 80 quae mater, qui cognata tibi sit; omnia haec
 confingam: quod erit mihi bonum atque commo-
 dum,
 quum tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
 Pater aderit: mihi paratae lites: quid mea?
 illa quidem nostra erit. DA. Iocularem audaciam.
 85 GE. Persuasumst homini. Factumst. Ventumst;
 vincimur:
 duxit. DA. Quid narras? GE. Hoc quod audis. DA.
 O Geta,
 quid te futurumst? GE. Nescio hercle: unum hoc
 scio,
 quod fors feret, feremus aequo animo. DA. Places:
 hem istuc virist officium. GE. In me omnis spes
 mihi est.
 90 DA. Laudo. GE. Ad precatorem adeam credo, qui
 mihi
 sicoret: nunc amitte quaeso hunc: ceterum
 posthac si quicquam, nihil precor. Tantummodo
 non addit: ubi ego hinc abiero vel occidito.
 DA. Quid paedagogus ille qui citharistram?
 95 quid ref gerit? GE. Sic, tenuiter. DA. Non mul-
 tum habet
 quod det fortasse. GE. Immo nihil, nisi spem me-
 ram.
 DA. Pater elus rediit, annon? GE. Nondum. DA.
 Quid? senem
 quoad expectatis vestrum? GE. Non certum scio:

sed epístolam ab eo adlatam esse audivi modo:
et ad pórtitores esse delatam: hanc petam.

100

DA. Numquid, Geta, aliud mé vis? GE. Ut bene sit
tibi.

Puer heús. Nemon huc pródit? Cape, da hoc
Dórcio.

ACTUS I. SCENA III.

ANTIPHO. PHAEDRIA.

AN. Ádeon rem redísse, ut qui mihi cónsultum
optumé velit esse,
Phaédria, patrem ut éxtimescam, ubi in méntem
eius adventi venit?

Quodni fuissem incógitans, ita cum éxspectarem,
ut pár fuit.

PH. Quid istuc est? AN. Rogitas? qui tam audacis
fácinoris mihi cónsacius sis?

Quód utinam ne Phórmioni id suádere in mentem
incidisset,

neú me cupidum eo ímpulisset, quód mihi prin-
cipiúmst mali:

nón potitus ésssem: fuisset tum illos mi aegre ali-
quót dies:

at nón cotidiána cura haec ángeret animum... PH.
Aúdio.

AN. dum expécto quam mox véniat, qui adimat
hánc mihi consuetúdinem.

PH. Aliis quia desit quód amant, aegrest: tibi
quia superést, dolet.

Amóre abundas, Antipho.

Nam túa quidem hercle cérte vita haec expet
optándaque est.

Ita mé di bene ament, út mihi liceat tám diu
amó frui,

iam dépecisci mórtē cupio; tú coniicito céter

15 quid ego éx hac inopiá nunc capiam; et qu
ex istac cópia:

ut ne áddam, quod sine sumptu ingenuam lí
lem náctus es:

quod habés, ita ut voluísti, uxorem sine mal
má palam:

beátus, ni unum hoc désit, animus qui mo
istaéc ferat.

Quod sí tibi res sit cum éo lenone, quócum mi
tum séntias.

20 Ita plérigue ingenió sumus omnes, nóstri no
poénitet.

AN. At tú mihi contra núnc videre fórtun
Phaédria,

cui de íntegro est potéstas etiam cónsulendi,
velis;

retinére, amare, amíttēre; ego in eum incí
felix locum,

ut néque mi eius sit amíttendi néc retinendi c

25 Sed quíd hoc est? videon égo Getam curré
huc adveníre?

Is est ípsus; hei timeó miser, quam híc núnc
nuntiét rem.

ACTUS I. SCENA IV.

GETA. ANTIPHO. PHAEDRIA.

GE. Nullu's, Geta, nisi iam áliquod tibi consíllium
celere répperis:

ísta nunc inparátum subíto tánta te inpendént
mala:

quae néque uti devitém scío, neque quómodo me
inde éxtraham:

nam nón potest celári nostra díutius iam audácia.
[Quae si non astu providentur, me aut herum pes-
sum dabunt.]

AN. Quidnam ílle commotús venit?

GE. Tum témporis mihi púntum ad hanc rem est.
Hérus adest. AN. Quid istúe mállit?

GE. Quod quum áudierít, quod éíus remedium ín-
veníam iracúndiae?

Loquárne? incendam: táceam? ínstigem: púrgem
me? laterém lavem.

Ehéu me míserum: quúm míhi pavelo, tum Anti-
pho me exerúciat anímí:

éíus me míseret: eí nunc timeo: ís núnq me reti-
net: nam ábsque eo esset,

récte ego míhi vídíssem: et ænía essem últus íra-
cúndiam:

áliquíd conrasíssem, atque hínc me cóndecere
protinam ín pedes.

AN. Quam híc fúgam aut furtívum parat?

GE. Sed ubi Antíphonem réperíam? aut quí
quaérere ínsístám vía?

PH. Te nóminat. AN. Nescío quod magnum
núntío exspectó malum.

PH. Ah, sánun es? GE. Domum fre pergam: ibi plúrimumst.

PH. Revocémus hominem. AN. Sta illico. GE. Hem, sátis pro imperio quisquís es. AN. Geta. GE. Ipse est, quem volui óbviám.

AN. Cédó quid portas, óbsecro; atque id, sí potes, verbo éxpedi.

20 GE. Fáciam. AN. Eloquere. GE. Módo apud portum. AN. Meúmne? GE. Intellexti. AN. Óccidi. PH. Hem.

AN. Quid agam? PH. Quid ais? GE. Hufus patrem vidísse me, patruúm tuum.

AN. Nám quod ego huic nunc súbito exitio rémediúm inveniám miser?

Quód si eo meae fortúnae redeunt, Phánium, abs te ut dístrahar, núllast mihi vita éxpetenda. GE. Ergo ístaec quum ita sint, Ántipho,

25 tánto magis te advígilare aequomst: fórtis fortuna ádiuvat.

AN. Nón sum apud me. GE. Atquí ópus est nunc quummiáxume ut sis, Ántipho:

nám si senserít te tímídum páter esse, arbitrábitur cónmeruisse cúlpani. PH. Hoc verumst. AN. Nón possum inmutárier.

GE. Quid faceres, si áliud gravius tibi nunc faciundúm foret?

30 AN. Quum hóc non possum, illúd minus possem. GE. Hoc níhil est, Phaedria: sícet.

Quíd hic conterimus óperam frustra? Quín abeo!

PH. Et quidem ego. AN. Óbsecro, quíd si adsimulo, sátin est? GE. Garris. AN. Vótum contemplámini: hem,

sátine sic est? GE. Nón. AN. Quid si sic? GE. Própemodum. AN. Quid síc? GE. Sat est: hem, ístuc serva: et vérbum verbo, pár pari ut respónd eas;

né te iratus súis saevídicis díctis protelét. AN. Scío.

35

GE. VÍ coactum te ésse, invitum, lége, iudició: tenes?

Séd quis híc est senéx, quem video in última platea? AN. Ípsus est.

Non póssum adesse. GE. Ah, quíd agís? quo abís, Ántipho?

Mane ínquam. AN. Egomet me nóvi et peccatúm meum:

vobís commendo Phánium et vitám meam.

40

PH. Geta, quíd nunc fiet? GE. Tú iam lites aúdi es: ego pléctar pendens, nísi quíd me feféllerit.

Sed quód modo híc nos Ántiphonem mónuimus, id nósmet ipsos fácere oportet, Phaédria.

PH. Aufér mi oportet: quín tu, quíd faciam, ímpera.

45

GE. Memínístin, olim ut fúerit vostra orátio ín re íncipiunda ad défendendam nóxiam, iustam íllam causam, fácilem, vincibilem, óptumam?

PH. Memini. GE. Hém, nunc ipsast ópus ea; aut, si quíd potest,

melióre et callidióre. PH. Fiet sédulo.

GE. Nunc príor adito tu, égo ín insidiis híc ero succénturiatus, sí quíd deficiés. PH. Age.

ACTUS II. SCENA I.

DEMIPHO. GETA. PHAEDRIA.

DE. Ítane tandem uxórem duxit Ántipho iniussú
meo?

néc meum imperium: ac mÍtto imperium: nón si-
mulatém meam

reveréri saltem? nón pudere? O fácinus audax,
ó Geta

monitó. GE. Vix tandem. DE. Quid mihi dicent,
aut quam causam réperient,

5 demíror. GE. Atqui réperi iam: aliud cúra. DE.
An hoc dicét mihi?

invítus feci; léx coegit. Aúdio. Fateór. GE.
Places.

DE. Verúm scientem, tácitum, causam trádere ad-
versáriis,

etiámne id lex coégit? PH. Illud dúrum. GE. Ego
expediám: sine.

DE. Incértumst quid agam; quísa praeter spem,
atque increíble hoc mi óbtigit:

10 ita sum írritatus, ánimum ut nequeam ad cón-
tandum instítuere.

Quamobrem ómnes, quum secúndae res sunt má-
xume, tum máxume

meditári secum opórtet, quo pacto ádvorsam ae-
rumnám ferant,

perícла, damna, exília. Peregre rédiens semper
cógitet

aut filii peccatum, aut uxoris mórtem aut ma-
bum filiae.

Communia esse haec: fieri posse: ut nequid animo sit novom.

15

Quicquid praeter spem eveniat, omne id deputare esse in lucro.

GE. O Phaédria, incredibile quantum herum anteo sapientia.

Meditata mihi sunt omnia mea incommoda, herus si redierit:

molendumst in pistrino: vapulandum: habendae compedes:

opus ruri faciendum: horum nihil quicquam accidet animo novom.

20

Quicquid praeter spem eveniet, omne id deputabo esse in lucro.

Sed quid cessas hominem adire, et blande in principio adloqui?

DE. Phaédriam mei fratris video filium mihi ire obviam.

PH. Mi patre, salve. DE. Salve: sed ubi est Antipho?

PH. Salvom advenire. DE. Credo: hoc responde mihi.

25

PH. Valet: hic est: sed sat in omnia ex sententia?

DE. Vellém quidem. PH. Quid istuc? DE. Rogitas, Phaédria?

Bonas, me absente, hic confecistis nuptias.

PH. Eho, an id suscenses nunc illi? GE. O artem probum.

DE. Egon illi non suscenseam? Ipsum gestio, dari mihi in conspectum, nunc sua culpa ut scelerenem patrem illum factum me esse acerrimum.

PH. Atqui nihil fecit, patre, quod suscenses.

DE. Ecce autem similia omnia: omnes congruunt

- 35 unum cognoris, omnes noris. PH. Haud itast.
 DE. Hic in noxa est, ille ad defendendam causam
 adest:
 quum ille est, praesto hic est: tradunt operas mu-
 tuas.
 GE. Probe horum facta imprudens depinxit senex.
 DE. Nam ni haec ita essent, cum illo haud stares,
 Phaédria.
- 40 PH. Si est, patruae, culpam ut Antipho in se admi-
 serit,
 ex qua re minus rei foret aut famae temperans.
 non causam dico, quin quod meritis sit, ferat.
 Sed si quis forte malitia fretus sua
 insidias nostrae fecit adulescentiae,
 45 ac vicit; nostram culpa ea est? an iudicum,
 qui saepe propter invidiam adimunt diviti,
 aut propter misericordiam addunt pauperi?
 GE. Ni nossem causam, crederem vera hunc loqui.
 DE. An quisquam iudex est, qui possit noscere
 50 tua iusta, ubi tute verbum non respondeas,
 ita ut ille fecit? PH. Functus adulescentuli est
 officium liberalis: postquam ad iudices
 ventumst, non potuit cogitata proloqui:
 ita cum tum timidum ibi obstupescit pudor.
 55 GE. Lando hunc: sed cesso adire quamprimum se-
 nem?
 Here, salve: salvom te advenisse gaudeo. DE. Oh,
 bone custos, salve, columen vero familiae,
 cui commendavi filium hic abiens meum.
 GE. Iamdudum te omnis nos accusare audio
 60 inmerito: et me horum omnium inmeritissimo.
 Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
 Servom hominem causam orare leges non sinunt.

neque téstimoni díctio est. DE. Mitto ómnia.

Addo istúc: imprudens tímuit adulescéns: sino:

tu sérvus: verum sí cognata est máxume, 65

non fúit necesse habére: sed id quod léx iubet,
dotém daretis; quaéreret aliúm virum.

Qua rátióne inopem pótius ducebát domum?

GE. Non rátió, verum argéntum deerat. DE. Sú-
meret

alicúnde. GE. Alicunde? nřhil est dicto fácilius. 70

DE. Postrémo, si nullo álio pacto, foénore.

GE. Hui, díxti pulchre: sí quidem quisquam cré-
deret,

te vívo. DE. Non, non síc futurumst: nón potest.

Egon illam cum illo ut pátiar nuptam unúm diem?

Nil suáve meritumst. Hóminem conmonstrárier 75

mi istúm volo: aut ubi hábitet, demonstrárier.

GE. Nempe Phórmionem. DE. Istúnc patronum
múlieris.

GE. Iam fáxo hic aderit. DE. Ántipho ubi nunc
ést? GE. Foris.

DE. Abi, Phaédria, eum requíre, atque adduce
húc. PH. Eo:

rectá via quidem illuc. GE. Nempe ad Pámphilam.

DE. At

ego deós penatis hínc salutatúm domum

devórtar: inde ibo ád forum, atque aliqu

amícos advocábo, ad hanc rem qui ádveniat

ut ne ínparatus sím, si adveniat Phórmio.

ACTUS II. SCENA II.

PHORMIO. GETA.

PH. Ítane patris aís conspectum véritum hinc abi-
isse? GE. Ádmodum.

PH. Phánium relíctam solam? GE. Síc. PH. et ira-
túm senem?

GE. Óppido. PH. Ad te súmma solum, Phórmio,
rerúm redit.

Túte hoc intristí: tibi omne est éxedendum. Ac-
cingere.

5 GE. Óbsecro te. PH. Sí rogabit. GE. Ín te spes est.
PH. Éccere;

quíd si reddet? GE. Tu ímpulisti. PH. Síc opinor.
GE. Súbveni.

PH. Cédo senem: iam instrúcta sunt mihi córde
consilia ómnia.

GE. Quid ages? PH. Quid vis? nísí uti maneat
Phánium: atque ex crímíne hoc

Ántiphonem erípíam: atque in me omnem íram
derivém senis?

10 GE. Ó vir fortis átque amicus. Vérum hoc saepe,
Phórmio,

véreor, ne istaec fórtitudo in nérvom erumpat dé-
nique. PH. Ah,

nón ita est: factum ést periculum, íám pedum vi-
sást vía.

Quót me censes hómínes iam devérberasse usque
ád necem,

hóspites, tum cíves? quo magis nóvi, tanto sae-
pius.

Cédodum, en unquam iniúriarum audísti mihi
scriptám dicam?

15

G.E. Quí istuc? P.H. Quia non réte accipitri téndi-
tur neque mílúo,
quí male faciunt nóbis: illis quí nil faciunt, tén-
dítur:

quía enim in illis frúctus est, in ístis opera lú-
dítur.

Áliis aliunde ést periculum, unde áliquíd abradí
potest;

mihi sciunt nil ésse. Dices, dúcent damnatúm do-
mum:

20

álere nolunt hómínem edacem: et sápiunt mea
senténtia,

pró maleficio sí beneficium súmmum nolunt réd-
dere.

G.E. Nón potest satis pro mérito ab illo tibi referri
grátia.

P.H. Ímmo enim nemo sátis pro merito grátiam
regí refert.

Tén' asymbolúm venire, unctum átque lautum e
bálneis,

25

ótiosum ab ánimo; quum ille et cúra et sumptu
absúmitur?

dúm tibi sit quod pláceat, ille ríngitur: tu rídeas;
prior bibas; prior decumbas; céna dubia appó-
nitur

G.E. Quíd istuc verbi est? P.H. Úbi tu dubites quíd
sumas potíssimum.

Haéc quum rationem íneas quam sint suávía et
quam cára sint;

ea qui praebet, nón tu hunc habeas pláne prae-
sentém deum?

GE. Sénex adest: vide quid agas: prima cóldost
acérrima:
si éam sustinuerís, postilla iam, út lubet, ludás
licet.

ACTUS II. SCENA III.

DEMIPHO. GETA. PHORMIO.

- DE. En úmquam cuiquam cóntumeliósus
audístis factam iniúriam quam haec ést mihi?
Adéste quaeso. GE. Irátus est. PH. Quín tu hóc
age: st!
iam ego húnc agítabo. Pró deum inmórtálium,
5 negat Phánium esse hanc sibi cognatam Démí-
pho?
hanc Démipho negat ésse cognatám? GE. Negat.
PH. Neque éius patrem se scíre qui fuerít? GE.
Negat.
DE. Ipsum ésse opinor dé quo agebam. Séquimini.
PH. Nec Stólphonem ipsum scíre qui fuerít? GE.
Negat.
10 PH. Quia egéns relicta est mísera, ignoratúr pa-
rens;
neglégitur ipsa: víde, avarítia quíd facit.
GE. Si herum ínsimulabis málitiae, male audíes.
DE. O audáciam, etiamne últro accusatum ád-
venit?
PH. Nam iam ádulescenti níhil est quod suscén-
seam,
15 si illúm minus norat; quíppe homo iam grándior,
paupér, cui opera víta erat, rurí fere

An ne hóc quidem ego adipíscar, quod ius públi-
cumst?

65

PH. Itan tándem quaeso, ítem út meretricem ubi
abúsus sis,

mercédem dare lex iúbet ei atque amíttre?

an, ut né quid turpe cívís in se admitteret

proptér egestatem, próxumo iussást dari,

ut cum úno aetatem dégeret? quod tú vetas.

70

DE. Ita, próxumo quidem: át nos unde? aut quám-
obrem? PH. Ohe,

actum, áiunt, ne agas. DE. Nón agam? immo
haud désinam,

donéc perfecero hóc. PH. Ineptis. DE. Síne modo.

PH. Postrémo tecum níl rei nobis, Démipho, est:

tuus ést damnatus gnátus, non tu: nám tua

75

praetérierat iam ad dúcendum aetas. DE. Ómnia
haec

illúm putato, quae égo nunc dico, dícere:

aut quídem cum uxore hac ípsum prohibebó
domo.

GE. Irátus est. PH. Tu te ídem melius féceris.

DE. Itane és paratus fácere me advorsum ómnia, 80
infélix? PH. Metuit híc nos, tametsi sédulo

dissímulat. GE. Bene habent tibi principia. PH.

Quín quod est

ferúndum, fers? tuis dígnum factis féceris,

ut amíci inter nos símus. DE. Egon tuam éxpetam

amícitiam? aut te vísum aut auditúm velim?

85

PH. Si cóncordabis cum illa, habebis quae tuam

senectútem oblectet: réspice aetatém tuam.

DE. Te obléctet: tibi habe. PH. Mínué vero iram.

DE. Hóc age.

Satis iam verborumst: nísí tu properas mülíerem

TERENTIUS.

X

- 90 abducere, ego illam eiiciam: dixi, Phormio.
 PH. Si tu illam attigeris secus quam dignum est
 liberam,
 dicam tibi inpingam grandem: dixi, Démipho.
 Si quid opus fuerit, heus domo me. GE. Intéllego.
-

ACTUS II. SCENA IV.

DEMIPHO. GETA. HEGIO. CRATINUS.
 CRITO.

- DE. Quantá me cura et sollicitudine ádficit
 gnátus, qui me et se hisce inpediuit nuptiis?
 neque mi in conspectum pródit; ut saltém sciam,
 quid de hác re dicat, quídve sit senténtiae.
- 5 Abi, víse redierítne iam an nondúm domum.
 GE. Eó. DE. Videtis quo in loco res haéc siet.
 Quid agó? dic, Hegio. HE. Égo? Cratinum cénseo,
 si tibi videtur. DE. Díc, Cratine. CRA. Méne vis?
 DE. Te. CRA. Ego quae in rem tuam sint, éa ve-
 lim faciás: mihi
- 10 sic hóc videtur. Quód te absente hic fflius
 egít, restitui in íntegrum aequom est ac bonum:
 et id ímpetrabis. Díxi. DE. Dic nunc, Hégio.
 HE. Ego sédulo hunc dixisse credo: vérum ita est,
 quot hómínes tot senténtiae: suus cuique mos.
- 15 Mihi nón videtur, quód sit factum légibus,
 rescíndi posse: et túrpe inceptu est. DE. Díc, Crito
 CRI. Ego ámplius delíberandum cénseo:
 res mágna est. HE. Nunquíd nós vis? DE. Fecistís
 probe:

incértior sum multo quam dudum. GE. Negant
 redisse. DE. Frater est expectandus mihi: 20
 is quod mihi dederit de hac re consilium, id se-
 quar:
 percónstatum ibo ad pórtum, quoad se récipiat.
 GE. At ego Antiphonem quaeram, ut quae acta
 hic sint sciat.
 Sed eccum ipsum video in tempore huc se réci-
 pere.

ACTUS III. SCENA I.

ANTIPHO. GETA.

AN. Enimvero, Antiphó, multimodis cum istoc
 animo es vituperandus:
 itane te hinc abisse, et vitam tuam tutandam aliis
 dedisse?
 Alios tuam rem credidisti magis quam tete ani-
 madversuros?
 Nam ut ut erant alia; illi certe quae nunc tibi do-
 mist consuleres,
 nequid propter tuam fidem decépta pateretur
 mali: 5
 cuius nunc miserae spes opesque sunt in te uno
 omnes sitae.
 GE. Et quidem, here, nos iamdudum hic te absen-
 tem incusamus, qui abieris.
 AN. Te ipsum quaerebam. GE. Sed ea causa nihilo
 magis defecimus.
 AN. Loquere, obsecro, quonam in loco sunt res et
 fortunae meae?

- 10 numquid patri subolét? GE. Nil etiam. AN. Ecquid
spei porrost? GE. Nescio. AN. Ah.
GE. Nisi Phaédria haud cessávit pro te eníti. AN.
Nil fecit novi.
GE. Tum Phórmio itidem in hác re, ut aliis, stré-
num hominem praebuit.
AN. Quid is fecit? GE. Confutávit verbis ádmó-
dum iratúm senem.
AN. Eu, Phórmio. GE. Ego quod pótui porro. AN.
Mí Geta, omnis vós amo.
15 GE. Síc habent princípia sese, ut díco: adhuc
tranquilla res est:
mánsurusque pátruum pater est, dum húc adve-
niat. AN. Quid eum? GE. Ut aibat
de eíus consilio sése velle fácere, quod ad hanc
rem áttinet.
AN. Quántus metus est míhi, veníre huc sálvom
nunc patruúm, Geta?
Nam pér eius unam, ut áudio, aut vivam aut mó-
riar senténtiam.
20 GE. Phaédria tibi adést. AN. Ubinam? GE. Eccum
ab suá palaestra exít foras.

ACTUS III. SCENA II.

PHAEDRIA. DORIO. ANTIPHO. GETA.

PH. Dório, obsecró, parumper áudi. DE. Quin
omítte me.

PH. Áudi quod dicam. DO. Át enim taedet iam áu-
dire eadem míllies.

PH. At nunc dicam quód lubenter aúdias. DO. Lo-
quere, aúdio.

PH. Néqueo te exoráre ut maneat trídium hoc?
Quo nunc abis?

DO. Mirábar si tu míhi quicquam adferrés novi. 5

AN. Hei, metuo lenónem, nequid suó suat capiti.
GE. Ídem ego vereor.

PH. Nón mihi credis? DO. Háriolare. PH. Sín fi-
dem do. DO. Fábulae.

PH. Foéneratum istúc beneficium púlchre tibi di-
cés. DO. Logi.

PH. Créde mihi, gaudébis facto: vérum hercle hoc
est. DO. Sómnia.

PH. Éxperire: nón est longum. DO. Cántilenam
eandém canis. 10

PH. Tu míhi cognatus, tú parens, tú amícus, tu...
DO. Garrí modo.

PH. Ádeon ingenio ésse duro te átque inéxorá-
bili,
út neque misericórdia neque précibus mollirí
queas?

DO. Ádeon te esse incógitantem atque ínpudentem,
Phaédria,
út phaleratis díctis dúcas me, ét meam ductes grá-
tiis? 15

AN. Míseritunist. PH. Hei vérís vincer. GE. Quám
uterque est similís sui.

PH. Neque, Ántipho alia quum óccupatus éssset
sollicitúdine,

um hoc ésse mi obiectum malum? AN. Ah, quid
istúc est autem, Phaédria?

H. Ó fortunatíssime Ántipho. AN. Égone? PH.
Cui quod amás dómplet;

- 20 *néc cum huiusmodi umquam úsus venit út conflictarés malo.*

AN. Míhin' domist? inmo, íd quod aiunt, aúribus teneó lupum:

nám neque quo pacto á me amittam, néque, ut retineám, scio.

DO. Ípsum istuc mi in hóc est. AN. Heia, né parum lenó sies.

Númquid hic confécit? PH. Hicine? quód homo inhumaníssimus:

- 25 *Pámphilam meam véndidit. GE. Quid? véndidit? AN. Ain véndidit?*

PH. Véndidit. DO. Qnam indígnum facinus, ancillam aere emptám suo.

PH. Néqueo exorare út me maneant, ét cum illo ut mutét fidem,

trídium hoc, dum id, quód est promissum, ab amicis argentum aúfero:

sí non tum dederó, únam praeterea hóram ne opertús sies.

- 30 *DO. Óbtunde. AN. Haud longúmst quod orat, Dório: exorét sine:*

ídem hic tibi, quod béne promeritus fúeris, conduplicáverit.

DO. Vérba istaec sunt. AN. Pámphilamne hac úrbe privarí sines?

túm praeterea horúnc amorem dístrahi poteris pati?

DO. Néque ego, neque tu. GE. Dí tibi omnes íd quod es dignús duint.

- 35 *DO. Égo te compluris advorsum ingéntum meum menses tuli,*

pólicitantem et níl ferentem, fléntem: nunc, contra ómnia haec,
réperi qui déet neque lacrumet: dá locum meliór-
ribus.

AN. Cérte hercle, ego si sátis commemini, tibi
quidem est olím dies,
quam ád dares huic, praéstítuta. PH. Fáctum. DO.
Num ego istúe nego?

AN. Iam éa praeteriit? DO. Nón, verum haec ei
ántececessit. AN. Nón pudet
vánitatis? DO. Mínime, dum ob rem. GE. Stérqui-
linium. PH. Dório,
ítane tandem fácere oportet? DO. Síc sum: si pla-
ceo, útere.

AN. Sícine hunc decipis? DO. Immo enimvero, Án-
tipho, híc me decipit:
nam híc me huiusmodi scíbat esse: ego hunc esse
aliter crédidi:

íste me feféllit; ego isti nílilo sum aliter áe fui. 45
Séd utut haec sunt, támen hoc faciam: crás mane
argentúm mihi
míles dare se díxit: si mihi príor tu attuleris,
Phaédria,
meá lege utar, út potior sit, quí prior ad dandum
ést. Vale.

ACTUS III. SCENA III.

PHAEDRIA. ANTIPHO. GETA.

PH. Quid faciam? unde ego núnc tam subito huic
árgentum inveniám miser,

cui minus nihilo est? quód, hic si pote fuisset
exorárier

trídunum hoc, promissum fuerat. AN. Ítane hunc
patiémur, Geta,
fieri miserum, qui me dudum, ut díxí, adiurit có-
mitter?

- 5 Quín, quum opus est, benefícium rursum ei éxpe-
rimur réddere?

GE. Scío equidem hoc esse aéquom. AN. Age ergo,
sólus servare hunc potes.

GE. Quid faciam? AN. Inveniás argentum. GE.
Cúpio: sed id unde, édoce.

AN. Páter adest hic. GE. Scío: sed quid tum?
AN. Ah, dictum sapienti sat est.

GE. Ítane? AN. Ita. GE. Sane hércle pulchre suá-
des: etiam tu hinc abis?

- 10 Nón triumpho, ex núptiis tuissíní nanciscórmali,
ni étiam nunc me huius caúsa quaerere ín malo
inbeás crucem?

AN. Vérum hic dicit. PH. Quid? ego vobis, Géta,
alienus sum? GE. Haúd puto:

séd parumne est, quod ómnibus nunc nóbis suc-
censét senex,
ni instigemus étiam, ut nullus lócus relinquatúr
preci?

- 15 PH. Álius ab oculís meis illam in ígnotum abdu-
cét locum? Hem!

Tum ígitur, dum licét dumque adsum, lóquimini
mecum, Ántipho.

Cóntemplamini me. AN. Quamobrem? aut
quídnam facturú's? cedo.

PH. Quóquo hinc asportábitur terrárum, certum
est pérsequi,

aút perire. GE. Df bene vortant, quód agas: pede-
temptím tamen.

AN. Vide siquid opis pótes adferre huic. GE. Sí-
quid? quid? AN. Quaere óhsecro: 20
néquid plus mínusve faxit, quód nos post pigeát,
Geta.

GE. Quaéro. Salvos ést, ut opinor: vérum enim
metuó malum.

AN. Nólí metuere: úna tecum bóha, mala, tolerá-
bimus.

GE. Quántum opus est tibi argénti? loquere. PH.
Sólae trigintá minae.

GE. Tríginta? hui percarást, Phaedria. PH. Ístaec
vero v́ilis est. 25

GE. Áge, age, inventas réddam. PH. O lepidum.
GE. Aufér te hinc. PH. Iam opust. GE.
Iám feres.

Sédopus est mihi Phórmionem ad hánc rem adiu-
torém dari.

AN. Praéstost: audacíssume oneris quídvis im-
pone, ét feret:

sólus est homo amíco amicus. GE. Eámus ergo ad
eum ócius.

AN. Númquid est quod operá mea vobis ópus sit?
GE. Nil: verum ábi domum, 30

ét illam miseram, quam égo nunc intus scio ésse
exanimatám metu,

cónsolare. Céssas? AN. Nihil est, aéque quod fa-
ciám lubens.

PH. Quá via istuc fácies? GE. Dicam in itínere:
modo te hinc ámove.

ACTUS IV. SCENA I.

DEMIPHO. CHREMES.

DE. Quid? quâ profectus causâ hinc es Lemnûm,
Chreme,

addúxtin tecum fíliam? CH. Non. DE. Quid ita
non?

CH. Postquâm videt me eius máter esse hic dú-
tius;

simul autem non manébat aetas vírginis
5 meam néglegentiam; ipsam cum omni fámilia
ad mé profectam esse aíbant. DE. Quid illic
támdiu

quaeso igitur commorábare, ubi id audíveras?

CH. Pol mé detinuit mórbus. DE. Unde? aut quí?

CH. Rogas?

Senéctus ipsast mórbus. Sed venisse cas
10 salvás audiui ex nauíta qui illas véxerat.

DE. Quid gnáto obtigerit me ábsente, audistín,
Chreme?

CH. Quod quídem me factum cónsilli incertúm
facit.

Nam hanc cónditionem sí cui tulero extráριο,
quo pácto aut unde míhi sit, dicundum órđi
ne est.

15 Te míhi fidelem esse aéque atque egomet súr
míhi

scíbam: ille sí me aliénus adfiném volet,
tacébit, dum intercédet familiáritas:

sín spréverit me, plús, quam opus est scító, scít
Vereórque, ne uxor áliqua hoc reacíacat mea:

quod sí fit, ut me excútiam atque egrediár domo, 20
id réstat: nam ego meórum solus sùm meus.
DE. Scio ita éssé: et istaec míhi res sollicitúdinist:
neque defetiscar únquam ego experírier,
donéc tibi id quod póllicitus sum effécero.

ACTUS IV. SCENA II.

G E T A.

Ego hóminem callidiórem vidi néminem
quam Phórmionem. Vénio ad hominem, ut díce-
rem
argéntum opus esse, et id quo pacto fieret.
Vixdúm dimidium díxeram, intelléxerat:
gaudébat: me laudábat: quaerebát senem. 5
Dis grátias agébat, tempus síbi dari,
ubi Phaédriac se osténderet nihiló minus
amícum esse, quam Antiphoni. Hominem ad
forum
iussi ópperiri: eo me éssé adducturúm senem.
Sed eccum ípsam. Quis est ultérior? attat Phaé-
driac 10
pater vénit. Sed quid pértimui autem bélua?
an quia, quos fallam, pro úno dno sunt míhi dati?
Commódius esse opínor duplici spe útier.
Petam hínc unde a primo ínstituí: is si dát, sat
est:
si ab eó nil fiet, tum húnc adoriar hóspitem. 15

ACTUS IV. SCENA III.

ANTIPHO. GETA. CHREMES. DEMIPHO.

AN. Exspecto, quam mox réciplat *sesé* Geta.

Sed pátruum video cúm patre adstantem. Hei mihi,

quam tíneo, adventus huius quo inpellát patrem.

GE. Adíbo hosce. O nostér Chreme... CH. Salvé, Geta.

5 GE. Veníre saluum vólupest. DE. Credo. GE. Quid agitur?

CH. Multa advenienti, ut fít, nova hic complúria.

GE. Ita. De Antíphone audístin quae facta? CH. Omnia.

GE. Tun díxeras huic? Fácinus indignúm, Chreme,

sic circúmiri? DE. Id cum hóc agebam cómmo-

10 GE. Nam hercle égo quoque id quidem ágitaus
mecum sédulo,
invéni, opinor, rémedium huic rei. CH. Quid,
Geta?DE. Quod rémedium? GE. Ut abii ábs te, fít forte
óbviámmihi Phórmio. CH. Qui Phórmio? GE. Is qui
istám. CH. Scio.

GE. Visum ést mi, ut eius téptarem senténtiam.

15 Prendo hómíne[m] solum: cúr non, inquam, Phór-
mio,vidés, inter vos sic haec potius cúm bona
ut cómponantur grátia, quam cúm mala?

Herus liberalis est et fugitans litium:
nam ceteri quidem hercle amici omnes modo
uno ore auctores fuere, ut praecipitem hanc daret. 20
AN. Quid hic coepit, aut quo evadet hodie? GE.

An legibus

datum poenas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est. Hec, sudabis satis,
si cum illo inceptas homine: ea eloquentia est.
Verum pono esse victum eum: at tandem tamen 25
non capitis eius res agitur, sed pecuniae.
Postquam hominem his verbis sentio molliri;
solus sumus nunc hic, inquam; eho, quid vis dari
tibi in manu, ut herus his desistat litibus:
haec hinc facessat, tu molestus ne sis. 30

AN. Satin filii di sunt propitii? GE. Nam satis scio,
si tu aliquam partem aequi bonique dixeris,
ut est ille bonus vir, tria non commutabitis
verba hodie inter vos. DE. Quis te istaec iussit
loqui?

CH. Immo non potuit melius perveniri
eo quo nos volumus. AN. Occidi. CH. Perge
eloqui. 35

GE. A primo homo insanabat. DE. Cedo, quid pos-
tulat?

GE. Quid? nimum. CH. Quantum libuit, dic. GE.
Siquis daret

talentum magnum. DE. Immo malum hercle: ut
nil pudeat!

GE. Quod dixi adeo ei: quaeso, quid si filiam 40
suam unicam locaret? parvi rettulit
non suscepisse: inventa est quae dotem petat.
Ut ad paucam redeam, ac mittam illius ineptias:
haec denique eius fuit postrema oratio:

- 45 ego, inquit, iam a principio amici filiam;
ita ut aequom fuerat, volui uxorem ducere.
Nam mihi veniebat in mentem eius incómodum,
in servitutem pauperem ad ditem dari.
Sed mi opus erat, ut aperte tibi nunc fabuler,
- 50 aliquántulum quae adferret qui dissolverem
quae debeo: et etiám nunc, si volt Démipho
dare quántum ab hac accipio, quae sponsást mihi;
nullám mihi malim, quam istanc uxorem dari.
AN. Utrum stultitia facere ego hunc an malitia
dicám, scientem an imprudentem, incertus sum.
DE. Quid, si animam debet? GE. Áger oppositust
pignori
ob decem mnas, inquit. DE. Áge, age, iam ducat:
dabo.
GE. Aedículae item sunt ób decem alias. DE. Ofeí,
nimiumst. CH. Ne clama: pétito hasce a mé de-
cem.
- 60 GE. Uxóri emunda ancíllulast: tum plúscula
supelléctile opus est; opus est sumptu ad nuptias:
his rébus sane póne, inquit, decem minas.
DE. Sescéntas proinde scríbito iam míhi dicas:
nihil do: ímpuratus me ille ut etiam inrídeat?
- 65 CH. Quaeso, égo dabo, quiesce: tu modo fílius
fac út illam ducat, nós quam volumus. AN. Heí
mihi,
Geta, óccidisti mé tuis falláciis.
CH. Mea caúsa eiicitur: me hóc est aequom amít-
tere.
GE. Quántum potest me cértiorem, inquit, face:
70 si illám dant, hanc ut míttam: ne incertús siem:
nam illi mihi dotem iám constituerunt dare.
CH. Iam accípiat: illis répudium renúntiet.

ACTUS IV. SCENA IV. 335

hanc dúcat. DE. Quae quidem ílli res vortát male.
CH. Oppórtune adeo núnc mecum argentum áttuli,
fructum, quem Lemni uxóris reddunt praedia: 75
inde súmam: uxori, tñbi opus esse, díxero.

ACTUS IV. SCENA IV.

ANTIPHÓ. GETA.

AN. Geta. GE. Hém. AN. Quid egisti? GE. Émunxi
argentó senes.

AN. Satin ést id? GE. Nescio hércle, tantum iús-
sus sum.

AN. Eho, vérbero, aliud mñhi respondes ác rogo?

GE. Quid érgo narras? AN. Quid ego narrem?
Operá tua

ad réstim mi quídem rés rediit planíssume. 5

Ut té quidem omnes dí deaeque, superi, inferi,
malís exemplis pérđant! Hém, si quíd velis,
huíc mándes, qui te ad scópulum e tranquillo aú-
ferat.

Quid mínus utíbile fúit, quam hoc ulcus tángere
aut nóminare uxórem? Iniecta est spés patri 10
posse illam extrudi. Cédo nunc porro, Phórmio
dotém si accipiet, úxor ducenda ést domum,
quid fiet? GE. Non enim dúcet. AN. Noví. Cé-
terum

quum argéntum repetent, nóstra causa scslicet
in nérvom potius íbit. GE. Nihil est, Antípho, 15
quin male narrando póssit depravárier.
Tu idquód boni est excérpis: dicis quód malí est.

- Audí nunc contra iám. Si argentum accéperit,
 ducénda est uxor, ut ais: concedó tibi:
 20 spatíum quidem tandem ápparandis nuptiis,
 vocándi, sacrificandi dabitur paululum:
 Intérea amici, quód polliciti s'ínt, dabunt:
 inde iste reddet. AN. Quámobrem? aut quid di-
 cét? GE. Rogas?
 Quot rés post illa mónstra evenerúnt mihi?
 25 Introít in aedis áter alienús canis:
 anguis per inpluvium d'écidit de tégulis:
 gallína cecínit: interdixit háriolus:
 arúspex vetuit, ánte brumam aliqúid novi
 negóti incipere: quae causa est iustíssima.
 30 Haec fíent. AN. Ut modo fíant. GE. Fíent: mé
 vide.
 Pater éxit: abí, dic, ésse argentum, Phaédriae.
-

ACTUS IV. SCENA V.

DEMIPHO. GETA. CHREMES.

- DE. Quiétus esto, inquam: égo curaho, né quid
 verborum duit.
 Hoc témere numquam amíttam ego a me, quín
 mihi testis ádhibeam,
 quum dem, ét quamobrem dem, cómmemorabo.
 GE. Ut caútus est, ubi níhil opust.
 CH Atqui íta opus facto est: át matura, dúm li-
 bido eadem haec manet:
 5 nam si áltera illaec mágis instabit, fórsitan nos
 réiciat.

GE. Rem ipsám putasti. DE. Dúc me ad eum ergo.

GE. Nón moror. CH. Ubi hoc égeris,
transíto ad uxorem meam, ut convéniat hanc prius
quam hinc abit.

Dicát eam dare nos Phórmioni núptum, ne suc-
cénseat:

et mágis esse illum idóneum, qui ipsí sit fami-
liárior:

nos nóstro officio nón digressos ésse: quantum is
vóluerit, 10

datum ésse dotis. DE. Quid tua, malum, id réfert?

CH. Magni, Démipho.

Non sátis est, te officiúm fecisse, sí non fama id
áprobát:

volo ipsíus quoque voluntáte hoc fieri, né se eie-
ctam praédicet:

DE. Idem égo istuc facere póssum. CH. Mulier
múlieri magis cóngruit.

DE. Rogábo. CH. Ubi illas nunc ego reperíre pos-
sim, cógito. 15

ACTUS V. SCENA I.

SOPHRONA. CHREMES.

SO. Quid agam? quem mi amicum inveniam mi-
sera? aut quo consília haec referam?

aut unde auxiliúm petam?

Nám vereor, hera ne ób meum suatum indigne
iuria ádficiatur:

íta patrem adulescéntis facta haec tólerare aut
violenter.

- 5 CH. Nám quae haec anus est, éxanimata a frátr
quae egressást meo?
SO. Quod ut fácerem egestas me ímpulit; quí
scírem infirmas núptias
hasce ésse: ut id consúlerem, interea víta ut í
tutó foret.
CH. Cérte edepol, nisi me ánimus fallit, aút parv
prospíciunt oculi,
méae nutricem gnátae video. SO. Néque ille in
vestigátur, CH. quid ago?
10 SO. quí est eius pater. CH. Ádeo? an maneo, dur
éa quae loquitur, mágis cognosco?
SO. Quód si eum nunc reperíre possim, níhil ei
quod vereár. CH. East ipsa.
Cónloquar. SO. Quis hic lóquitur? CH. Sophroni
SO. ét meum nomen nóminat?
CH. Réspice ad me. SO. Di, óbsecro vos, éstne hi
Stilpho? CH. Nón. SO. Negas?
CH. Cóncede hinc a fóribus paulum istórsum sc
des, Sóphrona.
15 Ne me ístoc posthac nómine appellássis. SO. Quid
non óbsecro es
quem sémper te esse díctitasti? CH. St! SO. Qui
has metuís fores?
CH. Conclúsam hic habeo uxórem saevam. Vém
istoc de nómine,
eo pérperam olim díxi, ne vos fórté imprudent
foris
effútiretis, átque id porro aliqua úxor mea resc
sceret.
20 SO. Istóc pol nos te hic invenire míserae numqua
pótuimus.

CH. Eho díe mihi, quid rei tibi est cum fámilia
hac, unde éxis?

Ubi illae sunt? SO. Miseram me. CH. Hém, quid
est? vivúntne? SO. Vivit gnáta.

Matrem ípsam ex aegritúdine hac miserám mors
consecúta est.

CH. Male fáctum. SO. Ego autem quae éssem anus
desérta, egens, ignóta,

ut pótni, nuptum vírginem locávi huic adule-
scénti, 25

harúm qui est dominus aédium. CH. Antiphónin'?
SO. Hem, isti ípsi.

CH. Quid? duásne is uxorés habet? SO. Au, obse-
cro, únám ille quidem hanc sólám.

CH. Quid illam álteram quae dícitur cognáta? SO.
Haec ergost. CH. Quíd ais?

SO. Compósito factumst, quó modo hanc amáns
habere pósset

sine dóte. CH. Di vostrám fidem, quam saépe
forte témere 30

evéniant quae non aúdeas optáre? Offendi advé-
niens,

quocúm volebam atque út volebam, cóllocatam
fíliam.

Quod nós ambo opere máxumo dabámus operam
ut fieret,

sine nóstra cura máxima, sua cúra haec sola
fécit.

SO. Nunc quíd opus facto sít vide. Pater ádule-
scéntis vénit: 35

eumque ánimo iniquo hoc óppido ferre áiunt. CH.
Nihil periclist.

Sed pér deos atque hominés, meam
resciscat quísqúam.

so. Nemo éx me scíbit. CH. Séq
cétera audíetis.

ACTUS V. SCEN.

DEMIPHO. GET

DE. Nostrápte culpa fácimus, ut
esse:

dum nímium dici nós bonos studém
Ita fúgias ne praetér casam, quod
id sát erat,
accípere ab illo iniúriam? etiam
tro obiéctum:

5 ut sst qui vivat, dum áliud aliquid fl

GE. Planíssime. DE. Iis nunc pra
récta prava faciunt.

GE. Veríssime. DE. Ut stultíssime c
gesserimus.

GE. Modo ut hóc consilio póssiet d
ducát.

DE. Etiámne id dubiumst? GE. Ha
ut homóst, an mutet áni

10 DE. Hem, mútet autem? GE. Nesc
forte, dico.

DE. Ita fáciam, ut frater cénsuit, i
huc addúcam,
cum ista út loquatur. T'ú, Geta, al
hanc ventúram.

GE. Argéntum inventumst Phaédriae: de iúrgio
silétur:

provisum est, ne in praeséntia haec hinc ábeat.

Quid nunc pórró?

quid fiet? in eodém luto haesitás: vorsura
sólves, 15

Geta: praesens quod fuerát malum, in diem ábiit:
plagae créscunt,

nisi próspicis. Nunc hínc domum ibo, ac Phánium
edocébo,

nequíd vereatur Phórmionem, aut efus oratiónem.

ACTUS V. SCENA III.

DEMIPHO. NAUSISTRATA. CHREMES.

DE. Agedum, út soles, Nausístrata: fac illa út pla-
cetur nóbis,

ut suá voluntate íd quod est faciúndum faciat.

NAU. Fáciam.

DE. Paritér nunc opera me ádiuves, ac ré dudum
opituláta es.

NAU. Factúm volo: ac pol mínus queo viri cúlpa,
quam me dígnumst.

DE. Quid autem? NAU. Quia pol meí patris bene
párta indiligénter 5

tutátur: nam ex iis praédiis talénta argénti bína
statím capiebat. Vír viro quid praestat! DE. Bi-
nan' quaéso?

NAU. Ac rébus vilióribus multo, támen talénta bi-
na. DE. Hui.

NAU. Quid haec videntur? DE. Scilicet. NA.
Virum me natam vellem:

10 ego ostenderem, DE. Certó scio. NAU. quo pacto
DE. Parce sodes,
ut possis cum illa; né te adulescens mulier defet-
get.

NAU. Faciam, ut iubes: sed meum virum abs-
exire video. CH. Ehem, Démipho,
iam illi datum est argentum? DE. Curavi illic
CH. Nollém datum.

Hec, video uxorem: paene plus quam sat eris
DE. Cur nollés, Chreme?

15 CH. Iam recte. DE. Quid tu? ecquid locutus es
ista es, quamobrem hanc ducimus?

CH. Transégi. DE. Quid ait tandem? CH. Abdu-
ción potest. DE. Qui nón potest?

CH. Quia uterque utrique est cõrdi. DE. Quid ista
nõstra? CH. Magni: praeter haec,
cognatam comperi esse nobis. DE. Quid? delira-
CH. Sic erit.

Non témere dico: redii mecum in mémoriam. D
Satin sanus es?

20 NAU. Au óbsecro, vide ne in cognatam pécces. D
Non est. CH. Né nega:
patris nomen aliud dictum est: hoc tu errásti. D
Non norát patrem?

CH. Norát. DE. Cur aliud dixit? CH. Numquam
hódie concedés mihi,
neque intélleges? DE. Si tú nil narras. CH. Pe-

gis? NAU. Miror quid hoc siet.
DE. Equidem hércle nesció. CH. Vix scire? At-
me servet Iúppiter,

ut propior illi, quam ego sum ac tu, homo nemo est.

DE. Di vostram fidem:

25

eamus ad ipsam: una omnis nos aut scire aut nescire hoc volo. CH. Ah.

DE. Quid est? CH. Itane parvam mihi fidem esse apud te? DE. Vin me credere?

Vin satis quaesitum mi istuc esse? Age, fiat. Quid? illa filia

amici nostri quid futurumst? CH. Recte. DE. Hanc igitur mittimus?

CH. Quidni? DE. Illa maneat? CH. Sic. DE. Ire igitur tibi licet, Nausistrata.

30

NAU. Sic pol commodius esse in omni arbitror, quam ut coeperas, manere hanc; nam perliberalis visast, quum vidi, mihi.

DE. Quid istuc negotist? CH. Iamne operuit ostium? DE. Iam. CH. O Iuppiter,

di nos respiciunt: gnatum inveni nuptam cum tuo filio. DE. Hem,

quo pacto id potuit? CH. Non satis tutus est ad narrandum hic locus.

35

DE. At tu intro abi. CH. Heus, ne filii quidem nostri hoc resciscant, volo.

ACTUS V. SCENA IV.

ANTIPHO.

Laetus sum, ut meae res sese habent, fratri obdixisse quod volt.

Quam scitumst, eiusmodi parare in animo cupiat. tates,

quas, quam res adversae sient, pauló mederi possis?

Hic simul argentum répperit, curá sese expédivit:
5 ego nullo possum rémedio me evólvere ex his
túrbis,

quin si hoc coletur, in metu, sin pátefit, in próbró
sim.

Neque mé domum hunc réciperem, ni mi ésset
spes osténta

huiúscce habendi. Séd ubinam Getam invenire
póssim,

ut rogem, quod tempus cóveniundi pátris me ca-
pere iúbeat?

ACTUS V. SCENA V.

PHORMIO. ANTIPHO.

PH. Argéntum accepi, trádidi lenóni: abduxi mú-
lierem:

curávi, propria ea Phaédria ut poterétur: nam
emissa ést manu.

Nunc úna mihi res étiam restat, quae ést confici-
unda; ótium

ab sénibus ad potándum ut habeam: nam áliquot
hos sumám dies.

5 AN. Sed Phórmios. Quid áis? PH. Quid? AN.
Quidnam núnc facturus Phaédria?

quo pácto satietátem amoris áit se velle absú-
mere?

PH. Vicíssim partis túas acturus ést. AN. Quas?

PH. Ut fugitét patrem:

ACTUS V: SCENA VI. VII. 345

te suás rogavit rúrsum ut ageres; causam ut pro
se díceres.

Nam pótaturus ést apud me. Ego me íre senibus
Súniū

dicam ád mercatum, ancíllulam emptum, quám
dudum dixít Geta: 10

ne quum híc non videant mé, conficere crédant
argentúm suum.

Sed óstium concrépuit abs te. AN. Víde qui egre-
diatúr. PH. Getast.

ACTUS V. SCENA VI. VII.

GETA. ANTIPHO. PHORMIO.

GE. Ó fortuna, o fórs fortuna, quántis commodi-
tátibus

quám subito meo hero Ántiphoni ope véstra hunc
onerastís diem!

AN. Quídnám híc sibi volt? GE. nósque amicos
eíus exonerastís metu!

Séd ego nunc mihi céssó, qui non húmerum hunc
onero pállio,

átque hominem propéro ínvenire, ut haéc, quae
contigerínt, sciat. 5

AN. Núm tu intellegis, híc quid narret? PH. Núm
tu? AN. Nihil. PH. Tantúndem ego.

GE. Ád lenonem hinc íre pergám: ibi núnc sunt.

AN. Heus, Geta. GE. Hém tibi.

Ním mirum aut novúmst revocari, cúrsu quum
institerís? AN. Geta.

GE. Pérgis hercle: númquam tu odio túo me vinces. AN. Nón manes?

10 GE. Vápula. AN. Id quidem tibi iam fiet, nísi resistis, vérbero.

GE. Fámiliariórem oportet ésse hunc: minitatur malum.

Séd isne est quem quaero, án non? ipsust. Cón-gredere actutúm. AN. Quid est?

GE. O ómnium, quantum ést qui vivont, hómínium homo ornatíssime:

nám sine controversia ab dis sólus diligere, Anti-pho.

15 AN. Íta velim: sed, quí istuc credam ita ésse, mihi dicí velim.

GE. Sátin est, si te délibutum gáudio reddo? AN. Énicas.

PH. Quín tu hinc pollicitátiones aúfer, et quod fers, cedo. GE. Oh,

tú quoque aderas, Phórmio? PH. Aderam: séd tu cessas? GE. Áccipe, hem.

Út modo argentúm tibi dedimus ápod forum, rectá domum

20 súmus profecti: intérea mittit hérus me ad uxórem tuam.

AN. Quámobrem? GE. Omitto próloquí: nam níhil ad hanc rem est, Antipho.

Úbi in gynaeceum íre occipio, púer ad me accurrít Mida:

póne adprehendit pállio, resupínat: respició: rogo,

quámobrem retineát me: ait esse vétítum íntro ad heram accédere.

Sóphrona modo frátre[m] huc, inquit, sénis intro-
duxít Chremem: 25

eúmque nunc esse íntus cum illis. Hóc ubi ego
audivi, ád fore[m]
súspenso gradú placide ire pérrexi: accessi:
ástiti:

ánimam compressi: aúrem admovi: ita ánimum
coepi atténdere,

hóc modo sermónem captans. AN. Eú, Geta. GE.

Hic pulchérrunum

fácinus audivi: itaque paene hercle éxclamavi
gaúdío. 30

AN. Quód? GE. Quodnam arbitráre? AN. Nescio.

GE. Átqui mīrificíssumum.

Pátruns tuus est páter inventus Phánio uxóri tuae.

AN. Hem,

quíd ais? GE. Cum efus consuévít olim mátre in
Lemno clánculum.

PH. Sómniū: utin' haec ígnoraret suúm patrem?

GE. Aliquid crédito,

Phórmio, esse caúsae: sed me cénsen potuisse óm-
nia 35

íntellegere extra óstium, íntus quae ínter sese ipsi
égerint?

AN. Átque hercle ego quoque íllam audivi fábu-
lam. GE. Immo etiám dabo

quó magis credas. Pátruns ínterea índe huc egre-
dítúr foras:

haúd multo post cú[m] patre ídem récipít se intro
dénuo:

áit uterque tibi potestatem efus habendae se dare:
dénique ego missús sum, te ut requirerem atque
addúcerem. AN. Hem,

quín ergo rape mé: quid cessas? GE. Fécero. AN.

O mi Phórmio,

vále. PH. Vale, Antiphó. Bene, ita me dí ament,
factum: gaúdeo

tantám fortunam de ínproviso esse hís datam.

- 45 Summa éludendi occásiost mihi núnc senes,
et Phaédriae curam ádimere argentárium,
ne cúsqum suorum aequálium suppléx siet.
Nam idem hóc argentum, ita út datumst, ingrátis
ei dátum erit: hoc qui cógam, re ipsa répperi.

- 50 Nunc géstus mihi voltúsque est capiundús novos.
Sed hínc concedam in áugiportum hoc próxu-
mum:

inde hísce ostendam me, úbi erunt egressí foras.

Quo me ádsimularam ire ád mercatum, nón eo.

ACTUS V. SCENA VIII.

DEMIPHO. PHORMIO. CHREMES.

DE. Dis mágnas merito grátias habeo átque ago,
quando évenere haec nóbis, frater, prósperè.

- Quantúm potest, nunc cóveniundus Phórmio est,
priusquám dilapidat nóstras trigintá minas,
5 ut aúferamus. PH. Démiphonem, sí domi est
visam: út, quod DE. At nos ád te ibamus,
Phórmio.

PH. De eadem hác fortasse cáusa. DE. Ita hercle.

PH. Crédidi.

*Quid ád me ibatis? Rídiculum: an verebámini
ne nón id facerem quód recepissém semel?*

Heus, quánta quanta haec méa paupertas ést, tamen 10
adhúc curavi unum hóc quidem, ut mi essét fides.

CH. Estne ita uti dixi liberalis? DE. Óppido.

PH. Idque ad vos venio nuntiátum, Démipho,
parátum me esse: ubi vóltis, uxórém date.

Nam omnis posthabui mihi res, ita uti pár fuit, 15
postquám tantopere id vós velle animadverteram.

DE. At híc dehortatus ést me, ne illam tibi darem:
nam quí erit rumor pópuli, inquit, si id féceris?

Olím quum honeste pótuit, tum non ést data:

nunc víduam extrudi túrpest: ferme eadem ómnia 20
quae túte dudum córam me incusáveras.

PH. Satís superbe inlúditis me. DE. Quí? PH. Ro-
gas?

quía ne áleram quidem illam potero dúcere:

nam quó redibo ore ad eam quam contémpserim?

CH. Tum autem Ántiphonem vídeo ab sese amít-
tere 25

invítum eam: inque. DE. Tum autém video filium
invítum sane mülíerem ab se amíttere.

Sed tránsi sodes ad forum, atque illúd mihi
argéntum rursum iúbe rescribi, Phórmio.

PH. Quodne égo discripsi pórro illis quibus débui? 30

DE. Quid igitur fiet? PH. Sí vis mi uxórém dare,

quam déspondisti, dúcam: sin est út velis
manére illam apud te, dós híc maneat, Démipho.

Nam nón est aequom mé propter vos decipi,
quum ego véstri honoris cáusa repudium álerae 35
remíserim, quae dótis tantundém dabat.

DE. I in malam rem hinc cum istac magnificéntia,
fugítive! Etiam nunc crédís te ignorárier,

aut túa facta adeo? PH. Iurítor. DE. Tunc hanc

dúceres,

- 40 si tibi daretur? PH. Fác periculum. DE. Ut filius cum illa hábitet apud te, hoc véstrum consiliúm fuit.
- PH. Quaeso quid narras? DE. Quín tu mi argéntum cedo.
- PH. Immo véro uxorem tú cedo. DE. In ins ámbula.
- PH. Enimvéro si porro ésse odiosi périgitis, . . .
- 45 DE. Quid fácies? PH. Egone? Vós me indotatis modo patrócinari fórtasse arbitrámini: etiám dotatis sóleo. CH. Quid id nostrá? PH. Nihil. Hic quándam noram, cuius vir uxorem . . . CH. Hém. DE. Quid est?
- PH. Lemni hábuít aliam: CH. Núllus sum. PH. ex qua filiam
- 50 suscepit: et eam clam éducat. CH. Sepúltus sum. PH. Haec ádeo ego illi iám denarrabo. CH. Óbsecro, ne fácias. PH. Oh, tune ís eras? DE. Ut ludós facit. CH. Missúm te facimus. PH. Fábulae. CH. Quid vís tibi?
- Argéntum quod habes cóndonamus te. PH. Aúdio.
- 55 Quid vós, malum, ergo mé sic ludificámini, inépti, vestra púerili senténtia?
- Noló, volo: volo nólo rursum: cápe, cedo: quod díctum, indictumst: quód modo erat ratum, ínritumst.
- CH. Quo pácto aut unde haec híc rescivit? DE. Néscio,
- 60 nisi, mé dixisse némini, certó scio.
- CH. Monstri, ita me di ament, símile. PH. Inieci scrípulum. DE. Hem,
- hicíne ut a nobis hóc tantum argénti aúferat,*

tam apérte inridens? Émori hercle sátius est.

Animó virili praesentique ut sis, para.

Vides peccatum túum esse elatúm foras: 65

neque iam id celare pósse te uxorem tuam.

Nunc quód ipsa ex aliis aúditurast, ó Chreme,
id nósmet indicáre placabílius est.

Tum hunc ímpuratum póterimus nostró modo
ulcisci. PH. Attat, nísi mi prospicio, haéreo. 70

Hí gládiatorio ánimo ad me adfectánt viam.

CH. At véreor ut placári possit. DE. Bóno animo es:

ego redigam vos in grátiam; hoc fretús, Chreme,
quum e médio excessit únde haec susceptást tibi.

PH. Itane ágitis mecum? Sátis astute adgrédimini. 75

Non hércle ex re istius me ínstigasti, Démipho.

Ain tu? úbi quae lubítum fúerit, peregre féceris,

neque hufus sis veritus foéminae primáriae,

quín nóvo modo ei fáceres contuméliam;

veniás nunc precibus laútum peccatúm tuum? 80

Hisce égo illam dictis íta tibi incensám dabo,

ut né restinguas, lácrumis si extilláveris.

DE. Malúm quod isti dí deaeque omnés duint.

Tantáne adfectum quémquam esse hominem au-
dácia?

Non hóc publicitus scélus hinc deportárier 85

in sólas terras? CH. Ín id redactus súm loci,

ut quíd agam cum illo nésciam prorsum. DE. Égo
scio:

in iús eamus. PH. Ín ius? huc, si quíd lubet.

DE. Adséquere, retine, dúm ego huc servos évoco.

CH. Enim néqueo solus: áccurre. PH. Una in-
iúriast 90

tecúm. CH. Iege agito ergo. PH. Áltera est te-
cúm, Chreme.

- DE. Rape hūc. PH. Sic agitis? Enimvero vocést opus.
 Nausístrata, exi. CH. Os ópprime. DE. Inpurúm vide,
 quantúm valet. PH. Nausístrata, inquam. CH. Nón taces?
 95 PH. Taceám? DE. Nisi sequitur, púgnos in ventrem ingere,
 vel óculum exculpe. PH. Est úbi vos ulciscár probe.
-

ACTUS V. SCENA IX.

NAUSISTRATA. CHREMES. PHORMIO.
 DEMIPHO.

- NAU. Qui nóminat me? CH. Hem. NAU. Quid istuc turbaest óbsecro,
 mi vír? PH. Ehem, quid nunc óbstipuisti? NAU. Quis hic homost?
 Non mihi respondes? PH. Hícine ut tibi respóndeat?
 qui hercle, úbi sit, nescit. CH. Cáve isti quicquam créduas.
 5 PH. Abi, tänge: si non tótus friget, me énica.
 CH. Nihil ést. NAU. Quid ergo est quód istic narrat? PH. Iám scies:
 ausculta. CH. Pergin crédere? NAU. Quid ergo óbsecro
 huic crédam, qui nil díxit? PH. Delirát miser tímóre. NAU. Non pol témerest, quod tu tám times.

CH. Egon timeo? PH. Recte sáne: quando níl
times, 10

et hoc píhil est quod ego díco, tu narrá. DE.

Scelus,
tibi nárreret? PH. Ohe tu, fáctumst abs te sédulo
pro frátre. NAU. Mi vir, nón mihi dicis? CH. Át.

NAU. Quid at?

CH. Non ópus est dicto. PH. Tíbi quidem: at scito
huíc opust.

In Lémno... CH. Hem, quid agis? DE. Nón taces?

PH. clam te.... CH. Heí mihi. 15

PH. uxórem duxit. NAU. Mí hómo, di meliús duint.

PH. Sic fáctumst. NAU. Perii misera. PH. et inde
fíliam

suscépit iam unam, dúm tu dormis. CH. Quid agi-
mus?

NAU. Pro di inmortales, fácinus indignum ét ma-
lum.

PH. Hoc áctumst. NAU. An quicquam hódie est
factum indignius? 20

Qui mi, úbi ad uxores véntumst, tum fiúnt senes?
Démipho, te appélo; nam cum hoc ípso distaedét
loqui.

Haecine erant itiónes crebrae et mánsiones díu-
tinae

Lémni? haecine erat éa quae nostras frúctus mi-
nuit vílitas?

DE. Égo, Nausistrata, ésse in hac re cónsili-
ritam nón nego;

séd ea quin sit ignoscenda. PH. Vixisti
mórtuo.

DE. Nám neque neglegéntia tua néque oí-
cít tuo.

TERENTIUS.

Vínoletus fére abhinc annos quíndecim muliér-
culam

éam compressit, únde haec natast: néque postilla
unquam áttigit.

- 30 Ea mortem obiit, é medio abiit, quí fuit in re hac
scrúpulus.

Quámobrem te oro, ut ália facta túa sunt, aequo
animo hóc feras.

NAU. Quid ego aequo animo? Cúpio misera in hác
re iam defúngier;

séd quid sperem? aetáte porro mínus peccaturum
putem?

Iám tum erat senéx, senectus sí verecundós facit.

- 35 Án mea forma atque aétas nunc magis éxpeten-
dast, Démipho?

Quíd mi hic adfers, quamobrem exspectem aut
spérem porro nón fore?

PH. Éxsequías Chreméti quibus est cómodum
íre, hem témpus est.

Síc dabo: age nunc, Phórmionem quí volet la-
céssto:

fáxo tali eúm mactatum, atque híc est, infor-
túnio.

- 40 Rédeat sane in grátiam: iam súpplicii satis ést
mihi.

Hábet haec eii, quód, dum vivat, úsque ad aurem
oggánniat.

NAU. Át meo merito crédo: quid ego nunc com-
memorem, Démipho,
sínulatim, quális ego in hunc fúerim? DE. Novi
aeque ómnia

técum. NAU. Merito hoc méo videtur fáctum?
DE. Minume géntium:

verum quando iam accusando fieri infectum non
potest,

45

ignosce: orat; confitetur; purgat: quid vis am-
plius?

PH. Enimvero prius quam haec dat veniam, mihi
prospiciam et Phaëdriæ.

Heus Nausistrata, priusquam huic respondes te-
mere, audi. NAU. Quid est?

PH. Ego minas triginta per fallaciam ab isto abs-
tuli.

Eas dedi tuo gnato. Is pro sua amica lenoni dedit. 50

CH. Hém, quid ais? NAU. Adeo hoc indignum tibi
videtur, filius

homo adolescens si habet unam amicam, tu uxo-
res duas!

Nihil pudere? Quo ore illum obiurgabis? re-
spondé mihi.

DE. Fâciet ut volés. NAU. Immo ut meam iam
scias sententiam:

néque ego ignosco, néque promitto quicquam, ne-
que respondeo,

55

prius quam gnatum videro: eius iudicio permitto
omnia.

Quód is iubebit, fâciam. DE. Mulier sapiens es,
Nausistrata.

NAU. Sátin tibi est, Chreme? CH. Immo vero púl-
chre discedo ét probe,

ét praeter spem. NAU. Tú tuum nomen dic quod
est. PH. Min? Phórmio:

véstræ familiae hércle amicus ét tuo summus
Phaédriæ.

NAU. Phórmio, at ego ecâstor posthac tibi quod
potero et quâé voles

III, 4, 27. *cadaverosa* legitur in codd.

III, 5, 2. Quum omnes omnino codices conspirent in attractione, quam dedimus, carpi satis pro merito non potest Bentleii audacia, scribentis: *cuius quid dicam patri*, aut Bothii, qui Bentleianam sic dedit: *Quid causae dicam patri*, quo homoeoteleuton evitaretur. — v. 27. 28. Sic uti scripsimus haec accurate leguntur in ed. Faëni et vulg. nisi quod haec habet *cuius*; et constructio est per attractionem mutata, quum proprie esse debeat: *Sed quando illa se non eum existinat, quae debeat matri meae concedere aut eius mores* etc. Pro his dicere oritur: *Sed quando illa se indignam putat, matri quae concedat*. Pro his autem ait: *matri cui concedat cuiusque m.* etc. — v. 62. *neque* alterum, ut saepe in Plauto faciendum, tanquam *ne* legatur et elidatur. Cf. Amph. 1, 1, 5. IV, 1, 2. Asin 1, 3, 22. 30. Mil. 1, 1, 58. etc.

IV, 1, 43. *uxorem* plene legito.

IV, 3, 11. Sic versu optimo habet Faënius. Vulg. *concordes magis, si n.* etc. Bentleius retinuit *magis*, delevit *non*. Bothius retinuit utrumque. Uterque perperam.

IV, 4, 1. Sic accurate codd. omnes, nec quidquam mutandum. Nam eiusmodi versus et alibi leguntur, et apte conveniunt simplicitati antiquae poeseos latinae. — v. 12. Haec secum Pamphilus. — v. 97. *puere* solita antiquis forma, uti Plaut Merc. 5, 2, 69. Pseud. 1, 2, 38. I, 3, 13. 15. Truc. 2, 6, 54. Curc. 1, 1, 75. Most. 4, 2, 9. IV, 3, 26. 51. Pers. 5, 1, 19. Hic autem ordo verborum in cdd.; qui tamen *puer* referunt.

V, 1, 14. Sic codd. et Bentl.; et constr. *iniuriam est, me inscitum tibi immerenti iniuriam facere*, quasi pleonastico addito *v. inscitum*. — v. 15. Sic libri, quod mut. Bentl. et Both. — v. 19. *dixi* plene enuncietur. — v. 36. itemque *hae*. — v. 38. *nostra utere amicitia, ut voles*, duplici ratione legi potest, vel ut *utere* sit imperativus, vel futurum: *utere*. Quodsi pro imperativo habeas, primum non elidendum in *nostra*, (quemadmodum crebro obvium), dein *amicitia* tamquam *amitia* quatuor syllabis enunciandum, de qua re vide ad Andr. 1, 5, 53. Ceterum Bentleius pro futuro habet. — v. 40. *amicus* tamquam trochaeus legendum, uti et Plaut. Stich. 5, 4, 14.

V, 2, 3. *ebria* plene legatur. — v. 32. Libri: *referetque gratiam ei*, addito pronomine, quod subintelligendum potius. *gratiam* autem, quasi media *i elisa*, tamquam disyllabum effeendum, ut Trin. IV, 1, 2. et ut in aliis media *i* eliditur aut ut *j* offertur. Trin. III, 2, 30.

V, 3, 5. *es tu Myconius*. Hoc libri ordine, abs quo sine necessitate non recedendum. Nimirum in *quaeso* ne elidatur.